Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

Az esernyő alatt

Az emberi méltóság közösségi dimenziója a magánjogban

dr. Kovács Helga
Témavezető: Prof. Dr. Koltay András

2026

TARTALOMJEGYZÉK

I. FEJEZET 8
Bevezetés – a közösségi sérelemtől az egyéni méltóságig 8
1.1. A témaválasztás indokai 8
1.2. A kutatás tárgya és célja 9
1.3. Kutatási kérdések és kiinduló hipotézis 9
1.4. A kutatás módszertana 10
1.5. A források és a vizsgálat határai 11
1.6. Az értekezés felépítése 12
1.7. A kutatás tudományos hozzájárulása a közösségi alapú személyiségvédelem elméletéhez és gyakorlatához 13
II. FEJEZET 15
Az emberi méltóság mint a személyiségvédelem dogmatikai alapja 15
2.1. Az emberi méltóság jogi fogalmának funkcionális megközelítése 15
2.2. Az emberi méltóság individualista értelmezésének korlátai 17
2.2.1. A kollektivista csoportelméleti megközelítés 18
2.2.2. Az individuális jogfelfogáson alapuló csoportkezelés 20
2.2.2.1. Az individuális kiindulópont és a közösségi dimenzió 21
2.2.2.2. A közösen birtokolt jogok mint közvetítő konstrukció 22
2.2.2.3. A részvételi javak közösségi természete 23
2.3. A jogosulti kérdéstől az emberi méltóság közösségi dimenziójáig 24
2.3.1. Az emberi méltóság relációs és közösségi dimenziója 24
2.3.2. Az egyenrangú emberi státusz mint elméleti előzmény 24
2.3.3. A státusznormatív megközelítés elméleti korlátai 26
2.4. Az emberi méltóság közösségi dimenziója a magyar jogirodalomban 26
2.4.1. A méltóság személyhez kötött alapja 27
2.4.2. A személy relacionális és közösségi meghatározottsága 28
2.4.3. Közösségi identitás az alkotmányjogi emberképben 28
2.4.4. A közösségi sérelem személyiségvédelmi jelentősége 30
2.4.5. A magyar megközelítések közös dogmatikai eredménye 30
III. FEJEZET 32
A közösségi személyiségvédelem dogmatikai és alkotmányjogi kialakulása a magyar jogban 32
3.1. A közösségi személyiségvédelem alkotmányos és magánjogi kiindulópontjai 32

3.2. A közösségi sérelem individualizálásának polgári jogi előzményei 32
3.2.1. Sólyom László dogmatikai konstrukciója 32
3.2.2. Az Alkotmánybíróság által lefektetett alapok 34
3.3. Az Alaptörvény és a Ptk. szabályozási fordulata 35
3.3.1. Az alkotmánykonform magánjogi értelmezés 35
3.3.2. Az Alaptörvény tételes szabályai és a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése 37
3.3.3. A szabályozási fordulat szakirodalmi értékelése 39
3.4. A tűrésküszöbtől az emberi státuszig 41
3.4.1. A korábbi vizsgálati sorrend 41
3.4.2. A méltóságmag tartalmi elhatárolása 44
3.4.3. A 19/2024. (XI. 11.) AB határozat és a vizsgálati sorrend megváltozása 45
3.4.4. A 3173/2025. (V. 30.) és a 3308/2025. (X. 22.) AB határozat 46
3.5. A 7/2021. (II. 19.) AB határozat – „Nagy Harácsony” 46
3.6. A 6/2021. (II. 19.) AB határozat – „Krisztus teste!” 51
3.7. A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat – „Magyar ember nem lop, csak kalandozik” 53
3.8. A kisebbségben maradt alkotmánybírói álláspontok 55
3.9. A csoporttagok méltósága és a büntetőjogi küszöb a 3402/2025. (XII. 10.) AB határozatban 58
3.10. A magyar dogmatika mérlege 59
IV. FEJEZET 61
A státusznormatív megközelítés helye a magyar személyiségi jog dogmatikájában 61
4.1. A státusznormatív modell helye az értekezés érvelésében 61
4.2. A státusznormatív fogalom és az egyenrangú státusz 62
4.3. Az emberi méltóság ontológiai és relacionális alapja 64
4.4. A közösségi közvetítésű individuális méltóságsérelem 67
4.5. A státuszrombolás és a közlés társadalmi jelentése 68
4.6. A demokratikus nyilvánosság és a kanárifunkció 72
4.7. A modell alkotmányjogi kapcsolódása 74
4.8. A modell korlátai és garanciái 75
4.9. A modell tézisei 79
V. FEJEZET 81
A közösségi személyiségvédelem a magyar ítélkezési gyakorlatban 81
5.1. A közösségi személyiségvédelem sajátos szerkezete 81
5.2. Az érintettség és az „átsugárzás” problémája 83
5.3. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének esetjoga 85
5.3.1. Az etnikai közösséget érintő közlések 86
5.3.2. A nemzeti közösség és a súlyosan sértő közlés mércéje 87

5.3.3. Vallási közösségek, közügyek és méltóságsérelem 89
5.4. Az ítélkezési tesztek és az indokolás követelménye 93
5.5. A közlés jelentésének rekonstrukciója 94
5.5.1. Az átlagolvasó mint normatív nézőpont 98
5.5.2. Az angolszász átlagolvasó és a jelentés bírói meghatározása 99
5.6. A közösségi joggyakorlat státusznormatív mérlege 100
VI. FEJEZET 101
A közösségi sérelem egyezményi megítélése – az EJEB gyakorlatának státusznormatív olvasata 101
6.1. A vizsgálat iránya: a közlő szabadságától a sértett jogi helyzetéig 101
6.2. A 10. és a 17. cikk hagyományos rendszere 102
6.3. Az *Aksu*-ügy: a közösségi identitás belépése a magánélet védelmébe 104
6.4. Közösségi identitás és szervezett megfélemlítés: az R.B.–Király–Alković vonal 105
6.5. Közvetlen támadás és hatósági passzivitás: a Beizaras-vonal 108
6.6. Általános csoportközlés és az egyéni jogvédelem: Behar és Budinova 109
6.7. Vélt tulajdonság és társítás: Minasyan és Ilareva 111
6.8. A vallási közösség, a megbotránkozás és a közlés valódi célpontja 112
6.9. A visszatartó hatás (chilling effect) két iránya 113
6.10. A strasbourgi gyakorlat státusznormatív mérlege 114
VII. FEJEZET 119
A közösséget érő közlés és az egyéni személyiségi jog kapcsolata az európai jogrendszerekben 119
7.1. A csoportsérelemtől az egyéni jogi pozícióig 119
7.1.1. Az összehasonlítás tárgya 119
7.1.2. A csoportsérelem kezelése nem szükségképpen kollektív jogvédelem 119
7.1.3. A döntő kérdés: az egyén és a közlés közötti jogi kapcsolat 120
7.1.4. A magyar szabály mint viszonyítási pont 120
7.1.5. Az összehasonlítás öt fogalmi kategóriája 121
7.2. Az európai megoldások dogmatikai tipológiája 122
7.2.1. A normatív kapcsolómechanizmus 122
7.2.2. Az individualizációs modell 122
7.2.3. A történeti, státuszalapú egyéni kapcsolás 122
7.2.4. A közvetlen csoportvédelem 123
7.2.5. A közrendi, gyűlöletbeszéd-modell 123
7.2.6. A reprezentatív, egyesületi fellépés 123
7.2.7. Az antidiszkriminációs, zaklatási modell 123
7.3. Németország – a kollektív közlés individualizációjának dogmatikája 124
7.3.1. A becsületvédelem rendszere és a kollektív közlés két alakzata 124

7.3.2. Az „átütés” feltételei ... 125
7.3.3. A „Katonák gyilkosok” és az „ACAB” ügyek ... 125
7.3.4. A 185. § és a 130. § viszonya, valamint a 192a § ... 126
7.3.5. Becsület, emberi méltóság, általános személyiségi jog ... 126
7.3.6. A „Németországban élő zsidók” ügykör ... 127
7.3.7. A magyar és a német megoldás viszonya ... 128
7.4. Lengyelország – a nemzeti identitás mint egyéni személyiségi jó ... 129
7.4.1. A személyiségi javak nyílt katalógusa ... 129
7.4.2. A „lengyel táborok” ügycsoport ... 129
7.4.3. A személyes kötődés szerepe ... 130
7.4.4. Az IPN-törvény szerinti reprezentatív védelem elkülönítése ... 131
7.4.5. A magyar és a lengyel megoldás viszonya ... 131
7.5. Spanyolország – a becsület kollektív dimenziója ... 131
7.5.1. A keret ... 131
7.5.2. A Violeta Friedman-ügy ... 132
7.5.3. A doktrína megerősítése és korlátozása ... 133
7.5.4. Az önálló kollektív becsület és a becsület kollektív dimenziójának elhatárolása 133
7.5.5. A magyar és a spanyol megoldás viszonya ... 134
7.6. Franciaország és Hollandia – közvetlen csoportvédelmi ellenmodellek ... 134
7.6.1. Franciaország: a sajtójogi modell ... 134
7.6.2. Az egyes tag szigorú individualizációja ... 135
7.6.3. Hollandia: a groepsbelediging ... 135
7.6.4. Miért csak névrokon a holland megoldás ... 135
7.7. Ausztria, Svájc és az Egyesült Királyság ... 136
7.8. További európai rendszerek ... 137
7.9. Az EJEB és az uniós jog mint közös európai keret ... 138
7.10. Összehasonlító következtetések ... 139
7.10.1. Van-e pontos megfelelője a magyar szabálynak? ... 139
7.10.2. A legközelebbi funkcionális analógia ... 139
7.10.3. A legerősebb dogmatikai párhuzam ... 140
7.10.4. A legfontosabb kontrasztmodell ... 140
7.10.5. Mit mutat a német individualizációs dogmatika? ... 140
7.10.6. Mit mutat a lengyel személyiségi jogi kapcsolás? ... 140
7.10.7. Mit mutat a spanyol honor colectivo-doktrína? ... 140
7.10.8. Miért nem megfelelő analógia a holland és a francia közvetlen csoportvédelem? ... 140
7.10.9. Milyen európai minimumot ad Strasbourg? ... 141

7.10.10. Miben áll a magyar konstrukció sajátossága? 141
7.10.11. Az összehasonlítás korlátai 141
7.10.12. Átvezetés a státusznormatív modellhez 141
VIII. FEJEZET 143
A csoportsérelmes közlések státusznormatív értékelési modellje 143
8.1. A modell rendeltetése és dogmatikai helye 143
8.2. A közösségi személyiségvédelem alkalmazási tartománya 144
8.3. A közlés célpontja, jelentése és kontextusa 145
8.4. Az egyéni érintettség mint személyiségi jogi kapcsolóelem 147
8.5. A törvényi sérelmi küszöb két alakzata 148
8.6. A státuszsérelem fokozatai 149
8.7. A közéleti vita és a véleményszabadság ügybeli súlya 152
8.8. Az összemérés módszere és a végső minősítés 153
8.9. A jogkövetkezmények, az arányosság és a visszatartó hatás 154
8.10. Az egységes bírói értékelés rendje 155
8.10.1. A tizenöt kérdés 155
8.10.2. A kérdéssor működése tipikus határesetekben 159
8.10.3. A döntési sorrend önálló jelentősége 161
8.11. A modell tudományos és gyakorlati hozadéka 162
IX. FEJEZET 164
Összegzés és következtetések 164
9.1. A kutatási probléma és a vizsgálat kiindulópontja 164
9.2. Az értekezés fő dogmatikai tézisei 164
9.3. A státusznormatív modell mint önálló hozzájárulás 165
9.4. Gyakorlati jelentőség a bírói jogalkalmazásban 167
9.5. A modell korlátai és garanciái 168
9.6. Végső következtetés – az értekezés hozzájárulása 169
MELLÉKLET 171
Felhasznált irodalom 174
Jogforrások és bírósági határozatok 185
1. Jogszabályok és nemzetközi egyezmények 185
2. Alkotmánybírósági határozatok és végzések 186
3. Magyar rendes bírósági határozatok 187
Kúria (korábban Legfelsőbb Bíróság) 187
Ítélőtáblák 188
Törvényszékek (első fok) 188
4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei és határozatai 188

5. Egyéb nemzetközi és külföldi bírósági döntések 189
Amerikaközi Emberi Jogi Bíróság (IACtHR) 189
Amerikai Egyesült Államok – Supreme Court 189
Amerikai Egyesült Államok – szövetségi fellebbviteli bíróság 190
Egyesült Királyság 190
Lengyelország 190
Spanyolország 190
Franciaország 190
Hollandia 190

I. FEJEZET

Bevezetés – a közösségi sérelemtől az egyéni méltóságig

A személyiségi jogban néha az is személyes, amit egy másik személynek nem személy szerint mondanak. Ha például egy megszólalás valamilyen vallási, nemzeti vagy etnikai közösséget minősít, egyetlen tagját sem kell megneveznie ahhoz, hogy valamennyiükről állítson valamit. A Ptk. ezt a helyzetet konkrét szabállyal kezeli: a közösség tagjának megadja a saját személyiségi jogi igényérvényesítés lehetőségét. Értekezésemben azt a folyamatot követem végig, hogyan jutunk el a közösségről tett kijelentéstől az egyes ember méltóságáig.

1.1. A témaválasztás indokai

A közösségi személyiségvédelem sajátos logikájával kissé megváltoztatja a személyiségi jog megszokott értelmezési rendjét. A jóhírnév megsértésénél vagy a becsület csorbításánál rendszerint tudjuk, kiről szól a közlés és kit ért a sérelem. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése más helyzetből indul ki. A közlés sokakról szól egyszerre, a pert mégis egyvalaki indítja. A törvényalkotó megadta a jogot a közösségi alapú igényérvényesítéshez, a jogértelmezés feladata annak megmutatása, mi köti össze az egyes embert a közösséget ért támadással.

Ehhez megítélésem szerint két kérdést érdemes feltenni. Az egyik az érintettség: hogyan vonatkozik a közösségről szóló közlés arra, akit nem neveztek meg? A másik maga a jogsértés: miért érinti az így hozzá kapcsolódó közlés az emberi méltóságát? A közösségi tagság az elsőre adhat választ, míg a másodikhoz önálló indok kell. Ez a különbség egyszerűnek látszik, mégis sokat megmutat a közösségi személyiségvédelem körül kialakult fogalmi bizonytalanságból.

A magyar jogirodalom több kifejezéssel próbálta leírni ezt a sajátos kapcsolatot. Ilyen az individualizálhatóság, az átsugárzás, az identitás, az emberi státusz és a dehumanizálás. Mindegyik használható, ha tudjuk, milyen kérdésre válaszol. Az „átsugárzás” például jól érzékelteti, hogy a közösséget ért sérelem valamiképpen eljuthat az egyénhez, de nem árulja el, mi jut el hozzá és mitől lesz jogsértő. A metafora jó kezdet, ám rossz végállomás.

A „közösség méltósága” még kényesebb kifejezés. Az Alaptörvény és a Ptk. terminológiájához tartozik, a személyiségi jog jogosultja azonban az egyes ember. A közösség nem él át megaláztatást, az ember igen. Ettől a közösségi kötődés jelentősége nem lesz kisebb. Az embert vallása, nemzetisége vagy etnikai hovatartozása alapján úgy is lehet minősíteni, hogy a közlő a nevét sem tudja annak, akit eltalált. A „minden X nemzetiségű ember csaló” állításnak éppen ez a természete: a kategória végzi el azt, amihez más esetben név kellene. A mondat mindenkire vonatkozik, aki az X-ek közé tartozik.

A személyes érintettség nem válaszolja meg, hol húzódik a közlések megengedett jogi határa. Vallásokról, nemzetekről és történelmi közösségekről lehet keményen, igazságtalanul, gúnyosan vagy rossz ízléssel beszélni. A demokratikus nyilvánosság nem elegáns szalon, a személyiségi jog pedig nem illemszabály-csokor. Más minőségű közlés az, amely a közösségi ismérvből az ember értékére vagy társadalmi helyére következtet: tagjait eleve becstelennek, veszélyesnek, alacsonyabb rendűnek vagy másokkal való együttélésre alkalmatlannak nyilvánítja. A jogi súlyt nem a hangerő méri. Az értekezésben erre a problémára alakítottam ki azt az értelmezési keretet, amelyet státusznormatív modellnek nevezek.[1] Arra utal, hogy a közösségi sérelem jogi jelentőségét az egyén egyenrangú emberi státusza felől vizsgálom: abból a normatív pozícióból, amelyben a jog minden embert másokkal egyenlő értékű személyként ismer el, és amelyből az következik, hogy senkit nem lehet közösségi hovatartozása alapján

[1] A modell első kifejtését ld. Kovács Helga: Kanári a szénbányában. Az emberi méltóság státusznormatív funkciója a csoportsérelmeknél. *In Medias Res*, 2026/1. 36–64. A megközelítés részletes kifejtését lásd a IV. fejezetben.

alacsonyabb emberi vagy jogi kategóriába sorolni. A közösség ebben a gondolatmenetben nem önálló személyiségi jogi jogosult, hanem kapcsolóelem: az a közeg, amelyen keresztül az egyénre vonatkozó minősítés eljut hozzá. A modellt nem általános jogértelmezési módszerként, hanem tárgyspecifikus, alapjog-érzékeny értelmezési és indokolási keretként fogom fel, amelynek kérdése az, milyen emberi és társadalmi helyet jelöl ki a közlés a közösség tagjai számára.

1.2. A kutatás tárgya és célja

Értekezésem középpontjában a közösséget érő sérelem és az egyéni személyiségi jogsérelem közötti jogi kapcsolat dogmatikai megragadása áll. Egyik csomópontja a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése, annak alkotmányos hátterével és bírói gyakorlatával együtt. A rendelkezés az Alaptörvény IX. cikkével, az Alkotmánybíróság döntéseivel és a személyiségi jog általános fogalmaival együtt érthető meg.

A vizsgálat a magánjogra összpontosít. A gyűlöletbeszéd büntetőjogi, médiaszabályozási vagy platformszabályozási kérdései ott jelennek meg, ahol segítenek megérteni a személyiségi jogi problémát. A méltóság fogalmával különösen takarékosan kell bánni. Erős jogi igazolásul szolgálhat egy következtetéshez, és könnyű vele elnevezni azt, amit még nem magyaráztunk meg. Az értekezésben ezért azt keresem, milyen sérelem éri az embert abban a minőségében, amelyben a jog másokkal egyenrangú személyként ismeri el.

Az érintettség ehhez személyes kapcsolatot teremt. Ereje függhet a közösség meghatározottságától, a közlés célzottságától, a tag és a közösség kapcsolatától, valamint a kommunikáció helyzetétől. Önmagában egyikből sem következik a jogsértés. A Ptk. magas sérelmi küszöbe éppen azt kívánja meg, hogy a közösségi identitás bántását meg tudjuk különböztetni az egyenrangú emberi státusz leértékelésétől. A státusznormatív modell ezt a különbséget teszi a vizsgálat középpontjába: azt figyeli, milyen emberi minőséget, milyen bánásmódot és milyen társadalmi helyet tulajdonít a közlés a közösség tagjainak. Az értekezésben ezt a kérdést összehasonlító nézőpontból is megvizsgálom: azt, hogy más európai nemzeti jogok és nemzetek feletti bírói fórumok milyen jogi technikákkal kapcsolják a közösséget érő közlést az egyes tag jogi pozíciójához, és e technikák között hová illeszkedik a magyar szabály.

1.3. Kutatási kérdések és kiinduló hipotézis

A kutatás fő kérdése az, hogy milyen dogmatikai és értelmezési rendben ragadható meg a közösségre irányuló közlés által az egyes tag emberi méltóságában elszenvedett sérelem úgy, hogy közben a személyiségi jog individuális szerkezete és a véleménynyilvánítás szabadsága is megőrizze a maga súlyát.

Ehhez tisztázni kell a „közösség méltóságának” jelentését, a közösségi hovatartozás individualizáló szerepét, az érintettség és a jogsértés viszonyát, a súlyossági küszöböt és a kontextus jelentőségét. Ugyanebbe a vizsgálatba tartozik az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) gyakorlata, jóllehet a két fórum eltérő normatív szerkezetben gondolkodik.

Kiinduló feltevésem szerint a közösségi személyiségvédelem az individuális emberi méltóság keretei között is következetesen megalapozható, önálló kollektív emberi méltóság tételezése nélkül. A közösségi hovatartozás az érintettséget közvetíti; a méltóság védett tartalma pedig az egyén egyenrangú emberi státuszában ragadható meg. Ennek a feltevésnek a határeseteknél kell bizonyítania az értékét: fel kell ismernie a státuszromboló közlést, és érthetővé kell tennie azt is, miért maradhat jogszerű egy durva, előítéletes vagy ízléstelen kijelentés. A jól használható mérce a megkülönböztetést segíti.

A fő kérdéshez összehasonlító alkérdés kapcsolódik: milyen dogmatikai modellek alakultak ki az európai nemzeti jogokban a csoportot érő közlés és az egyes tag saját jogi pozíciója közötti kapcsolat megteremtésére, és e modellekhez képest miben sajátos a magyar normatív kapcsolómechanizmus? Az alkérdés nyitott: nem előfeltevése, hogy a magyar megoldás egyedülálló, csak azt keresi, hogy a vizsgált nemzeti jogok térképén hol helyezkedik el.

1.4. A kutatás módszertana

Az értekezés jogdogmatikai kutatás. A törvényszöveg azonban csak a kiindulópontot adja. A Ptk. normaszövegként rendezi, hogy ki léphet fel és milyen típusú közösségi jogsértés miatt; az alkalmazás során már értelmezni kell az emberi méltóságot, az individualizálást, a közlés jelentését és a súlyossági küszöböt. Az általam választott módszer öt elemet kapcsol össze: a jogdogmatikai elemzést, az alkotmányjogi és az EJEB-gyakorlat vizsgálatát, a magyar bírói esetanyag elemzését, a jogelméleti rekonstrukciót és a funkcionális-dogmatikai jogösszehasonlítást.

A fogalmi elemzés az emberi méltóság személyiségi jogi szerepét keresi. Kiindulópontként Jeremy Waldron státuszelmélete szolgál, amely a méltóságot mindenkit egyenlően megillető, magas normatív rangként – egyenrangú emberi státuszként – fogja fel, és amelyhez a *civic assurance* gondolata kapcsolódik: a demokratikus közösség nyilvánosan fenntartott biztosítéka arról, hogy tagjainak egyenrangú tagságát (*equal membership*), elismerését és jogi védelmét nem teszi feltételessé.[2] Ezt a felfogást John Tasioulas korlátozó ellenpontja árnyalja, amely a méltóságot elsősorban az egyenlő morális státuszhoz és bizonyos univerzális emberi érdekekhez köti, és óv attól, hogy a „társadalmi státusz" fogalma minden sértettséget elnyeljen.[3] E munkákból, valamint a személy relacionális meghatározottságát hangsúlyozó méltóságértelmezésekből nem kész definíciót veszek át;[4] azt vizsgálom, melyik gondolat mit képes megmagyarázni a magyar jogban. A státuszelméleti előzményeket a II. fejezetben tárgyalom részletesen.

A történeti-dogmatikai vizsgálat a magyar közösségi személyiségvédelem útját követi. A korábbi polgári jogi megoldások, az Alkotmánybíróság gyűlöletbeszéd-döntései, az Alaptörvény IX. cikkének alakulása és a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése ugyanannak a problémának különböző válaszait őrzik. A történeti részből az is kiderül, mely fogalmak élték túl azt a jogi konstrukciót, amelyben eredetileg megjelentek.

A rendszertani elemzéssel a magánjog és az alkotmányjog kapcsolatát vizsgálom. Az Alaptörvény kijelöli a méltóság és a véleményszabadság keretét; a Ptk. személyes igényt, tényállási feltételeket és jogkövetkezményeket rendel hozzá. Az alapjogi tételeket ezért le kell fordítani a személyiségi jog nyelvére. A fordítás pontossága sokszor eldönti, hogy az alkotmányos mérce valóban segíti-e a magánjogi döntést.

Az esetjogot az indokolások felől olvasom. A végeredménynél többet mond, hogy milyen jelentést tulajdonított a bíróság a közlésnek, hogyan határozta meg az érintett személyi kört, miből következtetett a súlyosságra, és milyen szerepet adott a véleményszabadságnak. A precedensek ezen a területen nem tiltott szavak listáját hozzák létre: egy korábban jogsértőnek minősített szó nem viszi magával a minősítését minden új ügybe, mert a kontextus

---

[2] Jeremy Waldron: *Dignity, Rank, and Rights*. Ed. Meir Dan-Cohen. Oxford, Oxford University Press, 2012; uő: *The Harm in Hate Speech*. Cambridge, MA – London, Harvard University Press, 2012, különösen 81–105. A „civic assurance" és az egyenrangú tagság (equal membership) fogalmához lásd a II. fejezet 2.3.2. pontját.

[3] John Tasioulas: On the Foundations of Human Rights. In: Rowan Cruft – S. Matthew Liao – Massimo Renzo (eds.): *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2015. 45–70., különösen 50., 55–56.

[4] A személy relacionális meghatározottságát hangsúlyozó méltóságértelmezésekhez és azok magyar jogirodalmi recepciójához lásd a II. fejezet 2.3.1. és 2.4. pontját.

megváltoztathatja a jelentést. Cyrano versben gúnyolhatja a saját orrát[5]; ugyanaz a mondat más szájából már egészen mást jelent. Az irodalmi példa itt nem bizonyíték, hanem próba: megmutatja, kibírja-e a fogalom az élet bonyolultságát.

Az EJEB gyakorlatát összehasonlító kontrollként használom. Strasbourg az Egyezmény 8., 10. és 14. cikkének saját rendszerében dönt, ezért ítéleteiből nem olvasható ki közvetlenül a Ptk. helyes értelmezése. Az identitásérintés, a negatív sztereotipizálás, a sértetti státusz, a súlyosság és a kontextus kezelésében mégis olyan megoldásokat kínál, amelyekkel a magyar következtetések jól próbára tehetők.

A funkcionális-dogmatikai jogösszehasonlítás azt keresi, hogy az egyes nemzeti jogok milyen jogi technikával jutnak el a közösséget érő közléstől az egyes csoporttag jogi pozíciójáig. Kutatásom alapján öt viszony különíthető el: az azonos modell, a közeli dogmatikai analógia, a funkcionális analógia, a strukturális kontraszt, valamint az azonos társadalmi probléma eltérő jogi kezelése. A részletes tipológia és az egyes jogrendszerek elemzése a VII. fejezetben szerepel; itt csak a módszer szerepét jelzem.

Ezekből az elemzésekből építettem fel a státusznormatív modellt. A megnevezés és a modell ebben a formában saját javaslatom. Waldron elmélete fontos ösztönzést adott hozzá, de nem kész sablon: a magyar személyiségi jog, a hazai esetjog és a véleményszabadság alkotmányos súlya alakítja a modell tartalmát. Az ügyekhez visszatérve az a kérdés, ad-e pontosabb indokolást, képes-e megmagyarázni a fejfájdító különbségeket, és tudja-e, hol kell megállnia. Meggyőződésem szerint a modell csak akkor ad jó mércét, ha határt is szab: ha bármely eredmény igazolható vele, akkor már nem mérce, csupán az indokolás nyelve, vagyis bármilyen eredmény megmagyarázható vele.

1.5. A források és a vizsgálat határai

A vizsgálat forrásai a magyar magánjogi és alkotmányjogi szakirodalom, a méltóság és a gyűlöletbeszéd fontosabb nemzetközi munkái, a magyar rendes bírósági és alkotmánybírósági döntések, valamint az EJEB esetjoga. Az ítéletek azt mutatják meg, hogyan működik a jog konkrét ügyekben; az elméletek fogalmakat adnak ahhoz, hogy ezt a működést pontosabban értsük. A kettő akkor segíti egymást, ha egyik sem akar a másik helyére lépni. Az összehasonlító fejezet forrásai emellett a német, a lengyel, a spanyol, a francia, a holland, az osztrák, a svájci és a brit jog vonatkozó jogszabályai, bírósági döntései és szakirodalma, valamint célzottan több további európai jogi szabályozás.

A magyar esetanyag nem nagy. Ebből nehéz egységes és kiforrott bírói doktrínát kiolvasni, a döntések részletes elemzésére viszont jó lehetőséget ad. Közelről látható, mikor kap ugyanaz a fogalom más szerepet, hol marad hiányos az individualizálás, és mely indokolási megoldások vihetők tovább más ügyekre.

Az alkotmánybírósági gyakorlatot a 2026. szeptember 20-ig közzétett határozatokig dolgoztam fel. Azokat a döntéseket vontam be az elemzésbe, amelyekben az emberi méltóság a többségi indokolásban érdemi mérceként működik; ezektől elválasztottam az indítványozói hivatkozásokat, a befogadhatósági kérdéseket és a korábbi határozatok puszta felidézését. A párhuzamos indokolásokat és a különvéleményeket külön vettem számba, mert a testületen belüli vitát mutatják, de nem váltak a többségi mérce részévé.

A strasbourgi összehasonlításnak is megvan a maga határa. Az EJEB előtt az állam az Egyezmény betartásáról ad számot, amely Egyezmény szólásszabadságra, magánéletre, diszkriminációra vagy pozitív állami kötelezettségre épülő szerkezete nem azonos a magyar

[5] Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac*. Ford. Ábrányi Emil. Budapest, Accord Kiadó, 2002.

személyiségi joggal. Az összevetés ott igazán hasznos, ahol a különböző normák mögött ugyanaz az értelmezési nehézség bukkan fel.

Az összehasonlító vizsgálatnak is megvan a maga korlátja. Az értekezés nem törekszik teljes európai jogleltárra; megállapításai a ténylegesen vizsgált nemzeti jogok körére vonatkoznak. Abból, hogy valamely vizsgált rendszerben nem sikerült a magyarhoz hasonló megoldást azonosítani, nem következik annak abszolút értelemben vett hiánya. A „vizsgált nemzeti jogok körében” fenntartást ezért a fejezetben következetesen alkalmaztam.

Értekezésem jogi elemzés, ezért nem méri a közlések pszichológiai vagy társadalmi hatását. A társadalmi jelentés, a státusz és a súlyosság jogi értékelő fogalmak, amelyekhez tényekre van szükség. A történeti háttér, a beszélő és a címzettek helyzete, a közlés közege és nyilvánossága mind alakíthatja a jelentést. A „kontextus” önmagában semmit sem old meg; akkor válik érvvé, ha megállapíthatóvá válik, mely körülmény mit változtat a közlés értelmén.

1.6. Az értekezés felépítése

Értekezésem kilenc fejezetből áll. Az érvelés íve az elméleti és tételes jogi alapoktól a magyar jogfejlődésen, a saját dogmatikai modellen, a hazai esetjogon és a strasbourgi kontrollon át az európai jogösszehasonlításig, majd a gyakorlati döntési modellig és az összegzésig halad.

A II. fejezet az emberi méltóság személyiségi jogi szerepét és státuszelméleti előzményeit vizsgálja: a csoportjogi és méltóságelméletek, valamint Waldron és Tasioulas felfogása alapján azt, hogyan maradhat a méltóság az egyén joga úgy, hogy közösségi kötődéseinek is valódi jogi jelentősége legyen.

A III. fejezet a magyar jog fejlődését követi a korábbi magánjogi megoldásoktól az Alaptörvényen és a Ptk.-n át a 2026-ig meghozott alkotmánybírósági döntésekig, és bemutatja az individualizálás, az átsugárzás, az identitás, az emberi státusz és a dehumanizálás fogalmi útját.

A IV. fejezet fejti ki részletesen a státusznormatív modellt: a méltóság védett tartalmát az egyenrangú emberi státusz felől közelíti meg, a közösséget kapcsolóelemként kezeli, és itt kap rendezett formát az érintettség és a jogsértés különválasztása is.

Az V. fejezetben a magyar ügyeken vizsgálom, mire képes a modell; a VI. fejezetben az EJEB gyakorlatával vetem össze az identitásérintésről, a stigmatizálásról, a súlyosságról és a véleményszabadságról levont következtetéseket.

A VI. fejezet vertikális, egyezményi kontrollja után a VII. fejezetben horizontális jogösszehasonlításban vizsgálom, milyen jogi technikákkal kapcsolják más európai nemzeti jogok a közösségre irányuló közlést a csoporttag jogi pozíciójához. Az elemzés különös súllyal a német, a lengyel és a spanyol megoldással foglalkozik, és melléjük állítja a francia és a holland közvetlen csoportvédelmi „ellenmodelleket”; célja nem a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szó szerinti megfelelőjének keresése, hanem a magyar normatív kapcsolómechanizmus elhelyezése az európai dogmatikai modellek térképén.

A jogösszehasonlító fejezet későbbre hagyása tudatos: az értekezésben előbb a magyar szabályozás belső dogmatikai problémáját rekonstruáltam, erre építettem fel a státusznormatív modellt, majd a modell magyarázó erejét a hazai esetjogon teszem próbára. Ezután az EJEB vertikális, egyezményi kontrollját, majd a nemzeti jogok horizontális összehasonlítását vontam be a vizsgálatba. Ezzel az volt a célom, hogy a magyar szabály értelmezése ne valamely előre kiválasztott külföldi modellből legyen levezetve, hanem saját dogmatikai alapokon álljon, mielőtt külső mércével szembesülne. A jogösszehasonlítás ezért a státusznormatív modell külső próbája és elhelyezési kerete az európai megoldások térképén. A VIII. fejezet gyakorlati

értékelési rendje így már a magyar dogmatikai, esetjogi, strasbourgi és összehasonlító vizsgálat együttes eredményére épül.

A VIII. fejezetben az eredményeket gyakorlati bírói értékelési renddé szerveztem: a közlés jelentésétől és az érintettségtől a státuszsérelem intenzitásán át az alapjogi mérlegelésig és a jogkövetkezmény arányosságáig.

A IX. fejezetben összegeztem a kutatás eredményeit – a magyar dogmatikai és a strasbourgi tanulságok mellett az összehasonlító elemzés következtetéseit is –, és számba vettem a modell korlátait, mert a státusznormatív modell tárgyspecifikus, és egy ponton túl elfogy a magyarázó ereje.

1.7. A kutatás tudományos hozzájárulása a közösségi alapú személyiségvédelem elméletéhez és gyakorlatához

A munka tudományos hozzájárulása a következőképpen foglalható össze.

Az első hozzájárulás a közösségi személyiségvédelem szerkezetének pontosabb leírása: az érintettség és a jogsértés következetes elválasztása. A közösségi hovatartozás az egyéni érintettséget közvetíti, a jogsértéshez azonban külön méltósági vizsgálat szükséges. Így az „átsugárzás” is világosabb helyet kap: kapcsolatot ír le, nem jogsértést bizonyít.

A második az emberi méltóság védett tárgyának meghatározása. A közösségi sérelmeknél a méltóság önálló személyiségi jogi funkciója az egyenrangú emberi státusz védelmében ragadható meg – abban a normatív minimumban, amely szerint az embert közösségi hovatartozása alapján nem lehet alacsonyabb emberi vagy jogi kategóriába sorolni. Ez a fogalom kellően szűk ahhoz, hogy ne azonosítsa a méltóságot minden sértettséggel, és kellően érzékeny a csoporthoz tartozáson keresztül megvalósuló alárendelésre.

A harmadik a modell két külön tengelyének kidolgozása. Az érintettség fokozatai a közösségi közlés és az egyén közötti kapcsolat szorosságát, a státuszsérelem fokozatai a közlés normatív súlyát fejezik ki; a kettő elkülönítése a modell egyik biztosítéka. Előrebocsátva, hogy e fokozatok nem valamiféle pontozási rendszert alkotnak, egyebekben tételes kifejtésük a VIII. fejezetben található.[6]

A negyedik hozzájárulás módszertani: a státusznormatív modell rendezett, ellenőrizhető érvelési szerkezetet kínál a nyitott méltósági norma bírói konkretizálásához. Külön figyelmet kap benne a közlés jelentése, az egyéni érintettség, a státuszsérelem intenzitása, a közéleti funkció és a jogkövetkezmény arányossága. A bírói mérlegelést nem váltja ki, de átláthatóbbá teszi, milyen elemekből áll.

Az ötödik hozzájárulás összehasonlító jellegű. Az értekezésben a Ptk. 2:54. § (5) bekezdését nem önmagában és nem pusztán a strasbourgi gyakorlat felől helyezem el, hanem európai dogmatikai modellekhez viszonyítom. Az összehasonlításból az rajzolódik ki, hogy a közösségi sérelem egyéni relevanciájának gondolata nem kizárólag magyar: Spanyolországban, Lengyelországban és – szűk történeti körben – Németországban más dogmatikai utakon rokon kapcsolási megoldások jelentek meg. A magyar konstrukció sajátossága ezekhez képest az általánosított, kódexbe foglalt normatív kapcsolómechanizmus – a vizsgált európai nemzeti jogok körében.

A modell veszélye éppen abban rejlik, hogy a „státusz” ugyanúgy mindent elnyelhet, mint a „méltóság”, ha nem mutatjuk meg, milyen társadalmi jelentés és milyen bánásmódot kifejező üzenet alapozza meg a sérelmet. A kontextussal sem lehet korlátlanul érvelni: értenünk kell,

[6] Az érintettség négy és a státuszsérelem öt fokozatának tételes meghatározását és példáit a VIII. fejezet 8.4. és 8.6. pontja tartalmazza.

mely körülmény mit változtat a közlés jelentésén. A túlzott objektiválás is félreviheti a gondolkodást – a társadalmi jelentés vizsgálata nem egy tapasztalat nélküli, képzeletbeli megfigyelő nézőpontját keresi; a történeti előzmény, a kisebbségi helyzet, a kommunikáció közege és a címzettek tapasztalata sokszor maga is része annak, amit a mondat jelent.

Meggyőződésem, hogy a pontosabb méltóságfogalom a véleményszabadságnak is használ. Ha meg tudjuk határozni, mitől válik egy közlés státuszrombolóvá, kevésbé kell a sértő hangnemre, a rossz ízlésre vagy a felháborodás erejére támaszkodni. A világosabb mérce egyszerre mutathatja meg, mikor indokolt a személyiségi jogi védelem, és mikor marad a beszéd megengedhető[7]. Az értekezés végül ugyanahhoz a kérdéshez tér vissza, amelyből elindult: mikor mondhatja az ember, hogy bár nem őt nevezték meg, a közlés róla is szólt, és a méltóságát is érintette?

[7] Az ezzel foglalkozó teljes tanulmánykötetként ld. Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.

II. FEJEZET

Az emberi méltóság mint a személyiségvédelem dogmatikai alapja

A fejezetben az emberi méltóság személyiségi jogi funkciójából indulok ki, majd azt vizsgálom, miként kapcsolódhat az individuális jogvédelemhez a személy közösségi meghatározottsága. A csoportjogi elméletek, a méltóság státuszelméleti megközelítése és a magyar jogirodalom áttekintése megteremti annak fogalmi alapját, hogy a következő fejezet a közösségi személyiségvédelem magyar dogmatikai és alkotmányjogi kialakulását kövesse végig.

2.1. Az emberi méltóság jogi fogalmának funkcionális megközelítése

Az emberi méltóság a modern alkotmányos jogrendek alapvető értéke, mégsincs minden jogterület számára azonos tartalmú meghatározása. A különböző jogágak eltérő szabályozási céljai szükségszerűen magukkal hozzák, hogy az emberi méltóság funkciója sem mindenütt azonos. Más kérdésre keres választ az alkotmányjog, amikor az emberi méltóságot az alapjogi rendszer kiindulópontjaként értelmezi, és más szerepet játszik a méltóság a polgári jogban, ahol a személyiségi jogok egyik védett tárgyaként jelenik meg. A fogalom egysége ezért nem a jogági definíciók azonosságában, hanem az általuk védett jogi érdek közös alapjában keresendő.[8]

A magyar jogban az emberi méltóság dogmatikáját döntően az Alkotmánybíróság korai gyakorlata alakította ki. A 8/1990. (IV. 23.) AB határozat az emberi méltósághoz való jogot az általános személyiségi jog alkotmányos megfogalmazásának tekintette, amely minden olyan esetben felhívható az egyén autonómiájának védelmére, amikor valamely konkrét alapjog nem nyújt megfelelő oltalmat. Ez a megközelítés hosszú időre meghatározta a magyar jogfejlődést, mert az emberi méltóságot nem egyetlen, pontosan körülhatárolható jogosultságként, hanem olyan „anyajogként” fogta fel, amelyből további alapjogok és személyiségi jogosultságok vezethetők le.

Az értelmezés jelentős dogmatikai előrelépést jelentett, ugyanakkor új problémákat is felvetett. Az általános személyiségi jog és az emberi méltóság fogalmi azonosítása fokozatosan elmosta a határt a méltóság mint alkotmányos alapérték és a személyiségi jogok konkrét polgári jogi védelme között. A bírósági gyakorlatban ezért bizonytalan maradt, hogy az emberi méltóság megsértésének megállapítása önálló jogalapot jelent-e, vagy csupán valamely nevesített személyiségi jog sérelmének alkotmányos hátterét fejezi ki. A bizonytalanságot tovább növelte, hogy az 1959-es Polgári Törvénykönyv generálklauzulája és a nevesített személyiségi jogok viszonya sem alakult egységesen az ítélkezési gyakorlatban.

A polgári jog szempontjából nem az a döntő kérdés, hogy az emberi méltóság milyen filozófiai vagy alkotmányelméleti megalapozással rendelkezik, hanem az, hogy milyen jogi funkciót tölt be a személyiségvédelem rendszerében. A személyiségi jogok célja nem valamely absztrakt embereszmény oltalmazása, hanem azoknak a jogilag releváns érdekeknek a biztosítása, amelyek az ember társadalmi létezéséhez kapcsolódnak. A jog ezért szükségképpen szelektál: nem az ember teljességét, hanem azokat a személyiségi vonásokat és érdekeket védi, amelyek valamely jogviszonyban jelentőséggel bírnak. Az emberi méltóság így tartalmi relevanciáját mindig attól a jogági funkciótól kapja, amelynek keretében alkalmazzák.

Ennek a funkciónak a meghatározásához előbb a védett tárgyat kell megnevezni. Az alábbiakban ezt még a későbbi státusznormatív modell elméleti kiindulópontjaként használom;

[8] A méltóság jogági funkcióinak különbözőségéből a nemzetközi szakirodalom egy része arra következtet, hogy a fogalom egy szűk, közös magon túl nem szolgáltat egységes, elvi jogi mércét, és inkább tágítja a bírói mérlegelés terét. Christopher McCrudden: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, Vol. 19, No. 4 (2008), 655–724. E kritikára a IV. fejezet 4.8. pontja tér vissza.

önálló dogmatikai konstrukcióját a IV. fejezetben fejtem ki. Az értekezésben ezt a védett tárgyat egyenrangú emberi státusznak nevezem. Az egyenrangú emberi státusz alatt azt a jogilag elismert alaphelyzetet értem, amely minden személyt azonos emberi érték és azonos jogi rang alapján illet meg. Státuszsérelemről akkor beszélek, ha valamely tulajdonság vagy közösségi hovatartozás az alacsonyabb rendű emberi vagy jogi pozíció kijelölésének alapjává válik. Ez a pozíció önállóan, az emberi méltóság fogalmát megelőzően meghatározható: a társadalmi együttélés olyan minimumfeltétele, amely nem függ a személy tényleges társadalmi megbecsültségétől, tekintélyétől vagy attól, hogy mások helyeslik-e az életvitelét. Az emberi méltóság polgári jogi funkcióját ebben az értelemben az egyenrangú emberi státusz jogi védelmében ragadom meg: a méltóság akkor sérül, ha a közlés ezt a normatív pozíciót támadja. A méltóságsérelmet tehát nem a státuszsérelemből, a státuszsérelmet pedig nem a méltóságsérelemből vezetem le; a kettő viszonya az, hogy a méltóság a személyiségi jogban az egyenrangú emberi státusz védelmén keresztül kap jogi tartalmat.

Ebből következően az emberi méltóság nem azonosítható sem a becsülettel, sem a jóhírnévvel, sem a magánszférával. A becsület a személy társadalmi értékeléséhez, a jóhírnév a róla kialakuló külső képhez, a magánszféra a személyes élettér zártságához kapcsolódik; az emberi méltóság ezzel szemben azokat az eseteket ragadja meg, amikor maga az ember egyenrangú emberi státusza válik a támadás tárgyává. A hangsúly nem a sértő kifejezés intenzitásán, hanem a közlés irányultságán van: azon, hogy a közlés a személy egyenrangú emberi minőségét kérdőjelezi-e meg. A jó hírnév különböző társadalmi és jogi konstrukcióinak elkülönítése a nemzetközi irodalomban is megjelenik: a becsületként, a vagyoni hírnévként és a méltóságként felfogott jó hírnév eltérő védett érdeket takar, és a méltóság ebben a felosztásban a másokkal egyenrangú társadalmi tagsághoz, nem a személy társadalmi értékének mérőszámához kötődik.[9]

Ez a különbségtétel a személyiségi jogi gyakorlatban máig nem érvényesül következetesen. A bírósági ítéletek jelentős részében az emberi méltóság megsértésére való hivatkozás a becsület vagy a jóhírnév sérelmével együtt, önálló jogi érdek megjelölése nélkül jelenik meg, és gyakran csupán a kereseti érvelés súlyát növelő retorikai szerepet tölt be. Ez részben abból következik, hogy a jogalkalmazás elsősorban az egyéni személyiségi jogok hagyományos kategóriáiban gondolkodik, és kevés figyelmet fordít arra, hogy a társadalmi kommunikációban megjelenő sérelmek sok esetben nem egyetlen személy külső megítélését, hanem annak közösségi hovatartozáson keresztül megragadható emberi státuszát érintik.

A személyiségi jogi védelem hagyományos modellje abból indul ki, hogy a jogsértés mindig meghatározott személy ellen irányuló támadás. A modern nyilvánosságban azonban egyre gyakoribbak azok a közlések, amelyek egy közösséget vesznek célba, tényleges hatásukat mégis az egyes közösségi tagok egyenrangú emberi státuszán keresztül fejtik ki. Az egyén méltósága ilyenkor nem választható el attól a közösségi identitástól, amely alapján a támadás éri.

Ez a problémafelismerés jelenti a jelen értekezés kiindulópontját. Értekezésem egyik alaptézise szerint az a kérdés, hogy létezik-e a közösségek önálló emberi méltósága, nem adekvát, mert a rá adható válasz zsákutcába vezeti a jogi gondolkodást. Releváns kérdés ezzel szemben az, hogy az emberi méltóság hagyományosan individualista dogmatikája képes-e megfelelően kezelni azokat a személyiségi jogsérelmeket, amelyek közösségi hovatartozás alapján valósulnak meg.

[9] A jó hírnév eltérő társadalmi és jogi konstrukcióinak – a becsület (honour), a vagyoni értelemben vett hírnév (property) és a méltóság (dignity) – megkülönböztetéséhez lásd Robert C. Post: The Social Foundations of Defamation Law: Reputation and the Constitution. *California Law Review*, Vol. 74 (1986), 691–742. Post szerint a méltóságként felfogott hírnév nem a személy társadalmi értékének mérőszáma, hanem a másokkal egyenrangú társadalmi tagság feltétele.

Az Alkotmánybíróság újabb gyakorlata a méltóság alkotmányjogi használatában is funkcionális különbségtételt követ. A méltóság először az emberi minőséget és alanyiságot védő érinthetetlen magként jelenik meg: ennek alapján az ember alany marad, nem válhat eszközzé vagy tárggyá, és ez a mag mindenkit egyenlően illet meg.[10] Másodszor a méltóságból levezetett, más alapjogokhoz hasonlóan korlátozható részjogok – az önrendelkezés, az önazonosság és az általános cselekvési szabadság – alapjaként működik. A 3/2026. (VI. 3.) AB határozat a koldulás szabálysértési szankcionálását ebben a körben vizsgálta, és a szankciót alkotmányos követelménnyel a leszólított személy biztonságát vagy a közterület közcélú használatát közvetlenül veszélyeztető magatartásra szűkítette.[11] Harmadszor a méltóság értelmezési alapként köti össze a személyiségvédelmet, az egyenlőséget és az állam intézményvédelmi kötelezettségét; ugyanez a határozat idézi fel, hogy az állam a társadalomból kiszoruló, elesett embert nem hagyhatja magára.[12]

A három funkció elválasztása a méltóság túlterjesztésének is határt szab. A 13/2025. (X. 22.) AB határozat az életkor alapján járó pótszabadság ügyében abból indult ki, hogy a méltóság az emberi minőséget írja le, és a támadott munkajogi szabály, valamint a méltóság között nem talált érdemi összefüggést; a fizetett szabadsághoz való jog önálló alaptörvényi rendelkezésen alapul.[13] A státussérelmet ugyanebben a visszafogott értelemben használom: a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezését szolgáló dogmatikai és elemzési fogalomként, amely sem önálló keresetalapot, sem új személyiségi jogot nem hoz létre.

A méltóság jogosulti köre ugyanilyen pontos elhatárolást kíván. A 2/2024. (I. 9.) AB határozat szerint a jogi személynek nincs emberi méltósága; alkotmányos védelmet a szervezet céljához és rendeltetéséhez kötött cselekvési autonómiája, a külvilág felé megjelenő arculatban megragadható személyisége és jó hírneve kap.[14] Ebből három jogosulti helyzet különíthető el: a természetes személy emberi méltósága; a jogi személy célhoz kötött autonómiája, személyisége és jó hírneve; végül a jogalanyisággal nem rendelkező közösségre vonatkozó közlésből eredő sérelem, amelyet a közösség tagja saját személyiségi jogaként érvényesíthet. Ez utóbbi esetben a közösségi hovatartozás az egyéni érintettséget közvetíti, a méltóság hordozója pedig a természetes személy marad.[15]

2.2. Az emberi méltóság individualista értelmezésének korlátai

Az emberi méltóság személyiségi jogi dogmatikája hosszú időn át abból a hallgatólagos előfeltevésből indult ki, hogy a jogsértés szükségképpen individuális természetű. A személyiségi jogok szerkezete ezt tükrözi: a jogosult jellemzően természetes személy, a jogsérelem meghatározott egyént ér, a jogkövetkezmények pedig az ő személyes jogvédelmét szolgálják. Ez a konstrukció mindaddig kielégítő volt, amíg a személyiséget ért támadások tipikusan egyedi konfliktusok keretében jelentek meg. A modern tömegkommunikáció, majd a digitális nyilvánosság azonban olyan közlési formákat alakított ki, amelyekben a támadás

[10] 3/2026. (VI. 3.) AB határozat, Indokolás [37]–[38], [42]; 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [42].
[11] 3/2026. (VI. 3.) AB határozat, rendelkező rész 1. pont; Indokolás [43]–[47].
[12] 3/2026. (VI. 3.) AB határozat, Indokolás [38]–[41], a 19/2019. (VI. 18.) AB határozat, Indokolás [60] és [103] felidézésével.
[13] 13/2025. (X. 22.) AB határozat, Indokolás [72]–[74].
[14] 2/2024. (I. 9.) AB határozat, Indokolás [52], [54]–[56], [69], [76]. Handó Tünde párhuzamos indokolása vitatta, hogy a jó hírnév sérelmét a jogi személy cselekvési autonómiájára kell visszavezetni (Indokolás [93]–[96]); Schanda Balázs különvéleménye szerint a cselekvési autonómia a méltóságból fakad, méltósága pedig csak az embernek van (Indokolás [106]–[109]). Márki Zoltán – Hörcherné dr. Marosi Ildikó csatlakozásával – párhuzamos indokolásában hangsúlyozta, hogy a jogi személy védelme nem hozható egy nevezőre a IX. cikk (5) bekezdése szerinti közösségek kiemelésével (Indokolás [97]–[105]).
[15] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [24], [26]–[27]; lásd a III. fejezet 3.7. pontját.

címzettje formálisan egy közösség, tényleges hatása viszont a közösség tagjain keresztül érvényesül.

Ezekben az esetekben a sérelmezett közlés nem nevez meg konkrét személyt, mégis alkalmas arra, hogy az érintett közösség tagjai saját egyenrangú emberi státuszuk elleni támadásként éljék meg. A klasszikus, tagonként individualizáló dogmatika ezt nehezen kezeli: ha kizárólag az individuális jogalanyiságból indulunk ki, minden egyes közösségi tag esetében külön kellene bizonyítani, hogy a közlés személy szerint rá is vonatkozik. Ez a követelmény figyelmen kívül hagyja a közösségi alapú támadások sajátosságát, hogy azok nem az egyéni tulajdonságok, hanem a közös identitás alapján fejtik ki hatásukat. A gyűlöletkeltő vagy megbélyegző közlés éppen azt állítja, hogy a csoporthoz tartozás önmagában igazolja az eltérő társadalmi megítélést; a jogsérelem forrása így nem az egyén egyedi jellemzőiben, hanem a közösségi hovatartozásában rejlik.

A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése e nehézségre sajátos választ ad: meghatározott közösségek tagjai számára személyes igényérvényesítést biztosít a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsértéssel szemben. A rendelkezés kijelöli a fellépés alanyát és feltételeit; a védelem tárgyának elméleti magyarázatát azonban a személy, a közösségi hovatartozás és az emberi méltóság kapcsolatából kell felépíteni.

A probléma elméleti tisztázásához célszerű először azt megvizsgálni, hogyan ragadja meg a jogelmélet azokat a helyzeteket, amelyekben valamely jogilag védett érdek nem kizárólag az egyénhez, hanem egy közösséghez vagy annak tagjaihoz kapcsolódik. A csoportjogok elmélete e kérdéshez több, egymástól eltérő konstrukciót kínál. Közös kiindulópontjuk annak felismerése, hogy a közösségi jellegű érdekek és sérelmek nem minden esetben írhatók le problémamentesen a hagyományos, izolált individuális jogosulti modellel; eltérnek azonban abban, hogy e sajátosságot a közösség önálló joghordozóként való elismerésével, az egyéni érdekekből kiindulva, vagy a tagok által közösen birtokolt jogok konstrukciójával magyarázzák. Ezek áttekintése nem általában a kollektív jogok igazolása miatt szükséges, hanem azért, mert pontosabban meghatározhatóvá teszi, hogy a közösségi személyiségvédelem problémája valóban a jogosulti struktúrában rejlik-e, vagy másutt kell keresni a dogmatikai magyarázatát.

2.2.1. A kollektivista csoportelméleti megközelítés

A kollektív, illetve csoportjogok szakirodalmában a közösség és az egyén jogi viszonyának több elméleti konstrukciója alakult ki; ezek a jelen vizsgálat szempontjából három megközelítés köré rendezhetők.

Az első szerint a közösségek önálló jogi értékkel rendelkeznek, ezért a sérelem közvetlenül magát a közösséget éri. E felfogás a közösségnek az egyes tagjaitól elkülönülő morális, illetve jogi státuszt tulajdonít, és lehetővé teszi, hogy valamely jog jogosultja maga a közösség legyen. A hangsúly azon van, hogy bizonyos közösségek az egyes tagjaik érdekeire vissza nem vezethető kollektív érdekek hordozói lehetnek, amelyekhez önálló kollektív jogok kapcsolódnak. E jogok jogosultja maga a kollektíva, így sérelmük nem pusztán az egyes tagok jogsérelmeként, hanem a közösséget mint kollektív joghordozót érő sérelemként is megragadható.[16]

Példaként említhető egy őshonos nyelvi közösség: mint közösséget megilleti a saját nyelvének és kulturális identitásának megőrzéséhez való jog, és ha az állam felszámolja a kisebbség nyelvén működő intézményeket, a veszélyeztetett érték a közösség nyelvi-kulturális

[16] Miodrag A. Jovanović: *Collective Rights: A Legal Theory*. Cambridge, Cambridge University Press, 2012; Peter Jones: Group Rights. In: Edward N. Zalta – Uri Nodelman (eds.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Utolsó érdemi módosítás: 2022. augusztus 20. https://plato.stanford.edu/entries/rights-group/

fennmaradása, nem csupán az egyes tagok magánérdeke. Hasonló szerkezetű az őslakos népek földjeihez vagy kulturális örökségéhez fűződő kollektív jog. Az önálló, jogilag védett közösségi érdekek elismerése rendszeresen megjelenik az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság őslakos népekkel kapcsolatos gyakorlatában: a *Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* ügyben[17] a Bíróság az Amerikai Emberi Jogi Egyezmény[18] tulajdonjogi rendelkezését az őslakos közösség hagyományos földbirtoklására is kiterjesztette, a *Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* ügyben[19] pedig az előzetes konzultáció nélkül engedélyezett olajkutatással összefüggésben állapította meg a közösségi tulajdonhoz való jog megsértését.[20]

A kollektivista megközelítés létezőnek tart olyan értékeket és érdekeket, amelyek nem írhatók le maradéktalanul az egyes tagok individuális érdekeinek összegeként: egy nyelv, egy kulturális hagyomány vagy egy közösségi identitás időben túlélheti az aktuális tagokat. Előnye, hogy a sérelem valóban közösségi természetét jogilag artikulálni képes, és kezelni tudja a közösség időbeli folytonosságát is.

A közösség időbeli folytonossága ahhoz az alapvetőbb kérdéshez vezet, hogy mi különbözteti meg a joghordozóként egyáltalán számításba vehető közösséget személyek valamely esetleges vagy pillanatnyi összességétől. Peter A. French e tekintetben az *aggregate collectivity* (puszta személyösszesség) és a *conglomerate collectivity* (önálló szervezeti identitással rendelkező kollektivitás) között tesz különbséget. Az aggregátum olyan személyösszesség, amelynek azonossága nem választható el az azt alkotó egyének azonosságától: ilyen lehet egy alkalomszerűen összeverődött tömeg vagy egy statisztikai szempont alapján képzett személyi kör, és összetételének megváltozása magának az összességnek az azonosságát is megváltoztatja. A *conglomerate collectivity* ezzel szemben olyan belső szerkezettel, döntési mechanizmussal és szervezeti azonossággal rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy identitása az egyes tagok cserélődése ellenére fennmaradjon; egyes személyek kilépése és mások belépése nem szükségképpen eredményez új közösséget.[21] French elméletében ennek azért van jelentősége, mert a szervezett kollektivitás önálló identitása alapozza meg azt a további állítást, hogy bizonyos esetekben maga a kollektíva is morális cselekvőként, végső soron morális jogok és kötelezettségek hordozójaként fogható fel. A csoport morális személyisége ebben az értelemben nem azonos a tételes jogi személyiségével: French érvelése az előbbit a kollektíva saját cselekvési és döntési struktúrájához köti.[22] Dwight Newman a személyek puszta halmaza *(set)* és a kollektivitás *(collectivity)* hasonló szembeállításával jut arra, hogy a tagság változásait túlélő identitás annak egyik szükséges feltétele, hogy egy csoportot egyáltalán önálló jogok lehetséges hordozójaként lehessen elgondolni. Ez formálisan szervezett közösségeknél könnyen belátható: egy egyetem vagy egy egyesület nem szűnik meg ugyanannak a közösségnek lenni pusztán azért, mert tagjainak összetétele idővel megváltozik.[23]

---

[17] *Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua*, I/A Court H.R., Series C No. 79 (2001).

[18] Az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (aláírva 1969. november 22-én, hatályba lépett 1978. július 18-án) 1144 UNTS 123.

[19] *Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador*, I/A Court H.R., Series C No. 245 (2012).

[20] Katarzyna Zombory: The Right to Cultural Identity in the Case Law of the Inter-American Court of Human Rights. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, Vol. 18, No. 34 (2023), 171–191. DOI: 10.21029/JAEL.2023.34.171.

[21] Peter A. French: *Collective and Corporate Responsibility*. New York, Columbia University Press, 1984, különösen 5–18. French az aggregate collectivities és a conglomerate collectivities megkülönböztetésével választja el egymástól a puszta személyösszességeket és az önálló szervezeti identitással rendelkező kollektivitásokat.

[22] Uo. 31–49. French a morális személyiség kérdését elválasztja a jogi személyiség fennállásától, és a szervezett kollektíva döntési struktúrájára, illetve intencionális cselekvési képességére építi.

[23] Dwight Newman: *Community and Collective Rights: A Theoretical Framework for Rights Held by Groups*. Oxford–Portland, Hart Publishing, 2011. A French–Newman-párhuzamhoz és a tagság változásait túlélő csoportidentitás jelentőségéhez lásd Jones i. m. (16. lj.).

E megkülönböztetés a közösségi személyiségvédelem szempontjából egyszerre termékeny és korlátozott. Termékeny, mert pontosabb magyarázatot kínál arra, miként kapcsolható valamely közösséghez olyan tartós érdek vagy jószág, amely nem szűnik meg az egyes tagok változásával: egy történetileg fennálló kulturális vagy nyelvi közösség identitásának, hagyományainak és javainak időbeli folytonossága éppen azt mutathatja, hogy a védelem tárgya nem minden esetben írható le az adott időpontban élő tagok individuális érdekeinek egyszerű matematikai összegeként.

A modell korlátja az illeszkedési képesség. French paradigmatikus példái erősen szervezett, belső döntési struktúrával rendelkező kollektívák; az ilyen szervezeti feltételek társaságokra, intézményekre vagy más formálisan szervezett csoportokra viszonylag jól alkalmazhatók, lényegesen nehezebben vihetők át azonban azokra az etnikai, nemzeti, vallási vagy kulturális közösségekre, amelyekhez a közösségi személyiségi jog szabályozása tipikusan kapcsolódik. A csoport tartós identitásának felismerése ezért önmagában még nem oldja meg azt a további kérdést, hogy e tartós identitás szükségképpen önálló jogalanyiságot is megalapoz-e. A kollektivitás és az aggregátum megkülönböztetése ennyiben a lehetséges joghordozó azonosításához ad szempontot, de nem bizonyítja, hogy az így azonosított közösséget az egyénektől független morális vagy személyiségi jogok is megilletik; ezt a csoportjogok elméletének további érvekkel kell igazolnia.

A kollektivista megközelítés hátránya ugyanabból fakad, mint az előnye. Ha az individuális személyektől elkülönülő közösséget önálló joghordozóvá tesszük, tisztázni kell, mi tesz valamely embercsoportot ilyen kollektívává, ki határozza meg az érdekeit, ki léphet fel a nevében, és mi történik, ha a közösségnek tulajdonított érdek összeütközik valamely tagjának individuális jogával. Minél erősebben választjuk el a kollektíva jogát a tagok jogaitól, annál nagyobb a veszélye annak, hogy a közösség védelme végül az egyén autonómiájának korlátozását legitimálja. Az elmélet végső soron a közösségi dimenziót a közösség jogalanyiságában ragadja meg, és kevésbé alkalmas annak magyarázatára, hogy a közösséghez tartozás miként válhat az egyén személyiségének és személyiségi jogi védelmének alkotóelemévé. A csoportjogok liberális elméletében bevett megkülönböztetés szerint a közösséget kifelé védő eszközök és a tagok szabadságát befelé korlátozó eszközök jogi megítélése eltér; e keretben a közösségi védelem az utóbbi elutasításával egyeztethető össze a liberális elvekkel. Az erről folyó vita a jelen értekezés szempontjából annyiban jelentős, hogy a közösség a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése alapján nem önálló jogosultként, hanem a tag sérelmének kapcsolóelemeként jelenik meg.[24]

2.2.2. Az individuális jogfelfogáson alapuló csoportkezelés

A második megközelítés az individuális jogok és érdekek elsődlegességéből indul ki, és a közösséghez kapcsolódó jogi védelem igazolását is végső soron az egyes személyek jogaiban, érdekeiben vagy jólétében keresi. Redukcionista változatában a közösségnek nem tulajdonítható az egyes tagjaitól független morális vagy jogi státusz, ezért a közösség sérelmeként megjelenő jelenség jogi relevanciája is az érintett személyek individuális jogain vagy érdekein keresztül ragadható meg. Árnyaltabb változatai ugyanakkor elismerhetik a közösen osztott érdekek, illetve a csoporthoz kötődő jogok jelentőségét anélkül, hogy magát a közösséget az egyénektől elkülönülő joghordozóként konstruálnák.

[24] A csoportkülönbség-alapú jogok liberális elméletéhez lásd Will Kymlicka: *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford, Clarendon Press, 1995. Kymlicka a közösséget kifelé védő „external protections" és a tagok szabadságát befelé korlátozó „internal restrictions" megkülönböztetésével jut arra, hogy a csoportvédelem liberális keretben az utóbbi elutasításával tartható fenn.

2.2.2.1. Az individuális kiindulópont és a közösségi dimenzió

Az individualista kiindulópont és a közösségi jellegű jogvédelem közötti átmenetet jól szemlélteti az amerikai Legfelsőbb Bíróság *Roberts v. United States Jaycees* ügyben hozott döntése.[25] Az ügy közvetlenül nem kollektív jogokról szólt: a kérdés az volt, hogy Minnesota diszkriminációellenes szabályozása alkalmazható-e a kizárólag férfiakat teljes jogú tagként felvevő Jaycees szervezetre az egyesülési szabadság sérelme nélkül. A döntést amiatt tartom jelentősnek, ahogyan a Bíróság az egyén és az őt körülvevő közösségek kapcsolatát leírta.

A Bíróság az alkotmányosan védett társulás két, egymással összefüggő formáját különítette el: védelem illeti egyrészt azokat a személyes kapcsolatokat, amelyek az egyén életében különös jelentőséggel bírnak (*intimate association*, azaz a szoros személyes kötelékek köre), másrészt azokat a társulásokat, amelyek valamely alkotmányosan védett szabadság közös gyakorlását szolgálják (*expressive association*, azaz a közös véleménynyilvánítást szolgáló társulás). Mindkét kategória mögött ugyanaz az alapgondolat húzódik: bizonyos egyéni szabadságok csak másokhoz kapcsolódva, illetve másokkal együtt gyakorolhatók megfelelően. Az egyesülési szabadság ezért a Bíróság felfogásában egyszerre a személyes szabadság alapvető eleme és más individuális szabadságok megőrzésének eszköze.[26] Az *intimate association* alkotmányos jelentőségét a Bíróság nem egyszerűen az egyének egymás mellett létezéséből vezette le: az ilyen kapcsolatok közös eszmények és meggyőződések kialakításának és továbbadásának közegei, és az egyén, valamint az államhatalom között közvetítő szerepet töltenek be. Annak megítélésénél, hogy valamely kapcsolat ilyen védelemre tarthat-e igényt, a Bíróság többek között a közösség méretét, célját, szelektivitását és a tagok kapcsolatának jellegét vette figyelembe.[27] Az *expressive association* körében a Bíróság a közös cselekvés (*collective effort*) jelentőségét emelte ki, amely nemcsak az egyén szabadságát szolgálja, hanem a politikai és kulturális sokszínűség fennmaradásához, valamint a kisebbségi nézetek többségi nyomással szembeni védelméhez is hozzájárul.[28]

A konstrukció kiindulópontja individualista: a közösség nem azért részesül védelemben, mert az egyes tagjaitól független morális státusszal rendelkezik, hanem azért, mert az ember bizonyos szabadságai csak közösségi viszonyok között bontakozhatnak ki. A közösségi dimenzió ebben az értelemben nem új jogosultat teremt, hanem az individuális szabadság gyakorlásának egyik feltételét jelöli. Ez az individualista kiindulópont ugyanakkor nem jelent atomisztikus emberképet, és nem is állítja, hogy a társulás védelme egyszerűen tagjai egymástól független jogainak összege volna: bizonyos javak és szabadságok éppen az együttességben jönnek létre. A közösségi személyiségvédelem szempontjából a Roberts-döntés fő tanulsága az, hogy az individualista jogfelfogásból nem következik az egyén társadalmi kapcsolatainak jogi irrelevanciája. Lehetséges olyan konstrukció, amelyben az egyén marad a jogvédelem végső alanya, miközben a jog elismeri, hogy személyiségének kibontakozása és egyes védett érdekei csak másokkal fennálló kapcsolataiban értelmezhetők. Elsősorban azt a kérdést kell megválaszolni, hogy az individuális jog tárgya mennyiben lehet eleve közösségi vagy relációs természetű.

A Roberts-döntés az individualista modell határát is láthatóvá tette. Ha ugyanis a jog már az individuális szabadság megfelelő védelméhez is kénytelen figyelembe venni azokat a kapcsolatokat, amelyekben az egyén identitása, meggyőződése és társadalmi cselekvése

[25] *Roberts v. United States Jaycees*, 468 U.S. 609 (1984).
[26] Uo. 617–618.
[27] Uo. 618–620. A Bíróság az alkotmányosan védett személyes kapcsolatok megítélésénél többek között a méretet, a célt, a szelektivitást és a másoktól való elkülönülést tekintette releváns szempontnak.
[28] Uo. 622. Vö. Douglas O. Linder: Freedom of Association After Roberts v. United States Jaycees. Michigan Law Review, Vol. 82 (1984), 1878–1904.; Joshua P. Roling: Functional Intimate Association Analysis: A Doctrinal Shift to Save the Roberts Framework. *Duke Law Journal*, Vol. 61, No. 4 (2012), 903–940.

kialakul, akkor a közösségi dimenzió elismeréséhez nem feltétlenül szükséges magát a közösséget önálló jogalannyá tenni. Elképzelhető, hogy a közösség jogi jelentősége nem a jogosulti oldalon, hanem az individuális személyiség és az ahhoz kapcsolódó védett javak szerkezetében ragadható meg.

A Roberts-döntésben kialakított tesztre épül a Ninth Circuit 2026-ban közzétett *Olympus Spa v. Armstrong* döntése is, amelyben egy koreai hagyományokra épülő, nők számára fenntartott wellness-szolgáltatást működtető vállalkozás arra hivatkozott, hogy a washingtoni antidiszkriminációs szabályozás alkalmazása sérti az egyesülési szabadságát.[29] A bíróság mind az *intimate,* mind az *expressive association* fennállását kizárta: a spa és vendégei kapcsolatát üzleti szolgáltatás igénybevétele jellemzi, nem mély személyes kötődés, és a felek nem folytattak valamely eszme közös kifejezésére irányuló tevékenységet sem. Önmagában az a körülmény, hogy a vállalkozás a tevékenységéhez bizonyos értékeket kapcsol, még nem teszi a szolgáltató és ügyfelei viszonyát *expressive associationné*.[30]

A közösségi személyiségvédelem szempontjából ebből az a tanulság, hogy ha a közösségi dimenziót az individuális személyiség részeként kívánjuk megragadni, abból nem következik, hogy az egyén valamennyi csoportkapcsolata azonos jogi jelentőséget kap. A közösségi kötődés jogi relevanciájához valamilyen minőségi kapcsolat szükséges: az egyén csoporthoz tartozásán túl az is számít, hogy ez a kapcsolat milyen szerepet játszik identitásában, egyenrangú emberi státuszában vagy valamely védett szabadságának gyakorlásában.

2.2.2.2. A közösen birtokolt jogok mint közvetítő konstrukció

Az individuális kiindulópont önmagában nem zárja ki a közösségi kapcsolatok jogi jelentőségének elismerését. Nyitva marad azonban a kérdés, miként írható le az a jogosultság, amelynek tárgya eleve valamely közösséghez vagy közösen gyakorolható tevékenységhez kapcsolódik. A csoportjogok elmélete erre olyan közvetítő konstrukciót is kínál, amely a jog közösségi jellegét anélkül ismeri el, hogy a közösséget az egyénektől elkülönülő jogalannyá tenné.

E lehetőség megértéséhez hasznos Peter Jones megkülönböztetése a csoportjogokon belüli *corporate* (a csoportot mint tagjaitól elkülönülő, egységes joghordozót megillető) és *collective* (a csoport tagjait együttesen megillető) jogok között.[31] *Corporate right* esetén a jogosult maga a közösség: a jog akkor is a közösségé, ha valamely konkrét tag személy szerint nem kíván élni vele. A *collective right* ezzel szemben a jogosulti szerkezetében különbözik: itt nincs szükség a tagoktól elkülönülő közösségi jogalanyra, a jogosultak maguk az egyének, a jog azonban nem egymástól független individuális jogok összességeként, hanem általuk közösen birtokolt jogként (*jointly held right*) jelenik meg.

A különbség érzékeltetéséhez képzeljük el egy vallási közösség közös vallásgyakorlását. Az egyént önállóan is megilleti a vallásszabadság: imádkozhat, részt vehet szertartáson, megvallhatja hitét. A közös istentisztelethez való jog azonban nem írható le egyszerűen száz ember száz azonos individuális jogának összegeként, mert maga a védett cselekvés közösségi természetű. Jones *collective* konstrukciójában ehhez nem szükséges egy, a tagoktól független

[29] *Olympus Spa v. Armstrong*, No. 23-4031, U.S. Court of Appeals for the Ninth Circuit, 2026. március 12. A döntés a *Roberts v. United States Jaycees* (25. lj.), valamint a *Boy Scouts of America v. Dale*, 530 U.S. 640 (2000) egyesülési szabadságra vonatkozó tételeiből indul ki.

[30] *Olympus Spa v. Armstrong* (29. lj.).

[31] Jones i. m. (16. lj.), különösen a „Group rights: corporate and collective" rész. Jones a corporate jog alatt a csoport mint egységes, tagjaitól elkülönülő joghordozó jogát, a collective jog alatt a csoport tagjai által közösen birtokolt jogot érti. Lásd továbbá Peter Jones: Group Rights and Group Oppression. *Journal of Political Philosophy*, Vol. 7, No. 4 (1999), 353–377.

„közösségi személy” létét feltételezni: a jogosultak az egyének maradnak, a jogot azonban együttesen birtokolják.

E konstrukció egyik meghatározó elméleti alapját Joseph Raz jogfelfogása adja. Raz érdek-alapú jogelméletében valamely jog fennállását az igazolja, hogy a jogosult jólétének valamely aspektusához fűződő érdeke kellően nyomós indokot szolgáltat más személyek kötelezettségének megalapozására.[32] A kollektív jog esetében sajátos szerkezet alakul ki: a releváns érdek az egyéneknek valamely csoport tagjaiként egy közös jóhoz fűződő érdeke, miközben egyik csoporttag érdeke sem volna önmagában elegendő a másokat terhelő kötelezettség igazolásához; a tagok érdekei együttesen viszont már elérhetik ezt a normatív súlyt. Az egyének így közösen olyan joggal rendelkezhetnek, amellyel egyikük sem rendelkezne külön-külön.[33] Raz konstrukciója azért jelentős, mert a kollektív jog elismeréséhez nem kell a csoportot a tagjaitól független morális entitásként felfogni: a jog normatív alapját továbbra is az egyes személyek érdekei adják, ám nem elszigetelt individuumok, hanem egy közös jóhoz csoporttagként kötődő személyek érdekeiként. Ez magyarázatot kínál arra is, miként lehet valamely jog tárgya szükségképpen közösségi jellegű – például egy kultúra vagy közösségi életforma fennmaradása – anélkül, hogy az azt megalapozó morális státuszt magának a közösségnek kellene tulajdonítani.[34] A közösséget önálló joghordozóként tételező és a közösségi jelenségeket elkülönült individuális jogokra visszavezető felfogás között tehát olyan közvetítő konstrukciók is kialakultak, amelyek a közösséget nem ismerik el az egyénektől független morális entitásként, ugyanakkor bizonyos jogokat a tagok által együttesen birtokolt, elkülönült individuális jogokra maradéktalanul vissza nem vezethető jogosultságként értelmeznek.[35]

2.2.2.3. A részvételi javak közösségi természete

A közös jogok problémáját más oldalról világítja meg Denise Réaume részvételi javakra *(participatory goods*) vonatkozó elmélete. Réaume abból indul ki, hogy a közösségi jelleg nem minden jószág esetében jár azonos következménnyel. Bizonyos közjavak minden érintett számára hozzáférhetők, de élvezetük individuálisan is értelmezhető. Más javak viszont csak más személyek részvételével hozhatók létre és élvezhetők: a barátság, a közös játék vagy a közösségi kulturális élet nem egyszerűen több egyén számára értékes jószág, hanem olyan társadalmi jó, amelynek létezéséhez maga az együttes részvétel a feltétel.[36]

A megkülönböztetés a nyelvi és kulturális közösségek esetében különösen jelentős. Egy nyelv közösségi értéke nem merül ki abban, hogy az egyes személyek külön-külön használhatják: a nyelv mint élő társadalmi gyakorlat csak akkor létezhet, ha mások is beszélik és továbbadják. Réaume ezért elválasztja az egyénnek a részvételhez fűződő jogát magához a részvételi jóhoz kapcsolódó jogtól: más az egyén joga arra, hogy részt vehessen valamely kulturális vagy nyelvi gyakorlatban, és más az a kérdés, amelynek tárgya magának a közösségi gyakorlatnak a

[32] Joseph Raz: *The Morality of Freedom*. Oxford, Clarendon Press, 1986. 166. Raz érdek-alapú jogelméletének kiindulópontja szerint valamely érdek akkor alapoz meg jogot, ha kellően nyomós indokot szolgáltat más személy vagy személyek kötelezettségéhez.

[33] Uo. 207–209., különösen 208. Raz a kollektív jog feltételei között határozza meg, hogy a releváns érdek az egyének csoporttagként valamely közjóhoz fűződő érdeke legyen, és egyetlen tag érdeke se legyen önmagában elegendő a más személyt terhelő kötelezettség megalapozására.

[34] Uo. 208–209. A Raz-féle konstrukció jelentőségéhez és a szükségképpen kollektív formájú javaknak az egyének érdekeire épülő igazolhatóságához lásd Jones i. m. (16. lj.).

[35] Jones i. m. (16. lj.); Newman i. m. (23. lj.).

[36] Denise G. Réaume: Individuals, Groups and Rights to Public Goods. *University of Toronto Law Journal*, Vol. 38, No. 1 (1988), 1–27., különösen 8–13. Réaume a közjavakon belül elkülöníti azokat a javakat, amelyek szükségképpen részvételi jellegűek, vagyis előállításuk és élvezetük egyaránt más személyek részvételéhez kötött.

fennmaradása.[37] A részvételi javak elmélete így arra mutat rá, hogy valamely jó közösségi természete nem feltétlenül vezethető vissza azonos tárgyú individuális javak vagy érdekek puszta összességére.

2.3. A jogosulti kérdéstől az emberi méltóság közösségi dimenziójáig

Az eddigi megközelítések részletesen vizsgálják az egyéni és a kollektív jogok viszonyát, kevésbé világos azonban, hogy a közösségi dimenzió miként kapcsolható magának az emberi méltóságnak a dogmatikai szerkezetéhez. A leírt megközelítések többnyire változatlanul hagyják az emberi méltóság alapvetően individualista, az egyént társadalmi kapcsolataitól elszigetelten szemlélő értelmezését. A vita ezért szükségszerűen arra a kérdésre szűkül, hogy a közösség önálló jogalannyá tehető-e. Megítélésem szerint azonban a kérdés máshogyan is feltehető: elképzelhető, hogy a probléma nem a közösség jogalanyiságában rejlik, hanem abban, hogy az emberi méltóságot túlságosan szűken, a személy társadalmi beágyazottságát figyelmen kívül hagyva értelmezzük.

2.3.1. Az emberi méltóság relációs és közösségi dimenziója

Az ember nem pusztán biológiai vagy jogi individuum, hanem szükségképpen társadalmi lény. Identitása nem kizárólag személyes döntések eredménye, hanem olyan közösségekhez való tartozás révén is alakul, amelyek részben választottak, részben adottságok: a család, a nemzetiség, a vallási közösség, az etnikai hovatartozás vagy egyes kulturális közösségek nem egyszerű külső ismertetőjegyek, hanem az önazonosság meghatározó elemei lehetnek. Ha valamely személyt e közösségi hovatartozása miatt ér támadás, a sérelem nem azért válik személyessé, mert a közlés név szerint rá is vonatkozik, hanem azért, mert identitásának egyik meghatározó összetevőjét veszi célba. Ehhez az antropológiai kiindulóponthoz Elizabeth Anscombe elemzése is támpontot ad: az ember „racionális állatként" való felfogása nem társadalmi kapcsolataitól leválasztott tudatot tételez, hanem olyan lényt, akinek élete eleve más személyekhez és közösségekhez fűződő viszonyok között bontakozik ki. Ebből a jelen vizsgálat számára az következik, hogy a személy közösségi dimenziója nem tekinthető szükségképpen külsődleges járuléknak.[38]

Az individuális személyiség jogi fogalma anélkül is magában foglalhat közösségi meghatározottságokat, hogy a közösséget önálló személyiségi jogi jogalannyá kellene tenni. A jogrend az embert egyenlő erkölcsi és jogi értékű személyként ismeri el, e személyi minőség pedig társadalmi kapcsolatok között válik érzékelhetővé. A közösségi hovatartozást célzó nyilvános közlés érinthet olyan körülményt, amely az egyén önazonosságához és egyenrangú emberi státuszához szorosan kapcsolódik.

A közösségi dimenzió elméleti jelentősége tehát az individuális méltóság tartalmának pontosításában áll. A személyiségi jog alanya továbbra is az egyén; közösségi kötődései személyiségének jogilag értékelhető összetevői lehetnek. A közösség elleni közlés személyes relevanciáját a tag és a közösség közötti identitáskapcsolat, a közlés társadalmi jelentése és a sérelem intenzitása alapozhatja meg. E felismerések elméleti alapot adnak a közösségi személyiségvédelem későbbi dogmatikai rekonstrukciójához, amelyről az önálló státusznormatív modell a IV. fejezetben írok.

2.3.2. Az egyenrangú emberi státusz mint elméleti előzmény

Az emberi méltóság státuszalapú felfogásának klasszikus kifejtése Jeremy Waldron nevéhez fűződik. Waldron abból indul ki, hogy a méltóság fogalma történetileg a társadalmi ranghoz

[37] Uo. 12–17.; lásd még Denise G. Réaume: The Group Right to Linguistic Security: Whose Rights, What Duties? In: Judith Baker (ed.): *Group Rights*. Toronto, University of Toronto Press, 1994.

[38] G. E. M. Anscombe: The Dignity of the Human Being. In: Mary Geach – Luke Gormally (eds.): *Human Life, Action and Ethics: Essays by G. E. M. Anscombe*. Exeter, Imprint Academic, 2005. 67–75.

kötődött: eltérő státuszok és rangok különböző jogosultságokat, kiváltságokat és bánásmódot vontak maguk után. A kánonjogi megközelítéssel szemben a modern világi jogban csak később elfogadottá vált emberi méltóság-fogalom ezt a logikát nem eltörölte, hanem általánosította, és egyetlen, magas normatív rangot terjesztett ki minden emberre. Waldron megfogalmazásában a méltóság a korábban csak keveseket megillető előkelő státusz „egyenlősítése" – minden ember felemelése arra a szintre, amelyen a jogrend feltétel nélkül teljes értékű személyként kezeli. A méltóság ebben az értelemben egyszerre anti-rendi és státuszalapú: elutasítja az emberi érték jogilag elismert hierarchiáját, miközben fenntart egy mindenkit egyenlően megillető alapstátuszt.[39] Ez az alapstátusz nem társadalmi egyenlőséget vagy azonos megbecsültséget követel: a szerepek, a tisztségek és a tekintélyek különbözhetnek, csak az nem, hogy valakit e különbségek alapján alacsonyabb emberi kategóriába soroljanak. A jelen értekezés „egyenrangú emberi státusz" terminusa ezt a waldroni alapgondolatot veszi át kiindulópontként. A méltóságnak a rendi becsületből való „egyenlősítése" tágabb történeti-összehasonlító irodalommal is megvilágítható, amely a becsület- és tiszteletvédelem eltérő európai és amerikai hagyományait vizsgálja.[40]

Waldron a gyűlölködő és megbélyegző közlés sajátos sérelmét ebből a státuszfelfogásból vezeti le. A jól működő társadalom tagjait – állítása szerint – nyilvánosan érzékelhető bizonyosság (*civic assurance*) illeti meg arról, hogy egyenrangú tagságukat, elismerésüket és jogi védelmüket a közösség fenntartja; hogy a mindennapi életben nem kell alapvető megaláztatással, kirekesztéssel vagy ellenségességgel szembenézniük pusztán a közösségi hovatartozásuk miatt. A csoportokat leértékelő nyilvános közlés ezt a bizonyosságot támadja: azt üzeni, hogy egyes csoportok tagjainak egyenrangú státusza vitatható, feltételes vagy visszavonható. A sérelem tehát nem az egyéni érzelmi megbántottság, hanem a társadalmi státusz biztonságának megingatása – annak a nyilvános háttérfeltételnek a gyengítése, amelyre a közösség tagjai a társadalmi életüket építik.[41]

Ehhez kapcsolódik az egyenrangú tagság (*equal membership*) gondolata. Waldron felfogásában a méltóság társadalmi dimenziója a teljes jogú társadalmi és politikai tagságban ragadható meg: abban, hogy valaki a közösség egyenrangú, jó pozíciójú tagja, akinek jelenléte, szava és részvétele nem szorul külön igazolásra. A státuszt romboló közlés lényege éppen az, hogy valamely csoport tagjait ebből a teljes jogú tagságból – legalább a nyilvános megítélés szintjén – kifelé mozdítja. Az egyenrangú emberi státusz és az egyenrangú társadalmi tagság így ugyanannak a normatív pozíciónak a két oldala: az előbbi a jogi és erkölcsi elismerést, az utóbbi ennek társadalmi érvényesülését fejezi ki.

A tisztán státuszalapú megközelítést John Tasioulas több ponton árnyalja, illetve korlátozza. Tasioulas szerint az emberi méltóság elsődlegesen nem társadalmi vagy jogi státusz, hanem minden embert megillető, a társadalmi elismeréstől független érték, amely az egyenlő morális státuszhoz és bizonyos univerzális emberi érdekekhez kötődik; egyes jogi normák azért kapcsolódnak szorosan a méltósághoz, mert közvetlenül ezt az egyenlő morális státuszt védik.[42] Ennek az álláspontnak a jelen vizsgálat szempontjából kettős tanulsága van. Egyrészt

---

[39] Waldron (2012a) i. m. (2. lj.). Vö. Jeremy Waldron: Is Dignity the Foundation of Human Rights? In: Rowan Cruft – S. Matthew Liao – Massimo Renzo (eds.): *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2015. 117–137.

[40] A méltóságnak a rendi becsületből való „felfelé nivellálódásához", valamint a becsület- és tiszteletvédelem eltérő európai (német, francia) és amerikai hagyományaihoz lásd James Q. Whitman: Enforcing Civility and Respect: Three Societies. *Yale Law Journal*, Vol. 109 (2000), 1279–1398. Whitman történeti-összehasonlító elemzése a waldroni státuszelmélettel nem azonos, annak azonban egyik előzményét világítja meg.

[41] Waldron (2012b) i. m. (2. lj.), különösen 81–105.

[42] Tasioulas i. m. (3. lj.), különösen 50., 55–56. Vö. Olga Rosenkranzová: The Problem of Philosophical Foundations of Human Dignity in Law. *International and Comparative Law Review*, Vol. 24, No. 1 (2024), 33–51., amely a méltóság státuszalapú és érdekalapú megalapozásainak összevetését adja.

megerősíti, hogy a méltóság magja nem a mindenkori társadalmi helyzet: az embert akkor is teljes méltóság illeti meg, ha társadalmi megítélése kedvezőtlen, tehát a védelem nem tehető függővé a tényleges társadalmi elismertségtől. Másrészt óvatosságra int a „társadalmi státusz" fogalmának könnyelmű használatával szemben: ha minden, a társadalmi megbecsülést vagy a csoportképet érintő közlést státuszsérelemként kezelnénk, a méltóság elveszítené megkülönböztető erejét, és a védelem a puszta becsületvédelem irányába csúszna. A státuszalapú felfogás ezért akkor tartható, ha a védett pozíciót az egyenrangú emberi státusz normatív minimumára szűkíti, nem pedig a társadalmi tekintély vagy népszerűség bármely csökkenésére terjeszti ki.

A méltóság státusznormatív értelmezésének hazai jogelméleti támpontja is van. Varga Zs. András az emberi méltóság születésnél fogva fennálló jellegéből azt a következtetést vonja le, hogy a tételes jog értelmezése nem vezethet különböző emberek eltérő szintű méltóságának elismeréséhez. A tényleges emberi különbségek tehát nem alakíthatók át a méltóság különböző fokozataivá.[43]

2.3.3. A státusznormatív megközelítés elméleti korlátai

A státuszalapú megközelítésnek is megvannak a korlátai. Az első a fogalmi parttalanság veszélye: a „státusz" – akárcsak korábban a „méltóság" – könnyen olyan gyűjtőfogalommá válhat, amely minden sérelmet magába olvaszt. Ha bármely negatív, bántó vagy előítéletes csoportállítást státuszsérelemnek tekintünk, a fogalom nem segíti többé a jogi megkülönböztetést. Az csak akkor működik, ha a védett pozíciót pontosan – az egyenrangú emberi státusz normatív minimumaként – határozzuk meg, és külön kimutatjuk, hogy az adott közlés ezt a minimumot érinti.

A második kockázat a társadalmi státusz és az egyenrangú emberi státusz összekeverése. A társadalmi státusz a tényleges tekintélyt, szerepet és megbecsülést jelöli, és jogszerűen különbözhet személyenként; az egyenrangú emberi státusz viszont mindenkit egyenlően megillető normatív pozíció. A személyiségi jogi védelem tárgya kizárólag az utóbbi. E kettő elmosása vagy a méltóságvédelem indokolatlan kiterjesztéséhez – a társadalmi presztízs védelméhez –, vagy a valódi státuszrombolás fel nem ismeréséhez vezethet.

A harmadik korlát a véleménynyilvánítás szabadságából fakad. A közügyek, a vallási tanítások, a történelmi kérdések és a művészi kifejezés vitájában a szólásszabadság különösen erős: a demokratikus nyilvánosság elviseli – és védi – a túlzó, éles, sértő, olykor ízléstelen közléseket is. A státusznormatív megközelítés ezért nem a méltóságvédelem tágítására, hanem a jogilag releváns státuszsérelem és a védett, bár bántó vélemény elhatárolására szolgál. E megközelítés garanciális, részletekbe menő alkalmazását – a jogsértési küszöb, az érintettségi és a státuszfokozatok, valamint az arányossági mérlegelés kidolgozását – a IV. és a VIII. fejezetben végzem el; most csak az elméleti kereteket vázolom.

2.4. Az emberi méltóság közösségi dimenziója a magyar jogirodalomban

A magyar jogirodalomban több, eltérő irányból induló megközelítés kapcsolja össze a méltóság személyhez kötöttségét az ember társadalmi és közösségi meghatározottságával. Közös dogmatikai jelentőségük abban áll, hogy a közösségi személyiségvédelem alapja az individuális emberi méltóság keretei között is felépíthető.

---

[43] Varga Zs. András: Értelmes-e a jog emberképét keresni? In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 276–277. A szerző szerint a személy méltóságának három dimenziója a személyes („emberi lény"), a közösségi („minden") és a transzcendentális („születik") - az emberi méltóságnak tehát közösségi vonatkozása is van. In: Varga Zs. András: Personal Dignity and Community. *Iustum Aequum Salutare*, VI. évf. (2010) 4. sz., 168-169.

2.4.1. A méltóság személyhez kötött alapja

A közösségi személyiségi jog dogmatikai megalapozásához az emberi méltóság alanyának és jogi természetének tisztázása adja az első támpontot. A magyar magánjogi és alkotmányjogi gondolkodásban Lábady Tamás méltóságfelfogása különös jelentőségű. Lábady az emberi személy jogi státuszát olyan, a pozitív jogot megelőző értékre vezeti vissza, amelyet a jogrend elismer és védelemben részesít: az emberi méltóság az ember személyi minőségének kifejeződése, az alanyiság olyan alapja, amely meghatározza a jog emberképét és a személyiségvédelem egész rendszerét.[44]

Lábady megfogalmazásában az embernek van egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amely biztosítja, hogy a jog számára mindenkor alany maradjon. Az emberi méltóság a jog előtt létező, a priori érték, az emberi személy immanens sajátja; az emberi léttel együtt járó, oszthatatlan minőség, amely minden embert egyenlően illet meg. A jogképesség ennek az egyenlő méltóságnak a jogi kifejeződése: az ember azért lehet jogok és kötelezettségek alanya, mert személyi minősége a jogrend számára feltétlen elismerést igényel.[45]

A magánjogi jogalany mögött álló emberkép normatív jellegét Landi Balázs is hangsúlyozza. Elemzésében abból indul ki, hogy minden ember jogképességének és személy mivoltának elismerésével az ember maga is normatív, absztrakt jogi fogalomként jelenik meg a polgári jogban. A magánjogi szabályozás ezért szükségképpen valamely emberképre épül: jogokat és kötelezettségeket rendez, de egyúttal előfeltevéseket is hordoz arról, kit és milyen minőségében tekint a jog alanyának.[46]

Ez a személyfogalom a közösségi személyiségi jog értelmezésében is irányadó: a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése alapján érvényesíthető igény jogosultja a közösség tagja, a jogvédelem tárgya pedig olyan személyiségi sérelem, amely a közösségi hovatartozás közvetítésével éri el az egyént.

Lábadynál a személy méltósága az emberi és a jogi személy közötti különbség alapvető ismérve is: az emberi személy méltósága érinthetetlen lényeggel ruházza fel az embert, míg a jogi személy létét és jogképességét a jogrend konstituálja. Ez a megkülönböztetés óvatosságra int a „közösség méltósága” fogalmának használatakor. A közösség védelme dogmatikailag akkor kapcsolható az emberi méltósághoz, ha kimutatható az a személyes kapcsolat, amelyen keresztül a közösségre irányuló közlés az egyén személyiségének lényeges összetevőjét érinti; a közösséghez tartozás ilyenkor a személy önazonosságának jogilag értékelhető eleme.[47]

Ezzel nem adjuk fel a magánjog individuális alapszerkezetét. Csapó Orsolya a magánjog klasszikus emberképét autonóm, önálló és döntéseiért felelős személyként írja le, amelyhez a jogalanyok mellérendeltségének és egyenjogúságának elve társul. A közösségi kötődés személyiségi jelentőségének elismerése ezért nem új kollektív jogalany megalkotását igényli, hanem annak megmutatását, hogy a közösséghez tartozás miként válhat az egyéni személyiség jogilag releváns részévé.[48]

---

[44] Lábady Tamás: Az emberi személy az új Polgári Törvénykönyvben. Iustum Aequum Salutare, 2015/3. 141–166., különösen 141.

[45] Uo. 141.

[46] Landi Balázs: Emberkép, magatartásmérték, felelősség. *Iustum Aequum Salutare*, XII. évf. 2016/1. 49–63., különösen 50–51.

[47] Lábady i. m. (44. lj.) 141.

[48] Csapó Orsolya: Emberkép a magánjogban. A felelős környezethasználó. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 313–314.

2.4.2. A személy relacionális és közösségi meghatározottsága

Frivaldszky János jogfilozófiai munkái a személyi méltóság közösségi dimenziójához az ember társas és relacionális természete felől közelítenek. Az emberi személy méltóságát olyan ontológiai adottságként tárgyalja, amelyből a jogalanyiság és az alapvető jogok elismerésének követelménye fakad: az ember jogalanyisága nem jogalkotói adomány, hanem az emberi mivoltból következő státusz, amelynek jogi elismerése minden igazságos jogrenddel szemben követelmény.[49]

Frivaldszky felfogásában a jogi viszony személyközi viszony, a jog pedig „egyetemes elismerő viszony": az emberi személyek egymást kölcsönösen jogalanyként ismerik el, és ez az elismerés a jog rendjében annak normatív kifejezése, hogy a másik ember önértékkel rendelkező személy, akinek alanyisága minden jogi kapcsolat előfeltétele. A méltóság hordozója az egyes ember, tisztelete azonban más személyek, közösségek és intézmények magatartásában válik társadalmi valósággá. Ehhez kapcsolódik az ember instrumentalizálásának tilalma: a személy önértéke kizárja, hogy az ember valamely közösségi vagy állami cél puszta eszközévé váljon.[50]

A relacionális megközelítés a közösségi személyiségi jog szempontjából azért termékeny, mert az egyén társadalmi kötődéseit a személyi lét tényleges szerkezetéhez kapcsolja. Az ember önazonossága nyelvi, kulturális, vallási és nemzeti viszonyok között formálódik, és e kapcsolatok jogi jelentősége annak függvényében erősödik, hogy milyen mélységben vesznek részt a személy önértelmezésében és társadalmi elismerésében. A közösségre vonatkozó lealacsonyító közlés ilyen helyzetben az elismerési viszonyt is érinti: a közösség tagját olyan tulajdonsága alapján helyezi alacsonyabb státuszba, amely személyes identitásának része. A méltóság így személyhez kötött marad, miközben a személy társadalmi önazonossága a jogi védelem tárgyának meghatározásában önálló jelentőséget kap.

2.4.3. Közösségi identitás az alkotmányjogi emberképben

Zakariás Kinga kutatásai közvetlen kapcsolatot teremtenek az emberi méltóság, az alkotmányos emberkép és az egyén közösséghez kötöttsége között. Az emberkép-formuláról szóló tanulmányában a német és a magyar alkotmánybírósági gyakorlat összevetésével mutatja be, hogy az alkotmányjogi személyfogalom egyszerre tartalmazza az ember önértékét, autonómiáját, felelősségét és társadalmi beágyazottságát. A német formula szerint az ember közösségre utalt és közösséghez kötött személy, akinek önértékét a közösségi kötöttség keretei között is meg kell őrizni; a magyar Alaptörvény O) cikke ehhez a képhez a felelősség dimenzióját társítja. A közösség így az alkotmányos személyfogalom belső összefüggésében jelenik meg.[51]

Ezzel összhangban Schanda Balázs az Alaptörvény emberképének középpontjában a sérthetetlen méltóságú, önmagáért és a közösségért egyaránt felelősséget viselő személyt látja. Kiemeli azt is, hogy az Alkotmánybíróság megfogalmazásában az Alaptörvény emberképe nem az elszigetelt egyéné, hanem a társadalomban élő felelős személyiségé. Ez a felfogás nem oldja fel az egyént a közösségben, hanem éppen azt mutatja meg, hogy az individuális jogalanyiság és a közösségi beágyazottság egymással összeegyeztethető.[52]

---

[49] Frivaldszky János: Az emberi személy és annak méltósága jogfilozófiai perspektívában - különös tekintettel a jogalanyisághoz és az élethez való jog aktuális kérdéseire. *Acta Humana*, 2014/1. 7–73.

[50] Frivaldszky János: Jogalanyiság és a jog mint egyetemes elismerő viszony. A legújabb olasz jogfilozófiai eredmények tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/2. 11–54.

[51] Zakariás Kinga Rita: Az emberkép-formula. Az egyén és közösség viszonyának értelmezése a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlatban. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/4. 119–138., különösen 120–123.

[52] Schanda Balázs: Az Alaptörvény emberképe. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 734., 738.

Az individuális és a közösségi szemlélet közötti választás nem szükségképpen vagylagos. Csink Lóránt az Alaptörvény ember- és társadalomképének vizsgálatakor abból indul ki, hogy az alkotmányjogban az ember nem csupán önálló entitás, hanem egyúttal a társadalom tagja. Az egyén közösségi meghatározottságának elismerése ezért önmagában nem kollektivizmus: a kérdés inkább az, hogy a jog miként kapcsolja össze az egyéni szabadságot a közösségi beágyazottsággal.[53]

Zakariás 2024-ben megjelent tanulmánya az Alkotmánybíróság gyűlöletbeszéddel kapcsolatos gyakorlatát, különösen a vallási közösségek védelmét vizsgálja, abból kiindulva, hogy az emberi együttélés alkotmányos rendje a közösségek méltóságának védelmét is igényli. A vizsgálat súlypontja az a kérdés, milyen alkotmányos alapon és milyen feltételek mellett igazolható a közösség tagjának védelme a közösséget érő gyűlölködő közlésekkel szemben.[54] Zakariás elemzésében az emberi méltóság személyhez kötöttsége határozza meg a védelem végső alanyát, miközben az alkotmányos emberkép elismeri az ember közösségi kötődéseinek személyiségformáló jelentőségét; a „közösségi méltóság" ebben az összefüggésben olyan jogi fogalom, amely a közösség tagjainak személyes méltóságvédelmét fejezi ki a közösségi identitásukon keresztül. Ez ad fogalmi keretet az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének kettősségéhez is, amely a „közösség méltóságát" nevezi meg, a jogérvényesítést azonban személyesként tartja fenn.[55]

Schanda Balázs és Krúdy Domonkos tanulmánya a közösségi méltóság és az egyéni emberi méltóság kapcsolatát kifejezetten az identitás fogalmán keresztül tárgyalja. A szerzők szerint a magyar jog a vallási identitást az emberi méltóság elválaszthatatlan részeként kezeli: a vallási meggyőződés a személy önazonosságának olyan összetevője lehet, amely az élet egészének értelmezésére, az egyén döntéseire és közösségi kapcsolataira is kihat.[56] Központi tételük szerint a közösségek méltósága az egyén emberi méltósága révén nyer értelmet; ez a megfogalmazás dogmatikailag közvetlenül összekapcsolja az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében szereplő közösségi méltóságot a II. cikkben biztosított emberi méltósággal. A közösségi védelem személyes alapja az identitás: a közösséghez tartozás akkor rendelkezik különös személyiségvédelmi jelentőséggel, ha az ember önazonosságának mély, személyiségét átfogó összetevőjét képezi.[57]

A szerzők az Alkotmánybíróság korai vallásszabadsági gyakorlatára is támaszkodnak, amelyben a lelkiismereti és vallási meggyőződés az emberi minőség része, a vallás pedig a hívő számára a teljes személyiséget érintheti. Ebből a közösségi személyiségi jog szempontjából az következik, hogy a vallási közösségre irányuló közlés bizonyos esetekben közvetlenül érintheti a tag személyes önazonosságát.[58] Schanda és Krúdy ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a Ptk. és az Alaptörvény által nevesített közösségek kiválasztásának elméleti indokolása nem teljes körű: a vallási identitás személyiségformáló jelentősége alkotmánybírósági érvekkel jól

---

[53] Csink Lóránt: Az Alaptörvény nemzetfogalmából kiolvasható ember- és társadalomkép. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 669–671.

[54] Zakariás Kinga: A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszéddel szemben az Alkotmánybíróság gyakorlatában – különös tekintettel a vallási közösségek védelmére. In: Barna Attila – Bathó Gábor – Deli Gergely – Peres Zsuzsanna – Pókecz Kovács Attila (szerk.): *Laudator temporis acti. Ünnepi tanulmányok a 65 éves Horváth Attila tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2024. 771–782.

[55] Zakariás i. m. (54. lj.) 774., 777.

[56] Schanda Balázs – Krúdy Domonkos: A vallási identitás, mint az emberi méltóság alapja. *Iustum Aequum Salutare*, 2023/4. 87–103., 87–90.

[57] Uo. 90.

[58] Uo. 90–91.; vö. 4/1993. (II. 12.) AB határozat.

alátámasztható, más védett közösségi tulajdonságok esetében azonban további dogmatikai magyarázat szükséges.[59]

2.4.4. A közösségi sérelem személyiségvédelmi jelentősége

Koltay András már 2005-ben önálló tanulmányban vizsgálta a „közösségek méltóságának" védelmét, jóval a Ptk. jelenlegi közösségi személyiségi jogi szabályának megalkotása előtt. A vizsgálat középpontjában a véleménynyilvánítás szabadsága, a gyűlöletbeszéd, az alkotmányos méltóságvédelem és a személyiségi jogi eszközök kapcsolata állt; történeti jelentőségét az adja, hogy a később tételes jogi alakot öltő probléma lényeges elemeit már a korabeli alkotmánybírósági és bírói gyakorlat alapján azonosította.[60]

Koltay a méltóságot az alkotmánybírósági gyakorlatból kiindulva a jog számára teljesen hozzáférhetetlen értékként írja le, amelynek védelmét a jog mégis képes intézményesíteni. A méltóság autonómia- és egyenlőségi funkciója egyaránt szerepet kap: az ember alanyiságának biztosítása mellett a mindenkit egyenlően megillető személyi érték is a védelem része. E kettős funkció különösen fontos a közösséget érő gyűlölködő vagy lealacsonyító közlések megítélésében, mert az ilyen közlések gyakran éppen az érintett személyek egyenrangú társadalmi helyzetét kérdőjelezik meg.[61]

A tanulmány áttekinti a közösség tagjai által indított korábbi személyiségi jogi pereket. A korabeli bírói gyakorlat a közösség egészére vonatkozó közlés és az egyes tag személyiségi joga között szoros individualizáló kapcsolatot kívánt meg, ezért a nagyobb, nyitott közösségek tagjainak igényei rendszerint nem vezettek sikerre. Erre a nehézségre adott utóbb jogalkotói választ a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése.[62]

Koltay elemzésében a közösségi méltóság kérdése szorosan összefonódik a szólásszabadság határaival: a gyűlöletbeszéd jogi kezelése során a sérelem intenzitása, a közlés társadalmi hatása, az érintett csoport helyzete és a demokratikus nyilvánosság szabadsága egyaránt értékelést igényel. A korai munka a mai szabályozás értelmezésében azért is használható, mert láthatóvá teszi a közösségi sérelem individualizálásának nehézségét: a közlés címzettje társadalmilag lehet egy közösség, miközben a jogi sérelem a tagok személyiségében realizálódik.

2.4.5. A magyar megközelítések közös dogmatikai eredménye

A vizsgált magyar szerzők munkáiból egymásra épülő dogmatikai szerkezet bontakozik ki: Lábady az emberi személy önértékéből és a jogot megelőző méltóságából indul ki; Frivaldszky ehhez a személy relacionális természetét és a kölcsönös jogi elismerés követelményét kapcsolja; Zakariás az alkotmányos emberképben helyezi el az egyén közösséghez kötöttségét, majd a közösségek méltóságának védelmét az Alkotmánybíróság gyakorlatában vizsgálja; Schanda és Krúdy az identitás fogalmán keresztül teszi közvetlenné a közösség és az egyéni méltóság kapcsolatát; Koltay pedig a közösségi sérelmek gyakorlati, alkotmányos és szólásszabadsági problémáit tárja fel. Három közös támpont adódik: az emberi méltóság hordozója az emberi személy; a személy önazonossága társadalmi és közösségi viszonyok között formálódik; a közösségi identitás olyan kapcsolatot teremthet, amelyen keresztül a közösséget érő közlés az egyén személyiségi szférájában is jelentőséget kap.

Az identitás társadalmi meghatározottsága az irodalomban is visszatérő tapasztalat. Gottfried Keller *Zöld Henrik*[63] című fejlődésregényében a főhős önazonosságának válsága részben abból

[59] Schanda – Krúdy i. m. (56. lj.) 90–91.
[60] Koltay András: A közösségek méltóságának védelme. *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1. 147–169.
[61] Uo. 147–148.
[62] Uo. 149–151.
[63] Gottfried Keller: *Zöld Henrik*. Ford. Jánosy István. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1963.

ered, hogy az önmagáról kialakított kép és annak társadalmi visszaigazolása elválik egymástól. A történet ebből a szempontból azt teszi érzékletessé, hogy az identitás nem kizárólag belső önmeghatározás: alakulásában annak is szerepe van, hogy az egyént környezete milyen minőségben ismeri el, és milyen helyet tulajdonít számára a társadalmi viszonyokban.

A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének alanyi és tárgyi szerkezete az előbbi három támpont alapján értelmezhető: a közösség tagja saját személyiségi jogát érvényesíti, miközben a sérelmezett közlés a közösségre vonatkozik. A rendelkezés alkalmazása ezért a közösségi kötődés személyiségi jelentőségének, az egyéni érintettségnek, a közlés súlyának és társadalmi jelentésének együttes vizsgálatát igényli. A magyar szakirodalom ezzel kijelöli a közösségi személyiségvédelem elméleti kereteit, a jogsértési küszöb pontos szerkezetét azonban nyitva hagyja.

A következő fejezetben azt vizsgálom, miként jelent meg ez a személyhez kötött, kapcsolati szerkezet a magyar magánjogi gondolkodásban, az Alaptörvény és a Ptk. szabályozásában, valamint az Alkotmánybíróság gyakorlatában. A dogmatikai fejlődés feltárása egyúttal kijelöli azokat a bizonytalanságokat is, amelyek rendezésére a IV. fejezetben kifejtett státusznormatív modellel vállalkozom.

III. FEJEZET

A közösségi személyiségvédelem dogmatikai és alkotmányjogi kialakulása a magyar jogban

A jelen fejezet a közösségi személyiségvédelem magyarországi kialakulását követi végig a polgári jogi előzményektől az Alaptörvény és a Ptk. hatályos szabályozásán át az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatáig. A fejlődési ív feltárja, hogyan kapcsolódott össze a közösségi sérelem individualizálásának kérdése az emberi méltóság és az egyenrangú emberi státusz alkotmányos védelmével. Az elemzésben megkísérlem azonosítani azokat a dogmatikai feszültségeket, amelyekre a következő fejezetben kifejtett státusznormatív modell egységes fogalmi választ keres.

3.1. A közösségi személyiségvédelem alkotmányos és magánjogi kiindulópontjai

A fejezet dogmatikai szerepe az emberi méltóság előző fejezetben feltárt közösségi dimenziójához kapcsolódik. Ezt a személyhez kötött, relacionális méltóságfelfogást a közösségi személyiségvédelem magyar történeti és tételes jogi fejlődésében követi tovább. Az Alkotmánybíróság nyelvében már korán megjelent az emberi státusz, a közösségi méltóság tartalma azonban hosszú ideig meghatározatlan maradt; a bizonytalanság következményei a 2021-ben és 2024-ben eldöntött ügyekben váltak különösen láthatóvá.

A személy autonómiája és társadalmi beágyazottsága a német alkotmányos emberképben sem egymást kizáró fogalmak. Szigeti Magdolna a német alkotmánybírósági gyakorlatot elemezve az alapjogi értékrend lényegét a szabadon fejlődő személyiség és annak a társadalmi közösségen belüli méltósága összekapcsolásában ragadja meg. E felfogás azért figyelemre méltó, mert az individuális méltóság védelmét nem az ember társadalmi kapcsolatainak figyelmen kívül hagyásával, hanem éppen azok között helyezi el.[64]

A közösségi sérelmek mai szabályozását olyan magánjogi és alkotmányjogi előzmények készítették elő, amelyek közös kérdése a közösséget érő támadás és az egyes tag személyiségi joga közötti kapcsolat volt. A fejlődés során mindvégig megmaradt az emberi méltóság személyhez kötöttsége, miközben egyre határozottabban jelent meg a közösségi hovatartozás személyiségformáló jelentősége.

3.2. A közösségi sérelem individualizálásának polgári jogi előzményei

3.2.1. Sólyom László dogmatikai konstrukciója

A közösségeket érő sérelmek személyiségi jogi védelme nem előzmények nélkül jelent meg a magyar magánjogi gondolkodásban. Törő Károly személyiségvédelmi munkái, majd Sólyom László A személyiségi jogok elmélete című, 1983-ban megjelent monográfiája már olyan kérdésekkel foglalkoztak, amelyek később a közösségi sérelmek megítélésében is jelentőséget kaptak: a személyiség társadalmi meghatározottságával, a társadalmi értékelés jogi jelentőségével és az általános személyiségi jog védelmi körével.[65] A közösséghez kapcsolódó méltóságsérelem önálló problémája az alkotmánybírósági gyakorlatban vált határozottabbá: a 30/1992. (V. 26.) AB határozat a közösségek méltóságát a véleménynyilvánítási szabadság lehetséges korlátjaként ismerte el, és a hatékony védelem körében a polgári jogi eszközök –

[64] Szigeti Magdolna: Emberkép a német jogfilozófiai értekezések, a német Alaptörvény és a német Szövetségi Alkotmánybíróság értelmezésének tükrében. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 212–214.

[65] Törő Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979, különösen 347–353.; Sólyom László: *A személyiségi jogok elmélete*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983.

köztük az akkori nem vagyoni kártérítés – alkalmazási lehetőségeinek bővítésére is utalt.[66] A közösség méltóságának fogalma ezt követően több alkotmánybírósági határozatban visszatért, tartalma és az egyéni emberi méltósághoz való viszonya azonban hosszabb ideig bizonytalan maradt.[67] E korai magánjogi előzmények mögött a magyar személyiségijog-elmélet eszmetörténeti „forrásvidéke" – a 19. század végi és 20. század eleji elméleti és kodifikációs viták – önálló monografikus feldolgozást is kapott.[68]

Ebbe a folyamatba illeszkedett Sólyom László 2002-ben készült, „Jogi eszközök emberek csoportja jó hírnevének, illetve a csoport megsértésén keresztül a csoport tagjai emberi méltóságának megsértése ellen" című tanulmánya, amelynek jelentősége a közösségi sérelem magánjogi szerkezetének részletes kidolgozásában áll.[69] Sólyom kiindulópontja az egyéni jogalanyiság: a személyiségi jogok és az emberi méltóság joga az egyes emberhez kötődnek. Elemzésében e kiindulópont fenntartása mellett kereste a közösség és az egyéni személyiség közötti dogmatikai kapcsolatot.[70] Az önálló személyiséggel nem rendelkező csoport esetében az emberi méltóság sérelme Sólyom szerint a csoport tagjának sérelmeként értelmezhető; ezért elválasztja egymástól a közösség közérdekű védelmét – mindenekelőtt a köznyugalom büntetőjogi védelmét – és a csoporttag magánérdekű személyiségvédelmét, amely valamely természetes személy alanyi jogának sérelméhez kötődik. Kritikusan kezeli azokat az alkotmánybírósági megfogalmazásokat is, amelyek önállóan a „közösség méltóságáról" beszélnek.[71]

Az „átsugárzás" kifejezéssel Sólyom azt a dogmatikai problémát írja le, hogy a közösséget érő sérelem milyen feltételek mellett alapozhatja meg a közösség egyes tagjának saját személyiségi jogi igényét. Elemzésében ehhez a német kollektív becsületsértési gyakorlatból is merít szempontokat, különösen a személyösszesség nagysága, körülhatárolhatósága, valamint a csoport és a tag közötti kapcsolat intenzitása tekintetében. Minél nagyobb és kevésbé körülhatárolható a csoport, annál gyengébb rendszerint az egyes tag személyes érintettsége; a kapcsolat ugyanakkor különösen intenzív lehet akkor, ha a csoportot objektíve meghatározott, „levetkőzhetetlen" tulajdonság hozza létre, vagy ha a csoporthoz tartozás a tag számára egzisztenciális jelentőségű, személyisége lényegéhez tartozik.[72] Az Alkotmánybíróság gyakorlatából Sólyom két olyan tulajdonságot emel ki, amely egyszerre csoportalkotó és az egyén teljes személyiségét meghatározó jelentőségű: a vallási meggyőződést, valamint a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozást.[73] A kapcsolat tartalmi feltételeit ennél is

---

[66] 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 181.

[67] 30/1992. (V. 26.) AB határozat; 12/1999. (V. 21.) AB határozat; 14/2000. (V. 12.) AB határozat; 18/2004. (V. 25.) AB határozat; 96/2008. (VII. 3.) AB határozat. A közösségi méltóság korábbi alkotmánybírósági megítélésének változásáról lásd még 7/2021. (II. 19.) AB határozat, Dr. Salamon László alkotmánybíró különvéleménye.

[68] A magyar személyiségijog-elmélet eszmetörténeti és kodifikációtörténeti „forrásvidékének" monografikus feldolgozásához lásd Székely László: *A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011. A 2013. évi Ptk. személyiségi jogi fejezetének előkészítését Székely László miniszteri biztosként koordinálta; a 2:54. § (5) bekezdés hatályos szövege azonban jogalkotói termék, nem azonosítható egyetlen szerző kodifikációs álláspontjával.

[69] Sólyom László: Jogi eszközök emberek csoportja jó hírnevének, illetve a csoport megsértésén keresztül a csoport tagjai emberi méltóságának megsértése ellen. Budapest, 2002. január 14., kézirat; később megjelent: Sólyom László: *Documenta. Alkotmányjog*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 656–699.

[70] Uo. 1–2.

[71] Uo. 2., 13–15. A tanulmány a közösség közérdekű és a csoporttag személyes jogvédelmét eltérő dogmatikai alapokra helyezi, és kifejezetten szükségtelennek tartja a közösség méltóságának önálló védett értékként való tételezését.

[72] Uo. 42–46. Az „átsugárzás" megítélését az ügy összes körülményének egyedi mérlegeléséhez köti; kiemelt szempontként kezeli a személyösszesség nagyságát és a csoport–tag kapcsolat intenzitását.

[73] Uo. 47–48. A vallási meggyőződés és a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozás az elemzésben egyszerre csoportalkotó és a személyiséget lényegileg meghatározó tulajdonságként jelenik meg.

pontosabban határozza meg: a sérelemnek azt a tulajdonságot kell érintenie, amely egyszerre csoportalkotó és az egyén lényegi személyiségvonása, és a közösségi hovatartozást éppen azáltal kell kérdésessé tennie, hogy az érintettet e tulajdonsága miatt alacsonyítja le. Az egyéni személyiségi jogsérelemhez ezért a személyiséget meghatározó és egyben csoportalkotó tulajdonság egzisztenciális súlyú vagy jelentőségű sérelme szükséges.[74]

A tanulmány fogalmi készlete és kérdésfeltevései hosszú időre beépültek a közösségi személyiségvédelem magyar jogi gondolkodásába; hatásuk a későbbi jogalkotási kísérletekben, az alkotmánybírósági érvelésben és a rendes bíróságok gyakorlatában egyaránt felismerhető.[75] Az „átsugárzás" fogalmának későbbi bírói alkalmazása ugyanakkor részben eltávolodott Sólyom eredeti problémafelvetésétől, és önálló dogmatikai mérceként is megjelent. Ez a mozzanat elkülönítendő Sólyom leíró fogalomhasználatától: a német gyakorlatból átvett egyes mérlegelési szempontokból nem vezethető le egységes „átsugárzási teszt", és a hatályos Ptk. sem teszi az ilyen hatás bizonyítását a jogsértés önálló feltételévé. Ennek későbbi bírói értelmezési problémáit az V. fejezetben tárgyalom.

Sólyom konstrukciója a közösségi személyiségvédelem későbbi magyar dogmatikájának lényeges elemeit már a tételesjogi szabályozás előtt összekapcsolta: a közösséget nem ruházta fel önálló emberi méltósággal, de a közösségi hovatartozást az egyéni személyiség olyan lényegi összetevőjeként ismerte el, amelyen keresztül a közösséget érő támadás az egyén saját méltóságát érheti. Elemzése egyúttal felvetette azt a kérdést is, hogy milyen normatív tartalom teszi a közösségi ismérven alapuló lealacsonyítást az egyéni méltóság sérelmévé. E kérdés a későbbi jogalkotásban és alkotmánybírósági gyakorlatban új formában tért vissza, a jelen értekezés státusznormatív modellje pedig ugyane kapcsolat tartalmi megragadására tesz kísérletet.[76]

3.2.2. Az Alkotmánybíróság által lefektetett alapok

A közösségi sérelmek polgári jogi védelméhez vezető alkotmánybírósági út a 3.2.1. pontban már említett 30/1992. (V. 26.) AB határozattal indult, amely a közösségek méltóságát a véleménynyilvánítási szabadság lehetséges alkotmányos korlátjaként ismerte el, és kifejezetten utalt arra, hogy védelmükre a büntetőjogon kívüli jogi eszközök, így az akkori nem vagyoni kártérítés alkalmazási körének bővítése is alkalmas lehet. Koltay értékelése szerint ez a megállapítás kifejezett ösztönzést adott a jogalkotónak a polgári jogi megoldás keresésére.[77]

A közösségek méltóságának polgári jogi védelemben részesítésére irányuló jogalkotói törekvés a 96/2008. (VII. 3.) AB határozattal kudarcot vallott. Az Alkotmánybíróság – a köztársasági elnök aggályainak mentén – a törvénymódosítás valamennyi lényeges elemét vizsgálta, és nem állt meg az első alkotmányellenességhez vezető oknál; az 1959-es Ptk. kiegészítését célzó 76/A. § hatálybalépés előtti megsemmisítése így csak elméleti kiindulópontot nyújtott a későbbi jogszabályalkotás számára. Már a 14/2000. (V. 12.) AB határozat is figyelmet fordított arra, hogy a kitűzött cél elérése érdekében a büntetőjoginál enyhébb szankciók is alkalmazhatók. A 96/2008. (VII. 3.) AB határozat ugyanakkor olyan tényállási elemeket is alkotmánysértőnek minősített – a megválasztott identitás bizonytalan határaira, a közösséghez tartozás bizonyíthatóságára és a kollektív méltóságfogalom megragadhatóságára vonatkozó kifogásokat –, amelyek részben visszaköszöntek az új Ptk. 2014. március 15-én hatályba lépett szövegében, jóllehet az Alaptörvény negyedik módosítása után részben új alkotmányos összefüggésbe

---

[74] Uo. 48–50. A szerző szerint a sérelemnek a személy és a csoport közös, a tagság révén lényegi személyiségvonássá váló tulajdonságát kell érintenie, és egzisztenciális súlyúnak vagy jelentőségűnek kell lennie.
[75] 96/2008. (VII. 3.) AB határozat; Koltay András: Sólyom László szólásszabadsága. *Állam- és Jogtudomány*, LXVI. évf. 2025/1. 25–48., 36–38.
[76] Sólyom i. m. (69. lj.), különösen 48–51.
[77] Koltay i. m. (75. lj.) 37.; vö. 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 181.

kerültek. A Ptk. személyiségi jogi rendszere emellett határozottan megkülönbözteti a természetes személyeket és a jogi személyeket, valamint az általuk gyakorolható jogokat.[78]

A 96/2008. (VII. 3.) AB határozat átsugárzással kapcsolatos érvelése ennél szűkebben értelmezendő: az Alkotmánybíróság azt utasította el, hogy a közösség elleni verbális támadásból a csoport valamennyi tagjának személyiségi jogsérelme megdönthetetlenül következzék. Koltay szerint a döntés ugyanakkor nem zárta ki egyértelműen annak lehetőségét, hogy törvényben meghatározott feltételek mellett a közösséget ért sérelem az egyes csoporttag személyiségi jogi sérelmének minősüljön; a 2008-ban elbírált konstrukció alkotmányossági hibája ezért az automatikus jogsérelem törvényi vélelméhez kapcsolódott.[79]

A valódi alkotmányjogi panasz bevezetése és az Alaptörvény röviddel ezután elfogadott negyedik módosítása (2013. március 25., hatálybalépés: 2013. április 1.) a IX. cikket a (4) és (5) bekezdéssel egészítette ki; az új rendelkezések a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlatában érvényesülő mércék megváltoztatását célozták. A módosítás indokolása szerint az Alkotmánybíróság korábbi döntéseiből következően törvényi szinten (amely alatt itt a Btk. értendő) nem biztosítható hatékony fellépés a gyűlöletbeszéddel szemben, ezért a módosítás lehetőséget teremtett a gyűlölködő magatartás címzettjei számára a személyiségi jogaik megsértése miatti fellépésre, a korábban megkövetelt egyedi azonosíthatóság nélkül is. Az indokolás a gyűlöletbeszéd kategóriájában helyezte el a vallási vonatkoztatású megnyilvánulásokat is. Koltay ugyanakkor rámutat, hogy az automatikus átsugárzás elutasításából elvileg az következne, hogy minden egyes felperes esetében külön kellene vizsgálni a közösségi támadás okozta személyes sérelmet; ennek bizonyítása azonban nehezen illeszthető a személyiségvédelem objektivizált jogalkalmazási mércéihez, mert a tényleges sérelem belső, érzelmi tapasztalata egyedi, miközben a jogsértés megállapítása általánosítható, objektív küszöb alkalmazását igényli.[80] A későbbi szabályozásnak ezért olyan objektivizálható kapcsolatot kellett teremtenie a közösségi támadás és az egyén személyiségi jogi sérelme között, amely a személyes érintettséget jogilag értékelhetővé teszi; a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése és az annak alkalmazását alakító alkotmánybírósági gyakorlat ennek a kapcsolatnak a meghatározására tett kísérletként is olvasható.

3.3. Az Alaptörvény és a Ptk. szabályozási fordulata

3.3.1. Az alkotmánykonform magánjogi értelmezés[81]

A 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény hozzávetőleg két évvel, az Alaptörvény negyedik módosítása pedig egy évvel előzte meg az új Ptk. hatálybalépését. A 2013. április 1-től hatályos negyedik módosítás az Alaptörvény Záró és vegyes rendelkezéseinek 5. pontját úgy változtatta meg, hogy kimondta az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályvesztését, a korábbi határozatok által kifejtett joghatások

[78] A (William Twining elnevezésével) széklábérvelésnél a döntést egymással versengő indokok támasztják alá, tehát mindegyik önállóan is elvezethet hozzá. Az Alkotmánybíróság ezt „harangkötél-indokolásnak" hívja, mivel a harang a kötél első meghúzásakor is megszólal, vagyis a várt hangzást már az első kötélhúzás is kiváltja.

[79] Koltay i. m. (75. lj.) 37. A szerző értelmezése szerint a 96/2008. (VII. 3.) AB határozat az automatikus átsugárzást és a sérelem megdönthetetlen vélelmét utasította el, az átsugárzás törvényi feltételekhez kötött lehetőségét azonban nem zárta ki egyértelműen.

80 Uo. 38. Koltay szerint az egyes felperesek „valós sérelmének" vizsgálata azért ütközik gyakorlati nehézségbe, mert a sérelem jellemzően belső, érzelmi természetű, miközben a személyiségvédelmi jogalkalmazás objektív mércékkel és általános sérelmi küszöbbel dolgozik.

[81] Ebben az alpontban támaszkodom egy korábbi, Koltay Andrással közös írásra: Kovács Helga – Koltay András: A hírnév és a becsület védelmével kapcsolatos alkotmánybírósági esetjog az Alaptörvény hatálya alatt. In: Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban*. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2024. 47–52.

érintése nélkül. Az indokolás szerint a korábbi alkotmánybírósági határozat az Alaptörvény értelmezése során nem vehető figyelembe; a cél az volt, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésére a korábbi Alkotmány rendszerétől függetlenül kerüljön sor. Az alkotmányozó ugyanakkor nyitva hagyta annak lehetőségét is, hogy a testület a korábbival megegyező vagy azzal ellentétes következtetésre jusson.

A negyedik módosítás előtti gyakorlat a 22/2012. (V. 11.) AB határozatban kifejtett elvek mentén alakult: az Alkotmánybíróság felhasználhatta a korábbi határozatai érveit, ha az Alaptörvény azonos vagy hasonló tartalmú rendelkezései ezt lehetővé tették, és e körben nem a jogelvek átvételét, hanem éppen figyelmen kívül hagyását kellett indokolni. A negyedik módosítás után – a hatályon kívül helyezés folytán kizárt átvétel helyett – a korábbi érvek alkalmazhatóságát kellett megindokolni; a 13/2013. (VI. 17.) AB határozat szerint az Alkotmánybíróság a hatályát vesztett határozat forrásként való megjelölésével, a szükséges mértékű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja a korábban kidolgozott érveket és jogelveket, mert az indokolásnak és forrásainak megismerhetőnek és ellenőrizhetőnek kell lennie. Ezt az Alkotmánybíróság a „megerősítés" technikájával oldotta meg, amely a határozatok bevett indokolási elemévé vált.[82] A 2012. január 1-je előtti alkotmánybírósági határozat ezért önmagában nem hivatkozható; kivételt csak a megerősített határozatok jelentenek, ilyenkor viszont az Alaptörvény szövegére és értelmezési előírásaira figyelemmel megalkotott megerősítő határozatra kell hivatkozni.[83]

A 2013. március 25-e után előállt helyzetben a jogalkalmazásnak két körülménnyel kellett szembesülnie. Egyrészt azzal, hogy az Alaptörvény alapjogi katalógusa az Alkotmányban nevesített jogok elnevezésével és tartalmával nem feltétlenül esik egybe; az eltérés az emberi méltóság esetében különösen éles, és az Alaptörvény emberképe is eltér a korábbitól. Az Alaptörvény O) cikke szerint „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni" – e rendelkezés első fele az egyén önmagáért, második fele a közösséghez való viszonyáért viselt felelősséget deklarálja. Ezzel az Alaptörvény az egyénközpontúságtól az egyén közösség tagjaként való védelme felé mozdult el, anélkül, hogy az egyént a közösségnek alárendelné.[84]

Másrészt azzal, hogy a 2012. január 1. után meghozott bírósági határozatok indokolásában a jogszabályok alkotmánykonform értelmezését mindig az Alaptörvényhez igazítva kell elvégezni; a teljes jogrendszernek igazodnia kell hozzá. Kováts Beáta és Sulyok Tamás közös tanulmánya szerint a bírói jogalkalmazás struktúráját az Alaptörvény 28. cikke alapvetően megváltoztatta: a bíróságnak a jogszabály adta értelmezési mozgástér keretében azonosítania

---

[82] Az utóbbi gyakorlatból két példa: 3068/2020. (III. 9.) AB határozat, indokolás: [31] Az Alkotmánybíróság a tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját elvi jelentőséggel a 6/1998. (III. 11.) AB határozatában foglalta össze, amelyet utóbb több döntésében [5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75; 14/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 108; 15/2002. (III. 29.) AB határozat, ABH 2002, 116, 118-120; 35/2002. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2002, 199, 211] megerősített és továbbfejlesztett. Az Alaptörvény negyedik módosítása 2013. április 1. napjával megváltoztatta az Alaptörvény Záró és vegyes rendelkezések 5. pontját, és ennek alapján az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat vesztették. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az újabb ügyekben felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket {13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [33]; 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [40]}. Az Alkotmánybíróság a 7/2013. (III. 1.) AB határozatában - kifejezetten az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontján és az Abtv. 27. §-án alapuló hatáskörével összefüggésben - megerősítette a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos gyakorlatát, és megállapította, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó - az Alkotmánybíróság által korábbi gyakorlatában kimunkált - alkotmányos követelmények nemcsak a szabályozási környezettel, hanem az egyedi bírói döntésekkel szemben is érvényesíthetők (Indokolás [27]).3125/2015. (VII. 9.) AB határozat, indokolás: [33] …Az Alkotmánybíróság 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában megerősíti a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban írtakat. Eszerint ..."

[83] 2/2024. (I. 9.) AB határozat, Indokolás [101] (IV/2680/2023).

[84] Zakariás i. m. (51. lj.) 132.

kell az ügy alapjogi vagy más alkotmányossági vonatkozásait, és az alkalmazott jogszabályt erre tekintettel, az Alaptörvénnyel összevetve kell értelmeznie.[85] A személyiségi jogok megsértése miatt indított perekben gyakorlatilag kizárt, hogy a bíróság ne találkozzon alapjogi vagy egyéb alkotmányossági elemmel, ezért az ügyben felmerülő alapjog tartalmára és korlátaira mindig figyelemmel kell lennie. A magyar szakirodalomban az alapvető jogok magánjogi jogvitákban való alkalmazásának módszertanát – a horizontális hatály lehetőségeit és korlátait, valamint a rendes bíróság és az Alkotmánybíróság ebben betöltött szerepét – önálló monográfia dolgozta fel, amely a német típusú megoldás hazai bevezetése mellett érvelt.[86]

3.3.2. Az Alaptörvény tételes szabályai és a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése

Az Alaptörvény IX. cikk (1) –(2) bekezdései a vélemény és a sajtó szabadságáról, a jelenlegi (6) bekezdés az egyes kapcsolódó tárgykörök sarkalatos jellegéről rendelkeznek. A 2010 nyara előtti Alkotmány 61. §-ához képest a különbségek lényegesek, a 2010 nyara és 2012 januárja között hatályos normaszöveghez képest viszont már kevésbé szembeötlők; a sajtó sokszínűsége és a demokratikus közvélemény szabad tájékoztatásának biztosítása 2010 nyara óta állami többletkötelezettségként jelenik meg.[87] A IX. cikk jelenlegi (3)–(5) bekezdései 2013-ban kerültek a szövegbe, és egyedi törvényalkotási igények alkotmányos alátámasztását szolgálják: a (3) bekezdés a politikai reklámokról, a (4) bekezdés arról rendelkezik, hogy a véleményszabadság gyakorlása nem célozhatja az emberi méltóság megsértését, az (5) bekezdés pedig a meghatározott közösségeket érő gyűlölködő véleményekkel szembeni magánjogi igényérvényesítés útját alapozza meg.

A (3) bekezdés az 1/2013. (I. 7.) AB határozattal megsemmisített politikai reklámszabályhoz kapcsolódik, a (4)–(5) bekezdések a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos korábbi alkotmánybírósági gyakorlatra adott reflexiónak tekinthetők; a (4) bekezdésben rögzített méltóságvédelmi szabály a személyiségi jogi relevanciájú ügyekben is irányadó. Szomora Zsolt az 1/2015. (I. 16.) AB határozat kapcsán arra mutat rá, hogy a véleményszabadság és a méltóságvédelem közötti mérlegelés eredménye az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatából fakadóan a IX. cikk (4) bekezdése nélkül is ugyanaz lehetne. Az (5) bekezdés a szintén 2013-ban elfogadott Ptk. rendelkezéseinek alkotmányos alátámasztására szolgál.[88] A IX. cikkben deklarált szabad véleménynyilvánítást az Alaptörvény 2018. június 29-től hatályos hetedik módosítása is érintette, amikor a VI. cikk (1) bekezdését azzal egészítette ki, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.

A Ptk.-ban érdemi változást jelent a magánélethez való jog nevesített védelme, valamint a 2:44. §-ban található generálklauzula, amely a közügyek vitáinak szabadságát biztosítja, egyúttal a

---

[85] A Jat. 1. § (3) bekezdése az Alaptörvény és módosítása előkészítésére csak a IV. Fejezet szabályait rendeli alkalmazni. Ebből eredően a jogalkotás alapvető követelményeire, valamint a jogszabály hatályára és módosítására vonatkozó rendelkezések az Alaptörvény esetében nem alkalmazhatóak. Ez egyébként a jogforrási rendszerből is logikusan következik.; Kováts Beáta – Sulyok Tamás: A bírói kezdeményezés mint az egyedi normakontroll eszköze az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2016/2. 75–82., különösen 76.

[86] Az alapvető jogok magánjogi jogvitákban való alkalmazásának módszertanához, a horizontális hatály kérdéséhez és a német típusú megoldás (alkotmánykonform értelmezés és alkotmányjogi panasz) magyar recepciójához lásd Gárdos-Orosz Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2011.

[87] Lásd Koltay András: Az Alkotmány új 61. §-a. A vélemény- és a sajtószabadság új ruhában. *Közjogi Szemle*, 2010/3. 1–9.

[88] Szomora Zsolt: A véleményszabadság büntetőjogi korlátai az Alaptörvény hatályba lépése után, különös tekintettel a becsületvédelemre. In: Balogh Elemér (szerk.): *Számadás az Alaptörvényről. Tanulmányok a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar oktatóinak tollából*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016. 535.; Háttéranyag az Alaptörvény negyedik módosításához. é. n. 18–19.

közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmét szűkíti.[89] A 2:44. § eredeti szövege a csökkentett személyiségvédelem egyik feltételeként „méltányolható közérdeket" követelt meg; e szövegrészt az Alapvető Jogok Biztosa megtámadta, és az Alkotmánybíróság a 7/2014. (III. 7.) AB határozatával megsemmisítette. A határozat megállapította, hogy az emberi méltóság a véleményszabadság korlátja lehet, de bármely sérelme nem igazolhatja a véleményszabadság korlátozását, mert ellenkező esetben annak tartalma kiüresedne; „[a]z emberi méltóság védelméhez való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan".[90]

Az alkotmányos probléma jól azonosítható. Az Alaptörvény II. cikke és a Ptk. 2:42. § (2) bekezdése kifejezetten védi az emberi méltóságot, az előbbi a sérthetetlenségét is kinyilvánítja, ami azonban nem jelent korlátozhatatlanságot; a véleményszabadság szintén alkotmányos jog, amelynek korlátozása – mint minden más alapjogé – csak szűk körben lehetséges. A 2:44. § úgy kíván többletvédelmet nyújtani a véleményszabadságnak, hogy egyúttal – a szélesebb védelem objektív korlátjaként – megtiltja az emberi méltóságot sértő vélemények közzétételét; ha e rendelkezés nem lehetetlenítheti el a véleményszabadság gyakorlását, akkor az emberi méltóság védelmének olyan alkotmányos értelmezést kell adni, amely a jogalkalmazás számára is útmutatásul szolgál.[91]

A 7/2014. (III. 7.) AB határozat szerint az „emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusa csak az emberi státuszt alapjaiban tagadó véleménynyilvánítások egészen szűk körében jelenti a véleményszabadság abszolút határát". A vélemények, értékítéletek főszabály szerint sem a büntetőjogi, sem a polgári jogi felelősségre vonás alapjai nem lehetnek; e tekintetben a határozat visszautal a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat egyik leglényegesebb elemére, a becsületsértő vélemények teljes büntetlenségének követelményére. Az 1994-es döntéssel ellentétben azonban a testület 2014-ben nem tekintette ezeket az értékítéleteket minden esetben alkotmányosan védettnek.[92] A [62] bekezdés szerint a közügyek nyílt vitatásának biztosítása nem jár az érintettek emberi méltósága, magánélete és jó hírneve védelmének kiüresedésével: a közhatalmat gyakorló személyeket és a közszereplő politikusokat is megilleti a személyiségvédelem, ha az értékítélet nem a közügyek vitatása körében érinti őket; indokolt lehet a polgári jogi felelősségre vonás abban a szűk körben is, amikor a vélemény az érintett emberi státuszának teljes, nyilvánvaló és súlyosan becsmérlő tagadásaként a 2:42. §-ban foglalt emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusába ütközik.[93]

E szabályozást egészítette ki a 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. 2:54. § (5) bekezdése, amely szerint a közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A tényállás – talán a gyűlöletbeszéd elnevezés tudatos elkerülésével – nem kapott külön szakaszcímet. A jogalkotó a korábbi alkotmánybírósági ügyek tapasztalatai alapján, kellő körültekintéssel kívánta körberajzolni a közösségek méltóságát illető polgári jogi feltételrendszert. Az Alaptörvény-módosítás és a Ptk.-javaslat indokolásából kitűnik, hogy a jogalkotó az Alaptörvény érvényesülését két rétegben modellezte: alkotmányos alapjog esetén az Alaptörvény hatása közvetlen, de ha a jogintézményt nem tekintik „közvetlen" alapjognak, a jogértelmezés akkor

[89] Ptk. 2:43. § b) pont.
[90] 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [43].
[91] Lásd Koltay András: Az „általános személyiségi jog" azonosítása felé. Alkotmányjogi, magánjogi és büntetőjogi vizsgálódás. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 267–296.
[92] 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [61].
[93] 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [62].

sem léphet ki az alkotmányos keretek közül. Ebben a helyzetben – különös tekintettel a korábbi alkotmánybírósági határozatok hatályon kívül helyezésére – látszólag minden adott volt a személyiségvédelem új szempontrendszerének kiépítéséhez; az igazi nehézséget az emberi méltóság jogi interpretálása jelentette.

Az emberi státusz formulája a törvényi feltételekből is kiolvasható: a méltóság korlátozhatatlan tartományát jelöli, azt a jogi minőséget, amely minden személyt emberi mivoltánál fogva megillet, a közösségre vonatkozó közlés pedig a tagot közösségi hovatartozásán keresztül éri el. A törvényi feltételek magas küszöböt állítanak – a személyiség lényeges vonása, a nagy nyilvánosság, a súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jelleg és a rövid jogvesztő határidő együtt jelzik a szabály kivételes természetét. A konstrukció mögött felismerhető jogpolitikai szándék a közösségi identitás személyiségi jelentőségének elismerése és a nyilvános vita szabadságának egyidejű megőrzése. A valódi nehézség a „közösség méltósága" tartalmának meghatározásánál kezdődött, mert ehhez a törvényszöveg kevés kapaszkodót adott, az alkotmánybírósági gyakorlat pedig fokozatosan és olykor változó irányokból közelített.

3.3.3. A szabályozási fordulat szakirodalmi értékelése

A magyar gyűlöletbeszéd-szakirodalom hosszú ideig a büntetőjogi „gyűlöletre uszítás" alkotmányos küszöbére összpontosított; a vita központi kérdése az volt, milyen kapcsolat szükséges a közlés, az ellenséges indulat kialakulása és a jogsérelem veszélye között. A szigorú büntetőjogi mérce a szólásszabadság számára széles védelmi sávot hagyott, egyúttal láthatóvá tette azt a tartományt is, amelyben a közlés súlyosan lealacsonyító lehet, mégsem éri el az uszítás szintjét.[94] Koltay összegzése szerint a vita tétje ezért túlmutatott az egyes büntetőjogi tényállások értelmezésén: az alkotmányos jogrendszernek azt kellett meghatároznia, milyen sérelmet tekint a demokratikus nyilvánosság szükségszerű árának, és hol kezdődik a közösség tagjainak jogilag is megragadható veszélyeztetése.[95]

A magánjogi megközelítés elsődleges jelentősége abban állt, hogy a vizsgálat súlypontját a köznyugalomról az érintett személy jogi helyzetére helyezte át. Halmai Gábor már a korai vitában arra mutatott rá, hogy a közösséget sértő közlés személyiségi jogi relevanciája az egyén és a megtámadott közösség kapcsolatán keresztül ragadható meg, és hogy az emberi méltóság ebben az összefüggésben az egyenlő jogállás és az egyenlő társadalmi megbecsülés igényét is jelöli.[96] Ezzel megjelent az a gondolat, amely később az „átsugárzás" formulájában vált ismertté: a közösség lealacsonyítása meghatározott feltételek mellett a közösség tagjának saját személyiségi jogát is érintheti.[97]

A 2007–2008-as kodifikációs viták már kifejezetten azt keresték, miként alakítható át ez az elméleti kapcsolat alkalmazható magánjogi szabállyá. Gárdos-Orosz Fruzsina elemzései a szabályozás igazolhatóságát, a jogosulti kör meghatározását és az alkotmányossági korlátokat együttesen vizsgálták.[98] Pap András László a közérdekű igényérvényesítés lehetőségeit

---

[94] Varga Zoltán: A közösség elleni izgatás. *Magyar Jog*, 2002/12. 705–717.; Tilk Péter: A gyűlöletbeszéd szabályozásának néhány előzetes értékelési szempontja. *Magyar Jog*, 2003/6. 321–331.; Molnár Péter: Az alkotmányos mérce világosabb értelmezése felé. *Fundamentum*, 2004/1. 141–146.

[95] Koltay András: A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: a „gyűlöletre uszítás" alkotmányos mércéjének azonosítása felé. *Állam- és Jogtudomány*, 2013/1–2. 91–123.; a vita tágabb, magyar–angol–amerikai–európai összehasonlító kereteihez lásd Koltay András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, Századvég, 2009.

[96] Halmai Gábor: Gyűlöletbeszéd és személyiségi jogok. *Fundamentum*, 2001/4. 105–109.

[97] Sereg András: A sérelem „átsugárzik" az egyénre. *De Jure*, 2006/1.; Pap András László: Gyűlöletbeszéd és közérdekű igényérvényesítés. Gondolatok az új Polgári törvénykönyv tervezetéről. *Acta Humana*, 2007/3. 50–67.

[98] Gárdos-Orosz Fruzsina: Kísérlet a gyűlöletbeszéd elleni fellépés magánjogi szabályozására. *Állam- és Jogtudomány*, 2007/3. 441–464.; uő: Polgári joggal a gyűlöletbeszéd ellen. *Beszélő*, 2007/10. 49–57.

elemezve arra figyelmeztetett, hogy a kollektív sérelemre adott eljárási válasz könnyen elszakadhat az egyéni személyiségi jog alapjától; Boytha György hasonló okból az alapjogi kereteket tekintette meghatározónak, mert a polgári jogi szankció csak akkor tartható fenn, ha világosan azonosítható a személyes jogsérelem, és a beavatkozás arányos marad a közlés szabadságával.[99]

A szakirodalmi vita alapján három kérdés merült fel. Az első a védett jogtárgyra vonatkozott: a szabályozás a közösség becsületét, a köznyugalmat vagy az egyes tag emberi méltóságát oltalmazza-e. A második a jogosulti kapcsolatra: elegendő-e a formális csoporttagság, vagy szükséges a közösségi kötődés személyiségi súlya és a közlés egyénre vonatkoztathatósága. A harmadik a sérelmi küszöbre: a durva, ízléstelen vagy megbotránkoztató közlés mely többlet esetén válik „súlyosan sértővé", illetve „kifejezésmódjában indokolatlanul bántóvá". A 2008 körüli fórumviták és alkotmányjogi értékelések közös tanulsága, hogy e kérdések bármelyikének elmosása a puszta csoportsértettség szankcionálásához vezethet.[100]

A hatályos Ptk. elfogadását követő elemzések már a törvényi konstrukció belső feszültségeire összpontosítottak. Gárdos-Orosz Fruzsina kiemelte, hogy a közösség nem válik önálló személyiségi jogi jogalannyá; a kereset alapja továbbra is a felperes saját joga, ezért a tagság és a közösség objektív sérelme mellett külön igazolást igényel az egyéni érintettség.[101] Gárdos-Orosz és Pap András László közös tanulmánya a jogpolitikai környezetet is bevonva mutatta be, hogy a polgári jogi megoldás egyszerre kíván választ adni a büntetőjogi küszöb alatt maradó súlyos közlésekre és megőrizni a személyiségi jog individualizált szerkezetét.[102]

Koltay a Ptk. kezdeti tapasztalatait értékelve az alkotmányos mérlegelés szerepét hangsúlyozta: a törvényi fordulatok nem alkalmazhatók a közlés teljes összefüggésétől függetlenül, jelentősége van a célpontnak, a műfajnak, a közéleti vita súlyának, a kifejezésmód és a közölt gondolat kapcsolatának, valamint annak, hogy a közlés a csoport tagjaitól az egyéni megítélés lehetőségét is elvonja-e.[103] A „súlyosan sértő" tartalom és az „indokolatlanul bántó" forma így két elkülöníthető, ám egymásra ható értékelési út: az első a közlés tartalmi állítását, a második a választott kommunikációs eszköz igazolhatóságát helyezi előtérbe. A nemzetközi elméleti irodalom további fogalmi kapaszkodót ad: Waldron a gyűlöletbeszéd jogi problémáját a társadalom minden tagját megillető nyilvános biztonság és egyenrangú státusz felől közelíti meg, Kahn összehasonlító elemzése pedig az amerikai és európai modellek eltérő kockázatérzékelését teszi láthatóvá.[104] E megközelítések a magyar magánjogi konstrukcióban annyiban hasznosíthatók, amennyiben segítenek elválasztani az identitás bántó kritikáját attól a közléstől, amely a csoporttagokat kevesebb tiszteletre, bizalomra vagy részvételre méltó személyként jeleníti meg.

---

[99] Boytha György: A gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának alapjogi keretei. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2008/1. 10–20., különösen 10–11. és 18–20.

[100] Krokovay Zsolt – Polyák Gábor – Kaltenbach Jenő – Molnár Péter – Koltay András: Fórum – A gyűlöletbeszéd büntethetősége. *Fundamentum*, 2008/2. 27–46.; Kilényi Géza: Az Alkotmánybíróság és a gyűlöletbeszéd. *Közjogi Szemle*, 2009/1. 8–18.

[101] Gárdos-Orosz Fruzsina: Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásról. *Fundamentum*, 2013/4. 21–37., különösen 25–27. A tanulmány bibliográfiai adata egyes jegyzékekben tévesen 2013/3. számmal szerepel.

[102] Gárdos-Orosz Fruzsina – Pap András László: Gondolatok a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának jogi és jogpolitikai környezetéről. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/2. 3–26., különösen 16–20. és 25–26.

[103] Koltay András: A gyűlölet magánjogi korlátozása. A Ptk. és a gyakorlat kezdeti tapasztalatai. In: Molnár Gábor Miklós – Koltay András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Kúria–Pázmány Press, 2018. 197–225., különösen 219.

[104] Jeremy Waldron: Gyűlöletbeszéd és politikai legitimáció. *Fundamentum*, 2013/4. 5–12.; Robert Kahn: A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák. In: Koltay András (szerk.): Budapest, Wolters Kluwer, 2016.

A szakirodalom így több, egymásra épülő eredményt adott a hatályos szabály értelmezéséhez: fenntartotta az egyéni jogsérelem követelményét, elkülönítette a közösségi méltóság védelmét a köznyugalom oltalmától, és a véleményszabadság korlátozását magas sérelmi küszöbhöz kötötte. Egységes gyakorlati mércét azonban nem alakított ki arra, hogyan állapítható meg az érintettség intenzitása, mikor lép át a közlés a súlyos jogsérelem küszöbén, és milyen szerepet kapjon a közlés közéleti értéke az összemérésben. Ezeket a nyitott kérdéseket a következő alfejezetben a tűrésküszöb és az emberi státusz kapcsolatán keresztül közelítem meg, a bírói gyakorlat elemzésével pedig megkísérlem bemutatni, miként váltak a szakirodalmi dilemmák konkrét döntési szempontokká.

3.4. A tűrésküszöbtől az emberi státuszig[105]

3.4.1. A korábbi vizsgálati sorrend

Az Alkotmánybíróság összetett feladatot végez a „tűrésküszöb" meghatározásában: a testületnek olyan középutat kell találnia, amely fenntartja a demokratikus nyilvánosság szabadságát, ugyanakkor a legszélsőségesebb vélemények és a valótlan állítások jó része esetére megőrzi az emberi méltóság védelmének lehetőségét is. Azt, hogy a személyiségvédelem szabályai milyen mértékben húzódnak vissza a közügyek vitái során, és milyen magas a közéleti szereplők és a közügyekben érintettek „tűrésküszöbe", először a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat kísérelte meg meghatározni; e mércét húsz évvel később a 7/2014. (III. 7.) AB határozat pontosította és módosította, és a polgári bíróságok ítéleteivel szembeni alkotmányjogi panaszok nyomán született határozatok ezt az utóbbi mércét követik. Ennek megfelelően egy médiaszemélyiséget pszichopatának nevezni, parlamenti vitában lopással vádolni a jegybank elnökét, vagy azt állítani, hogy egy volt ügyvéd politikusnak köze lehet a lakásmaffiához, nem haladja meg a közügyek vitájában irányadó tűrésküszöböt.[106]

A büntetőjogi relevanciájú döntésekben a helyzet hasonló. A 7/2014. (III. 7.) AB határozat büntetőjogi párja, a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat részben megerősítette a valótlan tényállításokra vonatkozó 1994-es ismérvet: a közügyeket érintő véleménynyilvánítás szabadsága a valónak bizonyult tények tekintetében korlátlanul, a hamis tény állításával szemben pedig csak akkor véd, ha a híresztelő nem tudott a hamisságról, és a foglalkozása által megkívánt körültekintést sem mulasztotta el. A vélemények, értékítéletek szabadságával kapcsolatban a határozat a 7/2014. (III. 7.) AB határozatot idézte, amely szerint „[a] véleményszabadság már nem nyújt védelmet az olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső […] közlésekkel szemben, amelyek célja a puszta megalázás […], vagy más jogsérelem okozása", és nem védi a közéleti vitában kifejtett véleményt sem, ha az az emberi méltóság korlátozhatatlan magját sérti, azaz „az emberi státusz nyilvánvaló és súlyos becsmérlésében" ölt testet.[107]

A büntetőbírósági ítéletekkel szembeni alkotmányjogi panaszok nyomán született határozatok jobbára pontosan követik ezt a mércét: a véleményszabadság által védettnek minősült például egy városi főjegyzőt „hazudozó, aljas, hitvány" és „törvénytipró" emberként bemutató közlés, valamint egy másik önkormányzat jegyzőjét rasszizmussal és diszkriminációval összefüggésbe

[105] Ebben az alpontban támaszkodom egy korábbi, Koltay Andrással közös írásra: Kovács – Koltay i. m. (81. lj.) 64–65.

[106] Részleges sikerrel: a rágalmazási ügyekben a bírói gyakorlat átvette az AB mércéit, a becsületsértési ügyek azonban hivatkozási és érvelési deficitet mutatnak. Szomora Zsolt: Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája becsületsértési és rágalmazási ügyekben hozott büntetőítéletekben. *Jogtudományi Közlöny*, 69. évf. 2014/10. 469–476., különösen 476.

[107] 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [41]; 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [40].

hozó, éles hangvételű bírálat is.[108] A 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat a becsülethez való jogot a közügyek szabad vitatásának fényében értelmezte, kiemelve, hogy a becsülethez való jog a közügyek vitájában nemigen nyújt védelmet, és csak azok a kijelentések szankcionálhatók, amelyek túllépnek a becsület sérelmén, és már az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusát sértik – így ha a megszólaló tagadja az érintett emberi mivoltát, emberként kezelésének követelményét, vagy ha öncélúan a személyiség és az identitás lényegét alkotó vonásokat támadja.[109] Mindaddig, amíg valamely tájékoztatás nem visszaélés a sajtószabadság gyakorlásával, az emberi méltóság védelmével összefüggésben a személyiségi jogok sérelmére való hivatkozás ritkán alapozza meg a sajtószabadság korlátozását.[110]

A tűrésküszöb meghatározása felveti a szövegazonosság problémáját is.[111] Amikor a bíróságoknak eltérő – akár össze nem függő – ténybeli alapú ügyekben kell ugyanazt a kifejezést az alkotmányos szempontrendszer szerint értékelniük, a korábbi döntés indokai nem feltétlenül lesznek irányadóak, mert a kontextusba helyezés követelménye a közlés közvetlen és tágabb környezetének figyelembevételét kívánja. Ugyanazt a szóhasználatot a Kúria hol jóhírnevet sértőnek, hol tűrendő értékítéletnek minősítette; az Alkotmánybíróság az ilyen ügyekben rendre arra hivatkozik vissza, hogy a jogegység biztosítása nem tartozik hatáskörébe, ezért az eltérő megítélésről nem foglal állást, jóllehet a véleménynyilvánítási ügyekben – a ténykérdésekkel szoros összefüggés miatt – a két hatáskör határai érintkeznek.[112]

Az Alkotmánybíróság a korábbi szólásszabadság-értelmezés átmentését a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban azzal indokolta, hogy gyakorlatának kezdettől fogva sarokköve volt: mások emberi méltósága a véleményszabadság korlátja lehet, és az emberi méltóság védelméhez való jog csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, míg általános személyiségi jogként és a belőle fakadó részjogokként korlátozható.[113] Az idézett szövegrészben a több mint húszéves megközelítés köszön vissza, amelynek lényege szerint a mérlegelés kiindulópontja továbbra is a szólásszabadság erős védelme maradt. Meghökkentő, hogy egy évvel a negyedik Alaptörvény-módosítás után – amelyet az alkotmányozó egyértelműen az emberi méltóság tiszteletének prioritásával kapcsolatos mérföldkőnek szánt – az Alkotmánybíróság a II. cikk jelentéstartalma ellenére is helyesebbnek tartotta a „korlátozhatatlan legbensőbb mag” elvére alapítani a döntési szempontrendszert. A II. cikkre történő hivatkozás pedig továbbra sem szerepelt érdemben az okfejtésekben. Az Alkotmánybíróság a szólásszabadság témájú ügyekben emellett nem határolta el világosan az EJEB ítéleteinek relevanciáját a saját döntéseitől: a 7/2014. (III. 7.) AB határozat jelentős figyelmet szentel az EJEB-gyakorlat elemzésének, majd saját értelmezését is azzal indítja, hogy a korábbi gyakorlatában és az EJEB

[108] A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat elemzését lásd Szomora Zsolt: Az Alkotmánybíróság büntetőítéletet megsemmisítő döntése a közszereplők büntetőjogi becsületvédelméről. *Jogesetek Magyarázata*, 5. évf. 2014/3. 13–22.; Szomora i. m. (88. lj.); 3329/2017. (XII. 8.) AB határozat.; Miután a Kúria az AB határozata ellenére – újbóli mérlegelést követően – fenntartotta hatályukban a korábbi jogerős bírósági döntéseket, az AB újra, nyomatékosan jelezte, hogy mivel a közölt vélemény nem sértette az emberi méltóságot, azt a bíróságok alkotmányosan nem minősíthetik személyiségi jogot sértőnek. Lásd 29/2019. (XI. 4.) AB határozat, Indokolás [39]–[45]. Az ügy elemzéséről lásd Botos Mihály Bálint – Gál Andor: Az Alkotmánybíróság határozata a véleményszabadság büntetőjogi korlátját tévesen megállapító bírósági döntések megsemmisítéséről: A valóságbizonyítás formalizált eljárásban történő lefolytatása mint a szólásszabadsághoz való jog érvényesülésének követelménye. *Jogesetek Magyarázata*, 11. évf. 2020/1–2. 7–14.; 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat.

[109] 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat, Indokolás [40]–[41].

[110] 3019/2021. (I. 28.) AB határozat, Indokolás [28], 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [42].

[111] Kovács – Koltay i. m. (81. lj.) 75.

[112] 3445/2022. (X. 28.) AB végzés; Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnökének beszéde a Kúria Teljes Ülésén, 2021. január 11. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/sulyok_kuria_beszed_vegl_.pdf

[113] Koltay i. m. (91. lj.) 273.; 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [24].

esetjogában megjelenő elvi tételeket is figyelembe véve értelmezte az Alaptörvény IX. cikkét.[114]

A pozicionálás jelentősége abban áll, hogy az Alkotmánybíróság 2014-ben és azóta sem fordított figyelmet a saját és az EJEB ítélkezési gyakorlatának jogi háttere közötti lényeges különbségre. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye nem nyújt közvetlen védelmet az emberi méltóságnak; a fogalom az Egyezményben nem is szerepel, a véleménynyilvánítás szabadságáról szóló 10. cikk 2. pontjában felsorolt korlátozási okok között pedig nem található meg. Következésképpen az EJEB a szólásszabadság sérelmét a korlátozás egyezménybeli eseteitől függően vizsgálhatja, és például a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joggal mérheti össze; e logikai rendben érthető, hogy az egyes nemzeti jogokban deklaráltsága miatt az EJEB-határozatokban mégis megjelenő emberi méltóság ugyanilyen megítélés alá esik, és az Egyezmény által védett szólásszabadságot korlátozhatja.

A magyar jogrendszerben azonban a helyzet fordított: az Alaptörvény sérthetetlennek nyilvánítja az emberi méltóságot, és védelmet nyújt a méltósághoz való jognak, ezért az Alkotmánybíróságnak a szólásszabadságot az emberi méltóság lehetséges korlátozásaként kellene felfognia. Az Alaptörvény és a Ptk. e tekintetben határozott: abból az következne, hogy a szólásszabadságnak kellene meghajolnia az emberi méltóság előtt, és nem fordítva. Az Alkotmánybíróság azonban az Alaptörvény hatálybalépése után elmulasztotta a jogi szövegkörnyezet megváltozásából eredő következtetések levonását, és fenntartotta korábbi ítélkezési gyakorlatát, olykor az Alaptörvény szövegének figyelmen kívül hagyása árán is.[115]

Az emberi méltóságnak az „általános személyiségi jog” olvasataként való értelmezése 2014-től egy ideig csak elvétve fordult elő a határozatokban, és rendszerint ellenvélemény is megfogalmazódott vele szemben, ami arra utal, hogy a testület reagált az őt ért kritikákra; 2018-tól azonban ismét hangsúlyosabb lett a „korlátozhatatlan legbensőbb mag” minimális védelme a gyalázkodással szembeni védelem helyett.[116] A 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat a szabad szólás alkotmányos határát megint nem a becsmérlő vagy gyalázkodó jellegre alapította, hanem csak azokkal a véleménynyilvánításokkal szemben állított fel tilalmat, amelyek az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusába ütköznek.[117] E tartományt „nem a méltóságból fakadó egyes részjogok (becsület, jóhírnév) minősített, intenzív becsmérlése sérti, hanem az, ha a véleménynyilvánítás eleve e sajátosan védett szféra megsértésére irányul” – például úgy, hogy „az emberi természet legbelsőbb köreibe hatol, öncélúan támadva a személyiség és az identitás lényegét alkotó vonásokat”.[118] A védelem tárgyi körének meghatározási szempontja egyértelmű, a tárgyi kör azonban aligha.

A Ptk. 2014. március 15-ei hatálybalépésekor tehát az emberi méltóság fogalmának jogi tartalommal való kitöltése bizonytalan volt, amit részben az Alkotmánybíróságnak az

---

[114] Okfejtését több hasonló tárgyú határozatban megismételte, pl. a 29/2019. (XI. 4.) AB határozathoz fűzött különvéleményében.

[115] Ahogyan ennek kétségességére Juhász Imre a határozathoz fűzött különvéleményében rá is mutatott. Indokolás [94]. Ld még Juhász Imre: Fiat libertas, pereat mundus? A véleménynyilvánítás szabadsága kontra emberi méltóság – örök küzdelem vagy békés egymás mellett élés? *Alkotmánybírósági Szemle*, 2016/1., 88–107.

[116] Kovács Helga: A vallási közösségek méltóságának sérelme az Alkotmánybíróság értékelésében személyiségi jogi jogterületen. *In Medias Res*, 2021/2. 331–359., 339.

[117] A 3371/2019. (XII. 16.) AB végzés indokolásának [14] bekezdésében az Alkotmánybíróság kijelenti, hogy az emberi méltósághoz való jogot az „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti. Megismétli a 8/1990. (IV. 23.) AB határozat „anyajog”-teóriáját, majd következetes gyakorlatként hivatkozik az általános személyiségi jog tartalmi elemei közötti, önazonossághoz való jogra. Az e határozatot idéző 13/2020. (VI. 22.) AB határozat hoz fűzött különvélemény kifejezetten arra hivatkozva, hogy az alkotmánybírói többség korábban belátta, az értelmezés nem „újítható fel”, lévén, nem ez szerepel az Alaptörvényben, nem tartja elfogadhatónak az indokolást ([89]).

[118] Ugyanezen a gondolatmeneten alapul a 3333/2018. (X. 20.) AB döntés, Indokolás [37].

Alaptörvény-értelmezéssel kapcsolatos halogató magatartása okozott.[119] Elismertté vált, hogy a közösségeket megilleti az emberi méltósághoz való jog tisztelete, de a „közösségek méltósága" kifejezésnek egyetlen attribútuma sem kapott világos jelentést: sem az, hogy a jogosultság a közösség tagjait vagy a közösséget saját jogán illeti-e, sem az, hogy hol kezdődik a közösségi méltóság egyénen túlmutató dimenziója.[120] A határozatok elemzése előtt két körülményre kell felhívni a figyelmet. Az egyik a német alapjogi gyakorlat felhasználásával kialakított méltóságfogalom értelmezési problémája és a feloldás elmaradása: a 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat a véleménynyilvánítás korlátját az emberi méltóság magjának védelmében jelölte meg, az Alkotmánybíróság azonban soha nem tisztázta, hogy a negyedik módosítás mennyiben emelte az emberi méltóságot a többi alapjog fölé. Pokol Béla szerint az emberi méltóságnak a megaláztatás tilalmától való elszakítása több szempontból is problematikus. A német alkotmányjog a méltóságot a véleményszabadság határaként kezeli, és a gyűlölködő, illetve közösséget becsmérlő közlésekre önálló tényállásokkal reagál; e háttér a magyar dogmatikában eddig jórészt közvetett, hazai feldolgozáson keresztül jelent meg.[121]

Az emberi státusz kifejezés ezen a ponton az alkotmánybírósági terminológia egyik meghatározó elemévé válik, és olyan viszonyítási pontot kínál, amelyhez a közösségi hovatartozáson keresztül elért személy jogi helyzete mérhető.

A 2014 és 2018 között kialakult gyakorlatból a közéleti közlések megítélésének meghatározott sorrendje rekonstruálható. A bíróságnak először azt kellett eldöntenie, hogy a közlés a közügyek szabad vitatásához kapcsolódik-e; másodszor azt, hogy az érintett közszereplőként vagy a közügyben érintettként jelenik-e meg; harmadszor el kellett határolnia a tényállítást az értékítélettől; negyedszer a közlést teljes kontextusában kellett értékelnie; végül azt vizsgálta, sérti-e a közlés az érintett becsületét, jó hírnevét vagy emberi méltóságát.[122] Ebben a rendszerben a méltóság kérdése a vizsgálat végén merült fel, miután a bíróság a közlés alkotmányos kontextusát már meghatározta, és ehhez igazította a tűrési kötelezettség mértékét.

3.4.2. A méltóságmag tartalmi elhatárolása

A 3408/2023. (X. 11.) AB határozat a méltóság kérdését még a hagyományos vizsgálati rend harmadik lépéseként tette fel. Egy internetes cikk a „Meseország mindenkié" című könyvet és az azt megjelentető szervezet tevékenységét pedofil tartalomhoz és tevékenységhez hasonlította. Az Alkotmánybíróság elválasztotta az eszméket és szellemi termékeket érő bírálatot a személyt érő támadástól: a könyv szabadon kritizálható, mert sem könyveknek, sem eszméknek nincs emberi méltósága; ha viszont a vita személyeskedésbe fordul, az érintett alkotmányos alappal léphet fel a becsületét sértő, öncélú gyalázkodással szemben. A kifogásolt közlést a testület a könyvvel szoros összefüggésben megfogalmazott, a szervezet könyvvel kapcsolatos tevékenységére vonatkozó kritikaként értékelte.[123]

---

[119] Kovács i. m. (116. lj.) 340.

[120] Koltay András finom megfogalmazása szerint „nem könnyíti meg az értelmezést végző dolgát az a körülmény, hogy az emberi méltóság jogának mibenléte a 2013-as Ptk.-ban sem minden tekintetben tisztázott". Koltay i. m. (103. lj.) 219.

[121] A német alkotmányjog gyűlöletbeszéd-kezeléséhez – a *Volksverhetzung* és a *Kollektivbeleidigung* tényállásaihoz, valamint a Menschenwürde és a Meinungsfreiheit viszonyához – lásd Winfried Brugger: The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law (Part I–II). *German Law Journal*, Vol. 4, No. 1 (2003). A német megoldás a méltóságot a véleményszabadság határaként kezeli; a magyar dogmatika ezt a hátteret jórészt közvetett, hazai feldolgozáson keresztül vette át.

[122] 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [47]; 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [39]; 3145/2018. (V. 7.) AB határozat, Indokolás [38]–[41]; 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat, Indokolás [40]–[41]. A 3145/2018. (V. 7.) AB határozat négy szempontját a későbbi gyakorlat is ebben a formában idézi: 3173/2025. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [38]; 3308/2025. (X. 22.) AB határozat, Indokolás [36].

[123] 3408/2023. (X. 11.) AB határozat, Indokolás [2], [24]–[35], különösen [31]–[35].

A 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat a becsületsérelem és a méltóság érinthetetlen magja közötti határt húzta meg. Az Alkotmánybíróság megsemmisítette azokat a büntetőítéleteket, amelyek egy helyi lap főszerkesztőjét a polgármesterről közölt „nőket aláz" állítás miatt rágalmazásban mondták ki bűnösnek. Az indokolás szerint a méltóság korlátozhatatlan tartományát a becsület vagy a jó hírnév minősített, intenzív becsmérlése még nem sérti. A méltóságmag sérelméhez az kell, hogy a megszólaló tagadja vagy kétségbe vonja az érintett emberi mivoltát és emberként kezelésének követelményét, vagy az emberi természet legbelsőbb köreibe hatolva öncélúan támadja a személyiség és az identitás lényegét alkotó vonásokat.[124] A két döntés elsősorban a méltóságmag tartalmát pontosította: kizárta belőle a mű, az eszme és az intézmény kritikáját, valamint a becsület és a jó hírnév puszta sérelmét. A vizsgálati sorrend mindkét ügyben a korábbi maradt, a méltóság kérdése a közügyjelleg és a tény–érték minősítés után következett.[125] Az ember tárgyiasítása és dehumanizálása mint a méltóságmag sérelmének tipikus formája a 19/2024. (XI. 11.) AB határozatban kapott a véleményszabadság határára vonatkoztatott megfogalmazást.

3.4.3. A 19/2024. (XI. 11.) AB határozat és a vizsgálati sorrend megváltozása

A 19/2024. (XI. 11.) AB határozat alapügyében egy blog szerzőjét becsületsértésért ítélték el, mert két közösségimédia-szereplőt trágár és obszcén kifejezésekkel illetett. A többségi indokolás a méltóság sérthetetlen magját az emberi mivolthoz kötötte: ez a mag azt biztosítja, hogy az ember alany maradjon, és akár verbálisan se váljon eszközzé vagy tárggyá; a kifejezésmódjában dehumanizáló közlés ezért nem élvezheti a véleményszabadság védelmét.[126] A döntés a vizsgálat sorrendjét is megváltoztatta. Az Alkotmánybíróság szerint mindenekelőtt azt kell vizsgálni, hogy a véleménynyilvánítás a kritizált személy emberi méltóságának sérelmére irányult-e; ha a közlés egyértelműen sérti a méltóság magját, annak megítélése, hogy közérdekű vitához kapcsolódik-e, és hogy az érintettek a vita alakítóivá váltak-e, mellékes, a közéleti vita pedig nem szolgálhat menlevélként.[127] A méltóságmag sérelme így előzetes küszöbkérdéssé vált: ha a közlés az érintett emberi státuszát tagadja, tárgyiasítja vagy dehumanizálja, a közügyjelleg és a fokozott tűrési kötelezettség már nem igazolhatja a védelmét.

A határozatban belső dogmatikai feszültség is van. A többségi indokolás elvben szűken határozta meg a méltóságmagot, és a becsület, illetve a jó hírnév minősített becsmérlését kifejezetten kívül helyezte rajta. A konkrét alkalmazásban azonban a megalázó, trágár és becsületcsorbító jelleget is bevonta az értékelésbe: a kifejezéseket egyszerre minősítette a magánvádlók emberi méltóságát, becsületét és jó hírnevét sértőnek, a trágár beszédet önmagában lealacsonyítónak tekintette, a méltóság sérthetetlenségét pedig a megaláztatás tilalmával azonosította.[128] Megítélésem szerint ha a méltóságmag sérelme a megaláztatás minden formáját felöleli, a mag elveszíti azt az elhatároló szerepét, amelyet a 3263/2018. (VII. 20.) AB határozatból átvett formula neki szánt.

Hörcherné dr. Marosi Ildikó párhuzamos indokolásában a rendelkező részt eltérő érveléssel támogatta. Álláspontja szerint az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése az ügyben nem indokolta a közéleti vitákra kialakított vizsgálati szempontok módosítását; hangsúlyozta, hogy az Alaptörvény a méltóságot, a becsületet és a jó hírnevet nem szinonimaként használja, és a közéleti vitában a korlátot a méltóságmag, vagyis az emberi mivolt és az emberként kezelés

[124] 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat, Indokolás [37]–[38], [44], [46]–[47], [50], a 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat, Indokolás [41] felidézésével.
[125] 3408/2023. (X. 11.) AB határozat, Indokolás [24]–[30]; 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat, Indokolás [32]–[38].
[126] 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [2], [42], [48]–[50].
[127] 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [27], [49], [53].
[128] 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Indokolás [34], [50], [56]–[60], [64].

védelme jelenti.[129] Azt, hogy a többség az addig alkalmazott alkotmányos szempontrendszertől eltért, Czine Ágnes párhuzamos indokolása mondta ki: szerinte a trágár szitkozódás védelmi körből való kizárásával a testület szűkítette a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körét, a közszereplői minőséget és a közéleti jelleget pedig a korábbi szempontok szerint kellett volna vizsgálni.[130]

3.4.4. A 3173/2025. (V. 30.) és a 3308/2025. (X. 22.) AB határozat

A 3173/2025. (V. 30.) AB határozat egy valós személyekre utaló politikai krimi, egy játékfilm ügyében született. Az indokolás részletesen felidézi a 3145/2018. (V. 7.) AB határozat szempontrendszerét, a konkrét ügyben azonban előbb azt vizsgálta, érintette-e az ábrázolás az emberi méltóság sérthetetlen magját. Csak ennek kizárása után tért át a közügyi jelleg és a közszereplői minőség, a tény és az értékítélet elhatárolása, valamint a műfaj és az átlagosan tájékozott néző szempontjainak vizsgálatára.[131]

A 3308/2025. (X. 22.) AB határozat egy képmásvédelmi ügyben a közszereplői minőség megítélését vizsgálta. A többségi indokolás a 19/2024. (XI. 11.) AB határozatra utalva rögzítette, hogy ha a méltóság legbenső magjának sérelme megállapítható, a további szempontok értékelése szükségtelen; azokban az ügyekben pedig, amelyekben a méltóság sérelme az indítványhoz kötöttség miatt fel sem merül, a 3145/2018. (V. 7.) AB határozat szempontjait kell követni.[132] Ezt a megállapítást a testület egy olyan ügyben tette, amelyben a méltóság sérelme nem volt vita tárgya, ezért nem tekintem a döntést hordozó indoknak. Általános, kétágú tesztként Patyi András párhuzamos indokolása fogalmazta meg a rendszert: ha az indítványozó kifejezetten a méltóság sérelmére hivatkozik, a 19/2024. (XI. 11.) és a 3173/2025. (V. 30.) AB határozatból következően először ezt kell vizsgálni, és csak a sérelem kizárása után kerülhet sor a 3145/2018. (V. 7.) AB határozat további szempontjaira; ilyen hivatkozás hiányában a korábbi teszt – a méltóságra vonatkozó eleme nélkül – továbbra is irányadó.[133] Ez a kétágú modell tehát elsősorban a párhuzamos indokolásból rekonstruálható; a többségi gyakorlat egységes, általános tesztként még nem fogalmazta meg. A méltóság a sajátos mércéjű közlési helyzetekben is határ marad: a hatósághoz forduló feljelentőtől nem várható el, hogy csak bizonyított tényeket állítson, a bejelentés azonban nem lehet a méltóságot indokolatlanul sértő, bántó vagy gyalázkodó.[134]

3.5. A 7/2021. (II. 19.) AB határozat – „Nagy Harácsony”[135]

A 7/2021. (II. 19.) AB határozat ténybeli alapja a Heti Világgazdaság hetilap 2014. december végén, „Nagy Harácsony” címmel megjelentetett címlapja, amely Gerard von Honthorst A pásztorok imádása (1622) című festményének átalakított változatát ábrázolta. A festmény a világszerte közismert bibliai jelenet, a betlehemi jászol képi világát idézte. Az elváltoztatás eredményeként az eredeti, gyermek Jézus előtt hódoló szereplők arcát a kormány tagjainak és más közszereplőknek arcmására, a gyermek Jézus képét pedig egy halom aranypénzre cserélték

---

[129] 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Hörcherné dr. Marosi Ildikó párhuzamos indokolása, Indokolás [88]–[92], [96]–[103]. A magánvádlókat kivételes közszereplőknek tekintette, a méltóságmag sérelmét azonban a nőt tárgyiasító, illetve a dehumanizáló kifejezés miatt megállapíthatónak tartotta. A határozathoz Czine Ágnes, Hörcherné dr. Marosi Ildikó, Juhász Imre és Márki Zoltán fűzött párhuzamos indokolást (Indokolás [69]–[162]), Schanda Balázs pedig különvéleményt csatolt (Indokolás [163]–[169]); utóbbi szerint a támadott döntést meg kellett volna semmisíteni, mert a bíróság nem ismerte fel a sértett közszereplői minőségét és a vita közéleti jellegét.

[130] 19/2024. (XI. 11.) AB határozat, Czine Ágnes párhuzamos indokolása, Indokolás [79], [86]–[87].

[131] 3173/2025. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [34]–[38], [60]–[61], [62]–[64], [65]–[71]. Az Indokolás a [62] bekezdésszámot két egymást követő bekezdésnél is használja.

[132] 3308/2025. (X. 22.) AB határozat, Indokolás [39]–[40].

[133] 3308/2025. (X. 22.) AB határozat, Patyi András párhuzamos indokolása, Indokolás [67]–[71].

[134] 1301/2026. (VI. 12.) AB határozat, Indokolás [31]–[33], [37]–[38], a 3079/2024. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [35] felidézésével.

[135] A 3.5. és a 3.6. alpontban támaszkodom egy korábban megjelent cikkemre: Kovács i. m. (116. lj.) 331–359.

ki. A magánszemély felperesnek a hetilap kiadója ellen benyújtott keresete részben annak megállapítását célozta, hogy az alperes a címlap megjelentetésével megsértette a Ptk. 2:42. §-a és a 2:54. § (5) bekezdése szerint őt megillető személyiségi jogát, amely jogsérelmet a keresztény, katolikus közösséghez tartozásával összefüggésben szenvedte el. A felperes mind első-, mind másodfokon elveszítette a pert, majd a felülvizsgálati kérelme folytán eljáró Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.

A bíróságok értelmezésében a kép alapvetően azt fejezi ki, hogy a szerző(k) véleménye szerint az ábrázolt személyek már-már vallásos áhítattal viseltetnek a vagyonszerzés és annak különböző lehetőségei iránt, és az anyagi javak által is összetartozó közösséget alkotnak. Ez a kifejtett vélemény és annak ábrázolásmódja nem irányult a keresztény vallás vagy a hívők közösségének megalázására. Tehát alapvetően és meghatározóan politikai véleménynyilvánításról, értékítéletről volt szó, sem a címlap, sem a lap belső tartalma nem foglalkozott a vallásos élettel, a hívők magatartásával vagy megítélésével.

A döntés további jogi érvei között szerepelt, hogy objektív szemlélő számára nem állapítható meg, hogy az ábrázolásmód a vallási közösséget sértené, annak megalázására irányulna. A jogszabály a jogsértés megvalósulásához célzatosságot nem ír elő, alapvetően „eredménycentrikus" szabályozásról van szó, azt azonban nem csupán az adott közösség szempontjából, hanem teljes társadalmi, jogi, politikai kontextusban kell értékelni. A vallási érzület védelme korlátja lehet a szélsőséges véleménynyilvánításnak, de a jelen esetben egyáltalán nem volt szó az ott leírt szélsőségességről, konkrét szakrális környezet meggyalázásáról.

A 7/2021. (II. 19.) AB határozatra vonatkozó indítvány befogadásánál az Alkotmánybíróság alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek minősítette, hogyan értelmezendő a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése az Alaptörvény II. cikkével összhangban, a IX. cikk (4) és (5) bekezdésére is figyelemmel. Ebből az következik, hogy a testület az emberi méltóság Alaptörvény szerinti értelmezését tekintette a polgári jogi tényállás szempontjából alapvető összefüggésnek: az Alaptörvényben konkretizált alapjoghoz képest annak eredőjét hívta fel viszonyítási pontként, amiből sejthető, hogy ismét átugrani készült a generális és speciális rendelkezések megkülönböztetésével kapcsolatos maximát, amelyet korábbi határozataiban hol alkalmazott, hol nem.[136] Koltay megfogalmazása szerint az Alkotmánybíróság a negyedik módosítás után is csak közvetett választ adott arra, hogy a IX. cikk (4) bekezdése alkalmas-e az addigi „status quo" felborítására, vagyis következik-e belőle a méltóság javára szóló, a jogalkalmazás számára mozgásteret nem engedő hierarchia.[137]

A jogvita alapjául szolgáló tényállás nem volt ismeretlen a média terén: a HVG címlapja heti rendszerességgel fogalmaz meg provokatív, a vicclapok nyelvi humorát idéző belpolitikai kritikát, és a lap korábban is előszeretettel használt keresztény vallási kifejezéseket szóviccek gyártására („Kiskarácsony", „Hitel, remény, szeretet"). Ilyen tárgyú és érdemben befejeződő személyiségi jogi per azonban a hetilappal szemben korábban nem indult.[138] Mindhárom rendes

[136] Pokol Béla ebből arra következtet, hogy a „jogbiztonság", az „emberi méltóság" és hasonló alkotmányi deklarációból mint legáltalánosabb szabályokból levezetett döntések és azok a határozatok, amelyekben a speciális alkotmányjogi rendelkezések megelőzik az általánosabbakat, látszólag véletlenszerűen követik egymást, valójában azonban a technika a mindenkori többség megegyezésén alapul. Pokol Béla: Kettős állam és jogduplázódás. Alkotmányi jog és a jogrendszer duplázódása. Budapest, Jogállam és Igazság Nonprofit Kft., 2020. 30–31.

[137] Koltay András: A gyűlöletbeszéd korlátozása a magyar jogrendszerben. In: Koltay András (szerk.): *A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon. Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel*. Budapest, Wolters Kluwer, 2013. 108.; 14/2016. (VII. 18.) AB határozat; 3001/2018. (I. 10.) AB határozathoz hét alkotmánybíró által fűzött különvélemény; 3263/2018. (VII. 20.) AB határozat; 19/2019. (VI. 18.) AB határozat; 3048/2020. (III. 2.) AB határozat.

[138] Néhány példa a HVG címlapjai közül: „Mázliasszonyok – NER-feleségek közpénzesőben", 2019. április 17.; „Kamupipőke – Varga Judit és a vagyonnyilatkozatok meséi", 2021. február 3.; „Aki nem lop egyszerre", 2018.

bírósági határozat indokolása kellően részletes volt ahhoz, hogy kirajzolódjék belőlük a bíróságok közösségek méltóságával kapcsolatos jogértelmezése, ezért az alkotmányjogipanasz-ügy előzményi anyaga alkalmas lett volna a gyakorlat alakításához szükséges alkotmányossági szempontok és elhatárolások megfogalmazására.

A Ptk. elfogadásának alapjául szolgáló T/7971. számú törvényjavaslat végleges szövege szerint a jogalkotó a közösséget érintő személyiségijog-sértés elleni védelmet csak kirívó és indokolt esetben kívánta lehetővé tenni, amit négy szövegelemmel – a „személyiség lényeges vonásának minősülő", a „nagy nyilvánosság előtt", a „súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó", valamint a harmincnapos határidő fordulatával – tett konkréttá. A jogértelmezési kérdések többségét az első és a harmadik elem veti fel: a „személyiség lényeges vonása" a lényeges és a lényegtelen személyiségvonások közötti különbségtételt, valamint a közösséghez ténylegesen tartozás – legalább belső meggyőződés szintjén megnyilvánuló – követelményét állítja fel, a „súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó" fordulat pedig a hírnév- és becsületvédelemben szokásos nehézségek elé állítja a jogalkalmazást, azzal a Henry James-i fordulattal, hogy az értelmezésbe egy további szempontot is vegyíteni kell: nem az igényérvényesítőt, hanem közösségének méltóságát kell jogsértéssel érintettként kezelni.

A határozat [25] bekezdésében az Alkotmánybíróság a IX. cikk (4) bekezdésének néhány éves értelmezési gyakorlatát vonja be a (5) bekezdés értelmezésébe, három indokkal: mindkét rendelkezést a negyedik módosítás vezette be, mindkettő az emberi méltóság védelmére szolgál, és a két szöveg megfogalmazása hasonló. Az Alkotmánybíróság ezt követően precedensként kezeli korábbi elvi tételeit: felhívja a 7/2014. (III. 7.) AB határozatból ismert véleményszabadság-határvonalat, amely szerint az alkotmányos védelem nem terjed ki az emberi méltóság korlátozhatatlan magját sértő, az emberi státusz nyilvánvaló és súlyos becsmérlésében testet öltő véleményre, valamint a 3048/2020. (III. 2.) AB határozatból az egyes ember és az absztrakt emberi méltóság megsértésének megkülönböztetését.[139]

Ezután vonja le az Alkotmánybíróság a véleményszabadság határával kapcsolatos első következtetését: „A közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, s még kevésbé a közösség egyes tagjai érzésének megsértésével" [29]. Nem maga a kijelentés okoz problémát, hanem az egymáshoz viszonyítás módja: az Alkotmánybíróság a „közösség méltóságától" fokozatosan távolítja előbb a „közösség megsértését", majd a „közösség egyes tagjai érzésének megsértését", a fejtegetés azonban ennél a pontnál megáll.[140] Továbbra sem kapunk támpontot ahhoz, hogy pozitív értelemben mit kell a közösség méltósága megsértésének tekinteni; a 3048/2020. (III. 2.) AB határozat szerint a személyiséget szubjektíve sértő, de az emberi méltóság sérelmét el nem érő kifejezéseket az Alaptörvény IX. cikke védi, a „súlyosan sértő" és az „indokolatlanul bántó" jelzők értelmezése viszont vagy a méltóság harmincéves „korlátozhatatlan mag" eleméhez, vagy a [29] bekezdés negatív meghatározásához vezet vissza, ami az egész okfejtést circulus vitiosus jellegűvé teszi. A majdani vizsgálathoz azonban még annyi támpontot sem nyújt, amennyi más államokban

október 17.; „A közpénz rabja – Az MNB-alapítványok milliárdjai", 2016. április 28.; „Monotóni – belvárosi ingatlankereskedelmi társasjáték", 2016. június 23. A műfaj külföldön sem ismeretlen, lásd René Nouailhat: Nevetés, karikatúra és vallás. *In Medias Res*, 2016/1. 102.; Lilia Bensedrine-Thabet: Szólásszabadság és blaszfémia eltérő kultúráinkban. *In Medias Res*, 2016/1. 77.

[139] Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése „a véleménynyilvánítás szabadságának határát jelöli ki, ez a határ ugyanakkor nem valakinek a megsértése, hanem az emberi méltóság megsértése. A személyiséget szubjektíve sértő, de az emberi méltóság sérelmét el nem érő kifejezéseket az Alaptörvény IX. cikke védi". 3048/2020. (III. 2.) AB határozat, Indokolás [31].

[140] Gárdos-Orosz Fruzsina elemzi, hogy a protektív német gyakorlat is elkülöníti az egyének méltóságának védelmi eszközrendszerét a közösségek méltóságára alkalmas eszközöktől. Gárdos-Orosz – Pap i. m. (102. lj.) 15.

rendelkezésre áll, például hogy az irányultságot a vallásra és annak gyakorlására vagy pedig a hívőkre kell megállapítani.[141]

Az Alkotmánybíróság a továbbiakban is a negatív meghatározási módszert alkalmazza: nem követelmény a közösséget legkevésbé bántó forma megválasztása, a szabály csak a súlyosan sértő közlésre vonatkozik, a vallási kisebbséget és másokat egyaránt megillet, és nem függ a helyi számaránytól. E szempontok többsége az Alaptörvény és a Ptk. szövegelemeit ismétli. A testület nem tartja Alaptörvénnyel összhangban állónak azt az elsőfokú következtetést, hogy közügyek vitatása esetén a vallási jelkép bármely felhasználása feltétlenül jogszerű, és kimondja, hogy a közösség méltóságának megsértése nem csak célzatosan valósulhat meg; végül rögzíti, hogy a közösség tagjainak sérelemérzetéből nem következik szükségszerűen a jogsértés megállapítása, de a jogvédelem sem tagadható meg pusztán amiatt, hogy az alperes mögöttes céljaként társadalmi vagy politikai üzenetet jelöl meg [37].[142]

Az érdemi indokolás a képi vallási hasonlatot a közölt vélemény tartalmához okszerűen igazodó kifejezésmódnak tekintette, és – a sajtóközlemények leadjeivel kapcsolatos, éppen ellenkező logikájú gyakorlatával szemben, amelyet a 8/2018. (VII. 5.) AB határozat alakított ki – nem kérte számon a Kúrián a lap belső tartalmának figyelembevételét, holott a címlap a cikk címénél is különállóbb egység az újság belső tartalmához képest. Még zavarba ejtőbb, hogy a testület hangsúlyozottan „nem arról foglalt állást", hogy a konkrét címlap súlyosan sértette vagy indokolatlanul bántotta-e a katolikus vallási közösséget és ezen keresztül az indítványozó emberi méltóságát [39]; ahhoz ugyanis, hogy ez pusztán a szokásos hatásköri elhatárolódás legyen, az alkotmányjogi és a perbeli jogkérdésnek el kellett volna válnia egymástól, a jelen ügyben viszont a kettő egybeesett, és első alkalommal került sor a IX. cikk (5) bekezdés alkalmazására.[143]

Éppen ez a helyzet veti fel a rendes bíróságok számára a legnagyobb problémákat az Alaptörvény-konform értelmezés teljesítésével. Az ítélkezési gyakorlat az alapjogok három esetcsoportját különbözteti meg: az elsőbe az Alaptörvényben egészen absztrakt módon megjelölt jogok tartoznak, amelyek részletes tartalmát a jogszabályok töltik ki; a másodikba azok, amelyek tartalmára vagy korlátozhatóságára az Alaptörvény tartalmaz szabályt (így a szólás- és sajtószabadság), és amelyeknél alapos mérlegelésnek kell megelőznie a bírósági döntést az alapjog korlátozhatóságáról és a versengő értékek közül kiemelkedő meghatározásáról; a harmadikba pedig azok, amelyekre az Alaptörvényben nincs szabály, de

---

[141] Bensedrine-Thabet i. m. (138. lj.) 77.

[142] A legutolsó szempont azzal függhet össze, hogy az EJEB-gyakorlatra, a Kúria által felhívott *Otto-Preminger-Institut v. Austria*-ügyben (no. 13470/87, judgment of 20 September 1994) hozott ítéletre az alapügyben mindkét fél hivatkozott. Az ítélet 56. pontjában a bíróság releváns szempontként utalt a katolikus vallás tiroliak körében elsöprő többségi jelenlétére. Koltay foglalkozik ebben az összefüggésben azzal, hogy „a régió vallási békéje megőrzésének biztosítása" érdekében a cselekvésnek jelentősége volt, mint ahogy a gyűlöletbeszéd szabályozása a többségi közösséget is védi. Koltay András: *Tézisfüzet – Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás habilitáció elnyeréséhez „Jog- és Állam tudományok" tudományágban*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2015. 8., 44.; A „probléma nélküli" jellemző az egyéni méltóságvédelem polgári jogi gyakorlatára vonatkozó megjegyzés, mert az is lényeges körülmény, hogy a Ptk. hatálybalépése óta eltelt időben egy számjegyű adat a 2:54. § (5) bekezdésére alapított keresetek száma, érdemben pedig az Alkotmánybíróság két határozatának megjelenéséig rendes bíróság csak a két alaphatározatban döntött el ilyen jogvitát. Azonban az Alkotmánybíróság által felsorolt elemek és szempontok teljesen bevettek az ítélkezési gyakorlatban.

[143] Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 27. §-a szerinti döntéseinél az Alkotmánybíróság jellemzően hangsúlyozza, hogy nem tartozik hatáskörébe a jogviták elbírálása és annak során a jogszabályok értelmezése. A hagyományosan visszatérő megfogalmazás szerint az alkotmánybírósági eljárás nem szolgálhat a szakjogág keretei között kimunkált elméleti megállapítások helyességének eldöntésére. Lásd pl. 3077/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [5]; 3028/2014. (II. 17.) AB végzés, Indokolás [12].

létezik nemzetközi gyakorlat, vagy az eltér az Alkotmánybíróság értelmezésétől.[144] Minél kevesebbet mond az Alaptörvény egy alapjog tartalmáról, annál nagyobb a bírói mozgástér, és annál inkább a bíróságnak kell önállóan megállapítania a régebbi értelmezés Alaptörvénnyel való összhangját; ehhez a szövegszerű egyezés sem elegendő, mert az R) cikk (3) bekezdése szerint a bírói jogértelmezésnek a Nemzeti hitvallással és a történeti alkotmány vívmányaival is összhangban kell állnia.[145] A IX. cikk (5) bekezdését az Alkotmánybíróság saját megfogalmazása szerint „érdemben még nem alkalmazta", ezért az alapügyben eljáró bíróságok nem lehettek figyelemmel a határozatban kifejtett értelmezési szempontokra [37].

A IX. cikk (5) bekezdés második mondata és a „törvényben meghatározottak szerint" fordulat a IX. cikk (5) bekezdését és a Ptk. 2:54. § (5) bekezdését az ilyen keresetek jogalapjaként együtt, egymásra vonatkoztatva határozza meg. Sulyok Tamás szerint a véleménynyilvánítási ügyekben – ahol az alapjogi probléma a ténykérdésekkel szoros összefüggésben álló mérlegelési kérdéseket érint – a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság vizsgálatának határpontjai érintkeznek, ezért az Alkotmánybíróság ultima ratiós szerepe mellett a folyamatos párbeszéd szükségképpen hozzátartozik a testület és a Kúria viszonyához.[146] Az Alkotmánybíróság ehhez képest a közösséget enyhén sértő vagy ízléstelen közlésekkel kapcsolatos megjegyzésével – amely szerint bárki kifejtheti kritikus véleményét – az üggyel érdemben nem összefüggő szempontot emelt be, és e körben megjelenik a blaszfémiával szembeni fellépés korlátozott lehetőségeivel szembeni viszonylagos közömbösség is: Koltay mutat rá, hogy az internetes gondolatközlés világában a sértő tartalom elől való kitérés nem értelmezhető hagyományos módon, és a vallásról folytatott „párbeszéd" sem kecsegtet olyan eredménnyel, mint a politikai viták.[147]

A személy méltóságát súlyosan sérti, ha vallási meggyőződése vagy felekezete miatt verbális vagy képi agressziót kell elviselnie, és sérti az is, ha az agresszió célpontja a vallása vagy valamely számára szent dolog. Az Alkotmánybíróság megállapításából mégis az tűnik ki, hogy figyelmen kívül hagyja a közösséghez tartozás jellegének a személyiség „legbensőbb magjához" tartozó voltát, jóllehet a „vallását hitelesen élő ember mindig kész a tisztességes kritika meghallgatására", és a testület a vallást és a vallási érzületet maga is az emberi méltóság szükségszerű kifejeződéseként értelmezi.[148]

A határozat érdemi végkövetkeztetése annak kinyilvánításából áll, hogy a Kúria az alkotmányos értelmezés tartományán belül maradt, mert az általa azonosított politikai véleményt annak tartalmához képest nem találta önkényesnek és indokolhatatlannak. A Kúria ugyanakkor maga sem fejtette ki, miből állapította meg a közösségre irányultság hiányát, ami annál is furcsább, mert az indokolásában rögzítette, hogy a törvényi tényállás megvalósulásához nem szükséges a célzatosság vizsgálata; ha a szándékosság nem releváns elem, logikátlan annak kifejtése, hogy a jelen esetben a cél szentesítette az eszközt. Az így levont következtetés lényegében két érven nyugszik: a Kúria által elvégzett, tartalmi alapú irányultságvizsgálaton – a közlés célján – és a konkrét politikai vélemény azonosításán.

---

[144] Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy az alapvető jog miként korlátozható. „E követelményből – az Alaptörvény 28. cikkére is tekintettel – a bíróságoknak az a kötelezettségük adódik, hogy ha olyan jogszabályt értelmeznek, amely valamely alapjog gyakorlását korlátozza, akkor a jogszabály engedte értelmezési mozgástér keretein belül az érintett alapjog korlátozását kizárólag a szükséges és arányos mértékű beavatkozás szintjére szorítsák." 3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [21].

[145] Erre példa a 3194/2014. (VII. 15.) AB határozat.

[146] Sulyok i. m. (112. lj.).

[147] Lásd 34/2017. (XII. 11.) AB határozat.; Koltay András: Adalékok a blaszfémia szólásszabadság-jogi megítéléséhez. *In Medias Res*, 2016/1. 96.

[148] Schanda Balázs: Blaszfémia – a szólásszabadság határa? *In Medias Res*, 2016/1. 81.; Kuminetz Géza: Megfontolások a szólás szabadságáról. A keresztény bölcselet mérlege. *In Medias Res*, 2016/2. 338–339.

3.6. A 6/2021. (II. 19.) AB határozat – „Krisztus teste!”

A 6/2021. (II. 19.) AB határozat alapjául szolgáló tényállás szerint egy 2016-ban megtartott, a teljes lengyelországi abortusztilalmat támogató lengyel katolikus egyházi állásfoglalás elleni tüntetésen előadott performansz során az egyik résztvevő áldoztatást imitálva egy „abortusztabletta” feliratú zacskóból fehér tablettát helyezett a másik két személy nyelvére a „Krisztus teste!” kijelentés kíséretében. A magánszemély felperesek keresete annak megállapítására irányult, hogy a személyiségük lényeges vonásának minősülő katolikus vallási közösséghez tartozáson keresztül az alperesek e magatartással megsértették emberi méltóságukat és a vallás szabad gyakorlásához való jogukat. Keresetük egyik jogi alapjaként a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésére hivatkoztak. A Fővárosi Törvényszék a keresetet elutasította. A felperesek fellebbezése nyomán eljáró Fővárosi Ítélőtábla az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és megállapította, hogy az alperesek megsértették a felperesek emberi méltóságát és a vallásszabadsághoz fűződő jogát. Az alperesek felülvizsgálati kérelme alapján eljáró Kúria a másodfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

Az AB határozat „jogi indokolása” (IV. rész [14]–[29] bekezdés) az eltérő ügyadatoktól eltekintve szó szerint megegyezik a 7/2021. (II. 19.) AB határozat nagy részének indokolásával. A három bírósági döntés jogi indokainak ismertetése után az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a bíróságok az ügy alapjogi összefüggéseit felismerték, és a Kúria figyelemmel volt a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének céljára is. A közlés célját és a stílusválasztás szabadságát illető szűkítés szerint nem igazolható, hogy a vallási közösség tagjainak méltóságát – önmagában a közösséghez tartozásuk miatt – ugyanazokkal a megszorításokkal kellene védeni, mint a vallási közösség közszereplést vállaló képviselőinek személyiségi jogait; a vallási közösség tagjai ugyanakkor nem kötelesek a közösségük hitelveit, szertartásait és gyakorlatait – a közügyek vitatásától függetlenül, öncélúan – sértő közléseket eltűrni. A közösség jelképeinek felhasználása önmagában nem öncélú és jogsértő, nonverbális kifejezések esetén azonban a véleményszabadság alkalmazásának feltétele, hogy „a közlés választott formája objektív módon is alkalmasnak tekinthető eszköze, közvetítője legyen gondolatok közlésének”.[149]

Ezzel az Alkotmánybíróság elérkezik döntésének valódi okához: megtalálta az elsőfokú és a kúriai ítélet leggyengébb pontját, ahol a bíróság a sérelmezett magatartást anélkül értékelte a közügy megvitatásaként, hogy annak véleménytartalmát megvizsgálta volna. Ezt a hiányosságot rója fel az elsőfokú és a felülvizsgálati bíróságnak – az ítélőtáblának nem, mert az eleve azon az álláspontón volt, hogy a gúnyolódó cselekmény nem mutatta be az alperesek abortuszkérdésben elfoglalt álláspontját.

A döntés megalapozására felhozott további érvelés a polgári jognál kevésbé egységes alkotmányjogi terminológiához képest is meghökkentő. A határozat szerint „egy egyébként sértő vagy bántó kifejezés használatát nem teszi jogszerűvé annak egy társadalmi vita keretében történő közlése, ha értékelhető véleményt nem hordoz, vagy ha a vitába következetesen nem illeszkedik”. Ez a megállapítás figyelmen kívül hagyja, hogy a sértő-bántó közlések értékelése nem a jogszerű és a jogszerűtlen megkülönböztetésén alapul, mert az ilyen kijelentés mindenféle szövegkörnyezetben megtartja e vonását; a sértett beleegyezése a polgári személyiségvédelemben is kizárja a magatartás jogellenességének megállapítását, azonban nem teszi azt jogszerűvé. A társadalmi vitába illeszkedés ezért nem „jogszerűvé” teszi a közlést,

[149] A megállapítás alapja a 8/2018. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [24].; Utalás a 3089/2019. (IV. 26.) AB határozat indokolásának [26] bekezdésére.

hanem azt eredményezi, hogy a véleménynyilvánítás joga előzi (lényegében elfedi) az egyébként bekövetkezett jogsérelmet.[150]

A testület azzal zárja a gondolatmenetet, hogy „egyéb azonosítható cél hiányában felmerül annak lehetősége is, hogy a közlés valójában az érintett közösség méltóságának a megsértésére irányul, amit az Alaptörvény kifejezetten tilt; de ilyen irányultság megállapításának hiányában is „indokolatlanul bántónak minősíthető", majd megállapítja, hogy „az indítványozók vallási közössége méltóságának védelme – a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlásával nem indokolhatóan – csorbát szenvedett" [36]. Az indokolás így ellentmondásos: az Alkotmánybíróság előbb elhatárolódik annak vizsgálatától, hogy a kifogásolt konkrét cselekmény megsértette-e a katolikus vallási közösséget és az indítványozók emberi méltóságát [14], az alkotmányjogi levezetés után viszont elsőként éppen azt fejti ki, hogy azonosítható cél hiányában felmerül a közösség méltósága megsértésének lehetősége [35], majd megállapítja a csorbulást [36]. A helyzet ahhoz hasonlít, amikor az Alkotmánybíróság az 1/2015. (I. 16.) AB határozatban megsemmisítette a harmadfokú büntetőítéletet, lényegében kimondva, hogy az értékelt cselekmény bűncselekmény, majd az ügy visszakerülése után a büntetőbíróság bizonyítottság hiányában felmentő határozatot hozott.[151]

A megsemmisítés folytán a 6/2021. (II. 19.) AB határozat alapján az ügy visszakerült a polgári bírósághoz, és az Alkotmánybíróság előírta annak vizsgálatát, hogy a kifogásolt cselekmény súlyosan sértette vagy indokolatlanul bántotta-e a katolikus vallási közösséget és ezen keresztül az indítványozók emberi méltóságát. A [35] és [36] bekezdés ellentmondása miatt azonban nehéz megítélni, honnan folytassa a bíróság az eljárását. Ha a méltóságsérelemre vonatkozó megállapítást közbenső ítéleti hatályúnak tekintjük, a bíróság a törvényi tényállás elemeit csak a személyiségijog-sértés szankcióinak megállapításával kapcsolatban vizsgálhatja, mert a határozat a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése vonatkozásában nem adott iránymutatást az emberi méltóság alkalmazási elsőbbségével kapcsolatban, és a IX. cikk (5) bekezdése az újabb alkotmánybírósági határozatok indokolásának többsége szerint abszolút korlátot állít a véleménynyilvánítás elé. Ha viszont a [35] bekezdésben tett megállapításnak tulajdonítunk jelentőséget, a bíróságnak korábban kell kezdenie a vizsgálatot, és az alkotmányosan védett véleménynyilvánítás tartalmát ahhoz képest kell meghatároznia, hogy az a közösség méltóságának megsértésére is irányul-e. Mivel az Alkotmánybíróság szerint a közösség méltóságának védelme csorbult, magától értetődik a kérdés, hogy a polgári bíróságnak ehhez képest mi vizsgálnivalója maradt – különösen úgy, hogy a testület a közügyek vitájához való hozzájárulást és a közlés katolikus egyházra vonatkoztatható üzenetét nem tudta megállapítani.[152]

Érdemes megfigyelni az EJEB gyakorlatából vett körülmény megjelenítését is. A Kúria a saját jogértelmezésénél nagy jelentőséget tulajdonított az Otto-Preminger-Institut-ügytől való elhatárolásnak; az Alkotmánybíróság később csupán „megjegyzi", hogy abban az ügyben az EJEB a blaszfém tartalmakkal kapcsolatban azt a magatartási követelményt fogalmazta meg, hogy amennyire lehetséges, kerülni kell az olyan kifejezéseket, amelyek szükségtelenül támadók, és nem járulnak hozzá a közügyek szabad megvitatásához, majd hozzáteszi, hogy a

[150] Ez a megfogalmazás a 6/2021. (II. 19.) AB határozat saját indokolásában szerepel (Indokolás [35]); a 7/2021. (II. 19.) AB határozatban ugyanez csak egy különvélemény (Indokolás [141]) szó szerinti idézeteként jelenik meg, nem a határozat saját többségi indokolásának részeként.

[151] Szomora Zsolt a határozat elemzése után jut arra a következtetésre, hogy az Alkotmánybíróság nem a szükséges mérlegelés elmaradására, hanem az anyagi alapjogsértés kimondására alapította a megsemmisítést. Szomora i. m. (88. lj.) 536.

[152] „Az Alkotmánybíróság emlékeztet arra, az a körülmény, hogy a Be. meghatározott feltételeket támaszt a felülvizsgálati eljárás lefolytatásához, nem akadályozhatja az Alkotmánybíróság erga omnes kötelező döntésének érvényesítését. Az Alkotmánybíróság által elrendelt felülvizsgálat módját a Kúria határozza meg." 6/2020. (III. 3.) AB határozat, Indokolás [83].

bírósági ítéletek e kritériumok teljesülését a lényegileg sérelmezett magatartás vonatkozásában nem vizsgálták [36]. A megjegyzés relevanciája kérdéses: ha csak a Kúria következetlenségére kíván rámutatni, akkor érthető, de nincs hozadéka; ha viszont az EJEB gyakorlata az ügyben figyelmet érdemel, akkor meg kellett volna határozni, mely aspektusban.[153]

3.7. A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat – „Magyar ember nem lop, csak kalandozik”[154]

A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat a 6/2021. és 7/2021. AB határozat után új szintre emelte a közösség tagjaként elszenvedett méltóságsérelem alkotmányos vizsgálatát. Az alapügyben két, magát a magyar nemzethez tartozónak valló magánszemély a „Magyar ember nem lop, csak kalandozik” című internetes cikk miatt indított személyiségi jogi pert; a szöveg a jelenkori politikai korrupció bírálatát a honfoglalás utáni kalandozásokkal kapcsolta össze, és ebben az összefüggésben használta a „büdös magyar migránsok” és a „magyar banditák” kifejezést. Az elsőfokú bíróság megállapította a jogsértést, a másodfokú bíróság elutasította a keresetet, a Kúria pedig az elsőfokú döntést helybenhagyva a magyar nemzet közösségéhez tartozó felperesek emberi méltóságának sérelmét állapította meg. Az alkotmányjogi panaszt a sajtótermék kiadója terjesztette elő, ezért az Alkotmánybíróságnak arról kellett döntenie, hogy a Kúria az Alaptörvénnyel összhangban jelölte-e ki a sajtó- és véleményszabadság határát.[155]

A határozat első dogmatikai eredménye a közösség méltósága és az egyéni emberi méltóság közötti kapcsolat tisztázása. Az Alkotmánybíróság szerint az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében megjelenő közösségi méltóság a közösség tagjainak az adott közösséghez tartozásából fakadó sajátos méltóságát jelenti, a rendelkezés pedig eljárásjogi hidat képez a közösség tagjaként elszenvedett sérelem és a IX. cikk (4) bekezdésén alapuló egyéni méltóságvédelem között. Az igényérvényesítéshez nem szükséges, hogy a közlés alapján a sértett személye egyedileg azonosítható legyen; a közösséghez tartozás kinyilvánítása megteremti az alkotmányos védelem személyi kapcsolatát, a jogsértés megállapítása pedig a közlés intenzitásának és normatív jelentésének vizsgálatát igényli.[156] Ezzel az Alkotmánybíróság lezárta azt a vitát, amely a közösségi jogvédelem magyarázatát az egyéniesíthetőség hagyományos követelményéhez vagy a közösség önálló alapjogi jogalanyiságához kötötte; a határozatban ezért annak sem volt jelentősége, hogy a „magyar” szó nyelvtanilag jelzőként szerepelt.[157]

A döntés második új eleme az alkotmányos vizsgálat sorrendjének tételes meghatározása. Elsőként azonosítani kell, hogy a közlés a IX. cikk (5) bekezdésében nevesített közösséget érinti-e – e közösségek védett jellege automatikus –, majd a sérelem intenzitásának és mélységének vizsgálata következik: eléri-e a közlés nyilvánvalóan az emberi méltóság sérelmének szintjét, támadja-e a személyiség érinthetetlen magját, hordoz-e dehumanizáló jelentést. A vizsgálat további része a közlés céljára, közéleti kapcsolódására, értékelhető

---

[153] Az összehasonlítás már csak azért is érdekes lett volna, mert az *Otto-Preminger-Institut*-ügy többségi véleményének egyes elemei sokkal inkább hatnak a döntés szemszögéből különvéleménynek, és a különvélemények között is akadt, amelyik elfogadhatónak tartotta a véleménynyilvánítás teljes korlátozását olyan mértékben támadó magatartás esetén, amely támadó jellege miatt azzal a következménnyel jár, hogy a „jog önmagáért való büntetése is társadalmi támogatottságot élvez”. Robert A. Kahn: Mérlegelési jogkör a muszlimok számára? In: Koltay András (szerk.): *A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 259.

[154] Lásd részletesen: Kovács Helga: Az emberi méltóság megsértésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat. In: Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban*. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2024. 217–220.; valamint Kovács Helga: Személyiségi jogi igényérvényesítés a közösséghez tartozással összefüggésben. In: Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban*. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2024. 241–262., 249–252.

[155] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [1]–[16].

[156] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [19]–[27], különösen [24] és [27].

[157] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [24], [26]–[27], [38]–[39].

véleménytartalmára, szűkebb médiakörnyezetére és tágabb társadalmi, jogi és politikai kontextusára terjed ki; a kifejezett célzat nem kizárólagos feltétel, mert a közösség tagjainak megalázását eredményező nyelv akkor is jogsértő lehet, ha a szerző eredeti célja közügy vagy közszereplő bírálata volt.[158]

Az intenzitás elsődleges vizsgálata sajátos tesztlogikát alakít ki: a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága a közügyek vitájában alkalmazott túlzó, provokatív és sértő megfogalmazásokra is kiterjed, az emberi méltóság korlátozhatatlan magját elérő, az emberi státuszt nyilvánvalóan és súlyosan becsmérlő közlés viszont az Alaptörvény védelmi körén kívül kerül. A méltóságsérelem e szintjének megállapítása ezért megelőzi a hagyományos arányossági mérlegelést, és a közlés témája vagy az érintett közszereplői helyzete ebben a fázisban már nem teremt alkotmányos védelmet. A bírósági indokolásnak ugyanakkor fel kell tárnia azt az értelmezési folyamatot, amelynek alapján a közlés a súlyos méltóságsérelem tartományába került: az alapjogi teszt az indokolás szerkezetét fegyelmezi, a normatív értékelés indokait nem pótolja.[159]

A dehumanizálás a határozatban nem tiltott szavak jegyzékeként, hanem kontextusban feltárható normatív jelentésként jelenik meg. Az Alkotmánybíróság a „büdös” jelzőt önmagában nem minősítette az emberi méltósággal összeegyeztethetetlennek; jelentését az adott szövegösszefüggés, valamint az antiszemita, rasszista, homofób és xenofób szóhasználatokkal fennálló társadalmi kapcsolata alapján értékelte dehumanizálóként, mert a szóhasználat az érintett személyeket taszító, kerülendő embercsoportként jelenítette meg. A jogi minősítés súlypontja ennek következtében a puszta sértő hangnemről a közlés társadalmi jelentésére helyeződött át, a bíróság feladata pedig a nyelvi intenzitás, a társadalmi asszociációk és a közösség tagjaira vetülő jelentés együttes rekonstruálása.[160]

A határozat harmadik lényeges újítása a közéleti kontextus és a közszereplői tűrésküszöb szerepének pontosítása. A cikk politikai tárgyú volt, és a kifogásolt fordulatokat a szerző a kormányzati korrupcióval kapcsolatos bírálat eszközeként használta; ez a kapcsolat szükségessé tette a közlés demokratikus funkciójának vizsgálatát, önmagában azonban nem igazolta a közösség tagjainak megalázását. A közösséget sértő általánosítás a közvitában részt nem vevő személyekre is kiterjed, ezért az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a IX. cikk (5) bekezdés alkalmazása körében nincs jelentősége a bírálat közvetlen célpontjaként megjelenő személy közszereplői státuszának: a közszereplő magasabb tűrési kötelezettsége nem terhelhető rá a közösség valamennyi tagjára, mert a közlés politikai címzettje és méltósági hatásának személyi köre elválhat egymástól.[161]

A 6/2021. (II. 19.), a 7/2021. (II. 19.) és a 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat együtt olvasva egymásra épülő fejlődést mutat: a 6/2021. határozat a vallási identitáson keresztül megvalósuló egyéni érintettséget és a közösségi referencia személyiségvédelmi jelentőségét emelte ki, a 7/2021. (II. 19.) AB határozat világossá tette, hogy az identitás érintettsége önmagában nem alapozza meg a jogsértést, a 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat pedig ehhez hozzáadta az intenzitás elsődleges vizsgálatát, a dehumanizálás kategóriáját, a kifejezett sértési célzat mellőzhetőségét és a közszereplői státusz irrelevanciáját a közösség tagjaira kiterjedő sérelem esetén.[162] A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat a többségi nemzeti közösség védelmével azt is megerősítette, hogy a közösségi méltóság alkotmányos minimuma nem a csoport számszerű kisebbségi helyzetétől függ; a történelmi kiszolgáltatottság és a társadalmi erőviszonyok a

[158] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [28]–[35], különösen [34].
[159] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [27]–[31], [34], [40]–[44].
[160] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [40]–[42].
[161] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [32]–[35], [41]–[44].
[162] 6/2021. (II. 19.) AB határozat; 7/2021. (II. 19.) AB határozat; 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [24]–[44].

közlés jelentését és súlyát befolyásolják, a jogvédelem közvetlen alapja azonban a nevesített közösséghez tartozó személy egyenrangú emberi státusza. A „büdös magyar migránsok” fordulat az Alkotmánybíróság értékelésében ezt az egyenrangúságot bontotta meg, ezért a Kúria jogsértést megállapító döntése a IX. cikk (4) és (5) bekezdésével összhangban állt.[163]

A határozat jogalkalmazási jelentősége végül az indokolás követelményeiben ragadható meg: a bíróságnak azonosítania kell a védett közösséget, fel kell tárnia az egyéni kapcsolódást, rekonstruálnia kell a közlés szűkebb és tágabb jelentéskörnyezetét, majd számot kell adnia arról, milyen intenzitás alapozza meg a méltóságsérelmet. A döntés meggyőző erejét nem a teszt lépéseinek felsorolása, hanem az teremti meg, ha követhetővé válik a konkrét közléstől az emberi státusz sérelméig vezető értékelés. A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat ennek a vizsgálatnak részletes alkotmányos vázát adja, és ezzel a következő fejezetben kifejtett elméleti modell közvetlen alkotmányjogi előzményének tekinthető.[164]

3.8. A kisebbségben maradt alkotmánybírói álláspontok

Az alkotmánybírósági határozatokhoz fűzött párhuzamos indokolások és különvélemények vizsgálatát a jogvita tartalmi rekonstrukciója indokolja: a többségi indokolás a testület által elfogadott megoldást rögzíti, a hozzá kapcsolódó egyéni álláspontok pedig láthatóvá teszik azokat az érveket és következményeket, amelyek mérlegelése során a döntés kialakult. E véleményeknek időbeli jelentőségük is van, mert a kisebbségben maradt gondolat későbbi ügyben visszatérhet, sőt a többségi mérce részévé válhat; a 6/2021. (II. 19.), a 7/2021. (II. 19.) és a 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat egymásra épülő vizsgálata ezt különösen érzékletessé teszi.[165]

A 7/2021. (II. 19.) AB határozat esetében a párhuzamos indokolások és a különvélemények terjedelme a határozaténak kétszerese; a párhuzamos indokolások és a különvélemények száma egyaránt öt, és a különvélemények körében kölcsönös csatlakozások alakultak ki, vagyis a döntést lényegében két különböző megközelítésből is elutasították.

Handó Tünde alapvető hibának tartja, hogy a Kúria formai és tartalmi értelemben is figyelmen kívül hagyta a IX. cikk (4) és (5) bekezdését, és nem végezte el a konkuráló alapjogok szerinti értelmezést, holott a negyedik módosítás a véleménynyilvánítás szabadságát egyértelműen az emberi méltóság alá rendelte. Bírálja a közösség méltóságának negatív meghatározási technikáját is, mert az nem tisztázta a közösség, annak tagja és a közösség méltósága közötti fogalmi különbségeket; egysíkúnak tartja továbbá a közlés egyetlen üzenetének feltételezését, hiszen „ha egy szólásnak több üzenete van, vagy akár a választott üzenethordozó [csak] eszköz, a kifejezésmód önmagában is üzenetté válik”. A többséggel szemben nem marad adós a IX. cikk (5) bekezdés értelmezésével sem: abból kiindulva, hogy a vallás az ember méltóságának különösen belső szférájához tartozik, úgy értelmezi a rendelkezést, hogy az korlátot állít a véleménynyilvánítás elé, ha az a vallási közösség hitelvi lényegéhez tartozó gondolatok, jelképek vagy liturgiai elemek gyalázásaként, illetve ilyen jelképek és liturgiai elemek öncélú és megalázó felhasználásaként azonosítható.

Horváth Attila különvéleménye a Nemzeti hitvallás, a IX. cikk (5) bekezdés és az R) cikk (3) bekezdés formális alkalmazását veszi célba, és a negatív definíciós technikát a IX. cikk (5) bekezdés teljes kiüresítéseként értékeli. Álláspontja Handóénál radikálisabb: a Nemzeti hitvallás és a IX. cikk (5) bekezdés együttes értelmezéséből szerinte az következik, hogy vallási jelképeket tudatosan és provokatív céllal kigúnyolni nem szabad; kiemeli a szocializmusban a

[163] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [34]–[44].
[164] Alaptörvény 28. cikk; 3/2015. (II. 2.) AB határozat; 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [34]–[44].
[165] Vö. 6/2021. (II. 19.) AB határozat párhuzamos indokolásai; 7/2021. (II. 19.) AB határozat párhuzamos indokolásai és különvéleményei; 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [45]–[95].

vallásos emberek kiszolgáltatottságát és a közlés megjelenésének időpontját (advent) mint a jogsértés súlyát növelő körülményt, és kétségbe vonja a „külső, objektív szemléletmód" értékelési szempont elfogadhatóságát.

Szívós Mária a történelmi tapasztalatokból, valamint a Nemzeti hitvallás és az R) cikk (3) bekezdés rendelkezéseiből kiindulva arra jut, hogy nem tartozik a véleménynyilvánítás tárgyi védelmi körébe, amikor a kereszténység egyik jelentős szimbólumát valamely közéleti, társadalmi jelenséggel kapcsolatos ironikus bírálat eszközéül használják, mert az ezzel kiváltott hatás szükségszerűen sérti a vallási közösség méltóságát [141]. Álláspontja szerint a jogba vetett bizalmat ássa alá az a szólásvédelem, amely válogatás nélkül enged át minden sértő tartalmat; a gondolatmenet a Robert Kahn által is elemzett kérdéshez hasonló, hogy miért élvezne mentességet a jogsértő véleménynyilvánítás pusztán amiatt, hogy védett megnyilvánulások is vegyülnek bele.[166]

Juhász Imre a IX. cikk (5) bekezdés érdemi értelmezését hiányolja leginkább a határozatból és a rendes bírósági döntésekből is, és rámutat, hogy a homályos „külső, objektív szemléletmód" még meghatározása esetén sem mentesít a II. cikk és a IX. cikk (5) bekezdés tiszteletben tartása alól. Horváthtal és Szívóssal egyezően az alapjogi védelem körén kívül állónak tekinti a vallási szimbólum eszközként való felhasználását valamilyen közéleti jelenséggel kapcsolatos karikatúra vagy szöveg útján, és a II. cikkel összefüggésben az 1/2015. (I. 16.), a IX. cikk (5) bekezdéssel összefüggésben pedig a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatra hivatkozik.

A különvéleményekből egységesen kirajzolódik, hogy a bírák jelentős része elégtelennek, kidolgozatlannak és meggyőződés kialakítására alkalmatlannak tartotta a többségi határozatot; visszatérő érv a közösség méltóságának határozatlansága, a fogalmak elhatárolásának hiánya és a formális megközelítés mind a rendes bírósági, mind az alkotmánybírósági vizsgálat tekintetében. A kisebbség az érdemi állásfoglalás hiányát kifejezett mulasztásként értékelte egy olyan jogkérdésben, amely erős alapjogi kötöttsége miatt ezt egyértelműen igényelte. Szmodis Jenő nyomán a szerző a rendes bíróságok várakozását a keleti jogokéhoz hasonlítja, amelyekben a jogi spekuláció tárgya nem az elvont jogviszony szerkezete, hanem a tényállás megengedettsége.[167] A többségi és a kisebbségi álláspontok közös hozadéka annak felvetése is, hogy a vallási meggyőződés eltérő kezelése mellett szólnak érvek: Török Bernát szerint a jogi igazolás szükségessége nem zárhatja ki a valóságot és az emberi természetet a mérlegelésből, mert a vallás az ember lelki, szellemi, erkölcsi valójának egészét átjárja, és minden más gondolatnál bensőségesebben határozza meg a személyiséget;[168] Koltay ugyanezt akként fogalmazza meg, hogy „a vallás olyan szoros közelségben van az ember személyiségének legbelső magjával, olyan fontos személyiségképző erő lehet", ami megnehezíti egy általános mérce felállítását a vallásos érzület védelmére.[169]

Az Alkotmánybíróság 2021-ben először döntött vallási közösségek megsértésével kapcsolatos polgári jogvitában hozott ítéletek nyomán, két olyan ügyben, amelynek indítványait a többéves érkezési különbség ellenére egyidejűleg bírálta el. A testület a 6/2021. (II. 19.) AB határozatban azt tekintette lényegbeli kérdésnek, hogy a közösségek tagjai milyen mértékben kötelesek eltűrni a közösségre irányuló sértő véleménynyilvánítást, a 7/2021. (II. 19.) AB határozatban pedig a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének az Alaptörvény II. cikkével összhangban álló értelmezését. Ezeket a viszonyítási pontokat 1990 és 2013. április 1-je között is minden további

[166] Robert A. Kahn: Sértő szimbólumok és a gyűlöletbeszéd szabályozása – hol legyen a határ? Egy amerikai megközelítés. *In Medias Res*, 2014/2. 250.
[167] Szmodis Jenő: *A jog realitása. Az etruszk vallástól a posztmodern jogelméletekig*. Budapest, Kairosz, 2005. 243.
[168] Török Bernát: Szólásszabadság és blaszfémia. A jogi megközelítés megkerülhetetlen összetettségéről. *In Medias Res*, 2016/1. 88.
[169] Koltay i. m. (147. lj.) 96.

nélkül meghatározhatta volna, a negyedik módosítás után azonban feltűnő, hogy nem juttatta kifejezésre a IX. cikk (4) és (5) bekezdéséből egyenesen következő szemléletváltást.

A 3418/2024. (XI. 28.) AB határozathoz négy párhuzamos indokolás és két különvélemény kapcsolódott; a rendelkező rész támogatása mögött sem alakult ki teljes egyetértés a közösségi méltóság alkotmányos szerkezetéről és a vizsgálat módszeréről. A nézetkülönbségek középpontjában a 6/2021. (II. 19.) AB és 7/2021. (II. 19.) AB határozatokban kialakított teszt továbbélése, a negyedik módosítás dogmatikai jelentősége, a közlés értelmezésében irányadó bírói mozgástér, a dehumanizálás küszöbe, valamint az irónia és a politikai vélemény védelme állt.[170]

Hörcherné Marosi Ildikó párhuzamos indokolása a 6/2021. (II. 19.) AB és 7/2021. (II. 19.) AB határozatban alkalmazott, kontextusérzékeny teszt folytonosságát hangsúlyozta, és álláspontja szerint az ügyet is e korábbi mérce alapján kellett volna elbírálni; a nyílt közvita színvonalának megőrzésében a „még több beszéd" demokratikus funkciójára helyezte a hangsúlyt, egyúttal az Alkotmánybíróság feladatának tekintette a szólásszabadság külső korlátainak érvényre juttatását.[171] Márki Zoltán a kontextus és a bírói értékelés jelentőségét emelte ki – a szavak önmagukban nem hordoznak előre rögzített jogsértő minőséget, a jelentést a hely, az idő és a körülmények adják –, és külön dogmatikai jelentőségű álláspontja szerint a IX. cikk (5) bekezdése közvetlen jogtételt állított a korábbi közvetítő konstrukció helyébe, ezért az „átsugárzás" doktrínájára már nincs szükség.[172] Patyi András a negyedik módosítás tartalmi újdonságából kiindulva az emberi méltóságot a véleménynyilvánítás szabadságának belső, immanens tartalmi elemeként értelmezte, hangsúlyozta a Nemzeti hitvallás értelmezési szerepét, és a X. századi magyar harcosokra alkalmazott általánosító „bandita" minősítést a magyar nemzet egészére kivetülő megbélyegzésként értékelte.[173] Salamon László két egymásra épülő kérdést különített el – sértik-e a kifejezések a magyar nemzet méltóságát, és együtt jár-e ez a közösség tagjai emberi méltóságának sérelmével –, a közlés kétértelmű megfogalmazásának kockázatát a közlőre telepítette, és ő is mellőzhetőnek tartotta az átsugárzási konstrukciót, mert az Alaptörvény közvetlenül összekapcsolja a közösség méltóságának sérelmét a tag emberi méltóságának védelmével.[174]

Schanda különvéleménye fogalmazta meg a többségi döntéssel szembeni legerősebb tartalmi ellenvetést: a IX. cikk (5) bekezdés célját a magyar nemzettel és a kisebbségi közösségekkel szembeni gyűlöletbeszéd visszaszorításában határozta meg, a kifogásolt fordulatokból politikai iróniát olvasott ki, a „büdös" jelzőt durva szitokszónak, dehumanizáló tartalmát igazolatlannak tekintette, a többségi mérce alkalmazásában következetlenséget látott, és történeti érvvel vitatta, hogy az államalapítás előtti kalandozások az Alaptörvény által védeni rendelt nemzeti önazonosság részét alkotnák.[175] Varga Réka különvéleménye elválasztotta a közlés személyes és alkotmányos megítélését: az újságcikk hangvételét elfogadhatatlannak tartotta, a felismerhető szerzői szándék alapján mégis politikai véleményként, a szólásszabadság védelmi körébe tartozó közlésként értékelte, és a téves pozitív minősítés kockázatára figyelmeztetett, amely az irónia és a szatíra közbeszédből való kiszorulását is előidézheti.[176]

A többségi és az egyéni álláspontok összevetéséből a vita lényege három csomópont körül rajzolódik ki. Az első a közlés jelentésének meghatározása: dehumanizáló általánosítás,

---

[170] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [45]–[95].
[171] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Hörcherné Marosi Ildikó párhuzamos indokolása, Indokolás [45]–[48]; csatlakozása Schanda Balázs különvéleményének 4. pontjához: Indokolás [94].
[172] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Márki Zoltán párhuzamos indokolása, Indokolás [49]–[65].
[173] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Patyi András párhuzamos indokolása, Indokolás [66]–[76].
[174] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Salamon László párhuzamos indokolása, Indokolás [77]–[89].
[175] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Schanda Balázs különvéleménye, Indokolás [90]–[94].
[176] 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Varga Réka különvéleménye, Indokolás [95].

politikai irónia vagy kétértelmű kvázi idézet olvasható-e ki a cikkből. A második a mérce szerkezete: a 6/2021. (II. 19.) AB és 7/2021. (II. 19.) AB határozatok kontextusérzékeny tesztje folytatódik-e, vagy a méltóság sérelmének intenzitása előzetesen kizárja a szólást az alapjogi védelemből. A harmadik a IX. cikk (5) bekezdésének dogmatikai funkciója: a véleményszabadság külső korlátját, belső tartalmi határát vagy a közösség és tagja közötti közvetlen jogvédelmi kapcsolatot fejezi-e ki. E kérdések a későbbi joggyakorlat számára is nyitott értelmezési irányokat jelölnek ki.[177]

3.9. A csoporttagok méltósága és a büntetőjogi küszöb a 3402/2025. (XII. 10.) AB határozatban

A 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat az Alaptörvény hatálybalépése óta először foglalkozott azzal, hogy a gyűlöletre uszítás büntetőjogi tényállása milyen korlátot állít a véleménynyilvánítás szabadsága elé.[178] Az indítványozót egy „LMBTQP” zászlók égetését is meghirdető megemlékezési felhívás miatt ítélték el közösség elleni uszításért; panaszát az Alkotmánybíróság elutasította.[179] Az indokolás a gyűlöletre uszítás jogi tárgyát a csoporthoz tartozók emberi méltóságában jelölte meg: a tényállás a többes egyéni jog megsértésének veszélyével szemben nyújt védelmet.[180] Értelmezésem szerint a többes egyéni jog fogalma azt fejezi ki, hogy a jogosult itt is az egyes ember; a sérelem azért többes, mert ugyanaz a közlés a csoport valamennyi tagját egyszerre, tagságuk alapján éri el. Czine Ágnes párhuzamos indokolása ettől eltérő hangsúllyal a köznyugalmat tekintette elsődleges jogi tárgynak, és a közösségek méltóságát másodlagos védett tárgyként írta le.[181]

Az uszítás megállapításához a határozat szerint sem a köznyugalom konkrét, nyilvánvaló és azonnali veszélye, sem az erőszak közvetlen veszélye nem szükséges. A gyűlöletre uszítás immateriális, veszélyeztető bűncselekmény, a büntethetőség alapvető kritériuma az alkalmasság: a közlésnek a külvilágban észlelhető értelmi tartalma folytán objektíve alkalmasnak kell lennie a gyűlölet felkeltésére, és el kell érnie az uszítás szintjét. Hogy a konkrét magatartás ezt a szintet elérte-e, a rendes bíróság mérlegelésére tartozik.[182]

A büntetőjogi és a polgári jogi védelem ugyanahhoz a jogi tárgyhoz, a csoporttag emberi méltóságához kapcsolódik, a beavatkozás küszöbe azonban eltér. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelemhez köti a tag saját személyiségi jogának érvényesítését, és nem kívánja meg, hogy a közlés gyűlölet felkeltésére alkalmas legyen. A büntetőjogi tényállás ennél szűkebb. Az eltérő küszöböt a jogkövetkezmények eltérő természete igazolja: a büntetőjogi eszközök az állam büntető igényét, valamint a speciális és generális prevenciót szolgálják, a polgári jogi út az egyéni igény érvényesítését, a sérelem reparációját és kompenzációját teszi lehetővé.[183] Ebből arra következtetek, hogy a Ptk. szerinti jogsértés megállapításához nem kell elérni az

[177] Vö. 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, Indokolás [34]–[44], [45]–[95].
[178] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Indokolás [36], [41].
[179] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Indokolás [3], [7]–[8].
[180] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Indokolás [27], [29].
[181] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Czine Ágnes párhuzamos indokolása, Indokolás [55]–[56]. A határozathoz Czine Ágnes, Márki Zoltán és Varga Réka fűzött párhuzamos indokolást (Varga Réka indokolásához Hörcherné dr. Marosi Ildikó és Schanda Balázs csatlakozott), Handó Tünde, Haszonicsné dr. Ádám Mária és Patyi András pedig különvéleményt csatolt (Indokolás [47]–[120], illetve [121] és köv.).
[182] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Indokolás [25]–[26], [28], [30]–[31], [44].
[183] 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat, Czine Ágnes párhuzamos indokolása, Indokolás [52], [57]. A büntetőjogi szankció stigmatizáló és visszatartó hatása miatt az Alkotmánybíróság a közügyeket vitató közlésekkel szembeni büntetőjogi tényállások megszorító értelmezését követeli meg, és a legsúlyosabb eseteken kívül a személy társadalmi megbecsülésének védelmét a polgári jog felelősségi rendszerére bízza: 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat, Indokolás [26], [46]; 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [42].

uszítás küszöbét, és abból, hogy egy közlés büntetőjogilag nem minősül uszításnak, nem következik, hogy a tag személyiségi jogát sem sértheti.

3.10. A magyar dogmatika mérlege

Az egységes dogmatikai mérce megalkotásának elmaradása részben abból ered, hogy az Alkotmánybíróság a 6/2021. (II. 19.) AB és 7/2021. (II. 19.) AB határozatban az alkotmányjogi panasz eljárás jellegétől elvonatkoztatva, az absztrakt normakontrollhoz illő, a jogszabályi rendelkezéseken túlmutató kijelentésekkel dolgozott, ahelyett, hogy az ügy konkrétumaira vonatkoztatott érveléssel folytatta volna le a vizsgálatot. Emellett nem érvényesítette a saját gyakorlatában 2016-tól megjelent szempontot sem, amely szerint az államnak az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből fakadó védelmi kötelezettsége a magánszemélyek egymás közötti alapjogi ütközéseire is kiterjed. Zakariás megfogalmazásában az államnak közvetítő szerepet kell betöltenie, mert az egyik magánszemély alapjogát a másik alapjog-gyakorlása veszélyezteti, és a bíróságnak az érintett alapvető jogok védelmi körének feltárásával és összemérésével kell döntenie úgy, hogy egyik jog lényeges tartalma se üresedjen ki.[184]

Az alkotmányjogi panasz eljárásban az Alkotmánybíróságnak elsősorban az ügy alapjogi kérdéseire összpontosítva kellene betöltenie a szerepét; a rendes bíróság ugyanis csak akkor tudja a Ptk. személyiségi jogi tényállásának elemeit vizsgálni, ha az Alkotmánybíróság ehhez hozzáteszi a IX. cikk (5) bekezdésének feltárt tartalmát, annál is inkább, mert az R) cikk (3) bekezdése eredendően nem a rendes bíróságoknak megalkotott rendelkezés. A testület kitérhetett volna arra is, mi a lényegi különbség az „egyes ember megsértése” és az „absztrakt emberi méltóság megsértése” között, és hogyan határolható el egymástól a közösség, a közösség egyes tagjai és a közösség méltósága megsértése. Az egyik ügyben a VII. cikk sérelmére hivatkozás alapján, illetve mindkét ügyben a IX. cikk (5) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban feltételezhető lett volna, hogy az Alkotmánybíróság legalább olyan mélységben elemzi a Nemzeti hitvallás tizedik és tizenkettedik fordulatát, a VII. cikk (1) bekezdését és a IX. cikk (5) bekezdését, mint a véleménynyilvánítás szabadságának felidézett gyakorlatát. A határozatok kissé félreérthető alkotmányjogi levezetéseiből kitűnik, hogy az Alkotmánybíróság mindkét esetben a szólásszabadság demokratikus legitimációban betöltött szerepének elsődlegességére tekintett kiindulópontként, és ez a döntések végkövetkeztetését is meghatározta. Más értékelési szempontokkal foglalkozott volna, ha figyelembe veszi, hogy az Alaptörvényből ez a prioritás nem feltétlenül következik, vagyis „az állam nem kifejezetten díjazza az efféle legitimációt”.[185]

Az Alkotmánybíróság már a két 2008-as határozatban sem tisztázta, mit jelent a közösség méltósága, és milyen szempontok szerint ítélhető meg a közösség tagjának méltósága; a 6/2021.(II. 19.) AB és a 7/2021. (II. 19.) AB határozatban pedig továbbra sem tette egyértelművé az alanyi oldal relációjának egyetlen elemét sem. A döntésekhez fűzött különvélemények számából kitűnik, hogy a régi és az új gyakorlat alkalmazása mögé közel azonos arányban álltak be a bírák, és a jelentős döntések minimális többséggel születtek – ez a testület megosztottságát és saját gyakorlatával kapcsolatos bizonytalanságát jelzi. A rendes bírósági jogalkalmazás számára külön nehézséget okoz, hogy a korábbi álláspontho z való visszatérés az elhatárolási okok megjelölése nélkül, leplezetten történik, és ezzel homályossá válik a jogértelmezés helyes iránya.[186]

---

[184] Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való alapjog. Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlat tükrében*. Budapest, Pázmány Press, 2019. 79–80.; az állam magánfelek közötti alapjogi ütközésekben betöltött közvetítő szerepéhez és a horizontális hatályhoz lásd Gárdos-Orosz i. m. (86. lj.).

[185] Robert C. Post: *A szólásszabadság amerikai hagyományának magyarázata. Joggyakorlat alkotmányos értékek és a társadalmi kontextus ölelésében*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 630.

[186] Ennek kiemelkedő példája a 3001/2018. (I. 10.) AB határozat.

A magyar dogmatikai fejlődésből mindezzel együtt jól azonosítható kép rajzolódik ki. A közösségi személyiségvédelem normatív alapja szilárd: az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése alkotmányos védelmet biztosít a nevesített közösségek méltóságának, a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése pedig a tag számára megnyitja a magánjogi igényérvényesítés útját. A fogalmi középpontban az emberi méltóság áll, amelyhez az Alkotmánybíróság az emberi státusz, az identitás, a személyiség legbelsőbb köre és az öncélú támadás formuláit kapcsolta. A 2021-es és 2024-es határozatok értékes hozadéka, hogy a Ptk. és az Alaptörvény kapcsolatát közvetlenül a közösségi személyiségvédelem tárgyában tették vizsgálhatóvá, és együtt olvasva megmutatják azokat a pontokat, ahol az alkotmányos mérce már körvonalazódik: a közösségi identitás relevanciája, a sérelem objektivizált megítélése, a közlés célja és kontextusa, a súlyossági küszöb, valamint az emberi méltóság korlátozhatatlan tartományának szerepe. A fogalmak közötti kapcsolat részletes kibontása továbbra is a jogalkalmazásra és az elméleti vizsgálatra hárul.

Az újabb határozatok ezt a képet három tekintetben pontosítják. A 19/2024. (XI. 11.) AB határozat óta a méltóságmag sérelme a közéleti közlések vizsgálatában előzetes küszöbkérdés. A 3408/2023. (X. 11.) és a 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat szerint ez a mag szűk: a mű, az eszme vagy az intézmény bírálata és a becsület puszta sérelme nem tartozik bele. A 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat a büntetőjogban is a csoport tagjainak méltóságához kötötte a védett érdeket, a közösség önálló jogalanyiságának feltételezése nélkül. A vizsgálati sorrend egységes megfogalmazása viszont még hiányzik; a kétágú teszt kifejtett formában eddig csak párhuzamos indokolásban jelent meg.

A magyar dogmatikai és alkotmányjogi fejlődés ezzel meghatározza a további elméleti vizsgálat kiindulópontját. A szabályozás elismeri a közösségi hovatartozáson keresztül megvalósuló személyiségi sérelmet, miközben az érintettség, a közösségi méltóság és a súlyossági küszöb fogalmai részben nyitottak maradnak. A következő fejezetben kifejtett státusznormatív modell e fogalmakat az egyenrangú emberi státusz köré rendezi, és olyan értékelési szerkezetet alakít ki, amely előbb a tételes jogi feltételek, majd a bírói gyakorlat elemzésében is alkalmazható.

IV. FEJEZET

A státusznormatív megközelítés helye a magyar személyiségi jog dogmatikájában

4.1. A státusznormatív modell helye az értekezés érvelésében

Az előzőekben bemutatott jogfejlődés elismerte, hogy a közösséget érő támadás a közösség tagjának személyiségi jogát is elérheti, a sérelem pontos szerkezete és az emberi méltósághoz kapcsolódó küszöb mégis részben meghatározatlan maradt. A jelen fejezetben e kérdésekre az értekezés saját fogalmi javaslatával válaszolok, amellyel az emberi méltóság közösségi vonatkozását – vagyis az egyéni méltóság közösségi hovatartozáson keresztüli támadhatóságát –, az egyenrangú emberi státuszt és a közlés státuszkijelölő jelentését állítom a vizsgálat középpontjába.

Módszertani szempontból két kérdést különítek el. Elsőként, hogy a magyar bírói és alkotmánybírósági gyakorlat milyen tételeket ismert el a közösségi személyiségvédelem körében. Ezt az előző fejezetben vizsgáltam, és az ott levont következtetéseket a jelen fejezet megállapításai nem módosítják. Másodikként azt vizsgálom, hogy a gyakorlatban megjelenő szempontok miként rendezhetők egységes és következetesen alkalmazható rendszerbe. A státusznormatív modell erre tesz javaslatot, olyan értelmezési és indokolási keretet kínálva, amelynek segítségével a közösségi személyiségvédelem egyes kérdései egységesebben vizsgálhatók. Ezért a fejezetben külön jelzem, amikor a bírói gyakorlat álláspontját ismertetem, és azt is, amikor saját javaslatomat fejtem ki.

Molnár Sarolta a magánjogi emberkép vizsgálata során arra mutat rá, hogy a személyiség kibontakozása kapcsolatokban valósul meg, és ezek a kapcsolatok magát az identitást is formálják. Az autonómia ezért kapcsolati autonómiaként is értelmezhető: az egyén megőrzi önállóságát, miközben személyisége társadalmi és közösségi kapcsolataiba ágyazódik.[187]

A személy tehát nem csupán önmagában álló jogosultsághordozó. Identitása és társadalmi helyzete olyan kapcsolatokban formálódik, amelyek közül egyesek személyiségének lényeges elemei lehetnek. Gondoljunk például arra, amikor valaki egy sodró hangulatú, izgalmaktól túlfűtött helyzetben (legyen mondjuk egy középkori énekverseny, ahol vagyonok és életek alakulása a tét) a nürnbergi mesterdalnokokról tesz leértékelő kijelentést („minden dalnok egy tőrölmetszett, korrupt tetű”). A dalnokok vezetőjének, Hans Sachsnak neve sehol sem szerepel, a közlés mégis érintheti őt mint e közösség tagját. Ebből azonban önmagában még nem következik, hogy személyiségi joga is sérült. Az ezzel kapcsolatos két kérdés: mikor tekinthető a közösségre vonatkozó közlés az egyes tagra is kihatónak, és mikor olyan súlyú ez a hatás, hogy már az emberi méltóság sérelméről beszélhetünk?

Ha valamely közlés az egyént nem egyedi tulajdonságai, hanem közösségi hovatartozása alapján minősíti alacsonyabb rendűnek, veszélyesnek, erkölcsileg értéktelennek vagy a közösségből kizárhatónak, a sérelem éppen abban áll, hogy a személyt a csoporttagságán keresztül mozdítja ki egyenrangú emberi státuszából.

Ebből következően a közösségnek nem szükséges önálló emberi méltóságot tulajdonítani. A közösség a sérelem közvetítő struktúrájaként válik jogilag relevánssá: a támadás közösségi referenciájú, a megtámadott státusz azonban individuális. A közösségi hovatartozás teremti meg azt a kapcsolatot, amelyen keresztül az általánosító közlés eléri az egyént. Értekezésemben ezt a – javaslatként előterjesztett – konstrukciót nevezem státusznormatív modellnek, amely azt

[187] Molnár Sarolta Judit: A Ptk. családjogi könyvének emberképe. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 872–873.

vizsgálja, miként kapcsolható össze az emberi méltóság antropológiai alapja, a társadalmi státusz normatív fogalma, a csoportsérelem sajátos szerkezete és a jogalkalmazás számára használható súlyossági mérce.[188]

A jelen fejezetben a státusznormatív megközelítés dogmatikai alapjait, gyakorlati alkalmazását pedig a VIII. fejezetben fejtem ki.

4.2. A státusznormatív fogalom és az egyenrangú státusz

A „státusznormatív" kifejezés tőlem származik; az értekezésben terminus technicusként használom. A „státusz" a személy jogilag releváns helyzetét vagy minőségét jelöli. Nem kizárólag valamely tételes jogszabály által létrehozott formális jogállásról van szó, hanem arról a normatív pozícióról is, amelyben a személy másokhoz és a közösség egészéhez képest áll. A „normatív" elem arra utal, hogy e helyzet nem puszta tény: követelmények fakadnak belőle arra nézve, hogyan kell a személyt kezelni, milyen bánásmód illeti meg, illetve milyen bánásmód nem egyeztethető össze az őt megillető státusszal.

A státusz és a normativitás ezért nem két egymás mellé helyezett elem. A státusz jogilag azért releváns, mert normatív következménye van. Ha a jog minden embert egyenrangú személyként ismer el, akkor e státuszhoz olyan bánásmódbeli minimum kapcsolódik, amely nem függ a személy társadalmi népszerűségétől, tényleges tekintélyétől vagy attól, hogy mások morálisan helyeslik-e életvitelét. A méltóság ebben az értelemben nem az ember társadalmi megbecsültségének fokmérője, hanem annak normatív garanciája, hogy a jogrend tagjaként nem sorolható alacsonyabb emberi vagy jogi kategóriába.

Ez a megközelítés ugyanakkor nem jelenti a méltóság, a becsület és a jóhírnév védelmi körének merev elválasztását. Különösen a becsületvédelem mutat közeli kapcsolatot az egyenrangú emberi státusz védelmével. A becsületet sértő közlés nem pusztán a személy társadalmi megítélését ronthatja, hanem bizonyos esetekben azt a minimumot is érintheti, amely alapján az érintett másokkal egyenrangú személyként tarthat igényt elismerésre. A büntetőjogi becsületvédelem dogmatikájában ugyanez az összefüggés jelenik meg. Tóth J. Zoltán a rágalmazás és a becsületsértés jogi tárgyának vizsgálatakor az emberi becsület részének tekinti az emberi méltóságot, amely – az általa idézett kommentári meghatározás szerint – „az egyénnek azt az igényét fejezi ki, hogy olyan elbírálásban részesítsék", amely megfelel a társadalmi érintkezés minimális követelményeinek. Tóth arra is rámutat, hogy a méltóság és a társadalmi megbecsülés a gyakorlatban nehezen választható el egymástól: a jóhírnév sérelme rendszerint az önbecsülést is érinti, míg a méltóság sérelme nem szükségképpen jár a társadalmi megbecsülés csökkenésével.[189]

A státusznormatív vizsgálat sajátossága ezért nem az, hogy olyan jogi érdeket véd, amelynek a becsületvédelemhez semmilyen kapcsolata nincs. A különbség inkább a vizsgálat súlypontjában ragadható meg. A becsületvédelem azt vizsgálja, hogy a közlés alkalmas-e a személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására, míg a státusznormatív megközelítés azt kérdezi, hogy a közlés milyen normatív pozíciót tulajdonít az érintettnek: továbbra is másokkal egyenrangú személyként kezeli-e, vagy valamely tulajdonsága alapján alacsonyabb emberi vagy társadalmi rangot rendel hozzá. A két megközelítés között ezért átfedés lehetséges, anélkül, hogy fogalmilag azonossá válnának.

---

[188] Kovács i. m. (1. lj.) 36–64.

[189] Tóth J. Zoltán: *A büntetőjogi rágalmazás és becsületsértés. A defamatorikus bűncselekmények elméleti és gyakorlati megítélése a véleménynyilvánítási szabadság és az emberi méltósághoz való jog kontextusában*. Budapest, Médiatudományi Intézet, 2017. 110–111. Tóth az emberi becsület összetevőiként tárgyalja az emberi méltóságot és a társadalmi megbecsülést, egyúttal hangsúlyozza a két védett érdek gyakorlati elhatárolásának nehézségét.

A rokonságot a Ptk. tényállási szerkezete is jelzi. A 2:45. § (1) bekezdése a becsület megsértésének egyik eseteként a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítást nevesíti. A 2:54. § (5) bekezdése ugyanezt a „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó" fordulatot használja a közösséget érő személyiségi jogsérelem egyik alakzataként. A közösségi személyiségvédelem tehát e tekintetben nem a klasszikus becsületvédelemtől elszakadó konstrukció: annak dogmatikai nyelvéhez is kapcsolódik, miközben sajátosságát az adja, hogy a közlés közvetlenül a közösségre irányul, az egyéni érintettséget pedig a közösségi hovatartozás teremti meg.

Ebből az is következik, hogy a státusznormatív szempont nem kizárólag a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerinti közösségi személyiségvédelemhez kapcsolódhat. Más személyiségi jogok értelmezésében is lehet jelentősége, ha a konkrét sérelem egyúttal az érintett egyenrangú személyi pozícióját érinti. Ez legközvetlenebbül a becsület és a jóhírnév körében mutatható ki, de elvileg más személyiségi jogok – például a képmás, az önazonosság vagy a személyes autonómia védelme – esetében is megjelenhet ilyen státuszbeli dimenzió. A státusznormatív fogalom tehát keresztirányú értelmezési szempontként több személyiségi joghoz kapcsolódhat. Ebből azonban nem következik sem új személyiségi jog, sem önálló keresetalap, és az egyes nevesített személyiségi jogok saját tényállási feltételei sem vesztik el jelentőségüket.

A jelen értekezésben kidolgozott státusznormatív modell alkalmazási köre ennél szűkebb. A modell elsődlegesen annak magyarázatára szolgál, miként válhat egy közösségre irányuló közlés az egyes tag emberi méltóságát érintő sérelemmé, és mikor éri el e sérelem azt a normatív súlyt, amely a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerinti jogvédelmet igazolhatja. Ebben a körben nem minden negatív, bántó vagy előítéletes csoportállítás méltóságsértő. A státuszsérelem akkor válik meghatározóvá, amikor a közösséghez tartozás már nem egyszerűen kedvezőtlen társadalmi értékelés alapja, hanem az érintetteket megillető egyenrangú bánásmód, társadalmi tagság vagy emberi minőség csökkentésének igazolásává válik.

Az egyenrangú emberi státusz oltalma arra a dimenzióra vonatkozik, amelyet a személy akkor is birtokol, ha társadalmi megítélése kedvezőtlen.[190] A magyar bírói gyakorlatban a három jogcím (méltóság, becsület, hírnév) határai időnként összemosódnak, különösen amikor a méltóságsérelmet a becsület- vagy jóhírnévsérelem fokozott alakjaként kezelik. A különbség a közösségi alapú közléseknél a leglényegesebb: nem minden negatív, bántó vagy előítéletes csoportállítás méltóságsértő, de azzá válhat, ha a csoporthoz tartozást az egyenrangú emberi státusz elvesztésének vagy csökkentésének alapjává teszi.[191] A közlés attól válik státuszrombolóvá, hogy a közösség tagjainak negatív társadalmi megítélésűként minősítésből az őket egyenrangú személyként megillető bánásmód csökkentésére von le következtetést.

A státusz szó történetileg rangot és hierarchiát jelölt: a jog eltérő jogosultságokat kapcsolt a rendi, családi vagy politikai helyzethez. A modern emberi méltóság ezt a logikát megfordítja: egyetlen alapvető státuszt általánosít, amely minden embert emberi mivoltánál fogva megillet. Waldron a sérelem lényegét az egyének és közösségek társadalmilag garantált, egyenlő tagsági státuszának aláásásában ragadja meg. A gyűlölködő közlés ebben a megközelítésben azért válik

[190] A becsület, a jó hírnév és a méltóság elkülönítéséhez lásd Post i. m. (9. lj.) (a hírnév honour–property–dignity hármas felosztása).

[191] Lásd a II. fejezet 2.3.1. és 2.4.5. pontját; Aharon Barak: *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015; Waldron (2012a) i. m. (2. lj.).

a jogi értelmezés szempontjából jelentőssé, mert kétségessé teszi azt a nyilvános biztosítékot, hogy az érintettek a társadalmi és politikai közösség teljes jogú, egyenrangú tagjai.[192]

Az egyenrangú státusz ilyen felfogása a gyűlöletbeszéd újabb szakirodalmi értelmezéseiben is megjelenik. A méltóság státuszjellegét Rosenkranzová – Waldron elméletének elemzése során – olyan egységes jogi pozícióként írja le, amely az embert megillető jogokat, jogosultságokat, immunitásokat és kötelezettségeket rendezi. Ebben az értelemben a státusz nem társadalmi hierarchiát jelöl: a modern méltóságfogalom nem a rangkülönbségeket őrzi, hanem azok jogi relevanciáját tagadja, és minden személynek ugyanazt az alapvető emberi „rangot" (méltóságszintet) ismeri el.[193] Az „egyenrangú emberi státusz" ezért nem követel tényleges társadalmi egyenlőséget vagy azonos megbecsültséget. Szerepek, tisztségek és hierarchiák léteznek, és a státusznormatív méltóság ezek lehetséges legitimitását nem vitatja; a védett minimum csupán annyi, hogy e különbségek mögött az ember mint jogalany nem sorolható alacsonyabb emberi kategóriába. Julien Sorel és de Rênal úr társadalmi helyzete aligha téveszthető össze – egyikük egy ács fia, a másik Verrières polgármestere –, a jog azonban nem tekintheti de Rênal urat magasabb rendű embernek pusztán azért, mert magasabb helyet foglal el a társadalomban.[194] A társadalmi ranglétra létezhet; az emberi méltóság létrájáról hiányoznak a fokok.

Rosenkranzová Tasioulas felfogását ismertetve arra mutat rá, hogy az emberi méltóság univerzális emberi érdekként is felfogható, amely minden személy egyenlő morális státuszához kapcsolódik. E megközelítésben egyes jogi normák azért kötődnek különösen szorosan a méltósághoz, mert közvetlenül az egyenlő emberi státuszt védik.[195]

A csoportsérelem pedig e vonatkozásban válhat méltóságjogilag relevánssá. A leértékelő beszéd sokszor nem konkrét jogfosztást követel, hanem olyan társadalmi hierarchiát normalizál, amelyben valamely közösségi ismérv az alacsonyabb emberi vagy társadalmi rang jele lesz. A státuszrombolás fogalma ezt a normatív mozgást teszi láthatóvá. A jogi kérdés nem az, hogy a közlés ténylegesen képes-e az ember ontológiai méltóságát csökkenteni, hanem az, hogy a nyilvános rendben olyan alá-fölérendeltséget állít-e elő vagy erősít-e meg, amely a jog által egyenlőnek tételezett személyek között alapvető rangkülönbséget konstruál.[196]

4.3. Az emberi méltóság ontológiai és relacionális alapja

A státusznormatív modell nem kívánja a méltóság ontológiai vagy antropológiai alapját társadalmi konstrukcióvá oldani. Akkor működik koherensen, ha különválasztjuk azt a kérdést, hogy miért illeti meg az embert méltóság, attól a kérdéstől, hogy e méltóságnak milyen jogilag megragadható következményei vannak. E különbségtételhez Elizabeth Anscombe emberi méltóságról adott elemzése különösen termékeny kiindulópontot kínál. Anscombe felfogásában az emberi méltóság nem valamely megszerezhető társadalmi javak, teljesítmények vagy elismerések függvénye. Az ember azért rendelkezik méltósággal, mert ember: olyan racionális lény, aki képes cselekedeteit indokok alapján irányítani, választani, felelősséget viselni, és akinek életét nem lehet pusztán instrumentális szempontok szerint értékelni. A méltóság ezért el nem veszíthető. Az ember súlyosan erkölcstelen magatartásával sem szűnik meg embernek lenni, és nem kerül olyan kategóriába, amelyben alapvető emberi státusza többé nem illeti meg.

---

[192] Waldron (2012b) i. m. (2. lj.), különösen 81–105.; vö. Katica Kulavkova: Political Hate Speech and the Identity Factor in the European Space. *European Scientific Journal, ESJ*, Vol. 22, No. 5 (2026), 29–42., különösen 36–37. DOI: 10.19044/esj.2026.v22n5p29.

[193] Rosenkranzová i. m. (42. lj.), különösen 42–43.; Waldron (2015) i. m. (39. lj.), különösen 133–136.

[194] Stendhal: *Vörös és fekete*. Ford. Tóthfalusi Ágnes. Budapest, 21. Század Könyvkiadó, 2025.

[195] Rosenkranzová i. m. (42. lj.) 38–39.; Tasioulas i. m. (3. lj.), különösen 50., 55–56.

[196] Waldron (2012a) i. m. (2. lj.); Jeremy Waldron: How Law Protects Dignity. *Cambridge Law Journal*, Vol. 71, No. 1 (2012), 200–222.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a méltóság megsérthetetlen volna. A személy a méltóságot a jogsértéstől függetlenül birtokolja. A jogsértés nem teremti vagy megszünteti a méltóságot, hanem figyelmen kívül hagyja azt a státuszt és az abból fakadó bánásmódbeli követelményt, amely az embert emberi mivoltánál fogva megilleti. A méltóságsérelem tehát nem ontológiai veszteség, hanem normatív tagadás. Ebben az értelemben az Alaptörvény II. cikkének „az emberi méltóság sérthetetlen" fordulata is úgy érthető, hogy az emberi méltóság alapjául szolgáló személyi státusz nem vonható el és nem fokozható le: megsérteni lehet az e státuszból fakadó bánásmódbeli követelményt, magát az ember emberi minőségét azonban a jogsértés nem szünteti meg. Az Alkotmánybíróság ezzel összhangban az emberi méltóság korlátozhatatlan magját az emberi státuszhoz kapcsolja, és a sérthetetlenségből olyan feltétlen védelmi minimumot vezet le, amely minden embert egyenlően megillet.[197]

Anscombe gondolatmenetének további következménye, hogy a méltóság fogalma nem válhat valamennyi erkölcsi rossz vagy jogsértés gyűjtőkategóriájává. Lehet valakivel igazságtalanul, durván, érzéketlenül vagy tisztességtelenül bánni anélkül, hogy e bánásmód szükségképpen az emberi méltóságot érintené. Ez az elhatárolás a közösségi személyiségvédelemben is kulcsfontosságú. Ha minden sértő közösségi állítást méltóságsértésként minősítenénk, a fogalom elveszítené megkülönböztető erejét, és a szólásszabadság indokolatlan beszűküléséhez vezetne.

Értekezésem státusznormatív konstrukciója ezért nem Anscombe elméletének jogi „átírása". A két megközelítés eltérő szinten mozog. Anscombe az emberi méltóság antropológiai alapját világítja meg; a státusznormatív modell annak személyiségi jogi funkcióját kívánja leírni. Az ontológiai alap megmagyarázza, miért illeti meg minden embert egyenlően a méltóság, a státusznormatív megközelítés pedig azt, hogy e feltétlen emberi érték elismerésének milyen ellenőrizhető jogi követelményei vannak társadalmi és kommunikációs viszonyokban.

Anscombe arisztotelészi–szent tamási antropológiai háttere még egy tekintetben kapcsolható a közösségi személyiségvédelem kérdéséhez. Az ember „racionális állatként" való felfogása nem társadalmi kapcsolataitól leválasztott tudatot tételez. A testi létezés, a cselekvés, a családi és más közösségi kapcsolatok az emberi élet természetes formái közé tartoznak. Ebből természetesen nem következik, hogy minden közösségi kötődés jogi védelmet alapoz meg. Arra azonban rámutat, hogy a személy közösségi meghatározottsága nem tekinthető szükségképpen külsődleges járuléknak. Az individuális személyiség jogi fogalma ezért elvileg anélkül is befogadhat közösségi elemeket, hogy a közösséget önálló személyiségi jogi jogalannyá kellene tenni. Nem minden „mi" egyforma súlyú. A Wagner zenéje iránti rajongás lehet szenvedélyes, tartós, sőt a környezet számára időnként megterhelő is, ettől azonban még nem szükségképpen válik a személy önazonosságának jogilag releváns részévé. A kérdés ezért nem valamely közösség általános jelentősége, hanem az, hogy a hozzá tartozás milyen helyet foglal el az egyén személyiségében.[198]

Az emberi személy közösségi dimenziójának elismerése nem jelenti az individualitás feladását. Annak van jelentősége, hogy az individuum fogalma mennyire gazdag. Ha az egyént kizárólag saját döntései és egyedi tulajdonságai alapján írjuk le, a közösségi alapú sérelmek szükségképpen külső, idegen elemként jelennek meg a személyiségi jogban. Ha azonban az önazonosság részben olyan kapcsolatokban alakul ki, amelyekben a személy családi, nemzeti, vallási, etnikai vagy kulturális közösségekhez tartozik, akkor e hovatartozások egyes esetekben a személyiség jogilag releváns összetevőivé válhatnak.

---

[197] 2/2021. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [103].

[198] Anscombe i. m. (38. lj.) 67–75.; Edward Feser: Misunderstanding 'Human Dignity'. *Postliberal Order*, 2026. július 13. https://www.postliberalorder.com/p/misunderstanding-human-dignity

Ehhez természetesen annak az előbbi megállapításnak a belátása is szükséges, hogy a közösségi identitást nem minden csoporttagság gazdagítja. A jog számtalan csoportba sorolhatja vagy a társadalom számtalan tulajdonság alapján kategorizálhatja az embert, de ezek nem mindegyike épül be az önazonosságba. A közösségi személyiségvédelem szempontjából az a lényeges, hogy a megtámadott ismérv olyan kapcsolatot teremtsen a közösség és az egyén között, amely személyiségi jelentőséggel bír. Ennek intenzitása és természete közösségenként eltérhet, ezért a dogmatikai modell nem helyettesíthető valamely zárt csoportkatalógussal.

Az identitás ugyanakkor önmagában még nem ad választ arra, hogy mi az, ami sérül. Valamely közösség negatív megítélése érintheti a tagok önazonosságát, érzelmeit vagy magánéletét, de ebből nem következik automatikusan az emberi méltóság sérelme. A státusznormatív modellben ezért elválasztom egymástól az érintettség és a jogsértés kérdését. Az identitás azt magyarázza meg, hogy az általános közlés miként juthat el az egyénhez; a státusz azt jelöli ki, hogy mikor válik e kapcsolat méltóságjogilag relevánssá. Ez az elhatárolás – az érintettség és a jogsértés kettőssége – az értelmezésem visszatérő vezérfonala: a 4.4. pont a közösségi közvetítésű sérelem szerkezetében, a 4.5. pont a közlés jelentésének rekonstrukciójában, a 4.7. pont pedig az alkotmánybírósági gyakorlathoz való kapcsolódásban tér vissza rá.

Például egy vallási közösség tanításának éles bírálata eljuthat a hívőhöz az identitásán keresztül, de ettől még nem feltétlenül sérti a méltóságát. Ha viszont a közlés már nem a tanítást vitatja, hanem a hívőket pusztán hitük miatt emberileg alacsonyabb rendűnek vagy a társadalomból kiszorítandónak minősíti, a hangsúly az identitás érintéséről a státusz megtámadására kerül át. A Persepolis[199] Marjane-ja aligha szorul arra, hogy mások kíméljék akár a vallását, akár Iránt a bírálattól – ő maga sem teszi. Más kérdés, ha valaki ezekből a hovatartozásokból már Marjane emberi minőségére von le következtetést. A vallásról lehet lesújtó véleménye; Marjane emberi rangjának megállapítására azonban ebből még nem kapott felhatalmazást. Az identitás ekkor nem egyszerűen a közlés tárgya, hanem az alacsonyabb státusz indoka lesz. A hovatartozás már Marjane társadalmi státuszára vetül: azt üzeni róla, hogy pusztán azért, aki és ahová tartozik, kevesebb emberi elismerés illeti meg.

A közösségi személyiségsérelem mechanizmusa ennek alapján három egymásra épülő elemmel írható le: közösségi hovatartozás – személyes identitás – társadalmi státusz. A közösségi hovatartozás adja a közlés referenciáját, a személyes identitás teremti meg az egyéni érintettséget, az egyenrangú emberi státusz pedig azt a védett normatív pozíciót, amelynek megfelelő súlyú sérelme méltóságjogi következményt alapozhat meg. Elkerüli a „közösség méltóságának” antropomorfizáló felfogását. A közösséget nem kell a természetes személy mintájára személyiséggel, önérzettel vagy méltósággal felruházni. Felfogásomban jogi jelentősége abból fakad, hogy a személyiségképző kapcsolatok hordozója, és ezért olyan társadalmi közvetítő közeg lehet, amelyen keresztül az egyes ember státusza megtámadható. A közösség tehát nem a jogsérelem végső címzettje, hanem a sérelem szerkezetének része.[200] E konstrukcióhoz érdekes analógiát kínál Szabó Péter egyházjogi elemzése, amely a sajátjogú egyháztagságot a személy „jogilag jelentős tulajdonságai” között tárgyalja, és bemutatja, hogy a közösségi hovatartozás közvetlenül kihathat az egyén jogállására. A párhuzam nem dogmatikai azonosságot jelent, arra azonban rámutat, hogy valamely közösséghez tartozás anélkül is lehet a személy jogilag értékelhető attribútuma, hogy maga a közösség válna az egyéni jogviszony alanyává.[201]

---

[199] Marjane Satrapi: *Persepolis*. Ford. Rády Krisztina. Budapest, Libri Könyvkiadó, 2025.

[200] Lásd a II. fejezet 2.3.1. és 2.4.5. pontját; *Aksu v. Turkey* [GC], nos. 4149/04 and 41029/04, judgment of 15 March 2012.

[201] Szabó Péter: A sajátjogú egyháztagság („rítus”) mint a személy jogilag jelentős tulajdonsága. Elvek és szabályozások rövid foglalata történeti távlatban. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 181–182.

4.4. A közösségi közvetítésű individuális méltóságsérelem

A *csoportsérelem* fogalom könnyen azt a benyomást keltheti, hogy a jogsérelem alanya maga a csoport. A klasszikus magyar alkotmányjogi és személyiségi jogi gondolkodás e következtetést következetesen elutasította: emberi méltósága az embernek van, nem valamely meghatározatlan személyösszességnek. Ez a kiindulópont dogmatikailag megőrizhető, de nem szükséges belőle azt a további következtetést levonni, hogy a csoportot célzó beszéd csak akkor lehet személyiségi jogilag releváns, ha valamely konkrét személyre is individualizálható. A közösségi alapú sérelmek sajátossága éppen az, hogy a közlés nem egy egyéni magatartásból vagy tulajdonságból indul ki, hanem a közösségi kategóriából. A gyűlölet-bűncselekmények kutatásában ugyanez a kommunikációs dimenzió jelenik meg: Klingspor szerint e cselekmények sajátossága, hogy az egyéni sértetten túl egész közösségeknek közvetítenek üzenetet arról, hogy jelenlétük nem kívánatos, biztonságuk pedig veszélyeztetett.[202] Amikor valamely közlés a közösség tagjait pusztán hovatartozásuk miatt veszélyesnek, erkölcsileg alacsonyabb rendűnek, élősködőnek, emberi együttélésre alkalmatlannak vagy a társadalmi közösségből kizárhatónak minősíti, a közlés üzenete az, hogy az egyéni tulajdonságok nem számítanak. A csoporttagság önmagában elegendő az alacsonyabb státusz igazolásához.

Lessing Bölcs Náthánjában[203] a vallási hovatartozás nem pusztán meggyőződések összessége: olyan társadalmi azonosító jegy, amely előre kijelöli, mit hajlandó a környezet meglátni az emberből. Náthán zsidóságáról, hitének igazságáról vagy tévedéseiről természetesen lehet vitatkozni. A méltóság kérdése ott merül fel, ahol a „zsidó" már nem Náthán egyik meghatározottságát jelöli, hanem elegendőnek bizonyul ahhoz, hogy helyét az emberek között is kijelölje. A közösségi hovatartozás ekkor státuszállítássá válik: megmondani véli nemcsak azt, hová tartozik Náthán, hanem azt is, mennyit ér az, aki oda tartozik.

Az individualizáció hiánya nem feltétlenül gyengíti a sérelmet. Bizonyos esetekben éppen erősíti, mivel a beszéd minden olyan személyre kiterjeszti a leértékelést, akit az adott kategóriába sorol. A jogi probléma ezért nem azonos a klasszikus rágalmazási helyzettel, ahol azt kell vizsgálni, hogy a közlés egy konkrét személyre vonatkozik-e. A csoportreferenciájú státusztámadás lényege az általánosítás maga. Ennyiből már talán nyilvánvaló az a megállapítás is, hogy a közösségi alapú méltóságsérelem nem sok egyéni sértés puszta összege. A sérelem közös forrása a kategorizálás: ugyanaz a tulajdonság, amely az egyén közösségi identitásának része, a leértékelés indokává válik. A közösségi sérelem és az individuális méltóságsérelem között így nem mennyiségi, hanem szerkezeti kapcsolat áll fenn; csoportot érő támadás az egyént közösségi hovatartozásán keresztül éri el.[204]

A közösségi sérelem individualizálásának egyik legnehezebb kérdése, hogy miként különíthető el az objektíve releváns státusztámadás a különösen érzékeny személy szubjektív megbántottságától. A „Kanári a szénbányában" című tanulmányban erre a problémára használtam a „tipikus csoporttag" konstrukcióját. A fogalom nem statisztikai átlagot és nem szociológiai típust jelöl, hanem normatív jogi mércét. A tipikus csoporttag nem az „átlagosan érzékeny" közösségi tag. Az átlagérzékenység pszichológiai mérce volna, miközben a státusznormatív modell éppen attól kíván eltávolodni. A tipikus csoporttag azt a pozíciót jelöli, amelyben a közösséghez tartozás a személyiség jogilag releváns elemévé válik, és amelyből a közlés társadalmi jelentése objektíven értékelhető. A kérdés nem az, hogy egy konkrét felperes

[202] Klara Klingspor: The Challenges of Collecting Statistical Data in the Field of Hate Crime: The Case of Sweden. In: Joanna Goodey – Kauko Aromaa (eds.): *Hate Crime. Papers from the 2006 and 2007 Stockholm Criminology Symposiums*. Helsinki, HEUNI, 2008 (HEUNI Publication Series No. 57). 41.
[203] Gotthold Ephraim Lessing: *Bölcs Náthán*. Ford. Lator László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1979.
[204] Kovács i. m. (1. lj.) 44–48.; 96/2008. (VII. 3.) AB határozat; lásd a II. fejezet 2.3.1. és 2.4.5. pontját.

ténylegesen megsértődött-e, hanem az, hogy a közlés a közösség tagjaként elfoglalt pozíciót objektíve alárendelt vagy megalázó státusszá alakítja-e.

Megítélésem szerint a helyes mércének a túlzott szubjektivizmus és a közömbös külső szemlélő perspektívája között kell elhelyezkednie. Egy közösség tagjai ritkán olvassák ugyanazt a használati utasítást önmagukhoz. A Hegedűs a háztetőn[205] Tevjéje és lányai ugyanahhoz a vallási és kulturális közösséghez tartoznak, a hagyomány követelményeiről azonban már a férjválasztásnál teljesen eltérő álláspontra jutnak. Ha Tevjéből rajzolnánk meg a „tipikus csoporttagot", három lánya közül hamarosan többet is ki kellene zárnunk a mintából. Ez aligha a lányok hibája; inkább a mintával van a baj, a tipikusságot értettük félre. A „tipikus csoporttag" ezért nem a közösség átlagolt vagy különösen autentikus képviselője. Normatív konstrukció, amely éppen attól használható, hogy nem kívánja eldönteni, miként kell valakinek a közösségéhez tartoznia ahhoz, hogy a jog ezt a hovatartozást figyelembe vegye.[206]

A tipikus csoporttag nem túlérzékeny, de nem is olyan személy, akit a közösségi identitás semmilyen módon nem érint. A mérce azt kívánja láthatóvá tenni, hogy az adott közlés milyen társadalmi jelentést hordoz annak számára, akit a nyilvánosság az adott közösség tagjaként azonosít, illetve aki e közösséghez tartozónak tekinti magát.
A tipikus csoporttag konstrukciója azonban nem old fel minden kérdést, és nem alkalmazható mechanikusan. A modell személyiségi jogi alkalmazásában ezért célszerű két lépést különválasztani. Először azt kell vizsgálni, hogy a közösségi hovatartozás alkalmas-e az egyéni érintettség megalapozására. Ezt követően külön kell eldönteni, hogy a közlés súlya és normatív jelentése eléri-e a méltóságsérelem küszöbét. A tipikus csoporttag e két kérdés közötti átmenetet segíti, de az érintettséget és a jogsértést nem olvasztja össze.

Az érintettség erőssége maga is fokozatokban írható le. Négy fokozatot különböztetek meg – gyenge, közepes, erős és közvetlen érintettség –, amelyek azt fejezik ki, milyen szorosan kapcsolódik a közösségi közlés az egyénhez. A minősítés vezérszempontjai: a felperes a ténylegesen célzott körbe tartozik-e; a közlés a csoport valamennyi vagy tipikus tagjára vonatkozik-e; és milyen erős a személyes vonatkoztathatóság. E fokozatok a személyes kapcsolat szorosságát rendezik, nem a jogsértés súlyát; a kettő külön tartása a modell egyik biztosítéka. A négy fokozat tételes, önálló meghatározását a gyakorlati modellt kifejtő VIII.4. pontban adom meg.

A közösségi közvetítésű sérelem szerkezetéből három, a további elemzésben is meghatározó kérdés következik: miként teremti meg a közösségi hovatartozás az egyéni érintettséget, mikor éri el a közlés társadalmi jelentése a méltóságsérelem küszöbét, és milyen szerepet játszik ebben a kontextus. A modell téziseit a 4.9. pontban foglalom össze; a következő pontban a státuszromboló jelentés felismerésének szempontjait vizsgálom.[207]

4.5. A státuszrombolás és a közlés társadalmi jelentése

A státuszrombolás fogalma a státusznormatív modell központi eleme. Arra szolgál, hogy elválassza a jogilag releváns méltóságsérelmet az egyszerű durvaságtól, ízléstelenségtől, provokációtól vagy megbántástól. A szólásszabadság éppen azért alkotmányos érték, mert nem csupán udvarias, mértéktartó és társadalmilag elfogadott véleményeket véd. A demokratikus közbeszéd szükségképpen magában foglalhat túlzó, éles, bántó és sértő megnyilvánulásokat is. A státuszrombolás ott kezdődik, ahol a közlés normatív állítása már nem egyszerűen valamely magatartást, politikai álláspontot, vallási gyakorlatot vagy kulturális jelenséget bírál, hanem azt fejezi ki, hogy az érintett csoport tagjai hovatartozásuk miatt alacsonyabb emberi vagy

[205] Joseph Stein – Jerry Bock – Sheldon Harnick: *Hegedűs a háztetőn (Fiddler on the Roof)*.
[206] Kovács i. m. (1. lj.) 45–46.; lásd a jelen fejezet 4.4. és 4.8. pontját.
[207] Lásd a jelen fejezet 4.4–4.5. pontját; Kovács i. m. (1. lj.) 54–63.

társadalmi státuszra jogosultak.[208] A kriminalizáló, dehumanizáló, társadalmi veszélyként megjelenítő vagy kirekesztést igazoló beszéd ezért nem azért különösen súlyos, mert erősebb szavakat használ, hanem mert a csoporthoz tartozást az alacsonyabb társadalmi érték indokává teszi.

A személyi státusz és a tárgyiasítás tilalma között a magánjogi dogmatikában is felismerhető kapcsolat. Szilágyi Ferenc Christian von Bar kutatására támaszkodva arra mutat rá, hogy ha az ember önmagát tárgyiasíthatná, ezzel saját személyi státuszától fosztaná meg magát. A személy és a dolog közötti határ ezért annak kifejeződése is, hogy az ember jogalanyként feltétlen elismerést igényel.[209] E gondolat a dehumanizáló közlés státusznormatív értékelésében is jelentős, mert az ilyen közlés legsúlyosabb alakzata éppen az érintettek személyi minőségét és egyenrangú jogalanyi státuszát vonja kétségbe.

A státusznormatív vizsgálat a közlésben rejlő társadalmi rangkijelölésre összpontosít. Victor Hugo Jean Valjeanjának[210] fegyencmúltja a regényben olyan jelentéssel telítődik, amely előre kijelöli számára az elismerés, a bizalom és a társadalmi részvétel lehetséges mértékét. A „fegyenc" így egy egész társadalmi ítéletet sűrít magába: viselőjének helyét is kijelöli az emberek között. Hasonló normatív jelentést hordozhat a közösségi hovatartozás, amikor a csoporthoz társított értékítélet az egyes tag társadalmi státuszára is rávetül.

A státuszrombolás tehát a közlés társadalmi jelentésének tulajdonsága. Nem az érintettek érzelmi reakcióját méri, és nem a beszélő erkölcsi minősítését végzi el. A jogalkalmazásnak azt kell feltárnia, hogy a közlés milyen normatív viszonyt tételez a megtámadott csoport és a társadalom többi tagja között. A kérdés az, hogy a kommunikáció továbbra is egyenrangú vitapartnerekként kezeli-e a résztvevőket, vagy valamely csoportot a teljes jogú tagság körén kívülre helyez. Ezt a megközelítést pontosítja a Waldron nyomán használt *„civic assurance"* fogalma: a demokratikus közösség tagjait nyilvánosan érzékelhető bizonyosság illeti meg arra nézve, hogy egyenlő státuszukat, elismerésüket és jogi védelmüket a közösség garantálja. A státuszsérelem ezt a bizonyosságot kezdi ki, amikor a közlés valamely közösség tagjainak egyenlő státuszát feltételesként, korlátozhatóként vagy visszavonhatóként jeleníti meg.[211]

E felfogásban az emberi méltóság nem a szólásszabadság külső ellenpólusa. A szabad vita csak olyan nyilvánosságban képes valamennyi személy számára tényleges szabadság maradni, amelyben a résztvevők legalább minimálisan egyenrangúak. Ha a közbeszédben tartósan elfogadottá válik, hogy egyes csoportok tagjait hovatartozásuk alapján kevesebb tisztelet, kevesebb jog vagy alacsonyabb emberi státusz illeti, a szólásszabadság formális fennállása mellett maga a demokratikus részvétel feltételrendszere kezd kiüresedni.[212]

A státuszrombolás megállapítása szükségképpen jelentésrekonstrukciót igényel. Egy szó vagy kifejezés önmagában nem „státuszromboló". Ugyanaz a nyelvi forma egyik kommunikációs helyzetben durva, de védett politikai kritika lehet, más helyzetben pedig olyan általánosító üzenet része, amely a közösség tagjait emberi vagy társadalmi minőségükben degradálja. Ezért a jelentés meghatározása megelőzi a jogi minősítést.

---

[208] A jogilag védett minimum ilyenkor is kizárólag az „emberi", azaz normatív oldal (lásd 4.2. pont); a „társadalmi" státusz/rang az a közeg, amelyen keresztül a közlés ezt a minimumot megtámadja.

[209] Szilágyi Ferenc: A természetes személy magánjoga európai perspektívából. Ember, személy és dolog a magánjog rendszerében Christian von Bar kutatása alapján. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 939–940.

[210] Victor Hugo: *A nyomorultak*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1966.

[211] Waldron (2012b) i. m. (2. lj.), különösen 81–105.; vö. Kulavkova i. m. (192. lj.), különösen 36–37.

[212] Kovács i. m. (1. lj.) 45–46.; Peter Jones: Dignity, Hate and Harm. *Political Theory*, Vol. 43, No. 5 (2015), 678–686.; Waldron (2012b) i. m. (2. lj.).

A szótár ebben a kérdésben meglehetősen bizonytalan bíró volna. A „kedvesem” szót például Don Giovanni is sűrűn használja, és Mozart operájának ismeretében vakmerőség volna minden előfordulásához ugyanazt a jelentést rendelni. A jogi értelmezés hasonló óvatosságot kíván: a szavak jelentését a beszélő, a címzett, az előzmények, a közlés közege és funkciója együtt alakítja. A státusznormatív tartalom is ebben az összefüggésben válik megragadhatóvá.

A bírói értelmezésnek a közlés egészét kell figyelembe vennie: a beszélő és a címzettek helyzetét, a nyilvánosság jellegét, a történeti és társadalmi előzményeket, a képi és nyelvi asszociációkat, valamint azt, hogy a közlés konkrét magatartást vagy jelenséget bírál-e, vagy a közösség tagjaira vonatkozó általánosító állítást fogalmaz meg. A kontextus itt nem utólagos enyhítő vagy súlyosító körülmény, hanem a jelentés egyik létrehozó eleme. Ebből a bírói szerepre nézve az következik, hogy az „objektív jelentésre” vagy az „átlagolvasóra” hivatkozás nem pótolja az értékelést: a döntés ellenőrizhetőségét az szolgálja, ha az ítélet láthatóvá teszi az utat a közlés nyelvi tartalmától a kontextuális társadalmi jelentésen át a státuszra vonatkozó normatív következtetésig.

A közösségi személyiségi jogi ügyekben két egymásra épülő jelentésrekonstrukció különíthető el. Először azt kell meghatározni, hogy a közlés mit állít a közösségről; ez a lépés még a közlés és az egyén közötti kapcsolat, vagyis az érintettség köréhez tartozik. Ezt követően külön kell vizsgálni, hogy ez az állítás milyen normatív üzenetet közvetít az egyes közösségi tag társadalmi státuszáról; ez a lépés már a jogsértés kérdését készíti elő. Nem minden negatív csoportállítás degradálja szükségképpen a tagokat, és nem minden degradáló kifejezés éri el az emberi méltóság sérelmének szintjét. A két lépés – az érintettség és a jogsértés – szétválasztása ezért a jogbiztonság egyik alapvető garanciája.[213]

Mik a státuszrombolás tipikus kommunikációs formái?

A státuszrombolás fogalma annál használhatóbb, minél világosabban megmutathatók azok a kommunikációs minták, amelyekben megjelenhet. Ezek nem önálló tényállások és nem zárt kategóriák, hanem a normatív jelentés felismerését segítő típusok. Az egyik ilyen forma a kriminalizálás: amikor valamely közösség tagjait nem konkrét magatartásuk, hanem puszta hovatartozásuk miatt bűnözőként, csalóként vagy a közrendre nézve veszélyes személyként jelenítik meg. Ilyenkor a közlés azt sugallja, hogy a csoporttagság önmagában csökkenti a megbízhatóság, a jogkövetés vagy a közösségi együttélés vélelmét.

Második típus a dehumanizáló vagy tárgyiasító beszéd. Ennek jogi jelentősége nem valamely konkrét metaforához kapcsolódik, hanem ahhoz, hogy a közlés a csoport tagjait a kölcsönös emberi elismerés körén kívül helyezi. Az állatiasító, fertőzésként, kártevőként, hulladékként vagy más eltávolítandó tárgyként való megjelenítés azért különösen súlyos, mert az együttélés problémáját nem vitaként, hanem „eltávolítási” vagy „megtisztítási” feladatként konstruálja. A státuszromboló elem tehát nem a sértő kép erősségében, hanem abban áll, hogy a másik ember teljes értékű társadalmi jelenlétét kérdőjelezi meg.

A státuszszempont jelentősége a digitális nyilvánosság újabb szabályozásának magyar jogirodalmi értékelésében is megjelenik. Papp János Tamás a platformszabályozás emberképét vizsgálva az emberi méltóság védelmét a tisztelet és az egyenlő státusz elismerésével kapcsolja össze, a gyűlöletbeszéd rendszerszintű veszélyei között pedig a társadalmi csoportok megbélyegzését és dehumanizálását emeli ki. E megközelítés nem a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezésére irányul, de jól mutatja, hogy az egyenlő státusz, a megbélyegzés

[213] Lásd a jelen fejezet 4.5. pontját; Kovács i. m. (1. lj.) 52–55.

és a dehumanizálás összekapcsolása a magyar jogirodalom más, új szabályozási területén is megjelent.[214]

Harmadik típus a morális kizárás. Ilyenkor a közlés formálisan nem tagadja az érintettek emberi mivoltát, de azt sugallja, hogy velük szemben nem kell ugyanazokat az erkölcsi és jogi minimumokat alkalmazni, mint másokkal szemben. A közösség tagjai úgy jelennek meg, mint akik nem méltók szolidaritásra, meghallgatásra, részvételre vagy egyenlő jogi védelemre. Ez a forma különösen nehezen azonosítható, mert gyakran nem durva nyelvezetben, hanem látszólag racionális társadalmi érvelésben jelenik meg. A státusznormatív vizsgálat előnye éppen az, hogy nem a retorikai hangerőt, hanem a közlés által felállított normatív hierarchiát teszi vizsgálat tárgyává.

Negyedik típus a kollektív felelősség és kollektív bűnösség konstrukciója. Bizonyos történeti, politikai vagy vallási események értékelése természetesen legitim vitatéma. A státuszrombolás ott merül fel, ahol a közlés az egyéni felelősség vizsgálatát teljesen feloldja a csoporttagságban, és a közösséghez tartozást önmagában teszi erkölcsi vagy jogi elmarasztalás alapjává. Ebben a formában az individualizálhatóság hiánya különösen jól mutatja a sérelem közösségi mechanizmusát: a beszéd éppen azt állítja, hogy az egyén saját magatartása nem releváns, mert a közösséghez tartozása már meghatározza erkölcsi pozícióját.[215]

Értekezésemben a státuszromboló jelentés öt fokozatát különböztetem meg: az identitásérintés valamely közösségi sajátosságot értékel negatívan, de a tagok egyenrangú emberi státuszát nem vonja kétségbe; a stigmatizálás tartós negatív tulajdonságot kapcsol a tagokhoz csoporttagságuk alapján; a státuszleértékelés ebből arra következtet, hogy a tagok kevesebb bizalomra, tiszteletre vagy részvételre méltók; a státuszkizárás a tagok jogi vagy politikai egyenrangúságát tagadja; az egzisztenciális tagadás pedig a közösség jelenlétét önmagában elfogadhatatlannak minősíti. [216] A stigmatizálás itt – a fogalom klasszikus szociológiai használatától eltérően – jogi-normatív kategória: a csoporttagsághoz rendelt tartós negatív tulajdonságot a közlés státuszüzenetének elemeként vizsgálja. [217]

E fokozatok nem önálló törvényi tényállások és nem mechanikusan összeadható pontértékek, hanem indokolási kategóriák: azt teszik ellenőrizhetővé, milyen úton jut el a közlés az identitás érintésétől a stigmatizáláson és a státuszleértékelésen át a kizárásig vagy az egzisztenciális tagadásig. Az egyes fokozatok részletes kifejtését és gyakorlati példáit a gyakorlati modellt kifejtő VIII.6. pont tartalmazza. A 4.4. pontban bevezetett érintettségi fokozatoktól e státuszfokozatok elkülönítendők: az érintettség a személyes kapcsolat szorosságát, a státuszfokozat a közlés normatív súlyát fejezi ki.

---

[214] Papp János Tamás: A platformszabályozás emberképe. Az egyéni autonómia és a társadalmi felelősség megjelenése a DSA rendeletben. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 902–904.

[215] Kovács i. m. (1. lj.) 45–46., 51–55.; Michael Rosen: *Dignity: Its History and Meaning*. Cambridge, MA, Harvard University Press, 2012. 192.; a dehumanizálás elemzéséhez Natalie Deffenbaugh: De-dehumanization: Practicing humanity. *International Review of the Red Cross*, Vol. 106, No. 925 (2024), 56–89. DOI: 10.1017/S1816383124000079.

[216] A „státuszleértékelés” kifejezést az értekezésben innentől kizárólag a státuszsérelem e harmadik fokozatának jelölésére tartom fenn; a közlés általános, fokozattól független státuszcsökkentő hatására a „státuszromboló” jelzőt használom.

[217] A megbélyegzés klasszikus szociológiai elemzéséhez lásd Erving Goffman: *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs (NJ), Prentice-Hall, 1963. Goffmannál a stigma a rontott társadalmi identitás kezelésének kérdése; az értekezésben a stigmatizálás jogi-normatív kategória: olyan közlés, amely a csoport tagjaihoz csoporttagságuk alapján rendel tartós negatív tulajdonságot, és így az egyéni megismerés előtt kínál róluk kedvezőtlen ítéletet.

4.6. A demokratikus nyilvánosság és a kanárifunkció

A „kanári a szénbányában” metafora a státusznormatív modell preventív és diagnosztikai oldalát ragadja meg. A brit bányászok XIX. századtól a XX. század elejéig tartó gyakorlatában a bányába vitt, a szénmonoxid-mérgezési küszöböt jelző kanári figyelmeztető eszköz volt. A madár pusztulása nem járt a bánya bezárásával, hanem azt jelezte, hogy a levegő olyan mértékben romlott, amely azonnali figyelmet és beavatkozást igényel. Hasonlóképpen, a méltóság státuszromboló sérelme sem azt állítja, hogy a demokratikus rend már összeomlott, hanem azt, hogy a nyilvánosság normatív feltételei veszélyes irányba mozdultak. A metafora ereje abban áll, hogy elutasítja a bináris gondolkodást. Nem minden sértő vagy káros közlés jelent automatikusan jogsértést, és a jogsértés felismerése sem azonos a legsúlyosabb szankció szükségességével. A státuszsérelem felismerése nem írja elő automatikusan a jogi reakció formáját vagy súlyát. A méltóság jelzőrendszerként működik: kijelöli azt a pontot, ahol a jogi mérlegelésnek meg kell kezdődnie. Ezzel a modell egyszerre kívánja megőrizni a szólásszabadság tág védelmét és lehetővé tenni a demokratikus nyilvánosság strukturális romlásának korai felismerését.

A kanári-metafora felhasználható a csoportokat érő kommunikációs támadások esetében. A közösségi alapú leértékelés hatása gyakran nem egyetlen kijelentéshez kötődik. A sztereotípiák, dehumanizáló narratívák és kirekesztő társadalmi képek ismétlődve képesek a közbeszéd normáit eltolni. Az ismétlődés megszokottá tesz egy kijelentést, majd egyre markánsabb formában kifejezve válik elfogadottá. Az egyes megnyilvánulás ezért nem kizárólag önmagában, hanem a nyilvánosság egészében elfoglalt helye alapján értékelhető.

A jog óvatosságot követel: a kumulatív társadalmi hatás felismerése nem vezethet bizonytalan vagy előre nem látható beszédtilalmakhoz. A kanárifunkció ezért nem szankciós, hanem orientáló funkció. A jogi válasz több szinten képzelhető el: ellenbeszéd, normatív elhatárolódás, intézményi szabályozás, polgári jogi személyiségvédelem, végső esetben büntetőjogi eszközök. A méltóság sérelmének felismerése nem dönti el automatikusan, melyik válasz indokolt. A beavatkozás formáját és intenzitását külön arányossági mérlegelésnek kell meghatároznia.[218]

A státusznormatív modell megítélésem szerint csak akkor érthető meg teljesen, ha a demokratikus nyilvánosságot nem pusztán egymással versengő vélemények piacának tekintjük. A nyilvános kommunikáció egyben státuszokat is közvetít. A politikai és társadalmi vita során nemcsak arról fogalmazunk meg állításokat, hogy mi helyes, milyen döntést kellene hozni vagy mely intézmény működik megfelelően, hanem közvetve arról is, hogy kiket tekintünk a közös ügyek legitim résztvevőinek. A diskurzus normatív szerkezete ezért akkor is sérülhet, ha formálisan mindenki megszólalhat, de bizonyos csoportokról tartósan úgy beszélnek, mint akiknek szava, érdeke vagy emberi jelenléte kevesebbet ér.

A nyilvánosság „lakhatósága” ebben az értelemben nem konfliktusmentességet jelent. A demokratikus közegnek el kell viselnie a provokációt, a tabudöntést, a vallások, nemzeti önképek és történelmi hagyományok radikális kritikáját is. A státusznormatív minimum nem tartalmi konszenzust követel, hanem olyan keretet, amelyen belül a résztvevők egymást továbbra is a közös jogi rend teljes értékű személyeiként ismerik el. Ez a minimum nem kötelez szeretetre, megbecsülésre vagy politikai egyetértésre; kizárólag azt zárja ki, hogy valamely közösségi hovatartozás az emberi vagy jogi alacsonyabbrendűség önmagában elegendő indoka legyen.

A szólásszabadság és a méltóság viszonya ezért nem írható le megfelelően egymással versengő alapjog összecsapásaként. A szólásszabadság intézményi értelme maga is feltételezi a

[218] Kovács i. m. (1. lj.) 37–44.; Cass R. Sunstein: *Laws of Fear: Beyond the Precautionary Principle*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

résztvevők minimális egyenrangúságát. Ha egy csoport tagjainak nyilvános jelenléte folyamatosan úgy jelenik meg, mint veszély, szennyeződés vagy eltávolítandó probléma, akkor a formálisan fennálló megszólalási szabadság mellett a részvétel valós feltételei romolhatnak. A méltóság védelme ezért bizonyos helyzetekben nem a vita lezárását, hanem éppen annak nyitva tartását szolgálja. A demokratikus nyilvánosság jelentős mennyiségű indulatot, provokációt és rossz modort képes befogadni. Orwell állatfarmján[219] a döntő változás is akkor következik be, amikor az egyenlőség közös szabályából észrevétlenül rangsor lesz. A nyilvános diskurzusban ugyanez a státuszkérdés jelenik meg, amikor valamely közösségi hovatartozás alapján már a résztvevő helyét kezdik kijelölni: szavának súlyát, jelenlétének legitimitását, a közös ügyekhez való tartozását. Az egyenlőség nyelvtana meglehetősen egyszerű; Orwell óta azt is tudjuk, milyen kevés szó kell az átírásához.

A gyűlöletbeszéd jogi korlátozásának demokratikus legitimációja a nemzetközi vitában távolról sem elfogadott: több szerző szerint a nézőpont-szelektív tilalmak elvi szinten gyengítik a demokratikus állam, sőt a diszkriminációellenes szabályozás legitimációját is. A státusznormatív modell részben erre a kifogásra felel a magas, kvalitatív jogsértési küszöbbel, az individualizált érintettséggel, a kontextuális jelentésrekonstrukcióval és az önálló arányossági mérlegeléssel.[220]

Megközelítésem a jogi beavatkozás számára is korlátot jelent. A jog nem azért avatkozik be, mert valamely vélemény hamis, erkölcstelen vagy sértő, hanem azért, mert a közlés normatív hatása már a részvétel előfeltételeit érinti. A döntés fókusza így eltolódik a beszélő erkölcsi megítéléséről a kommunikáció társadalmi szerkezetére. Ez teszi lehetővé, hogy a státusznormatív modell elvileg semleges maradjon a versengő világnézetekkel szemben: nem azt dönti el, mely értékek helyesek, hanem azt vizsgálja, hogy a vita résztvevőit a jogrend egyenrangú személyeiként kezeli-e a közlés.[221]

A kanárimodell egyik lényegi eleme a fokozatosság. A demokratikus nyilvánosságban a jog szerepe nem azonos a társadalmi konfliktusok teljes megszüntetésével. A nyilvánosságban jelen lehetnek előítéletes, bántó vagy akár kifejezetten káros vélemények úgy, hogy az állami beavatkozás mégsem szükséges vagy nem arányos. A méltóság korai jelző funkciója ezért nem „korai büntetést", hanem korai felismerést jelent. A jogrendnek képesnek kell lennie megkülönböztetni a kedvezőtlen kommunikációs tendenciát, a személyiségi jogilag releváns státuszsértést és azokat a szélsőséges eseteket, amelyek már büntetőjogi vagy más erős állami reakciót indokolnak.

A fokozatosság a magánjogi jogvédelem szempontjából is fontos. A személyiségi jogi igény nem azonos a vélemény elhallgattatásával. A megállapítás, az eltiltás, az elégtétel, a sérelemdíj vagy más jogkövetkezmény eltérő intenzitású beavatkozást jelent, és nem minden jogsértésnél indokolt valamennyi eszköz alkalmazása. A státusznormatív modell ezért nemcsak a jogsértési küszöb meghatározásához, hanem a jogkövetkezmények arányosításához is támpontot adhat. Minél inkább strukturális, ismétlődő és normateremtő a státuszromboló hatás, annál erősebb

---

[219] George Orwell: *Állatfarm*. Ford. Szíjgyártó László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2018.

[220] A gyűlöletbeszéd jogi korlátozásának demokratikus legitimációja a szakirodalomban vitatott: Eric Heinze szerint a nézőpont-szelektív tilalmak elvi szinten gyengítik a demokratikus állam legitimációját (Eric Heinze: *Hate Speech and Democratic Citizenship*. Oxford, Oxford University Press, 2016), James Weinstein pedig amellett érvel, hogy a súlyos korlátozás felfelé a diszkriminációellenes szabályozás legitimációját is alááshatja (James Weinstein: Hate Speech Bans, Democracy, and Political Legitimacy. *Constitutional Commentary*, Vol. 32, No. 3 (2017), 527–583). A státusznormatív modell részben erre a kifogásra felel a magas, kvalitatív jogsértési küszöbbel, az individualizált érintettséggel, a kontextuális jelentésrekonstrukcióval és az önálló arányossági mérlegeléssel.

[221] Kovács i. m. (1. lj.) 41–44.; Waldron (2012c) i. m. (196. lj.) 200–222.; Robert C. Post társadalmi diskurzusra vonatkozó megközelítése.

lehet az állami jogvédelem indoka; egyszeri, csekély hatású közlésnél viszont a legenyhébb eszköz is elegendő lehet.

A preventív logika ugyanakkor nem teheti lehetővé puszta feltételezett jövőbeli veszélyek szankcionálását. A „korai jelzés" csak akkor jogi kategória, ha a jelenben már azonosítható olyan normatív jelentés, amely az egyenrangú státusz minimumát érinti. A jövőbeli társadalmi hatás a súlyosság és az arányosság mérlegelésének része lehet, de nem helyettesítheti a konkrét közlés jelenbeli elemzését. E korlát nélkül a kanárimetafora könnyen általános elővigyázatossági cenzúrává torzulna, amely éppen a modell által védeni kívánt nyitott nyilvánosságot veszélyeztetné.[222] A közösségeket érő kommunikációs támadások eszkalációjának gondolata a társadalomlélektanban is megjelenik, ahol az előítélet megnyilvánulását fokozódó skálán szokás leírni. Ez az előzmény leíró jellegű és társadalmi magatartásokra vonatkozik; az értekezés státuszsérelem-fokozatai ezzel szemben jogi-normatív kategóriák, amelyek a közlés státuszüzenetének minőségét mérik, nem a társadalmi folyamat állapotát.[223]

4.7. A modell alkotmányjogi kapcsolódása

A státusznormatív modell több ponton kapcsolódik a magyar alkotmánybírósági gyakorlathoz. A 6/2021. (II. 19.), a 7/2021. (II. 19.) és a 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat együtt olvasva több olyan elemet mutat, amely a modell nyelvén is leírható: a 6/2021. AB döntés szerint a vallási identitás személyiségi jelentősége révén a közösségi referencia elérheti az egyéni méltóságot; a 7/2021. AB határozat szerint az identitás érintettsége nem azonos a jogsértéssel; a 3418/2024. AB döntés az intenzitás, a dehumanizáló jelleg és a kontextus részletes vizsgálatát helyezte előtérbe.

A közéleti közlésekre vonatkozó újabb gyakorlat ezt a kapcsolódást egyszerre erősíti és korlátozza. A 19/2024. (XI. 11.) AB határozat a méltóság sérthetetlen magját az emberi minőséghez, az alanyi státuszhoz és a tárggyá tétel tilalmához kötötte; ez a mérce fogalmilag rokon az egyenrangú emberi státusz gondolatával. A 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat viszont egyértelművé teszi, hogy a becsületet sértő vagy az identitást bántó közlés még nem feltétlenül érinti az emberi státuszt, ezért a modellnek a státussérelmet a becsületsérelemtől elkülönítve kell kimutatnia.[224] A csoporttagok méltóságának jelentőségét eltérő jogterületeken a 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat a személyiségi jogban, a 3402/2025. (XII. 10.) AB határozat a büntetőjogban mutatja meg; mindkét döntés a közösség tagjait tekinti a védelem alanyainak.[225]

Ezek az elemek külön-külön felismerhetők a gyakorlatban. Az értekezésemben természetesen nem állítom, hogy ebben első vagyok. Saját hozzájárulásomat abban látom, hogy az általam leírt modell egyetlen, funkcionálisan elkülönített és sorrendezett személyiségi jogi rendszerbe rendezi őket: elválasztja az érintettség és a jogsértés funkcióját, a sérelmi vizsgálatot az egyenrangú emberi státusz köré szervezi, és erre épülő indokolási rendet ad.

Konklúzióm szerint a „közösség méltósága" kifejezés önmagában nem elegendő dogmatikai magyarázat. A fogalom csak akkor használható következetesen, ha világossá tesszük, hogy az

---

[222] Kovács i. m. (1. lj.) 43–44., 54–55.; Sunstein i. m. (218. lj.).

[223] A társadalomlélektani szakirodalomban Gordon W. Allport az előítélet megnyilvánulását ötfokozatú, eszkalálódó skálán írta le (antilocution – avoidance – discrimination – physical attack – extermination), azzal a tétellel, hogy a kezeletlen enyhébb formák a súlyosabbak felé mozdulhatnak. Gordon W. Allport: *The Nature of Prejudice*. Reading (MA), Addison-Wesley, 1954. E skála leíró és társadalomlélektani; az értekezés státuszsérelem-fokozatai ezzel szemben jogi-normatív kategóriák, amelyek nem a társadalmi magatartások eszkalációját, hanem a közlés által közvetített státuszüzenet minőségét értékelik a személyiségi jogi relevancia megállapításához.

[224] A két határozatot a III. fejezet 3.4.2. és 3.4.3. pontja elemzi.

[225] Lásd a III. fejezet 3.7. és 3.9. pontját.

alkotmányos védelem alanya az egyén, és a közösség a személyiséghez kapcsolódó közvetítő szerkezet. Ezzel megszűnik az a látszólagos ellentmondás, hogy a közösségnek nincs emberi méltósága, mégis jogilag releváns lehet a közösség egészét érő támadás. A relevancia oka az individuális méltóság közösségi támadhatósága.[226]

A jogsértési küszöb funkciójának megértéséhez külön kell választani a jogsértési küszöb és az arányosság kérdését. A küszöb arra ad választ, hogy a közlés elérte-e azt a normatív súlyt, amelynél az emberi méltóság mint védett státusz egyáltalán belép a jogi mérlegelésbe. Az arányosság ezzel szemben azt dönti el, hogy az így azonosított sérelemre milyen állami válasz indokolt. A két kérdés összemosása kétféle hibához vezethet: vagy túl korán zárja ki a méltóság relevanciáját, vagy a méltóság sérelméből automatikusan túl erős korlátozást vezet le.
A küszöb így nem „tilalmi vonal", hanem alkotmányos relevanciavonal. Átlépése azt jelenti, hogy a beszéd már nem kezelhető pusztán kellemetlen, sértő vagy társadalmilag vitatható véleményként; a közlés az egyenrangú státusz védett tartományát érinti. Ezután azonban még mérlegelni kell a beszéd közéleti értékét, a beavatkozás szükségességét, a választott jogkövetkezmény súlyát, valamint azt is, hogy létezik-e enyhébb eszköz ugyanazon legitim cél elérésére.

E megkülönböztetés a személyiségi jogban különösen fontos. A polgári jog többféle reakciót (szankciót) kínál, és az egyes eszközök nem azonos módon korlátozzák a véleménynyilvánítást. A jogsértés puszta megállapítása, az elégtétel vagy a további jogsértéstől való eltiltás eltérő alkotmányos terhet jelenthet, mint a jelentős összegű sérelemdíj. Ha a státusznormatív modell a jogkövetkezmények funkcióját is figyelembe veszi, elkerülhető, hogy a méltóság védelme szükségképpen represszív irányba tolódjon.[227] A chilling effect újabb szakirodalma ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy a visszatartó hatás nem valamely jogi korlátozás automatikus következménye. Gosztonyi Gergely és Lendvai Gergely Ferenc azt kontextusfüggő, többdimenziós jelenségként írják le, amelynek kialakulását a jogi bizonytalanság mellett intézményi, társadalmi és pszichológiai tényezők együttesen alakítják.[228]

4.8. A modell korlátai és garanciái

A méltóságalapú szóláskorlátozásokkal szembeni egyik legerősebb ellenvetés a chilling effect, vagyis a visszatartó hatás veszélye. Ha a „megalázó", „kirekesztő" vagy „dehumanizáló" kategóriák túl nyitottak, a jogalanyok nem tudhatják előre, mely vélemények vezethetnek szankcióhoz, és a bizonytalanság a legitim közéleti megszólalásokat is visszaszoríthatja. E kifogást a státusznormatív megközelítésnek is komolyan kell vennie. A visszatartó hatás elméleti irodalma szerint éppen a jogszerű és a jogellenes beszéd határának előzetes bizonytalansága szoríthatja vissza a legitim megszólalást is.[229] A visszatartó hatás bírói figyelembevétele ezért maga is módszertani önkorlátozást igényel: a feltételezett visszatartó

[226] 6/2021. (II. 19.) AB határozat; 7/2021. (II. 19.) AB határozat; 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat; Kovács i. m. (1. lj.) 48–53.
[227] Kovács i. m. (1. lj.) 54–55.; az arányosság és fokozatosság alkotmányos követelménye az AB és az EJEB gyakorlatában.
[228] Gergely Gosztonyi – Gergely Ferenc Lendvai: So, What Is Chilling Effect?—(Re)Conceptualizing the Phenomenon of Chilling Effect in the Context of Legal Doctrine and Social Perception. In: Gergely Gosztonyi – Gergely Ferenc Lendvai (eds.): *Legal and Ethical Issues of Chilling Effect*. Cham, Springer Nature Switzerland, 2026 (Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, Vol. 137). 1–17., különösen 1–2., 5–14.
[229] A visszatartó hatás (chilling effect) klasszikus elméleti kidolgozásához lásd Frederick Schauer: Fear, Risk and the First Amendment: Unraveling the „Chilling Effect". *Boston University Law Review*, Vol. 58 (1978), 685–732. Schauer szerint a szankció bizonytalansága a jogszerű megszólalást is visszaszoríthatja; a magyar és a strasbourgi mérlegelésben ez a szempont az arányosság és az indokolási kötelezettség oldalán jelentkezik.

hatás intuitív megítélése megfelelő fogalmi és indokolási kontroll nélkül következetlen eredményekhez vezethet.[230]

A jog képtelen minden kétséget kizáró, mechanikus definíciót adni. A szólásszabadság klasszikus mércéi is értékelő fogalmakra épülnek. A jogbiztonság garanciája inkább a strukturált mérlegelés és az indokolási kötelezettség. A bíróság nem elégedhet meg azzal, hogy egy közlést „dehumanizálónak" minősít. Meg kell mutatnia, milyen társadalmi jelentést tulajdonított neki, milyen státuszt látott megtámadottnak, és milyen tényezők miatt állapította meg a küszöb átlépését. A méltóság jogi fogalmának kritikai irodalma szerint a fogalom egy szűk magon túl nem ad egységes mércét, és tágíthatja a bírói mérlegelés terét; a státusznormatív modell ezzel szemben a strukturált vizsgálati rendhez és az indokolási kötelezettséghez köti a méltóságsérelem megállapítását.[231]

A „dehumanizáló, tehát jogsértő" formula legfeljebb megnevezi azt, amit bizonyítani kell. Umberto Eco Baskerville-i Vilmosa[232] aligha jutott volna messze a kolostor rejtélyében azzal a megállapítással, hogy a halálesetek azért gyanúsak, mert valami gyanús történt. Az ítéleti érvelésnek is végig kell járnia azt a következtetési sort, amely a közlés jelentésétől a személy státuszának sérelméig vezet. A „dehumanizáló" jelző ennek a gondolatmenetnek az eredménye lehet; önmagában nem helyettesíti a gondolatmenetet.[233]

A dehumanizálás fogalma önmagában szintén bizonytalan.[234] A szakirodalom többféle mechanizmust sorol e körbe: állatiasítást, gépiesítést, tárgyiasítást, morális kizárást és más nyelvi vagy társadalmi eljárásokat. Ha a jog egyszerű címkeként alkalmazza a fogalmat, annak határa könnyen kiszámíthatatlanná válik. A fogalmi bizonytalanság csökkenthető, ha a dehumanizálás formáit a szakirodalom által elkülönített alaptípusokra bontjuk.[235]

A státusznormatív modell ezért a dehumanizálást nem önálló tilalmi kategóriaként, hanem a státuszromboló jelentés egyik lehetséges formájaként kezeli. A kérdés nem az, hogy a közlés megfelel-e valamely absztrakt dehumanizálás-definíciónak, hanem az, hogy a tartalom, a kontextus, az intenzitás és a társadalmi hatás együtt milyen normatív üzenetet hordoz az érintettek egyenrangú emberi státuszáról.[236]

A csoportsérelmek jogi környezete hagyományosan a társadalmilag sérülékeny vagy kisebbségi csoportok védelmére koncentrál. Ennek történeti és strukturális okai nyilvánvalók. A státusznormatív modell azonban elvi szinten nem teheti a jogvédelmet kizárólag a kisebbségi státusz függvényévé. Az emberi méltóság univerzális: a többségi közösség tagjai sem immunisak a dehumanizáló vagy morális kizárást kifejező beszéddel szemben.

---

[230] Mohor Fajdiga: Chilling Effect: Caution, Please Handle with Care. In: Gosztonyi – Lendvai (eds.) i. m. (228. lj.) 61–78., különösen 61–62.

[231] McCrudden i. m. (8. lj.). E kritika szerint a méltóság a minimális magon túl inkább tágítja a bírói mérlegelés terét; a státusznormatív modell erre az érintettség és a jogsértés szétválasztásával, a kvalitatív jogsértési küszöbbel és azzal válaszol, hogy a fokozatokat indokolási, nem pontozási kategóriaként kezeli.

[232] Umberto Eco: *A rózsa neve*. Ford. Barna Imre. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1988.

[233] Kovács i. m. (1. lj.) 60.; Andrew T. Kenyon: A rágalmazás szabályozása, a Sullivan-ügy és a szólásszabadság megjelenési formája. In: Adrienne Stone – Frederick Schauer (szerk.): *A szólásszabadság oxfordi kézikönyve*. Budapest, ORAC Kiadó, 2024. 299–322.

[234] Lásd pl. a 3122/2014. (IV. 24.) AB határozattal kapcsolatos kételyeket: Koltay András – Szikora Tamás: Az Alkotmánybíróság gyakorlatának elemzése. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2022/1. 4.

[235] A dehumanizálás integratív pszichológiai modellje két alapformát különít el: az egyedülállóan emberi jellemzők megtagadásán alapuló „állatias", illetve az emberi természet megtagadásán alapuló „gépies" (tárgyiasító) dehumanizálást. Nick Haslam: Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 10, No. 3 (2006), 252–264. A morális kizárás ettől elkülönülő fogalom, amelyet a szakirodalom más szerzőkhöz köt.

[236] Kovács i. m. (1. lj.) 60–61.; Deffenbaugh i. m. (215. lj.); Stefan Sottiaux: Conflicting Conceptions of Hate Speech in the ECtHR's Case Law. *German Law Journal*, Vol. 23, No. 9 (2022), 1193–1211.

Ez természetesen nem jelenti a társadalmi erőviszonyok figyelmen kívül hagyását. A történeti üldöztetés, a társadalmi marginalizáció, a valós kiszolgáltatottság vagy a beszélő hatalmi pozíciója a közlés súlyának és hatásának meghatározó eleme lehet. A döntő különbség az, hogy ezek nem a jogvédelem előfeltételei, hanem a kontextus részei. A védett normatív minimum nem a csoport numerikus helyzetétől, hanem az ember egyenrangú státuszától függ.[237]

A „tipikus csoporttag" kézenfekvő kritikája, hogy a közösségek belső sokféleségét egyetlen nézőpontba sűríti. A konstrukció ezért csak akkor tartható fenn, ha elválasztjuk az empirikus és a normatív állítást: nem azt jelenti, hogy a tagok azonos módon élik meg a sérelmet, és nem is a közösség „hivatalos" érzékenységét határozza meg, hanem azt a társadalmi jelentést vizsgálja, amelyet a közlés az adott közösségi pozícióhoz rendel – státuszmérce, nem érzésmérce. Az ítéletnek az absztrakció szintjét is meg kell indokolnia: minél tágabb és heterogénebb a megcélzott kategória, annál fontosabb bemutatni, mi az a közös identitásjegy és társadalmi jelentés, amely a közlés és az egyén között kapcsolatot teremt. A tipikus csoporttag így nem a bizonyítás megkerülésének eszköze, hanem az indokolási teher növelésének egyik módja.[238]

A modell alkalmazásának további garanciái az eljárási követelményekhez, mindenekelőtt a bírói indokolás rendjéhez kötődnek.

A státusznormatív modell szükségképpen növeli a bírói indokolás jelentőségét: minél kevésbé mechanikus a teszt, annál kevésbé elegendő a végkövetkeztetés puszta közlése. A „dehumanizáló", „kirekesztő", „megalázó" vagy „státuszromboló" minősítés önmagában nem indokolás, hanem az indokolás eredménye; a bíróságnak végig kell vezetnie az utat a közlés jelentésétől a státuszsérelem megállapításáig vagy kizárásáig. Ezért világossá kell tennie, milyen közösségi ismérvet azonosított, miért releváns az az adott személy identitása szempontjából, milyen társadalmi jelentést tulajdonított a közlésnek, milyen státuszállítást látott benne, és mely körülmények alapján állapította meg vagy zárta ki a súlyossági küszöb átlépését.

A szólásszabadság oldalát az indokolásnak ugyanilyen konkrétan kell kezelnie: fel kell tárni a közlés közéleti, művészeti vagy tudományos értékét, és meg kell indokolni, miért arányos a korlátozás az adott esetben. A modell csak akkor kerüli el az erkölcsi cenzúra kritikáját, ha a mérlegelés mindkét oldalon konkrét, nem pedig általános formulákra épül.

A bírói indokolás ezenfelül visszahat a jogfejlődésre is. Ha az ítéletek következetesen feltárják, milyen kommunikációs minták, milyen kontextusban és milyen intenzitással vezettek státuszsérelemhez, idővel összehasonlítható esetjogi kategóriák alakulhatnak ki. Ezzel a nyitott fogalmak bizonytalansága csökkenthető anélkül, hogy a jogalkotó merev és könnyen kijátszható tiltott szólistákat alkotna. A státusznormatív modell ezért nem kész szabálykatalógus, hanem olyan érvelési keret, amely az esetjogból fokozatosan tehető pontosabbá.[239]

Az EJEB gyűlöletbeszéd-gyakorlatában a vizsgálat egyre gyakrabban nem a beszélő szólásszabadságának korlátozásából, hanem a sértett védelmi igényéből indul ki; ez a 8. és a 14. cikk szerepét erősítette, és felveti az állam pozitív védelmi kötelezettségének kérdését a harmadik személyektől eredő, csoportalapú megbélyegző kommunikációval szemben. A státusznormatív válasz szerint az e körben releváns hátrány nem azonos a puszta sértettséggel: a pozitív kötelezettség indoka akkor erősödik fel, ha a közlés a csoport tagjainak egyenrangú státuszát objektíve kezdi ki – ahogy az EJEB a *Behar* és a *Budinova*-ügyekben az általános sztereotipizálás és az egyéni jogok kapcsolatát konkrét személy szerinti célzás nélkül is

[237] Kovács i. m. (1. lj.) 61–62.; *Otto-Preminger-Institut v. Austria* (142. lj.); 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat.
[238] Kovács i. m. (1. lj.) 45–46.; lásd a jelen fejezet 4.8. pontját.
[239] Lásd a jelen fejezet 4.5. és 4.8. pontját; Kovács i. m. (1. lj.) 60–62.

elismerte. Mivel itt nem egy már megtörtént állami korlátozást kell igazolni, hanem az állami tétlenség jogszerűségét megítélni, a státuszrombolás súlyossági küszöbe e körben is korlátozó szerepet tölt be.[240]

A státusznormatív küszöb átlépése nem zárja le az alkotmányos mérlegelést. A jogsértés vagy jogilag releváns sérelem felismerése után külön kérdés, hogy milyen állami reakció szükséges és arányos. Ez a különbség a modell egyik legfontosabb önkorlátozó eleme. Ha a státuszrombolás megállapítása automatikusan a legerősebb szankciót váltaná ki, a korai jelző funkció valóban túlzott beszédkorlátozássá alakulna. A jogi válasz intenzitását ezért a sérelem súlyához, a közlés terjedéséhez, ismétlődéséhez, a beszélő pozíciójához és a várható társadalmi hatáshoz kell igazítani.

A magánjogi személyiségvédelem ebből a szempontból sajátos köztes teret kínálhat. A polgári jog nem büntetőjogi felelősségre vonást jelent, ugyanakkor az állam jogi elismerést ad annak, hogy a közlés túllépte az egyenrangú emberi státusz tiszteletben tartásának minimumát. Az elégtétel, a jogsértés megállapítása vagy a további jogsértéstől való eltiltás bizonyos esetekben alkalmasabb lehet a normatív rend helyreállítására, mint a represszív szankció. A sérelemdíj alkalmazása viszont külön mérlegelést igényel, mert a méltóság státuszsérelemként való felfogása nem azonos a pszichés kár pénzbeli kompenzációjával.

A modell ezért a későbbi Ptk.-elemzés számára nemcsak a jogsértési küszöböt, hanem a jogkövetkezmények funkcióját is új kérdésként veti fel. Ha a védelem célja az egyenrangú státusz normatív elismerése, akkor meg kell vizsgálni, mely jogkövetkezmények fejezik ki ezt legpontosabban, és melyek kapcsolódnak inkább a klasszikus individuális sérelemhez. E kérdés különösen fontos lehet a közösségi személyiségvédelemben, ahol ugyanaz a közlés potenciálisan nagyszámú személyt érint, és a hagyományos kompenzációs logika könnyen aránytalanná válhat.[241]

Az önigazoló alkalmazás veszélye és az ellenpróba szerepe

A modell egyik veszélye, hogy saját fogalmai túl könnyen visszaigazolják az előzetesen kialakított eredményt. Ha minden közösségi közlést eleve státuszkérdésként olvasunk, az érintettség, a státuszüzenet és a fokozatok nyelvén szinte bármely ügy leírható. A mérce ezért csak akkor használható meggyőzően, ha a jogsértés hiányát is képes megindokolni. Erős érintettség és mély sértettség mellett is külön kell kimutatni, hogy a közlés valóban az egyenrangú státuszt érinti-e.

Az esetjoggal való összhang önmagában ezért nem igazolja a modellt. A bírói és alkotmánybírósági gyakorlatban felismerhető elemeket a modell rendezi egységes fogalmi keretbe, de teljesítőképességét az mutatja meg, hogy konkrét ügyekben képes-e következetesen különbséget tenni a jogsértő és a jogsértési küszöb alatt maradó közlések között. A következtetésnek a közlés jelentéséből és kontextusából kell fakadnia, nem a kívánt eredményből.

Gavin Phillipsonnak az EJEB gyűlöletbeszéd-gyakorlatáról adott kritikája a modell külső ellenőrző próbájaként használható. A szerző kifogása szerint a Bíróság több ügyben a közlés társadalmi feszültség előidézésére való alkalmasságából indul ki, miközben nem bontja ki kellően a tényleges kontextust, a szükségességet és a kevésbé korlátozó válaszok lehetőségét. E kritika felől a státusznormatív modell két eleme kap megerősítést: a státuszromboló potenciál

[240] *Aksu v. Turkey* (200. lj.); *Behar and Gutman v. Bulgaria*, no. 29335/13, judgment of 16 February 2021; *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*, no. 12567/13, judgment of 16 February 2021; lásd a VI. fejezet EJEB sértetti perspektívájára vonatkozó elemzését.

[241] Lásd a Ptk. személyiségi jogi jogkövetkezményeit; az arányosság követelménye az AB és az EJEB gyakorlatában.

csak a jelenben azonosítható társadalmi jelentés és a konkrét kontextus alapján lépheti át a jogsértési küszöböt, a jogsértés megállapítását pedig önálló, a jogkövetkezmény intenzitására is kiterjedő arányossági vizsgálatnak kell követnie. A mérce ezzel elejét veszi annak, hogy a státussérelem bizonyítatlan veszélyességi vélelemmé váljon, és egyben alátámasztja a személyiségi jog differenciált, fokozatos eszközrendszerének alkalmazását.[242]

Erre alkalmas ellenpróba a III. fejezetben elemzett, a 6/2021. (II. 19.) AB határozat alapjául szolgáló „Krisztus teste!" ügy. A vallási önazonosság jelentősége miatt az érintettség erős lehetett, és a közlés a hívők számára mélyen sértő, provokatív volt. Ebből azonban még nem következik státuszleértékelés. Külön azt kell vizsgálni, hogy a közlés a vallási közösség tagjait hovatartozásuk miatt kevesebb tiszteletre, jogra, bizalomra vagy társadalmi részvételre méltóként jeleníti-e meg. Ha ilyen jelentés a szövegből, a képi elemekből és a kontextusból nem rekonstruálható, a státusznormatív méltóságsérelem küszöbe nem feltétlenül teljesül.

Ez nem teszi a közlést jogilag közömbössé. A Ptk. „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó" fordulata önálló vizsgálatot kívánhat akkor is, ha státuszromboló üzenet nem mutatható ki. Az ellenpróba éppen azt jelzi, hogy az érintettség, a státuszsérelem és a kifejezésmód megítélése nem olvasztható össze egyetlen minősítéssé.

Más irányból is próbára tehető a mérce. Ha valaki azt állítja, hogy valamely vallási közösség tagjai hovatartozásuk miatt nem alkalmasak például bírói, katonai vagy más közhivatal betöltésére, a közlés nyelvileg nem feltétlenül durva, mégis közvetlenül az érintettek egyenrangú társadalmi és jogi státuszát kérdőjelezi meg. Ezzel szemben egy indulatos, sértő vagy ízléstelen gyalázkodásból önmagában még nem következik ilyen státuszüzenet. A különbség azt mutatja, hogy a státusznormatív vizsgálat nem a hangnem erejéből, hanem a közlés jogilag rekonstruálható jelentéséből indul ki.

4.9. A modell tézisei

Az előbbiek alapján a státusznormatív modell lényege hét tézisben foglalható össze. Ezek rögzítik az értekezés saját dogmatikai álláspontját, és egyben kijelölik a gyakorlat későbbi elemzésének szempontjait.

1. A közösségi személyiségvédelem jogosulti szerkezete. A közösség nem önálló személyiségi jogi jogosult. Kapcsolóelem, amelyen keresztül a közösségre vonatkozó közlés az egyén személyiségi joga szempontjából egyáltalán értékelhetővé válik. A jogvédelem alanya mindvégig a természetes személy; a közösség a személyiségképző kapcsolat és a jelentésközvetítés struktúrája, nem a sérelem végső címzettje.

2. Az emberi méltóság önálló védett tárgya. A méltóság személyiségi jogi funkciója a közösségi sérelmeknél az egyén egyenrangú emberi státuszának védelmében ragadható meg. Ez a védett tárgy elkülönül a becsülettől és a jóhírnévtől: nem a személy társadalmi értékeléséhez vagy a róla kialakuló külső képhez kapcsolódik, hanem ahhoz a normatív minimumhoz, amely szerint az embert közösségi hovatartozása alapján nem lehet alacsonyabb társadalmi vagy jogi kategóriába sorolni.

3. Az érintettség és a jogsértés két külön vizsgálati kérdés. Az érintettség a közlés és a konkrét személy (majdani felperes) közötti személyiségi jogi kapcsolatot alapozza meg: azt, hogy a közösségre vonatkozó közlés beléphet-e az egyén jogilag védett szférájába. A jogsértés ezen túlmutató kérdés: a közlés kontextusában rekonstruált társadalmi jelentése eléri-e az

242Gavin Phillipson: Freedom of speech, minority protection and the channels of political change: a representation-reinforcing approach to hate speech at Strasbourg. *Comparative Constitutional Studies*, 2026, Advanced Access, 1–32. https://doi.org/10.4337/ccs.2026.0068.

egyenrangú státusz sérelmének küszöbét. Az érintettség fennállása – bármilyen erős is – önmagában nem bizonyítja a jogsértést.

4. A „súlyosan sértő” fordulat részben minőségi értelmezése. A törvényi „súlyosan sértő” jelleg nem állapítható meg kizárólag a nyelvi durvaság vagy az érzelmi intenzitás alapján. A méltóság szempontjából a döntő kérdés a közlés státuszromboló jelentése: az, hogy a közösségi ismérvből az egyén emberi vagy társadalmi rangjára von-e le következtetést. Egy visszafogott megfogalmazású közlés is lehet súlyosan sértő, ha státuszkijelölő üzenetet hordoz, és egy éles, ízléstelen közlés sem szükségképpen az.

5. A fokozati kategóriák indokolási funkciója. A státuszsérelem öt fokozata (identitásérintés, stigmatizálás, státuszleértékelés, státuszkizárás, egzisztenciális tagadás) és az érintettség négy fokozata (gyenge, közepes, erős, közvetlen) nem mechanikus pontozási rendszer. Az indokolás köztes lépéseit teszik ellenőrizhetővé: megmutatják, milyen úton jut el az ítélethozó a közlés jelentésétől a státuszsérelem megállapításáig vagy annak kizárásáig. A fokozatok jogi jelentőségét az adott ügy kontextusa adja.

6. A „tipikus csoporttag”. A közlés objektív társadalmi jelentésének rekonstrukciója normatív nézőpontot kíván. A „tipikus csoporttag” nem empirikus átlagember és nem valamely feltételezett személytípus, hanem az az értelmezési pozíció, amelyből a közlésnek a közösség tagjára vetülő objektív státuszüzenete vizsgálható. Nem érzésmérce, hanem státuszmérce: a közösségi identitás „helyes” megéléséről nem foglal állást.

7. A modell önkorlátozó és garanciális jellege. A státusznormatív megközelítés nem a méltóságvédelem automatikus bővítését szolgálja. Alacsony intenzitású ügyekben szűkítő hatású is lehet, mert a puszta sértésen és előítéleten túl megköveteli a státuszüzenet kimutatását; a jogsértési küszöb átlépése pedig nem zárja le, hanem megnyitja az arányossági vizsgálatot. A modell nem új általános jogértelmezési módszer, hanem tárgyspecifikus, alapjog-érzékeny értelmezési és indokolási keret.

A tézisek egyike sem eredménymeghatározó szabály. A modell végső próbáját nem abban látom, hogy több közlést minősít-e jogsértőnek, hanem abban, hogy képes-e megindokolni a határ mindkét oldalát. Akkor tekintem használhatónak, ha ugyanazzal az érvelési fegyelemmel tudom kimutatni az egyenrangú státusz sérelmét, mint megmagyarázni azt, miért marad egy durva vagy előítéletes közlés a személyiségi jogi tilalom küszöbe alatt. Ahol a modell alkalmazása a jogvédelem elmaradásához vezet, ott is teljesíti a funkcióját, feltéve, hogy a következtetést a közlés kontextusban feltárt jelentéséből, nem az elvárt eredményből vezetem le.

A következő fejezetben e mérce alapján vizsgálom a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének bírói alkalmazását. Az ügyek elemzése teszi láthatóvá, hogy a jogalkalmazás miként határozza meg az érintettséget és a súlyos sérelmet, továbbá milyen körülmények között ismeri fel – vagy éppen zárja ki – a közösségi hovatartozáson keresztül megvalósuló státuszrombolást.[243]

[243] Ptk. 2:54. § (5); lásd a II. fejezet 2.4.5. pontját.

V. FEJEZET

A közösségi személyiségvédelem a magyar ítélkezési gyakorlatban

A fejezet tárgya kizárólag a közösségi személyiségvédelem magyar ítélkezési gyakorlata. Az egyéni személyiségi jogi ügyek csak annyiban kapnak szerepet, amennyiben az ott kialakított mérce a közösséghez tartozással összefüggő sérelmek megítélésére is átszármazott, vagy éppen annak korlátait teszi láthatóvá. A vizsgálat középpontjában a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése, az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése, valamint az ezekhez kapcsolódó rendes bírósági és alkotmánybírósági gyakorlat áll.

Az ítélkezési gyakorlat szerint a közösségi sérelem sajátossága abban rejlik, hogy a közlés tárgya és a személyiségi jog jogosultja nem esik egybe: a támadás valamely közösségre irányul, a polgári jogi igényt mégis a közösség tagja érvényesíti. A joggyakorlatnak ezért két kapcsolatot kell egyszerre kezelnie – a közlés és a közösség, valamint a közösség és az egyén kapcsolatát –, és a közösségi ügyekben különösen fontos az érintettség és a jogsértés elválasztása: a közösséghez tartozás megteremtheti a személy és a közlés közötti személyiségi jogi kapcsolatot, ezt követően viszont önálló kérdésként vizsgálandó a közlés tartalma, kontextusa és normatív üzenete. A IV. fejezetben kidolgozott státusznormatív modellben e kettős szerkezetet az identitás közvetítő szerepével írtam le, az esetjog vizsgálata pedig azt mutatja meg, hogy a bíróságok milyen fogalmakkal próbálták ugyanezt a problémát megragadni.

A közzétett ügyek száma nem nagy, ami az elemzést egyszerre könnyíti és nehezíti. Az egyes döntések súlya a szokásosnál nagyobb, mert kevés precedensből kell kialakulnia az érintettség, a súlyosan sértő jelleg, a kifejezésmód indokolatlanul bántó volta, a kontextus és a jogsértési küszöb tartalmának; egy-egy pontatlan formula ezért könnyen önálló életre kelhet, és későbbi ítéletekben olyan tesztként térhet vissza, amelynek eredeti funkciója már alig felismerhető.
A fejezetben ezért az eseteket nem feltétlenül időrendben követem, hanem azok köré a dogmatikai csomópontok köré rendezem, amelyek a közösségi személyiségvédelem működését meghatározzák: az érintettség és az átsugárzás; a védett közösség és a lényeges személyiségvonás; az etnikai, nemzeti és vallási közösségeket érintő ügyek; a közlés jelentésének kontextuális rekonstrukciója; végül az objektívnek tekintett olvasói nézőpont.

5.1. A közösségi személyiségvédelem sajátos szerkezete

Az általános méltóságvédelemhez képest a közösségi személyiségvédelemnél a probléma szerkezete összetettebbé válik, de az alapkérdés – nevezetesen, hogy milyen emberi státuszt fejez ki a közlés – változatlan. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének tényállása eleve két szintet kapcsol össze: a felperes a saját személyiségi jogára hivatkozik, miközben a közlés elsődleges nyelvi címzettje egy közösség. A 2014. március 15-től hatályos rendelkezés a közösség bármely tagja számára lehetővé teszi a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belüli jogérvényesítést; a szankciók körében – a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével – a személyiségi jogok megsértésének valamennyi jogkövetkezménye alkalmazható.[244]

E különleges igényérvényesítést alaptörvényi védelem övezi. Az Alaptörvény negyedik módosítása által 2013. április 1-jétől beiktatott IX. cikk (5) bekezdés szerint a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának megsértésére, az ilyen közösséghez tartozó

[244] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.1. A csoportsérelem orvoslásának jogszabályi háttere a polgári jogban.

személyek pedig – a törvényben meghatározottak szerint – emberi méltóságuk megsértése miatt bíróság előtt érvényesíthetik igényüket; a rendelkezés közvetlen kapcsolatot teremt a IX. cikk (5) bekezdés és a II. cikk között. A módosítás előterjesztői indokolása[245] szerint a korábbi bírói gyakorlat a személyiségi jogsértést csak akkor tartotta megállapíthatónak, ha a jogsértő magatartásból egyedileg megállapítható volt a sértett személye; így a gyűlölködő megnyilvánulás címzettje egyedi beazonosíthatóság hiányában elesett a polgári jogi fellépéstől. Jogtörténeti érdekesség, hogy a negyedik módosítás és a Ptk. hatálybalépése közötti egy évben – amikor az Alaptörvény közvetlen rendelkezésére polgári perben nem lehetett igényt alapítani – ilyen jogvita tudomásom szerint nem is indult.

A törvényi feltételek jogalkotási hátterét a III. fejezetben már feltártam. Itt ezért azt vizsgálom, hogy a bíróságok miként töltötték meg tartalommal a közösségi kötődést és a magas sérelmi küszöböt, illetve e két elem vizsgálatát mennyiben választották el egymástól.
Az ilyen perekben kezdetben maga az érintettség is jogértelmezési kérdéseket vetett fel. A korábbi gyakorlatban a bíróság a személyiségi jog hagyományos individualizációs logikája alapján azt kereste, felismerhető-e a konkrét felperes a közlésből; a csoportsérelem azonban éppen abból indul ki, hogy a közlés a személyt közösségi kategórián keresztül éri el. A két logika találkozásából születtek azok a döntések, amelyek a közvetlen felismerhetőség és a másokban való tudatosulás követelményét próbálták a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésére is átvinni.[246]

A kereshetőségi jogot – a perbeli anyagi jogi legitimációt – az érintettség teremti meg, amely a fél és a per tárgya közötti anyagi jogi kapcsolatra vonatkozik; ezt a bíróság hivatalból vizsgálja, és aggály esetén a féltől a bizonyítását akkor is megkövetelheti, ha egyik fél sem vitatja.[247] Az érintettség tehát nem eljárási, hanem anyagi jogi kérdés. A polgári perrendtartás a keresetlevélben a jogsértés időpontjának és módjának megjelölése mellett a felperes nyilatkozatát írja elő arról, hogy a jogsérelemmel érintett közösséghez tartozik; e nyilatkozat a közösségi tagságra vonatkozó vélelmet állít fel, és a tagság mint tény megállapításához bizonyítás sem szükséges.[248] A bíróság azt vizsgálja, hogy a közösséget érő jogsérelem alkalmas lehet-e a közösséghez tartozó személy személyiségi jogának sérelmére is; az alperes bizonyíthatja, hogy a felperes nem tagja a megsértett közösségnek, ennek hiányában az igényt a bíróság érdemben elutasítja. Az eljárási legitimációhoz tehát elegendő a keresetlevélben tett nyilatkozat, arról viszont, hogy a felperest megilleti-e az igényérvényesítés joga, a bíróságnak érdemben, az ítéletben kell állást foglalnia.

A Ptk.-tényállás a többi személyiségi joghoz képest kivételes: a magánjogi individuális és a kollektív igényérvényesítés közötti határmezsgyén helyezkedik el. E jogsérelem – jellegénél fogva – nem tartozik a közérdekű perlés egyik esetcsoportjába sem; az ítélkezési gyakorlat a közösség méltóságának védelmére absztrakt szerkezetű jogviszonyként tekint, de más módon, mint a Ptk. többi nevesített személyiségi jogánál, mert az egyének alkotta közösség jogi dimenziójának megragadása objektívebbé teszi a jogsértés értékelését az egyes embert érő támadáshoz képest.

A kereshetőségi jog megítélésénél a bírói gyakorlat kezdetben abból indult ki, hogy az anyagi jogi legitimáció a sajtó-helyreigazítási, majd a személyiségi jogi perekben kialakult „érintettség” mintájára állapítható meg: az perelhetett sikerrel, akinek személyére a közlemény – nevének megjelölésével vagy egyéb módon – utalt, vagy akinek személye a közlemény tartalmából felismerhető volt. A Legfelsőbb Bíróság szerint, ha a sérelmezett közlemény az adott személyre egyedileg semmilyen módon nem utal, nem valósul meg a közvetlen

[245] Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása, Részletes indokolás az 5. cikkhez.
[246] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.2. Az érintettség kérdése.
[247] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20682/2023/4.
[248] Pp. 507. § (1) bekezdés.

érintettség; „önmagában a személyes érintettség érzete nem elegendő”, ahhoz annak is teljesülnie kell, hogy „az érintettség másban is tudatosuljon, és az kifejezésre kerüljön”.[249] Ez az értelmezés azonban olyan jogszabályi környezetben keletkezett, amikor a közösségi alapú sérelem személyiségi jogi perlésére a Ptk. 2:54. § (5) bekezdéséhez hasonló alapon még nem volt lehetőség; egy későbbi ítélőtáblai határozat mégis – megítélésem szerint tévesen – hívta fel ezt az értelmezést a csoporttag sérelmével kapcsolatban.

A közösségre irányuló sérelmeknél nem fogadható el általános jogértelmezési szempontként, hogy az érintettséghez feltétlenül szükséges annak más személyben való tudatosulása vagy a majdani felperes közlésből való felismerhetősége.[250] A jogerős határozatot hozó bíróságok figyelmen kívül hagyták, hogy a saját személyben megvalósuló közvetlen érintettség a csoportsérelemnél nem feltétlenül válik a külvilág számára láthatóvá: a törvény szerint a jogsértés öt esetcsoportban valósulhat meg – a magyar nemzethez, a nemzeti, az etnikai, a faji és a vallási közösséghez tartozás alapján –, amelyek egyike sem feltétlenül evidens kívülről. Ha a jogsértő közlés a személyiség olyan immanens részét, vallott értékét támadja, amely nem elsősorban külső jegyekben testesül meg, az érintettséget nem lehet harmadik személy értékelésétől függővé tenni; ez a vonás csak később, a jogsérelem okozására való alkalmasság körében válhat fontossá. A bíróságok azt sem vették figyelembe, hogy a másban tudatosulásra vonatkozó feltételeket a Legfelsőbb Bíróság a régi Ptk. szerinti jóhírnévsértés kapcsán fejtette ki, amelynek tényállási elemei egyértelműen különböznek a csoportsérelem miatti perléstől.

A közösségi érintettség sajátossága különösen világosan látszik azoknál az identitáselemeknél, amelyeket külső szemlélő egyáltalán nem vagy csak esetlegesen észlel. A vallási meggyőződés, a nemzeti önazonosság vagy egyes etnikai kötődések személyiségi jelentősége nem attól függ, hogy a közlés olvasója képes-e a felperest a csoport tagjaként azonosítani; a Ptk. konstrukciójában az érintettség anyagi jogi alapja a felperes közösségi hovatartozása és annak személyiségi jelentősége. Ez a kapcsolat teremti meg azt a csatornát, amelyen a közösségi közlés az egyén jogi szférájába belép: az érintettség beviszi az egyént a személyiségi jogi térbe, a történet további alakulását azonban már a közlés tartalma határozza meg. A magyar ítélkezés kezdeti bizonytalansága ebből érthető: a bíróságok a kéznél lévő fogalmakhoz, köztük a közvetlen érintettség régi mércéjéhez nyúltak, miközben a Ptk. új tényállása éppen azt a helyzetet szabályozza, amelyben a klasszikus individualizáció hiánya a sérelem szerkezetének része.

5.2. Az érintettség és az „átsugárzás” problémája

A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezésekor a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy nehezen ragadható meg a közösségre irányuló, de annak tagjaként elszenvedett sérelmet okozó magatartás – figyelemmel arra, hogy az Alkotmánybíróság szerint a közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, és még kevésbé a közösség egyes tagjai érzésének megsértésével.[251]

A bíróságok ezt a kérdést az alkotmánybírósági esetjog tanulmányozásával kísérelték megoldani. A vallási meggyőződéshez és a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozással kapcsolatban az Alkotmánybíróság arra következtetett, hogy ezek a teljes személyiséget meghatározzák és csoportalakítók, ezért a csoport tulajdonságainak minden tagra vonatkozniuk kell, így a csoport megsértése „átsugárzik” minden egyes tag személyes méltóságára.[252]

---

[249] Legfelsőbb Bíróság Pfv.22.224/2009/4.
[250] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20131/2015/6., Kúria Pfv.20.168/2016/5.
[251] 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [24], 7/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [29], megerősíti: 3488/2022. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [29]. Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.3. Az okozott sérelem „átsugárzása”.
[252] Trócsányi László párhuzamos indokolása a 96/2008. (VII. 3.) AB határozathoz.

Konkrétabb meghatározás hiányában a bíróságok az „átsugárzási teóriát” kezdték irányadónak tekinteni, és az a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése alkalmazásának feltételeként jelent meg az ítéletek indokolásában: kimondták, hogy a rendelkezés célzatosságot nem kíván, de az alkalmazásához szükséges, hogy a közösséget ért jogsérelem átsugározzon a keresetet indító személyre. Egy ügyben az eljáró bíróság szerint a politikusokat gúnyoló címlap miatt a felperest a katolikus közösség tagjaként jogsérelem nem érte;[253] egy másikban a bíróság átsugárzás alatt azt értette, hogy a közösségre vonatkozó kijelentés a tag becsületét és/vagy emberi méltóságát is sérti.[254]

A 96/2008. (VII. 3.) AB határozatra hivatkozó bíróság a sérelem személyre háramlásának időpontját illetően az ott felhívott szempontokat vette alapul: a konkrét jogsértésnek az egyén élethelyzetét alapvetően meghatározó közösséget kell érnie, amely közösséghez tartozás megszüntetése a tag számára nem lehetséges, vagy emberi méltóságának feladásával, illetőleg jelentős sérelmével járna; továbbá vizsgálni kell, hogy a társadalom értékítélete szerint a sérelem alkalmas-e arra, hogy a célzott közösség tagjaiban a jogsérelem ismétlődésétől való félelmet keltsen. Lényegi elem, hogy az igényérvényesítő a közösséget ért, a tagokra átsugárzó jogsértés miatt egyénileg jogosult a perindításra, mert maga is sérelmet szenved.[255]

Egy további ügyben a másodfokú bíróság – jogi alátámasztás nélkül – kinyilvánította, hogy az átsugárzás teóriája a német alkotmánybírósági gyakorlatból származó teszt alkalmazását jelenti, majd egy ügyre hivatkozva (BVerfGE 93, 266) megállapította, hogy az átsugárzás minimális követelménye a sérelmezett nyilatkozat támadó jellege, valamint hogy annak a személyiség lényeges vonásának minősülő közösséghez tartozással kell összefüggnie, és a közlő felismerhetően a közösség ellen intézze a megnyilvánulását. További szempontként rögzítette, hogy az érintett közösségi identitás a személyiség lényeges részét jelentse, a támadás kifejezetten hasson az egyénre, és e hatást a közösségi lét ne tudja megszűrni; a jogérvényesítés tehát akkor lehetséges, ha a közösség méltósága ellen felismerhetően és címzetten irányuló gyűlölködő támadás a közösségi identitás lényegessége révén átsugárzik az egyén személyiségére.[256]

A Kúria a felülvizsgálati határozatában másként jelölte ki a vizsgálat irányát: a jogerős ítélettel szemben nem a közlés egyénre sugárzó jellegét kell elsődlegesen vizsgálni, hanem azt, hogy a kifogásolt kifejezések a véleménynyilvánítás szabadságának védelme alá tartoznak-e. Nem tartotta helytállónak azt sem, hogy az átsugárzás minimális követelménye a támadó jelleg: a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése a jogsértés feltételeként nem utal agresszióra vagy támadó kifejezésre, ezért ilyen feltételt a bíróság sem állíthat; ezt az Alaptörvény negyedik módosításának előterjesztői indokolása is megerősíti, amely a „gyűlölködő megnyilvánulás” kifejezést használja, ez pedig nem azonosítható az erőszakkal. A Kúria egyúttal igyekezett elejét venni a tisztázatlan eredetű, az eredeti alkotmányjogi terminológiához képest más tartalommal megjelenő átsugárzási teória túlértékelésének, és kimondta, hogy a bíróság nem alapozhat döntést az egyik fél által hivatkozott jogirodalmi megállapításokra – így az alperes által kiemelt „sérülékenységi tesztre” sem, amely szerint az egyén jogsérelme csak akkor következik be, ha a közösséghez tartozás olyan szorosan kötődik önazonosságához, hogy a közösséget ért sérelem átsugárzik rá, és amely csak a kiszolgáltatott csoportokat extrém módon támadó magatartásokat szankcionálná.

A Kúria rámutatott arra is, hogy az átsugárzás elmélete a régi Ptk. gyűlöletbeszéd-szankcionálásáról szóló, 2007-ben elfogadott módosításának előterjesztői indokolásából ered, amely szerint a közösségnek címzett sértés átsugárzik a közösséghez tartozó személyre; e

[253] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20862/2015/5., Kúria Pfv.20636/2016/4.
[254] Debreceni Ítélőtábla Pf.20623/2015/7.
[255] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20151/2017/3.
[256] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20546/2019/4.

szabályozást a 96/2008. (VII. 3.) AB határozat alkotmányellenesnek minősítette többek között a kivetített tulajdonságok sokasága, az átsugárzás parttalan alkalmazása és az egyén–közösség kapcsolat intenzitásának törvényi vélelme miatt. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének alkalmazásához azért sem szükséges a közlés egyénre sugárzó jellegét vizsgálni, mert az egyén a saját nevében, saját személyiségi jogának megsértésére alapítva kérhet szankciót, ha az adott közösséghez tartozás személyisége lényeges vonásának minősül; ezzel a Kúria – megítélésem szerint helyesen – kikapcsolta az átsugárzó hatással kapcsolatos felesleges értelmezési problémákat.[257] Az „átsugárzás" fogalma ennek a problémának a nyelvi lenyomata lett: a metafora egyetlen szóban próbálta összekötni a közösséget ért támadást és az egyéni jogsérelmet, dogmatikailag azonban hamar túl sok terhet kapott – egyes döntésekben pszichológiai hatást, másutt identitáskapcsolatot, ismét másutt a becsületre vagy méltóságra gyakorolt következményt jelentett. Az ilyen metaforák a jogban addig hasznosak, amíg egy nehezen leírható jelenségre mutatnak rá; amint önálló feltételként kezdenek működni, maguk is magyarázatra szorulnak. A Kúria korrekciója ezért jelentős: a Ptk. szerkezetéből kiinduló elemzés a közösségi tagság személyiségi jelentőségét és a közlés jogi minőségét helyezi előtérbe. A IV. fejezet státusznormatív modellje ugyanezt a mozdulatot teszi meg fogalmi szinten: az átsugárzás helyén identitásközvetítést lát, majd külön vizsgálja a státuszsérelem létrejöttét, így a jogsértéshez nincs szükség képzeletbeli „sugárzásra".[258]

5.3. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének esetjoga

A bírósági határozatok nyilvános tárában elérhető döntések alapján kevés ilyen tárgyú ügy indult: a tíz fellelt ügyből három a keresztény, egy az iszlám, kettő a roma közösséghez és egy a magyar nemzethez tartozással állt összefüggésben. Az anyagi jogi legitimáció próbáján elbukott az a települési önkormányzat, amely azt sérelmezte, hogy az alperes párt városi szervezete a felperes címerét felhasználva a település címerében lévő bárány helyett saját névadó állatát helyezte el. A jogerős ítélet szerint az egy településhez tartozás közösségformáló erővel bír, a személyiségi jogsértés azonban csak a Ptk. 2:54. §-ában meghatározott lényeges vonásokkal összefüggésben értékelhető, a települési közösséghez tartozás pedig nem minősül a magyar nemzethez, más nemzethez, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásnak.

Az önkormányzat perelhetett volna saját jóhírnevének sérelmére hivatkozva, hasonlóan az Újpesti Torna Egylet által a tulajdonosváltás után egyoldalúan megváltoztatott címere miatt indított perhez;[259] az önkormányzat területén élők csoportjának nevében azonban a törvény zárt felsorolása miatt a Ptk. 2:54. § alkalmazása fogalmilag kizárt volt.

Sikertelenül próbált a Magyarok Világszövetsége néhány tagja is egy blog szerzőjével szemben igényt érvényesíteni az „elmebeteg", „hülye MVSZ-es", „magyarellenes", „aljas árulás", „nemzetgyalázás" kijelentések miatt.[260] A bíróságok annak tulajdonítottak jelentőséget, hogy az azonos társadalmi szervezethez tartozás és a közös cél (aláírásgyűjtés) nem olyan csoportképző elem, amely a felperesek személyiségének lényeges vonását képezné; a társadalmi szervezetből hiányzik a személyiséget mint az ember fizikai, lelki és testi egységét érintő ismérv.

A Ptk. rendelkezésének konjunktív feltételei csak együtt teszik alkalmazhatóvá a szabályt.[261] A törvényben definiált csoport meghatározó csoportképző tulajdonságának sérelme esetén van helye a fellépésnek; a Kúria korábbi gyakorlatára[262] hivatkozva kifejtette, hogy a 2:54. § (5)

[257] Kúria Pfv.21047/2021/6.
[258] A közösségi becsületsértés (*Kollektivbeleidigung*) német alkotmányjogi hátteréhez lásd Brugger i. m. (121. lj.).
[259] Kúria Pfv.20432/2018/7.
[260] Győri Ítélőtábla Pf.20092/2020/5., Kúria Pfv.21267/2020/6.
[261] Szegedi Ítélőtábla Pf.20986/2014/4., Kúria Pfv.20840/2015/7.
[262] Kúria Pfv.20168/2016/5.

bekezdés szerinti jogosultság nem fogadható el, ha a sérelem több embert érint, és a csoportképző tényező maga a sérelem, mert ez az actio popularis indokolatlan kiterjesztése volna. Egy személy tehát akkor léphet fel közösségi igényérvényesítéssel, ha a törvényben meghatározott közösséghez tartozás körében olyan csoportalakító tulajdonság sérül, amely egyben az egész személyiségét meghatározza; ennek hiányában csak a közvetlenül, személyében érintett léphet fel.[263]

Nem illette meg az igényérvényesítés joga a fegyveres szervek nyugállományba helyezett hivatásos állományú tagját sem, aki a belügyminiszter interjújában elhangzott azon közlést sérelmezte, hogy valamennyi szolgálati nyugdíjas ügyét felülvizsgálták, és kivétel nélkül felmerült valamiféle visszaélés gyanúja. A Kúria szerint a szolgálati nyugdíjba vonult hivatásos állományúak nem alkotnak olyan közösséget, amelyhez tartozás személyiségük lényeges vonását képezné; e körben is az actio popularis kiterjesztéséről volna szó, ezért csak a sérelmezett közléssel közvetlenül, egyedileg érintett személy rendelkezik kereshetőségi joggal, az ilyen igény azonban nem a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésén alapul.[264]

Az esetanyag csekély száma különös súlyt ad az egyes döntéseknek: egy formálódó dogmatikában egy-egy határozat évekre meghatározhatja a fogalmak használatát, ezért érdemes kerülni azt a benyomást, hogy már kialakult tipológiát látunk. A keresztény, iszlám, roma vagy magyar nemzeti közösséget érintő perekben közös, hogy a bíróságoknak ugyanazt a három kapcsolatot kell rendezniük: a közlés és a közösség, a közösség és a felperes, valamint a közlés és az emberi méltóság közöttit. A státusznormatív olvasat ezekhez egységes kérdésrendet kínál – először a közösségi referencia és az egyéni érintettség meghatározása, majd a közlés társadalmi jelentésének rekonstrukciója, végül annak megítélése, hogy e jelentés milyen helyet tulajdonít a csoport tagjának –, így az ügyek közötti különbségek kevésbé a szavak erősségéből, inkább a közlés által létrehozott státuszviszonyból válnak érthetővé.

A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése önálló jogalapon teszi lehetővé az igényérvényesítést, a Pp.-ben pedig önálló alcímként szerepel „a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per". Ebből következhetne, hogy az ilyen per a Ptk. IX. címe alatt nevesített „egyes személyiségi jogok" körébe tartozik, ez azonban nincs teljesen így: a bíróságok nem alkalmaznak egységes elnevezést a per tárgyára, hol az emberi méltósághoz fűződő jogot, hol azt a becsülettel együtt, hol a csoporthoz tartozást tüntetik fel a döntésben (például „közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése", „a felperes keresztény vallási közösséghez tartozásával összefüggésben érvényesített, emberi méltósághoz fűződő személyiségi joga"[265]). Ez jelzi, hogy e jog tartalmának megragadása – a jogsértés összetettsége miatt – nehézségekbe ütközik, és más nevesített jogokkal való tartalmi átfedéseket vet fel.[266]

5.3.1. Az etnikai közösséget érintő közlések

Az etnikai közösséget érintő ügyekben a történeti és társadalmi kontextus különösen erős jelentésképző tényező. A csoporthoz társított kriminalitás, munkakerülés, parazitizmus vagy civilizációs alsóbbrendűség olyan régi sztereotípiákhoz kapcsolódhat, amelyek egyetlen mondatban is sokkal több normatív tartalmat hordoznak, mint a szó szerinti jelentés: a státuszrombolás itt gyakran a kategória prediktív használatában ragadható meg, amikor a közlés a közösségi hovatartozásból kész jellemet, erkölcsi értéket vagy társadalmi alkalmasságot vezet le, és az egyéni személyiség eltűnik a csoportcímke mögött. A bírói jelentésrekonstrukció ezért kényes: a történeti előítéletek figyelembevétele nélkül a közlés súlya alulértékelhető, a kontextus túlzott kiterjesztése viszont kiszámíthatatlanná teheti a mércét. A státusznormatív

[263] Győri Ítélőtábla Pf.20092/2020/5., Kúria Pfv.21267/2020/6.
[264] Kúria Pfv.20168/2016/5.
[265] Fővárosi Törvényszék P.21457/2020/14.
[266] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.5. Példák a csoportsérelem bekövetkezésére.

modell e két veszély között a közlés által ténylegesen közvetített társadalmi rangállítást keresi, és megköveteli, hogy az ítélet ezt a következtetést konkrétan megindokolja.

Abban az ügyben, amelynek alapjául egy helyi politikus nyilatkozata szolgált, a „Ha a cigányok Európa rejtett erőforrásai, akkor lehetne deportálni őket, hogy kibontakozhassanak" kijelentés miatt a bíróságok a roma felperes becsülethez és emberi méltósághoz fűződő jogának megsértését is megállapították. A másodfokon eljárt ítélőtábla az Alkotmánybíróság egyik párhuzamos indokolásából vett mércét alkalmazta, amely szerint a kollektív jogvédelmi teszt kialakítása a bíróságok feladata, és a joggyakorlat ehhez olyan szempontokat határozhat meg, mint hogy a konkrét jogsértésnek az egyén élethelyzetét alapvetően meghatározó közösséget kell érnie, amely közösséghez tartozás megszüntetése a tag számára nem lehetséges, vagy emberi méltóságának feladásával, illetőleg jelentős sérelmével járna, továbbá hogy a társadalom értékítélete szerint a sérelem alkalmas-e a célzott közösség tagjaiban a jogsérelem ismételt bekövetkezése miatti félelem keltésére.[267]

A 2015-ös döntés a „következetes bírói gyakorlatra" hivatkozva fejtette ki, hogy ha a kifogásolt közleménynek több lehetséges értelmezése van, és ebből legalább egy alkalmas a jogsérelem megállapítására, akkor ezt kell alapul venni. A korábban bevett „méltányos értelmezés" elve mára kiveszett a joggyakorlatból; a Kúria egy 2021-es döntésében arra az általános szempontra utalt vissza, hogy ha egy kijelentésnek az általános közfelfogás szerint többféle jelentéstartalma van, és lehetséges olyan értelmezése is, amely az érintett számára jogsértő, nem lehet a másik, a jogsértést kizáró értelmet irányadónak tekintve a felet a jogvédelemtől elzárni.[268]

A döntés ugyanakkor túlzott jelentőséget tulajdonított a közösség tagjaiban való félelemérzet kiváltására alkalmasságnak: a bíróság szerint a „deportálás" szó egy etnikai csoport vonatkozásában – bármilyen céllal – megtévesztő módon történő megemlítése „nyilvánvalóan alkalmas a közösség tagjaiban félelemérzet keltésére, ezáltal a közösségen átsugárzó tartalma folytán a személyiségi jog megsértésére". Mivel a döntés a 96/2008. (VII. 3.), a nem fenntartott 22/1997. (IV. 25.) és a 4/1993. (II. 12.) AB határozatot is idézi, valószínűsíthető, hogy az ítélőtáblára erősen hatott a korábbi, a kollektív igényérvényesítéssel szemben bizalmatlan alkotmánybírósági felfogás. A félelemkeltésre alkalmasság mint értékelési szempont más bírósági döntésben is megjelent.[269]

5.3.2. A nemzeti közösség és a súlyosan sértő közlés mércéje

A nemzeti közösséget érintő ügyek másfajta nehézséget hoznak. A nemzeti identitás társadalmi és politikai jelentése széles, és a nyilvános diskurzusban rendszeresen kapcsolódik történelmi vitákhoz, pártpolitikai konfliktusokhoz és szimbolikus kijelentésekhez. A nagy közösség heterogenitása miatt különösen fontos a IV. fejezetben kifejtett tétel, hogy a „tipikus csoporttag" normatív nézőpont, nem empirikus átlagember: a bíróság feladata nem a magyar identitás autentikus tartalmának meghatározása, és a döntés meggyőző erejét kétségessé tenné, ha a bíróság állást foglalna arról, ki „elég jó" a magyar identitás példájára. A közlés jelentését abból a szempontból kell vizsgálni, hogy a magyar nemzethez tartozáshoz kapcsol-e olyan normatív állítást, amely a tagok egyenrangú státuszát érinti; a többségi helyzet önmagában nem teszi irrelevánssá a méltóságot, a társadalmi erőviszonyok a kontextus részei, a védett státusz univerzális.

A félelemkeltő jelleggel kapcsolatos megközelítést egy másik ítélőtáblai határozatban is alkalmazták,[270] a kúriai felülvizsgálati ítélet azonban mellőzte a „gyűlölködő

[267] Trócsányi László párhuzamos indokolása a 96/2008. (VII. 3.) AB határozathoz.
[268] Kúria Pfv.20001/2021/4.
[269] Fővárosi Törvényszék P.22286/2016/13.
[270] Fővárosi Ítélőtábla Pf.20546/2019/4.

megnyilvánulásra” és az „erőszakra” vonatkozó fejtegetéseket.[271] A perben abban a kérdésben kellett dönteni, hogy sérült-e a felperesek emberi méltósága azzal, hogy a „Magyar ember nem lop, csak kalandozik” című cikkben a szerző a „büdös magyar migránsok” és a „magyar banditák” kifejezéseket használta. A Kúria figyelembe vette a Ptk. törvényjavaslatához fűzött előterjesztői indokolást, amely szerint a „személyiség lényeges vonásának minősülő” fordulat célja, hogy csak komoly esetben és csak ténylegesen a közösséghez tartozók kapjanak jogvédelmet; a „nagy nyilvánosság előtt” fordulaté, hogy magánbeszélgetések ne jussanak a tárgyalóteremig; a „súlyosan sértő” vagy „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó” fordulaté pedig annak elismerése, hogy a kritika bizonyos szintjét a közösségnek is tűrnie kell.[272]

A Kúria nem fogadta el a másodfokú bíróság álláspontját, amely szerint a „büdös magyar migráns” és a „magyar banditák” kifejezések csupán a kalandozások elszenvedőinek szempontjából alkalmazott, kifejtett véleménybe ágyazott szófordulatok, és mint ilyenek nem minősülnek a közösség méltósága elleni gyűlölködő támadásnak. Megítélése szerint a „büdös” és a mai közbeszédben pejoratív „migráns” jelző, illetve a „magyar banditák” kifejezés a magyar nemzethez tartozókra alkalmazva a magyar nemzet közösségének méltóságát sérti.

A Kúria támaszkodott az Alkotmánybíróság azon szempontjára, hogy a jogsértés megállapítására önmagában nem ad alapot, ha a vélemény semleges, nem bántó kifejezésekkel is kifejezhető lett volna, a bírálat, az irónia, a provokáció vagy az enyhén sértő kifejezésmód pedig a véleménynyilvánítás szabadságának védelme alatt áll.[273] Ennek alapján a „magyar migráns” kifejezést – bár a „migráns” szó pejoratív jelentése miatt sértő – a véleménynyilvánítás szabadsága által védettnek tekintette, mert a szerző éppen ezt a jelentést kívánta felhasználni a kormány migrációs kommunikációjának szemléltetésére.

A kifogásolt közlés súlyosan sértő jellegét a „büdös” jelző használata okozta, amelynek a Kúria kiemelt jelentőséget tulajdonított: a „büdös” jelző emberre alkalmazva – ha nem a fizikai jelenség leírására szolgál – tudatosan bántó, megalázó, és jelentésénél fogva (taszító, kerülendő, undorító) alkalmas az emberi méltóság megsértésére, az emberi mivolt degradálására. A magyar nemzetet kifejező szóhoz kapcsolt két pejoratív jelző így bármely érintett közösség méltóságát sérti; a „bandita” jelző valamely nép, felekezet, etnikai vagy vallási közösség egészére alkalmazva olyan általánosító megbélyegzés, amely ugyancsak súlyosan sértő.

A kifejezéseket a szövegösszefüggésben és a társadalmi környezetben vizsgálva a Kúria arra jutott, hogy a magyar nemzethez tartozók közösségére nézve indokolatlanul bántók. A szerző a cikkben – a jelenkor és a múlt párhuzamba állításával – annak a kívánságának adott hangot, hogy az uniós hivatalok ugyanolyan határozottsággal lépjenek fel a magyar kormánnyal szemben, mint az augsburgi csatában az európai lovagok a magyar sereggel szemben; a trágár és a magyarságot gyalázó kifejezések írói eszközként a szerző felháborodását voltak hivatottak szemléltetni. A közéleti vitában az elmarasztaló vélemény védett érték, az írói eszköz és az irónia műfaji sajátossága azonban nem ad korlátlan felmentést mások vagy a közösségek méltóságának megsértése alól.

A szerző a kormánnyal szembeni bírálatát a magyar nemzetközösség egészére fogalmazta meg, így a jogsértő kifejezéseket olyan személyi körre is alkalmazta, amellyel szemben maga sem kívánt kritikát megfogalmazni; ezáltal a közlés gondolati tartalma és formája nem állt összhangban. A Kúria a vélemény kifejezésének ezt a formáját indokolatlanul gyalázkodónak, a közlés üzenetéhez szükségtelenül kapcsolódónak, ezért öncélúnak minősítette: a kifejezésmód célja a provokáció és a véleményszabadság határainak feszegetése volt, érdemben

[271] Kúria Pfv.20199/2020/7.
[272] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.5. Példák a csoportsérelem bekövetkezésére.
[273] 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [26]–[27].

nem járult hozzá a közügy megvitatásához, és nem tekinthető a közérdekű vitában az egyén szabad kibontakozásának eszközeként sem.

A döntésből két tanulság szűrhető le. Az egyik, hogy a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésében vagylagos feltételként szereplő „súlyosan sértő" és „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó" jogsérelem ugyanazon közlésrészlet vonatkozásában nemcsak külön-külön, hanem együtt is megállapítható: a súlyosan sértő jellegnél a megalázó szándék és a megbélyegző hatás – az egyéni méltóságsértéseknél irányadó mérce – érvényesül, az indokolatlanul bántó jelleget pedig az teszi megállapíthatóvá, hogy a választott kifejezésmód nem járult hozzá a közvitához, vagyis az „indokolatlanság" a kifejezésmód igazolhatatlanságára vonatkozik. A másik, hogy a bíróságoknak külön mérlegelniük kell, hol húzzák meg a sértő jelleg megengedhetőségének határát: a 6/2021. (II. 19.) és a 7/2021. (II. 19.) AB határozat szerint az enyhén sértő, bántó kifejezésmód a véleménynyilvánítás szabadságának védelme alatt áll, a Ptk. pedig a „súlyosan sértő" fordulatot használja.

5.3.3. Vallási közösségek, közügyek és méltóságsérelem

A vallási ügyek azért különösen tanulságosak, mert a vallási identitás egyszerre lehet mélyen személyes, közösségi és a nyilvános kritika tárgya; a jogi elemzésnek ezért nagy pontossággal kell kezelnie a vallási tanítás, a vallási intézmény, a szimbólum, a hívő közösség és az egyes hívő közötti kapcsolatokat. A 6/2021. (II. 19.) és a 7/2021. (II. 19.) AB határozat egymás mellé helyezése éppen ezt a pontosságot követeli meg: mindkét ügyben létrejött a vallási identitáson keresztüli érintettség, de a közlések státusznormatív jelentése eltérő pályára vitte a jogi minősítést – az egyikben a vallási rítus kifordítása és a hívő identitásra vetülő jelentés elérte a méltóságsérelem szintjét, a másikban a politikai kritikai kontextusban használt vallási ikonográfia mellett a hívő társadalmi rangjára vonatkozó leértékelő állítás nem vált a közlés jelentésének részévé. E két döntés részletes alkotmányjogi elemzése a III. fejezet 3.5. és 3.6. pontjában található; itt a rendes bírósági gyakorlat áll a középpontban.

A vallási közösségek védelme azonos jogi normában szerepel a többi közösség méltóságának védelmével, jóllehet a „gyűlöletbeszéd" általában inkább a faji, etnikai, nemi vagy szexuális preferencia alapú jellemzők miatt célkeresztbe kerülő megnyilvánulásokra utal; ez nem akadálya annak, hogy a gyakorlat meghatározza a vallási közösséget a többitől elkülönítő vonásokat.[274] Az ilyen tényállásokat nehéz értékelni, mert a közlés irányultságánál mindig vizsgálni kell, hogy az az Alaptörvény VII. cikk (2) bekezdése szerint szervezeti formában működő vallási közösségekre és ezen keresztül az egyén emberi méltóságára, vagy magára az egyházra mint az államtól elkülönült közjogi szereplőre irányul-e. Az egyén által magáénak tekintett hit és a vallási érzület az emberi méltóság szükségszerű kifejeződését is jelenti, ezért döntő lehet, hogy a közlés a hívőt, vagy a hitet, a vallást, a vallási érzületet támadja-e, a vallás életformaként megélésére vagy hittételeire vonatkozik-e; ehhez a közügyek vitáinál kialakított alkotmányos szempontok gyakran kevésnek bizonyulnak.

A szólásszabadság elmélete feltételezi a vele ütköző jogokról folytatott racionális vitát, a hitbeli meggyőződés megélése azonban ettől távol áll: a hit nem vélemény és nem is annak kérdése. Ahhoz, hogy a bíró külső szemlélőként értékelhesse a tartalom sértő jellegének fokozatait, meg kell értenie, hogy a hívő szemszögéből mi minősül a meggyőződése elleni szólásnak; a szólásszabadság fogalmai – az igazság keresése, az értékítélet, az objektív szemlélet – a vallásos meggyőződésben más jelentéstartalmúak. További nehézség, hogy a vallási közösségek nem közszereplők, az egyházak mint intézmények viszont részt vesznek a közéletben és alakítják is azt, ezért a velük kapcsolatos véleménynyilvánítás megítélésében az egyházi intézményrendszer cselekedete miatti, magasabb tűrési kötelezettség is a bírói megfontolás

[274] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.5. Példák a csoportsérelem bekövetkezésére.

része lehet. A visszatérő kérdés éppen az, hogy a közlés irányultságánál mennyire vehető figyelembe az egyház közéleti szerepvállalása. A vallási közösségek méltóságának a gyűlölködő és a hitéletet öncélúan sértő közlésekkel szembeni védelmét a magyar szakirodalom önálló monográfiában is tárgyalja, a valláskritika, a blaszfémia és a vallási szimbólumok felhasználásának elhatárolásával együtt.[275]

A Heti Világgazdaság karácsonyi számának címlapján, Gerard „Gerrit" van Honthorst A pásztorok imádása című festményének felhasználásával, a Szent Család egyes tagjainak arca helyére kormánypárti politikusokéit illesztették; a „Nagy Harácsony" címet viselő kép középpontjában egy nagy halom aranyfényű pénzérme volt látható mint az imádat tárgya. A címlapkép egyik szereplője a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése alapján perelt, becsületének és emberi méltóságának megsértését állítva. A bíróság a címlap domináns jelentését nem a katolikus közösség, hanem a megjelenített közszereplők politikai kritikájaként azonosította. Ebből azt a következtetést vonta le, hogy a felperes vallási közösségi tagsága nem teremtett olyan személyes érintettséget, amelyre a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerinti igény alapítható lett volna.[276]

A bíróságok értelmezésében a kép azt fejezi ki, hogy az ábrázolt személyek már-már vallásos áhítattal viseltetnek a vagyonszerzés iránt, és az anyagi javak által is összetartozó közösséget alkotnak; ez a vélemény és ábrázolásmódja nem irányult a keresztény vallás vagy a hívők közösségének megalázására, hanem meghatározóan politikai értékítélet volt, és sem a címlap, sem a lap belső tartalma nem foglalkozott a vallásos élettel vagy a hívők megítélésével. A bíróságok szerint objektív szemlélő számára nem állapítható meg, hogy az ábrázolásmód a vallási közösséget sértené; a jogszabály célzatosságot nem ír elő, „eredménycentrikus", de a közlést teljes társadalmi, jogi és politikai kontextusban kell értékelni, a jelen esetben pedig nem volt szó szélsőséges véleménynyilvánításról vagy konkrét szakrális környezet meggyalázásáról.

Az alkotmányjogi panaszt elutasító alkotmánybírósági határozat lényegi mondanivalóját a III. fejezet 3.5. pontja elemzi; a rendes bírósági gyakorlat szempontjából annyi emelendő ki, hogy a testület helyeselte a közlés célja vizsgálatának jelentőségét, elutasította azt az elsőfokú tételt, hogy közügyek megvitatása esetén egy adott vallás jelképeinek bármely felhasználása feltétlenül jogszerű, és rögzítette, hogy a vallási közösség méltóságának megsértése kifejezett célzat hiányában, akár a vallási tartalom eszköz jellegű felhasználásával is megvalósulhat. A „külső objektív szemléletmód" alapján egyrészt a közösség tagjai sérelemérzetéből nem következik szükségszerűen a jogsértés, másrészt a jogvédelem sem tagadható meg pusztán amiatt, hogy a közlés megfogalmazója mögöttes társadalmi vagy politikai üzenetre hivatkozik; a Kúria a címlapot a lap belső tartalmával együtt megvizsgálva megállapította, hogy az nem irányult a keresztények megsértésére, azonosította a közvetített konkrét politikai véleményt, és annak kifejezési formáját a tartalomhoz képest nem találta önkényesnek, így a támadott ítélet az alkotmányos értelmezés tartományán belül maradt.

Egy másik ügyben az alperesek 2016-ban a budapesti lengyel nagykövetség előtt a lengyel abortusztörvény ellen tüntetést szerveztek, amelyen az I. rendű alperes – nagy nyilvánosság előtt, püspöki ruhában – „Járuljatok szentáldozáshoz!" felhívást intézett a jelenlévőkhöz, majd áldoztató papi tevékenységet imitálva egy jól láthatóan „abortusztabletta" feliratú zacskóból, „Krisztus teste" kijelentés kíséretében, fehér tablettákat helyezett az eléje járuló II. rendű alperes és mások nyelvére; eközben a III. rendű alperes hangosbeszélővel asszisztált a jelenethez.

---

[275] A vallási közösségek, a valláskritika, a blaszfémia és a vallási szimbólumok szólásszabadság-jogi megítéléséhez lásd Koltay András: *A vallások, az állam és a szólás szabadsága*. Budapest, Századvég, 2016. A kötet önálló részben tárgyalja a vallási közösségek méltóságának a gyűlölködő közlésekkel szembeni védelmét.

[276] Fővárosi Törvényszék P.20171/2015/4., Fővárosi Ítélőtábla Pf.20862/2015/5., Kúria Pfv.20636/2016/4.

A felperesek az emberi méltóságra és a vallás szabad gyakorlásához fűződő jogra hivatkoztak. Az elsőfokú bíróság abból indult ki, hogy a performansz megítélésénél a külső szemlélő benyomása szerinti tartalomnak van jelentősége, ez pedig a katolikus egyház abortusszal kapcsolatos nézeteinek kritikája; figyelembe vette, hogy a lengyel és a magyar katolikus egyház a művi terhességmegszakítás körüli vitában markáns álláspontot foglalt el, az előadás pedig nem pusztán valláskritika, hanem társadalmi, politikai, ideológiai vitában kifejtett vélemény volt, amelyet a felpereseknek tűrniük kell; az áldoztatás üzenetének megértéséhez a vallási jelképrendszert az „átlagos katolikus hívőt" meghaladó mértékben kell ismerni.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatva megállapította a felperesek emberi méltósághoz és vallásszabadsághoz fűződő jogának sérelmét: az alperesek az abortuszról folytatott közéleti vitában úgy nyilvánítottak véleményt, hogy az még a katolikus szertartásokat kevéssé ismerők számára is érthetően gyalázkodó, sértő, megalázó tartalmat hordozott, és a katolikus vallás liturgiájának egyik központi elemét, az áldozás szertartását gyalázták meg; a gúnyolódó cselekmény ugyanakkor nem mutatta meg az alperesek abortuszkérdésben elfoglalt álláspontját, és nem volt az egyház álláspontjának kritikájaként sem értelmezhető. A bíróság szerint a cselekmény súlyosan sértő, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jelleget öltött, mert a választott kifejezésmód öncélú volt: nem járult hozzá a közéleti vitához.

A Kúria a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezve az elsőfokú ítéletet tartotta fenn. Indokolásában a sértő, meghökkentő vagy aggodalmat keltő vélemények védettségét az EJEB értékelési szempontjai alapján vizsgálta – így az Otto-Preminger-Institut-ügyben[277] megfogalmazott szempontok szerint: a közügyek szabad megvitatásához való hozzájárulás, a lealacsonyítás és az öncélú vallásgyalázás hiánya, a nyilvánosság terjedelme, valamint a konkrét helyszín és a helyi tényezők. Megállapította, hogy a művi terhességmegszakítás vitájában határozottan véleményt nyilvánító egyház és tagjai – a közszereplőkhöz hasonlóan, függetlenül attól, hogy nem minősülnek annak – szélesebb körben kötelesek a markáns kritikát tűrni; a vélemény szimbolikus cselekményekkel történő kifejezése miatt a liturgiai elemek felhasználása nem volt öncélú, az ironikusan, a gúny eszközével kifejtett vélemény pedig – színvonalától függetlenül – a perbeli esetben nem minősült súlyosan sértőnek, kifejezésmódjában indokolatlanul bántónak vagy megalázónak.

A „Krisztus teste!" ügyben kialakított alkotmánybírósági mércét a III. fejezet 3.6. pontjában részletesen elemeztem. Itt azt emelem ki, hogy az alkotmánybírósági érvelés nem tekintette a vallási közösséghez tartozást olyan körülménynek, amely önmagában szűkítené a véleményszabadságot. Ebből számomra az következik, hogy a személyiségi jogi védelemhez a közösségi kötődésen túl a konkrét közlés jelentését, kommunikációs funkcióját és sérelmi súlyát is külön igazolni kell. A döntés jelentőségét ezért nem a korábban már ismertetett alkotmánybírósági formulák megismétlésében, hanem abban látom, hogy a rendes bírósági mérlegelésben miként jelenik meg a közügyi hozzájárulás és a vallási közösség méltóságvédelmének viszonya.[278]

Az egyház, a vallás és a vallási közösség tagjainak méltóságára irányuló jogsértés elkülönítésének nehézségét vetette fel az a per, amelyet iszlám vallású felperes indított egy oknyomozó televízió-műsorban elhangzottak miatt. A riportban elhangzott többek között: „Nem alamizsnára hajt a Magyar Iszlám Közösség. Luxusautók és bankszámlák – próféták a saját hazájukban, és pénzügyi dzsihád. […] A Magyar Iszlám Közösség is a rászorulók

[277] *Otto-Preminger-Institut v. Austria* (142. lj.).

[278] 8/2018. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [24], 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [62], 3089/2019. (IV. 26.) AB határozat, Indokolás [26], Fővárosi Törvényszék P.22286/2016/13., Fővárosi Ítélőtábla Pf.20151/2017/3., Kúria Pfv.21163/2018/4.

segítségét tűzte ki célul, de letértek az igaz útról. Az iszlám legfontosabb tanításait a Koránban olvashatjuk. A Magyar Iszlám Közösség alapelveit pedig a Btk.-ban." A felperes szerint a műsor úgy tüntette fel a Magyarországon élő iszlám vallásúakat, mint akik bűnözésből élnek és terroristák, és az iszlám hitűekben megdöbbenést és félelmet keltett.

A bíróság a közlések tágabb kontextusa – a teljes riport – alapján arra jutott, hogy a sérelmezett szövegrészlet a Magyar Iszlám Közösség bűncselekménnyel gyanúsított tagjairól szóló vélemény: a riport a vallási köntösbe bújtatott, jelentős állami támogatással járó szociális ellátással foglalkozott, bemutatta a bűnszervezetben, üzletszerűen elkövetett csalás miatt folyó eljárás részleteit, a készítők pedig kétséget kizáróan külön kezelték a szervezet vezetőinek ténykedését és az iszlám vallási életet; a felperes ráadásul nem volt a Magyar Iszlám Közösség tagja. Önmagában az, hogy egy bűncselekmény egyházhoz kötődik, nem bizonyult alkalmasnak arra, hogy a közösség tagjára a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerinti sérelem háramoljon; kardinális volt, hogy a riport fókuszában nem az iszlám vallás és nem a hívei álltak, az iszlám tanításait nem figurázták ki, hittételeinek nem tulajdonítottak valótlan tartalmat, azokkal szemben nem nyilvánultak meg becsmérlően.[279] Dogmatikailag lényeges, hogy a bíróság határozottan elkülönítette a szervezet vezetőinek ténykedését a vallási élettől: ellenkező esetben szembesülnie kellett volna azzal, hogy az iszlámban a „vallás" és a „világ" nem ugyanazt jelenti, mint a szekuláris európai társadalmakban az „egyház" és az „állam",[280] a közélet nem különül el a vallástól, és a kereszténységéhez hasonló intézményesült egyház nem létezik.

A közösségek méltóságát sértő közlések legfrissebb példája is az elhatárolás jelentőségére mutatott rá. A koronavírus-járvány idején, 2020 márciusában egy politikai napilap „Krónikus" címmel karikatúrát közölt, amelyen balról az országos tiszti főorvos állt a sajtótájékoztatókon használatos pulpitus mögött, jobbra pedig a keresztre feszített Jézus Krisztus volt látható; a tiszti főorvos feje fölötti szövegbuborékban ez állt: „Alapbetegsége függőséget okozott." A bíróság jogerős ítéletében megállapította, hogy az alperes a karikatúra közzétételével megsértette a felperes keresztény vallási közösséghez tartozásával összefüggésben érvényesített, emberi méltósághoz fűződő személyiségi jogát.

A bíróság a kontextus vizsgálatával határozta meg a karikatúra lényegi mondanivalóját: figyelembe vette a műfaji sajátosságokat (a képi megjelenítéshez társuló kevés szöveg, a könnyen felismerhető ábrázolás), valamint azt, hogy a rajz kormánykritikus napilapban, de a húsvét és a pünkösd közötti időszakban jelent meg, miközben a keresztény felekezetek a járványügy kezelésével kapcsolatban nem nyilvánultak meg, nem váltak a közéleti vita részévé. A felek mindegyike a saját olvasatát tartotta az egyetlen lehetségesnek; a jogerős ítélet szerint a karikatúrához többféle értelmezés társítható, az azonban elsődlegesen nem közéleti kérdéshez való hozzászólásként értelmezhető. Mivel a konvencionális Krisztus-ábrázolás önmagában nem minősült a keresztény vallási közösséget súlyosan sértőnek, azt kellett vizsgálni, hogy a közlés kifejezésmódjában indokolatlanul bántó volt-e.

A „függőség" köznyelvi jelentése elsősorban valamely káros szenvedélybetegség, elvontabb értelemben a „kereszten függés" a halált jelentheti; a kormány járványügyi kommunikációjának kritikájára utaló „alapbetegség" kifejezéshez Jézus személyének és halálának társítása azt az értelmezést is lehetővé tette, hogy Jézus hite vagy vallási tevékenysége „betegség", amely a halálát okozta. A közlés választott formája – közérthetőség hiányában – objektíve nem volt alkalmas azoknak a gondolatoknak a kifejezésére, amelyeket az alperes a karikatúra üzenetének szánt; a gúny nem mutatta be az alperes olyan közéleti álláspontját, amely a katolikus vallási közösség valamely közéleti vitában elfoglalt álláspontjának kritikájaként lett volna értelmezhető. Ezért a jogerős ítéletek a vallási jelkép felhasználását önkényesnek és öncélúnak

[279] Fővárosi Törvényszék P.20675/2015/52., Fővárosi Ítélőtábla Pf.20589/2018/3.
[280] Maróth Miklós: *Iszlám és politikaelmélet*. Budapest, Akadémiai, 2013. 21.

tartva megállapították, hogy a választott kifejezésmód a keresztény vallási közösség, ezen keresztül a felperes emberi méltóságát indokolatlanul sértette.[281]

A jogerős ítélet elleni alkotmányjogi panaszt a 3488/2022. (XII. 20.) AB határozat elutasította. Az érdemi indokolás abból indult ki, hogy a karikatúra nem irányult a keresztény vallás kigúnyolására, és önmagában Krisztus kereszthalálának grafikai ábrázolására nem vonatkozik az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében rögzített tilalom, a gúny tárgya a koronavírussal összefüggő kormányzati tájékoztatás és kommunikáció volt; ugyanakkor vizsgálni kell azt is, hogy a közlés – a közéleti vitától függetlenül – hordoz-e a vallás gyakorlóival kapcsolatos negatív értékítéletet. Az Alkotmánybíróság egyetértett azzal, hogy a „függőség" és az „alapbetegség" fordulatokkal a kormányzati tájékoztatót Jézus kereszthalálával is összefüggésbe hozták; az objektív intézményvédelem kiüresedne, ha a jogalkalmazás figyelmen kívül hagyná, mit jelent egy vallási közösség tagjai számára a hitük központi elemének karikírozása, még ha a közlésnek ilyen célja nincs is. Mivel a közlés a közéleti tartalom és a vallásos érzékenységet sértő elem között nem teremtett egyértelmű okozati összefüggést, a sértő szövegrész közlése öncélú volt. A döntésekből leszűrhető szempontok szerint egy véleménynek többes üzenete lehet, és a jogsértő közlés nem élvez feltétlen mentességet pusztán azért, mert védett – például a közügyek körébe tartozó – elemek is vegyülnek bele; a közösség tagjainak sérelemérzetéből nem következik szükségszerűen a jogsértés, de a jogvédelem sem tagadható meg a mögöttes politikai üzenet miatt; ha pedig a karikatúra a közérthetőség hiányában többféle értelmezésre ad módot, azt kell vizsgálni, hogy a választott forma mennyiben járul hozzá a közügyek vitájához, és objektíve alkalmas eszköze-e a kifejezni kívánt gondolatnak.[282]

5.4. Az ítélkezési tesztek és az indokolás követelménye

A vizsgált gyakorlat visszatérő gyengesége az indokolási rövidzárlat: a „súlyosan sértő", az „emberi mivoltában megalázó", a „dehumanizáló" vagy az „indokolatlanul bántó" fordulatok gyakran úgy jelennek meg, mintha önmagukban eldöntenék a jogkérdést, holott éppen azt a következtetést nevezik meg, amelyhez az ítéletnek el kell jutnia. A státusznormatív megközelítés ezért fokozott indokolási fegyelmet követel: a bíróságnak rekonstruálnia kell a közlés társadalmi jelentését, meg kell határoznia, milyen közösségi ismérv alapján éri el az egyént, és ki kell bontania, milyen státuszt tulajdonít a megjelölt csoport tagjainak. A minősítő fogalom a gondolatmenet végén, az odavezető indokokból kap tartalmat; ez a követelmény a jogbiztonság mellett a szólásszabadságot is védi, mert láthatóvá teszi, mely normatív elem indokolja a jogi beavatkozást.

A gyakorlat másik jellegzetessége a különböző „tesztek" iránti vonzalom: az átsugárzási teória, a sérülékenységi teszt, a közvetlen érintettség, a támadó jelleg és az objektív alkalmasság időnként egymás mellé kerül anélkül, hogy világossá válna, melyik milyen jogkérdést rendez. A strukturált mérlegelés értéke éppen a funkciók szétválasztásában áll: az érintettségi vizsgálat a felperes és a közösségi közlés közötti anyagi jogi kapcsolatot rendezi, a jelentésrekonstrukció a közlés társadalmi tartalmát tárja fel, a státusznormatív értékelés azt vizsgálja, érinti-e ez a tartalom az egyenrangú emberi státuszt, a súlyossági mérce a jogi beavatkozás küszöbét jelöli ki, az arányosság pedig a válasz intenzitását. Ha ezeket egyetlen összetett formulába sűrítjük, a teszt könnyen varázsigévé válik; ha külön lépésekben kezeljük, az ítélet ellenőrizhetőbb lesz. A magyar gyakorlatból több döntés is ebbe az irányba mutat, egységes módszertan azonban még nem kristályosodott ki.

---

[281] Fővárosi Törvényszék P.21457/2020/14., Fővárosi Ítélőtábla Pf.20273/2021/4., Kúria Pfv.21047/2021/6.
[282] 3089/2019. (IV. 26.) AB határozat, Indokolás [26].

A magyar esetjog időbeli alakulásában egy kevésbé látványos elmozdulás is kirajzolódik: a korábbi döntések gyakran a jogsértő közlés nyelvi intenzitásából indultak ki, az alkotmánybírósági gyakorlat később egyre erősebben a tartalom irányultságára és az emberi státuszra terelte a figyelmet. Ez a közösségi ügyekben azért fontos, mert egy csoport társadalmi alárendelését kifejező közlés retorikailag akár visszafogott is lehet: a történeti előítéletek és a társadalmi sztereotípiák révén néhány udvarias mondat is világos rangkijelölést hordozhat, ezért az intenzitás csak egy körülmény a sok közül. A döntő munka a jelentés rekonstrukciója – milyen társadalmi viszonyt tételez a beszélő, és ez a hely összeegyeztethető-e az egyenrangú emberi státusz minimumával –, amivel az emberi méltóság polgári jogi tartalma szűkebb, egyben pontosabb lesz: a sértő beszéd nagy része a becsület, a jóhírnév vagy a szólásszabadság területén marad, a méltóság sajátos funkciója ott jelenik meg, ahol a közlés az ember személyi rangját rendezi át. Ez a rendezőelv az egymással versengő jogcímek közötti választásban is segít, ha a bírói indokolás a sérelem tárgyát minden esetben megnevezi, és a tényállásból vezeti le a védeni kívánt normatív pozíciót.[283]

Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok viszonya e területen sajátos ritmust mutat: az alkotmánybírósági határozatok magas absztrakciós szinten fogalmazzák meg az emberi státusz és a személyiség lényegének védelmét, a rendes bíróságokra marad annak eldöntése, hogyan működnek ezek a tételek egy újságcikk, közösségimédia-bejegyzés, plakát, szatirikus kép vagy vallási szimbólumot használó címlap konkrét világában. A státusznormatív megközelítés e párbeszédben közvetítő nyelvet kínálhat: az alkotmányos emberi státusz fogalmát a polgári jogi tényállás szintjén a közlés által tulajdonított társadalmi rang, a közösségi identitás és az egyenrangú bánásmód összefüggésében bontja ki, így az alkotmányos tétel gyakorlati tartalmat kap, a polgári jogi elemzés pedig saját fogalmi rendet építhet – a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése esetében annál is inkább, mert maga a törvényi konstrukció is az emberi méltóságra épít.

5.5. A közlés jelentésének rekonstrukciója

A közlés jelentésének meghatározása maga is jogalkalmazási probléma. A státusznormatív vizsgálat csak akkor lehet ellenőrizhető, ha az ítélet azt is láthatóvá teszi, milyen olvasói nézőpontból rekonstruálja a közlés társadalmi jelentését. A magyar személyiségi jogi gyakorlat erre rendszeresen az „átlagolvasó”, az „átlagember”, a „közfelfogás” vagy a „kívülálló/objektív szemlélő” alakját hívja segítségül.[284] Ezek a formulák tárgyilagosságot ígérnek, de a mérce tartalmát végső soron a bíróság tölti ki. Ez a közösségi sérelmeknél különösen fontos, mert a IV. fejezetben (4.4.) kifejtett „tipikus csoporttag” és a véleménynyilvánítási ügyekben használt „átlagolvasó” két különböző nézőpontot képvisel: az egyik azt segít megérteni, kit ér el a közösségre vonatkozó közlés, a másik azt, hogy milyen jelentést hordoz a nyilvánosságban.

Kiindulópontom szerint a személyiségi jogi perekben egy jogkérdés eldöntését erősen befolyásolja a bíró saját erkölcsi felfogása és az, hogy mit gondol az emberi érintkezés megengedhető határairól. A bíróságok az indokolások tanúsága szerint mégis igyekeznek elkerülni a személyes nézet explicit kinyilvánítását, elsősorban annak érdekében, hogy a döntés objektívnek legyen tekinthető.

A jogértelmezésben az emberi tényező szerepére a jogelmélet is reflektált: az amerikai jogi realizmus arra helyezte a hangsúlyt, hogy a bírák hogyan hozzák meg döntéseiket, nem pedig arra, hogyan kellene; felfogásában az ítéleteket a formális szabályok mellett a bírák személyes

---

[283] Vö. Kovács (2024b) i. m. (154. lj.) – 12.6. Összefoglaló észrevételek.

[284] Az ítélkezési gyakorlat nem kizárólag az átlagolvasó kategóriáját használja fel az általánosságban elfogadott értelmezés megjelenítésére. A döntésekben gyakran találkozhatunk a „társadalmi megítélés” (Kúria Pfv.20855/2018/2.), a „társadalmilag kialakult közfelfogás” (Kúria Pfv.21305/2022/5.), a „társadalmi közfelfogás” (Kúria Pfv.20105/2021/4.), a „közmegítélés” (Kúria Pfv.21131/2023/6.) kifejezésekkel, amelyek mind arra szolgálnak, hogy további indokok nélkül közvetítsék a bíróság, pontosabban az eljáró bíró nézőpontját.

tapasztalatai, társadalmi és pszichológiai tényezők, valamint az egyéni értékrendek is befolyásolják. A szellemi előfutárként számon tartott Oliver Wendell Holmes megállapításai úgy is olvashatók, hogy a bírák is emberek, akikre hat a saját társadalmi közegük, ezért többségükben az adott közösség felfogásához igazítják egy-egy szabály értelmezését.[285] Benjamin N. Cardozo híres bon motja szerint a bírák sem állnak „hűvös és távoli magaslatokon", kívül az emberi előfeltevéseken és társadalmi erőkön, „azok a nagy árapályok és áramlatok, amelyek magukkal ragadják a többi embert, nem térnek ki az útjukból azért, hogy a bírákat elkerüljék".[286]

A bírói döntéshozatal szubjektív elemeinek tétele a mai kritikai és jogszociológiai diskurzusban is jelen van: a neorealisták szerint a bírák nem teljesen objektívek, döntéseiket gyakran személyes meggyőződésük, társadalmi környezetük és politikai nézeteik befolyásolják.[287]

Ennek a felfogásnak vannak bizonyítékai a bírói ítéletekben. Jól használható forrás ehhez a közzétett magyar ítéletek legteljesebb tára, a Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY)[288]. Az ott szereplő egyik döntés szerint a „cigánybűnözés" kifejezést értelmező ítélet szerint a cigányság „mint kategória nem elsődlegesen faji alapon értelmezhető […], hanem […] a lakosságnak egy elkülönült, a többségi társadalom hagyományos értékeit […] semmibe vevő csoportjaként, akik egy bizonyos munkakerülő életforma, a magántulajdont, együttélési normákat nem tisztelő erkölcsi felfogás követői."[289] Egy másik ügyben az elsőfokú bíróság azt nyilvánította ki, hogy „a mai Magyarországon a migránsok »behozatala« a hazaárulással nagyjából egyenlőnek tekintett bűnös tevékenység"[290] – a köztudomású tény leple alatt tálalva egy olyan értékelést, amelyet ő a közösség általános felfogásának tartott.

Az átlagosság meghatározásához mércére van szükség. A jogi előírások alkalmazását a jogi mércék segítik, amelyek szélesebb mérlegelést engednek: Schauer szerint a mércék használata növeli a jogászi mérlegelési lehetőséget és rugalmasságot, az egyedi körülmények figyelembevétele pedig igazságosabb eredményre vezet, ezért a jogi előírások és a mércék egyensúlyára célszerű törekedni.[291] Sunstein érvelése szerint a jogi normák és precedensek értelmezésében a kívülálló – például a *reasonable observer* – szempontjainak figyelembevételére van szükség ahhoz, hogy a döntések a közérdeket tükrözzék.[292] Az olyan, az emberi tényezőre nem utaló fogalmak, mint az objektivitás vagy az észszerűség, jogilag önmagukban megfoghatatlanok, és csak akkor nyernek értelmet, ha ismerjük a viszonyítási pontot; a jogalkalmazásban ezért kiegészülnek egy alanyi mércével, jellemzően egy idealizált személy alakjával.[293]

Az írott jog szabályai valamilyen „emberkép" alapján alakulnak, a tényállásokban megjelenő magatartások zsinórmértéke pedig gyakran egy idealizált személy, aki egyesíti a téma szempontjából releváns közös jellemzőket. Lábady példaként említi a római jog *bonus et diligens paterfamiliasát*, a korábbi magyar magánjog jó gazdáját, a porosz ALR *Untertanját*, a francia jog *bourgeois*-ját, a common law *reasonable manjét*.[294] A common law bővelkedik ilyen

---

[285] Molnár András: Oliver Wendell Holmes jogi gondolkodása. *Jogelméleti Szemle*, 2011/4. 11.
[286] Benjamin N. Cardozo: *The Nature of the Judicial Process*. New Haven, Yale University Press, 1921. 168.
[287] A témában alapvető jelentőségű művekre példa: Duncan Kennedy: *A Critique of Adjudication: Fin de Siècle*. Cambridge, Harvard University Press, 1997; Richard Posner: *How Judges Think*. Cambridge, Harvard University Press, 2008; Cass Sunstein: *Legal Reasoning and Political Conflict*. Oxford, Oxford University Press, 1996.
[288] https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye.
[289] Gyulai Törvényszék P.20045/2013/47.
[290] Fővárosi Ítélőtábla Pf.21060/2019/5., Indokolás [31].
[291] Frederick Schauer: *Thinking Like a Lawyer: A New Introduction to Legal Reasoning*. Cambridge, Harvard University Press, 2009. 190–202.
[292] Sunstein i. m. (287. lj.) 147–150.
[293] Landi i. m. (46. lj.) 51.
[294] Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 15.

fikciós alakokban: a legismertebb a *man on the Clapham omnibus*, az átlagos intelligenciájú és tapasztalatú észszerű ember hipotetikus figurája,[295] akinek regionális változatai (a Bondi villamoson vagy a Shau Kei Wan villamoson utazó ember, a védjegyeket összekeverő *„moron in a hurry”*) is kialakultak.[296] E figurák a kártérítési jogban váltak hivatkozási alappá, majd használatuk átterjedt a büntetőjogra és a rágalmazási jogra, ahol az előreláthatósági szabály alkalmazását könnyítette – az esküdtek eljárásba vonása mellett. A büntetőjog és a kártérítési jog ugyanakkor érzékeny a vádlott vagy a károkozó tényleges tulajdonságaira (például az életkorra), ezért az észszerű személy szubjektív és objektív jellemzőinek pontos kombinációja az egyedi esetben mindig gondos mérlegelést kíván.

A közjog is felismerte a fikciós személyben rejlő előnyöket, de az alapjogokra kiterjesztett alkalmazáshoz már más emberképre volt szükség: nem a viselkedés, hanem a fikciós személy látásmódja került a középpontba. Az élethelyzeteket kívülről, érdektelen harmadik személy szemszögéből értékelő perspektívára azért van szükség, mert a bírósággal szemben erősen érvényesül a pártatlanság követelménye, amelyet az objektivitás igényével azonosítanak.[297] Így jelent meg a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában a kellően tájékozott választópolgár,[298] az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának szólásszabadsági ügyeiben a tájékozott megfigyelő,[299] a diszkriminációs ügyekben az észszerű megfigyelő,[300] valamint a köz- és magánjog határán az átlagfogyasztó. A *common law* művelői vitatják, hogy az eredetileg mindenki által értett leírások alkalmasak-e a mai, sokszínűbb ember jellemzésére. Sunstein arra is figyelmeztet, hogy a *reasonable observer* fogalma szubjektívvé válhat, és eltérő értelmezéseket eredményezhet a megfigyelők társadalmi-kulturális háttere szerint.[301]

Az árnyalódást jól példázza az Egyesült Államok Legfelső Bírósága által alkalmazott támogatási (*endorsement*) teszt alakulása. A *Lemon v. Kurtzman*-ügyben meghatározott,[302] majd a *Lynch v. Donnelly*-ügyben[303] is használt teszt szerint az alapítási klauzula megsértése akkor következik be, ha egy észszerűen gondolkodó, tájékozott megfigyelő számára a kormány cselekvése a vallás támogatásaként tűnik fel.[304] Sandra Day O’Connor bíró finomító javaslata heves vitákat váltott ki, mert a megfigyelőt olyan tulajdonságokkal és tudással ruházta fel – a kifogásolt esemény vagy szimbólum egész történetének és teljes kontextusának ismeretével –, amit sokan kétségesnek tartottak egy, az átlagosság figyelembevételét kívánó mércénél. A fő kérdés az volt, mennyire specializálható az elképzelt szemlélő alakja ahhoz, hogy perspektívája még általános maradjon.[305] Hogy ez nem pusztán angolszász probléma, azt hazai ítéletek is

---

[295] Lord Macmillan bíró indokolása a *Glasgow Corporation v. Muir*-ügyben [1943] AC 448.

[296] Arról, hogy ez alak miért nem futott be akkora karriert, mint claphami kollégája, lásd Simon Stern: From Clapham to Salina: Locating the Reasonable Man. *Law and Literature*, Vol. 36, No. 3 (2024), 391–417.

[297] Mayo Moran: The Reasonable Person: A Conceptual Biography in Comparative Perspective. *Lewis & Clark Law Review*, Vol. 14 (2010), 1235.

[298] 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [28].

[299] Az Első Alkotmánykiegészítéssel kapcsolatos állítások megítéléséhez használt ún. jóváhagyási teszt alanya. Alkalmazását O’Connor bíró javasolta a *Capitol Square Review and Advisory Board v. Pinette*-ügyben [515 U.S. 753 (1995)].

[300] *Terry v. Ohio*, 392 U.S. 1 (1968).

[301] Sunstein i. m. (287. lj.) 65–68., 115–118.

[302] *Lemon v. Kurtzman*, 403 U.S. 602 (1971).

[303] *Lynch v. Donnelly*, 465 U.S. 668 (1984).

[304] Kovács Helga: „Hamlet Without the Prince” – The US Supreme Court on Religious Practice Changes in Case Law in the Light of the *Kennedy v. Bremerton School District* Case. *Public Governance, Administration and Finances Law Review*, Vol. 8, No. 1 (2023), 23–41.

[305] A vitát összefoglalja például Jesse H. Choper: The Endorsement Test: Its Status and Desirability. *Journal of Law & Politics*, Vol. 18, No. 2 (2002), 499–536.; Marie A. Failinger: In Praise of Contextuality – Justice O’Connor and the Establishment Clause. *Hamline Law Review*, Vol. 29, No. 1 (2006); Mark Strasser: The Endorsement Test Is Alive and Well. *Pepperdine Law Review*, Vol. 39 (2013); Caroline King: The Most Reasonable Standard: Why Justice O'Connor's Endorsement Test Applying the Reasonable Observer Should Be the Preferred Test for

mutatják: az Alkotmánybíróság egy választási kampányüzenettel kapcsolatban állapította meg, hogy a közügyek demokratikus vitájában az érintettek a politikai történéseket összefüggéseikben értelmező polgárok, akik tisztában vannak a pártpolitikai véleménynyilvánítás túlzásokra hajlamos jellegével.[306] A tájékozott választópolgár ilyen leírásával szemben felhozható, hogy a racionálisan döntő, a mögöttes tartalmat is megértő választópolgár aligha érvényes paradigma, mert nem számol a tájékozatlansággal, az előítéletekkel, a politikai kötődéssel, a manipulálhatósággal és a sztereotípiákkal.[307]

A médiatartalmak fogyasztójának – az „átlagolvasónak" – nincs ilyen részletgazdagon kidolgozott elméleti megfelelője. Aki hosszan keresi az átlagolvasó kritériumait a jogirodalomban vagy az ítélkezési gyakorlatban, csalódni fog: az elmélet eddig alig szentelt figyelmet a magánjogi – főként a személyiségi jogi és a sajtó-helyreigazítási – vitákban állandósult kategória tartalmi elemeinek. A BHGY-ben közelítőleg 160 olyan kúriai határozat található, amely egy szöveget az átlagolvasó szemszögéből értelmez, de egy sincs közöttük, amely kifejezetten feltárná, hogy pontosan mit tekintett a bíróság az átlagolvasó nézőpontjának. A határozatok elsöprő többségében csak az a visszatérő fordulat szerepel, hogy a kifogásolt közlést nem a felperes szubjektív sértettség-érzéséből, hanem az „átlagolvasó" (képi tartalom esetén az „átlagnéző") szempontjából kell értékelni[308], vagyis azt kell megállapítani, hogy „a közlések az átlagolvasó számára milyen jelentéstartalmat közvetítenek"[309]; a mérlegelés szempontjait és indokait azonban a határozatok jellemzően nem, vagy csak érintőlegesen tartalmazzák, és rendszerint csak a következtetés ismerhető meg.

Az átlagolvasót illető bírói megállapítások – példálózó válogatásban – így hangzanak: „az átlagolvasó […] nem társít [hozzá] ilyen tartalmat"[310]; „nem vonható le abból olyan következtetés az átlagolvasó számára, hogy a felperes bármilyen módon egyetértene a fenyegetéssel"[311]; „a sérelmes közlés az átlagolvasóban megütközést kelt"[312]; „az érdekeltség (érintettség) […] az átlagolvasó számára […] meghatározott személyek közötti gazdasági-üzleti kapcsolatra utal"[313]; „az archív felvételre utaló jelölés […] az átlagolvasó ingerküszöbét nem éri el"[314]; „az átlagolvasó számára lényeges különbség van egy maffialeszámolásnak tekinthető gyilkosságban való bűnsegédi részvétel, valamint egy több ártatlan ember halálát okozó […] közterületi robbantás között"[315]; „az átlagolvasó számára az egyiptológia és az egyiptomi történelem közötti különbség nem nyilvánvaló"[316]. A perben a felek is gyakran megkísérlik bemutatni, szerintük az átlagolvasó hogyan érti az egyes kijelentéseket – például: „az átlagolvasó szemszögéből nézve […] olyan hamis látszat keletkezett"[317]; „az átlagolvasó számára is felismerhető volt, hogy nem jogerős bírósági döntésről számolt be"[318]; „az átlagolvasó számára a »kamu« kifejezés a nem valódi, nem igazi, […] csaláson, megtévesztésen

---

Evaluating Establishment Clause Violations. SSRN, 2014. https://ssrn.com/abstract=2401843 vagy http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2401843; Amy L. Adler: Inverting the Reasonable Observer Test: Religious Symbolism in the Supreme Court's Jurisprudence. *Georgetown Law Journal*, Vol. 75 (1987).

[306] 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [28].

[307] Blutman László: Az Alkotmánybíróság és a szólásszabadság: mostohán a tényekkel. *Közjogi Szemle*, 2023/1. 7.

[308] Kúria Pfv.21319/2022/5.

[309] Kúria Pfv.22204/2011/4.

[310] Kúria Pfv.21483/2021/5.

[311] Kúria Pfv.21392/2019/3.

[312] Kúria Pfv.20382/2019/5.

[313] Kúria Pfv.20078/2021/4.

[314] Kúria Pfv.21266/2019/4.

[315] Kúria Pfv.20378/2016/1.

[316] Kúria Pfv.21230/2011/3.

[317] Kúria Pfv.21961/2018/4.

[318] Kúria Pfv.20317/2021/7.

alapuló intézményt jelenti”[319]; „az átlagolvasó nincs tisztában a rendőrség belső szervezeti felépítésével”[320]; „a »jogerős papír« kitétel alatt az átlagolvasó egyértelműen jogerős ítéletet, határozatot ért”[321].

5.5.1. Az átlagolvasó mint normatív nézőpont

Az átlagolvasó fikciója nem egyszerű technikai segédeszköz: a közlés jogi jelentésének meghatározásakor a bíróság egy hipotetikus személy szemével olvas, majd e személynek tudást, nyelvi kompetenciát, társadalmi tapasztalatot és bizonyos fokú észszerűséget tulajdonít. A döntés kiszámíthatósága azon múlik, hogy ezek a feltételezések az indokolásban felismerhetők és vitathatók legyenek; a státusznormatív modell számára ebből az következik, hogy a társadalmi rangállítás nem a bíró intuitív benyomása, hanem indokolásban rekonstruálandó jelentés.

A szöveg (vagy kép) tartalmát meghatározó hipotetikus személy látásmódját a felek és a bíróság gyakran további magyarázat nélkül kinyilatkoztatják. Bizonyos esetekben ennek van létjogosultsága: az a megállapítás, hogy az átlagolvasó számára a „kamu” jelző csalásra utal, azért nem igényel bővebb magyarázatot, mert közelít a köztudomású tényhez. Más példák viszont kételyt ébresztenek: az, hogy az átlagolvasó éles különbséget lát a maffialeszámolásban való bűnsegédi részvétel és a több áldozatot követelő közterületi robbantás között[322], vagy hogy megkülönbözteti a „fegyverszállítmányok átengedése” és a „fegyverek szállítása” kifejezéseket,[323] már nehezebben áll meg. Önkéntelenül adódik a kérdés: miért nem erőltetik az indokolást sem a felek, sem a bíróság?[324]

A hallgatásnak két lehetséges oka van. Vagy azért nem vitatják a felek az átlagolvasónak tulajdonított bírói értelmezést, mert azt magától értetődőnek – és így elfogadhatónak – tartják; vagy azért, mert szubjektív alapúnak vélik, amelynél nem érdemes az ellenkezőjéről meggyőzni a bíróságot. Márpedig annak, hogy egy hírnévrontási vagy becsületsértési ügyben mit jelent a sérelmesnek tartott szöveg, az ügy eldöntését erősen befolyásoló jelentősége van, mert a bíróság érdemben először ezzel foglalkozik, és ez a megállapítás orientálja a szöveg jogi minősítését is. A szöveg tartalmának megállapítása – amíg a bíróság nem kezdi el a jogi minősítést (tényállításként vagy értékítéletként) – a tényfeltárás körében marad, vagyis ténykérdésben foglal állást; a ténykérdések megállapítását egyébként a felek aktív közreműködése kíséri, a személyiségi jogi és a sajtó-helyreigazítási perekben azonban ez nem jellemző.[325]

Mivel a kérdésnek – ki és mi számít átlagosnak – nincs magyar jogi feldolgozása, az angolszász ítélkezés kínálhat kiindulópontot. A *common law reasonable person* standardja eredetileg felelősségi kérdésekre szolgál, és nem leíró, hanem normatív jellegű: nem azt figyeli, mi az átlagos viselkedés, hanem azt, milyennek kellene lennie; egy szerződéses jogvitában sem az számít, a felek hogyan értelmezték a feltételeket, hanem hogy azok elég egyértelműek voltak-e ahhoz, hogy minden észszerűen tájékozott személy azonos módon értse őket, amit a bíróságnak saját, objektív értékeléssel kell megítélnie. A véleménynyilvánítási perekben viszont a bíróság az átlagolvasót nem magatartás minősítéséhez használja: első lépésként a szöveg jelentéstartalmát kell tisztáznia, mégpedig nem úgy, hogy az alperes megfelelően vagy helyesen fogalmazott-e, hanem úgy, hogy egy érdektelen harmadik személy a leírtakat hogyan

[319] Kúria Pfv.21288/2019/3.
[320] Kúria Pfv.20839/2015/4.
[321] Kúria Pfv.20862/2018/7.
[322] Kúria Pfv.20378/2016/1.
[323] Kúria Pfv.20251/2023/6.
[324] Vö. Kovács Helga: Miért szubjektív az objektív? Az „átlagolvasó” fogalmának felhasználása a személyiségi jogi perekben. *In Medias Res*, 2025/1. 39–70. DOI: 10.59851/imr.14.1.3 – Példa a tipikus fikciós személyre: az átlagfogyasztó.
[325] Vö. uo. – A bírói értékelés a tartalom megállapításában.

értette, pontosabban hogyan kellett értenie. Ez a fikció a *quot homines, tot sententiae* talaján áll, és nincs benne a nézetek helyessége szerinti megkülönböztetés. Az átlagolvasó fikciójából ezért hiányzik a *reasonable personhöz* tartozó észszerűségi kritérium – ami átlagos, az nem feltétlenül észszerű –, a megkülönböztető jegye nem az észszerűség, hanem az intelligencia.

Az angolszász rágalmazási ügyekben a teszt annak eldöntésére szolgál, hogy a szavak jelentése azonos-e a kereset benyújtója által nekik tulajdonítottal; a bíróságnak meg kell határoznia a kifogásolt szavak egyetlen természetes és hétköznapi jelentését, mégpedig részletes, a felek számára világos levezetéssel, amely kitér a korábbi mérvadó gyakorlatra, a felek eltérő olvasataira és arra, hogy a bíróság a tesztet miként látja alkalmazhatónak. E teszt alapvetése szerint az átlagember a szavaknak nem jogi jelentést tulajdonít, a „hétköznapi jelentésnek" pedig két eleme van: maguk a szavak és az, amire a hétköznapi ember következtethet belőlük – és a laikus implikációs képessége „sokkal nagyobb, mint a jogászé", „különösen […] ha [az implikáció] becsmérlő"[326]. A hétköznapi olvasók temperamentuma eltérő: „vannak, akik szokatlanul gyanakvóak, mások szokatlanul naivak", és a szélső esetek között kell elképzelni azt az embert, aki a szavaknak a legkárosabb, de reális jelentését tulajdonítaná.[327] E szempontok hűen illeszkednek az ítélkezésbe korábban erősebben bevont esküdtszéki szerepkörhöz: az Egyesült Királyságban és Ausztrália nagy részén évszázadokig az esküdtszék határozta meg a kifogásolt közlés jelentését, a laikus testület indokolás nélkül; a polgári eljárásokban ma már nem vesznek részt esküdtek, de megmaradt az a felfogás, hogy az esküdtek a bíráknál jobban tükrözik a közösségi értékeket és attitűdöket. A mai rágalmazási jog középpontjában ezért a hétköznapi, észszerű olvasóval azonosított hipotetikus bíró áll, aki – lényegében az esküdtek szerepét játszva – úgy határozza meg a sérelmes közlés jelentéstartalmát, hogy elvonatkoztat jogászi képzettségétől és minden, a közönségest meghaladó tudástól.

5.5.2. Az angolszász átlagolvasó és a jelentés bírói meghatározása

Az angolszász bírói gyakorlat az átlagolvasót tisztességes, átlagos intelligenciájú és a közlés egészére figyelő személyként írja le, aki érti a hétköznapi nyelvet, képes a sorok között olvasni, és tartózkodik a botrányos vagy erőltetett jelentések keresésétől; a közlés természetes és szokásos értelmét a teljes szöveg, a műfaj, a megjelenés módja és a közismert társadalmi háttér együtt alakítja.[328] A jelentés meghatározása összbenyomáson alapul: a szövegkörnyezet erősítheti, gyengítheti vagy kiolthatja az egyes szavak elsődleges jelentését, ezért a kiragadott fordulatok aprólékos elemzése könnyen eltávolít a közlés tényleges hatásától, és a mérce kizárja az észszerűtlenül gyanakvó, a jogászi technikával túlelemző és a közönség tényleges olvasási módjától idegen értelmezéseket.

A hipotetikus olvasó nézőpontját a bíró rekonstruálja, ezért az objektivitás az indokolás ellenőrizhetőségében kap tartalmat: az ítéletnek fel kell tárnia, milyen kontextuális elemekből vezette le a közlés jelentését, milyen háttértudást tulajdonított a közönségnek, és milyen okból vetette el a versengő olvasatokat. A bíróság a felek álláspontjától eltérő jelentést is megállapíthat, a felperes által állítottnál súlyosabb tartalmat azonban nem rendelhet a közléshez.

A tűrésküszöb alkotmánybírósági gyakorlata ugyanennek a jelentésrekonstrukciónak egy másik oldalát mutatja: a közéleti vita fokozott védelme nem egyes szavakhoz, hanem a közlés funkciójához, témájához, címzettjéhez és kontextusához kapcsolódik, ezért ugyanaz a nyelvi fordulat eltérő ügyekben eltérő jogi minősítést kaphat. A tűrésküszöb és az emberi státusz alkotmánybírósági fejlődését a III. fejezet 3.4. pontja tárta fel; a jelen vizsgálat számára ebből az a követelmény meghatározó, hogy a közlés minősítése a szöveg, a közéleti vagy más

[326] *Lewis v. Daily Telegraph Ltd* [1964] AC 234, 277.
[327] Uo. 259.
[328] Vö. Kovács i. m. (324. lj.) – Az átlagolvasó tulajdonságai az angolszász bírói gyakorlatban.

társadalmi funkció, a célba vett személyi vagy közösségi kör és a teljes kommunikációs helyzet együttes értékelésén alapuljon.

A közösségi személyiségvédelmi ügyekben a jelentésrekonstrukció két egymásra épülő kérdést fog át: először a közösségről tett állítás objektív tartalmát kell meghatározni, majd azt, hogy e tartalom milyen társadalmi pozíciót tulajdonít a közösség tagjainak; az átlagolvasó és a külső objektív szemlélő alakja akkor segíti ezt a műveletet, ha az ítélet pontosan megnevezi a nekik tulajdonított tudást, tapasztalatot és kontextusérzékenységet. A két vizsgált joggyakorlat egymást olvasva ugyanazt a problémát erősíti fel: az individuális méltósági perekben a bíróságok hosszú ideig a becsület és a jóhírnév társadalmi megítélési mércéit használták, a csoportsérelmi perekben ehhez hozzáadódott a közösségi kapcsolat meghatározásának nehézsége. A státusznormatív modell e két bizonytalanságot egy közös kérdés köré rendezi – milyen normatív státuszt tulajdonít a közlés a személynek –, és bár ez önmagában nem old meg minden ügyet, világosabbá teszi, mit kell a bíróságnak keresnie: a méltóságsérelemnek saját tárgya lesz, amely indokolja, hogy a személyiségi jog rendszerében külön jogi minősítésként jelenjen meg.

5.6. A közösségi joggyakorlat státusznormatív mérlege

A magyar bírói gyakorlatban a státusznormatív olvasat több eleme megjelenik. Az Alkotmánybíróság az emberi státusz teljes, nyilvánvaló és súlyosan becsmérlő tagadásáról beszél, későbbi határozatai az emberi mivolt semmibevételére és a személyiség lényegét alkotó identitáselemekre helyezik a hangsúlyt; a rendes bíróságok egyes ügyekben a dehumanizálás, az alapvető tisztelet megtagadása vagy a legbensőbb emberi értékek megkérdőjelezése felől közelítenek. A közösségi perekben felismerhető a közösséghez tartozás személyiségformáló jelentősége, az individualizáció korlátainak elfogadása, és – a legfontosabb elmozdulásként – a Kúria korrekciója, amely az „átsugárzás” bizonyítása helyett a közösségi tagság személyiségi jelentőségét és a közlés jogi minőségét állította a vizsgálat középpontjába.

Hiányzik azonban az egységes módszertan. A gyakorlat nem választja el következetesen az érintettséget a jogsértéstől; a „súlyosan sértő”, a „dehumanizáló” vagy az „öncélú” minősítés gyakran indokolás nélküli címke marad; a becsület és a méltóság védelmi tárgya összemosódik; az érintettség klasszikus individualizációs mércéjét több döntés indokolatlanul kiterjeszti a csoportsérelemre; és nincs olyan összehasonlítható indokolási tipológia, amely megmutatná, milyen társadalmi jelentés mellett, milyen kontextusban és milyen súllyal ismeri fel a bíróság az egyenrangú státusz sérelmét. Az egyes határozatokból idővel felépíthető volna egy ilyen esetjogi térkép, amely nem tiltott szavak listáját, hanem összevethető érvelési mintákat kínálna.

A státusznormatív modell e szétszórt elemeket egyetlen rendező kérdés köré fűzi: milyen normatív státuszt tulajdonít a közlés a személynek. A magyar közösségi személyiségvédelem így közösségi úton megvalósuló individuális státuszsérelemként írható le, és a pozitív jogi gyakorlat akkor közelít ehhez, amikor az emberi méltóságot az egyenrangú emberi státusz védelmeként értelmezi. Az esetanyag kis száma miatt a magyar gyakorlat önmagában nem elegendő e mérce próbájához; a következő fejezetben ezért az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát vonom be első összehasonlítási alapként, hogy a magyar következtetések egy tágabb és kidolgozottabb esetjogon is mérhetők legyenek.

VI. FEJEZET

A közösségi sérelem egyezményi megítélése – az EJEB gyakorlatának státusznormatív olvasata

Az EJEB gyűlöletbeszéddel, gyűlöletmotivált megfélemlítéssel és közösségi identitással kapcsolatos gyakorlata a véleményszabadság korlátozhatóságára épülő korábbi ügyektől fokozatosan jutott el a közösségi közlés által érintett személyek 8. és 14. cikk szerinti védelméhez. E fejlődés nem tesz minden gyűlöletmotivált bűncselekményt a közösségi személyiségvédelem szempontjából egyformán jelentőssé. Azokat az ügyeket állítom előtérbe, amelyekben a közösségi hovatartozás nem csupán az elkövető indítékát magyarázza, hanem a sérelem jogi szerkezetét is meghatározza: a támadás az etnikai, vallási vagy más közösségi identitáson keresztül éri el az egyén magánéletét, pszichológiai integritását és egyenrangú emberi státuszát. Az esetjog ebben a körben külső kontroll- és összehasonlítási pontként szolgál a IV. fejezetben kidolgozott státusznormatív modellhez, hiszen a strasbourgi gyakorlat nem forrása a magyar Ptk. dogmatikájának, és nem dolgozott ki önálló méltóságelméletet.

6.1. A vizsgálat iránya: a közlő szabadságától a sértett jogi helyzetéig

Az EJEB gyűlöletbeszéddel kapcsolatos esetjoga hosszú időn át a közlő alapjogi pozíciójából indult ki. A tipikus ügyben valamely állam büntetőjogi, közigazgatási vagy polgári jogi szankciót alkalmazott egy közlés miatt, a kérelmező pedig arra hivatkozott, hogy a beavatkozás megsértette az EJEE 10. cikkében biztosított véleménynyilvánítási szabadságát. A Bíróság feladata ebben a szerkezetben a korlátozás egyezményességének ellenőrzése volt. A törvényesség, a legitim cél és a demokratikus társadalomban való szükségesség követelményei a közlés kontextusának, a közérdekű vita jelentőségének, az erőszak vagy ellenségesség kockázatának és a szankció súlyának vizsgálatát igényelték.[329]

Az újabb ügyek más kérelmezői pozíciót tettek láthatóvá. A Bírósághoz egyre gyakrabban fordultak azok, akiket a közlés közvetlenül, valamely csoport tagjaként vagy a csoporttal való kapcsolatuk révén érintett. Kérelmük az állami beavatkozás hiányát sérelmezte: a hatóságok nem vizsgálták ki a fenyegetést, elutasították a jogorvoslatot, figyelmen kívül hagyták az előítéletes indítékot, vagy a közlő szabadságának olyan súlyt tulajdonítottak, amely mellett a sértett magánélete és egyenlő jogállása érdemi védelem nélkül maradt. A jogvita súlypontja ezzel a megengedett korlátozás kérdéséről az állami védelem követelményére helyeződött át.[330] Ez a fejlődés különös jelentőséget kap a közösségi személyiségvédelem dogmatikájában. A közösségre vonatkozó általános kijelentés nyelvileg nem feltétlenül nevezi meg a keresettel fellépő személyt. A közlés mégis állíthat valamit róla, ha a csoporttagság személyes identitásának része, és a csoporthoz rendelt tulajdonság valamennyi vagy tipikus tag társadalmi helyzetére kiterjed. A strasbourgi esetjog az egyén jogvédelmét ebben a szerkezetben is fenntartja. A közösség jogi jelentősége abból fakad, hogy kapcsolóelemként közvetít: a közlés a csoportreferencián keresztül éri el az egyént, a védett jogi pozíció pedig az ő magánéletéhez, pszichológiai integritásához, identitásához és diszkriminációtól mentes joggyakorlásához kapcsolódik.

Natalie Alkiviadou ezt a folyamatot a strasbourgi gyűlöletbeszéd-dogmatika szerkezeti átrendeződéseként írja le. Értékelése szerint a pozitív kötelezettségeken alapuló sértetti kérelmek az EJEE 8. és 14. cikkét a jogterület meghatározó rendelkezéseivé tették, miközben

---

[329] *Handyside v. the United Kingdom*, no. 5493/72, judgment of 7 December 1976, § 49; *The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1)*, no. 6538/74, judgment of 26 April 1979, §§ 59–67.
[330] Sottiaux i. m. (236. lj.), különösen 1206–1210.

az állam felelőssége immár az elégtelen beavatkozás miatt is megállapítható.[331]A változás szabadságjogi kockázatot is hordoz. A 10. cikk beavatkozási tesztjének garanciái könnyen háttérbe szorulhatnak, ha a Bíróság a pozitív kötelezettséget világos fogalmi határok és kellően szigorú súlyossági küszöb nélkül tágítja. A jelen fejezetben ezért a sértetti védelem indokoltságát és korlátait ugyanazon elemzés részeként kezelem.

Az EJEB nem dolgozott ki státusznormatív-jellegű méltóságelméletet. A határozatokban megjelenő *dignity, identity, self-worth, psychological integrity* és *social identity* fogalmai mégis olyan kérdésekre irányítják a figyelmet, amelyek a IV. fejezet modelljének középpontjában állnak. A közlés milyen emberi vagy társadalmi helyet jelöl ki a csoport tagjai számára? Általánosít-e oly módon, amely megszünteti az egyéni megítélés lehetőségét? A közönség számára elfogadható bánásmódi normaként jeleníti-e meg a távolságtartást, a megkülönböztetést vagy a kizárást? Eléri-e az üzenet azt a súlyt, amely mellett a személy egyenrangú emberi státuszának jogi védelme aktiválódik? A strasbourgi gyakorlat e kérdésekhez több, egymással összekapcsolható mérlegelési szempontot kínál.

6.2. A 10. és a 17. cikk hagyományos rendszere

A gyűlöletbeszédet korlátozó állami intézkedések vizsgálatának alapja a 10. cikk (2) bekezdése. A Bíróság állandó tétele szerint a véleménynyilvánítás szabadsága a kedvezően fogadott gondolatok mellett azokra a közlésekre is kiterjed, amelyek sértenek, megbotránkoztatnak vagy nyugtalanítanak.[332] A demokratikus társadalom pluralizmusa e tűrés nélkül nem tartható fenn. A gyűlöletbeszéd minősítésének ezért önmagában nem lehet alapja a közlés durvasága, ízléstelensége vagy a címzettek erős sérelemérzete.

A *Jersild v. Denmark*-ügy szemléletesen rögzítette a közlés és közvetítés közötti különbséget. Az újságíró rasszista fiatalokkal készített televíziós riportot, amelyben szélsőségesen sértő kijelentések hangzottak el. A Bíróság a műsor egészét, az újságírói távolságtartást és a rasszizmus társadalmi bemutatásának célját értékelte, majd megállapította a 10. cikk sérelmét.[333] Ugyanazok a szavak más jogi jelentést hordozhatnak a gyűlöletet leleplező riportban és a gyűlöletet terjesztő politikai felhívásban. A szerzői azonosulás, a műfaj, a közönség számára felismerhető kommunikációs cél és a teljes mű összbenyomása ezért a csoportsérelmes ügyekben is nélkülözhetetlen.

A *Féret v. Belgium*-ügy a politikusi beszéd felelősségét helyezte előtérbe. A kérelmező választási röplapjai a bevándorlókat a jóléti rendszer kihasználásával, kriminalitással és a társadalmi rend veszélyeztetésével kapcsolták össze. A Bíróság elfogadta a büntetőjogi elmarasztalást, és jelentőséget tulajdonított annak, hogy a közlések a külföldiekkel szembeni bizalmatlanság, elutasítás és gyűlölet kiváltására voltak alkalmasak.[334] A politikai vita kiemelt védelme itt is érvényesült, a közlő politikusi státusza azonban a társadalmi hatás súlyát növelte. A választott képviselő vagy pártvezető szavai egyszerre közvetítenek egyéni véleményt és alakítják a csoportok közötti viszonyokat, valamint az elfogadhatónak tekintett bánásmódot.

A *Vejdeland and Others v. Sweden*-ügyben a Bíróság továbblépett. A homoszexuális személyeket erkölcsi romlással és betegségek terjedésével összekapcsoló röplapok nem tartalmaztak közvetlen erőszakfelhívást. A Bíróság szerint azonban a diszkriminatív gyűlölet

---

[331] Natalie Alkiviadou: Positive Obligations, Hate Speech, and the Reconfiguration of Free Expression at the European Court of Human Rights. *Journal of Free Speech Law*, Vol. 6 (2026), 1339–1376., 1348–1349., 1372–1376.

[332] *Handyside v. the United Kingdom* (329. lj.) § 49.

[333] *Jersild v. Denmark*, no. 15890/89, judgment of 23 September 1994, §§ 31–37.

[334] *Féret v. Belgium*, no. 15615/07, judgment of 16 July 2009, §§ 69–82.

súlyos formái az erőszakra való közvetlen felszólítás hiányában is indokolhatnak korlátozást.[335] E megközelítés közel áll a státuszsérelem fogalmához: a jogi jelentőség forrása a közösség tagjaihoz rendelt alacsonyabb erkölcsi és társadalmi minőségben is kereshető. A korlátozás szükségességéhez továbbra is hozzátartozik a közlés célja, közege, elérése és a szankció arányossága. A Bíróság külön jelentőséget tulajdonított annak, hogy a röplapokat fiatal, befolyásolható korú középiskolás diákok szekrényeibe helyezték el, ami a sértő közlés hatását felerősítette. Az ítélet ugyanakkor a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezésére közvetlenül nem vihető át: tárgya a 10. cikk szerinti büntetőjogi elmarasztalás egyezményi felülvizsgálata, a szexuális irányultság pedig nem tartozik a rendelkezés nevesített közösségi ismérvei közé.

A *Savva Terentyev v. Russia*-ügy a mérleg másik oldalát erősítette. Egy blogkomment a rendőrökről szélsőségesen agresszív képet festett, a Bíróság mégis figyelembe vette a rendőrség közhatalmi helyzetét, a bejegyzés csekély elérését, a valós erőszakkockázat hiányát és a politikai kritikával való összefüggését. A büntetőjogi elítélés megsértette a 10. cikket.[336] A döntés arra figyelmeztet, hogy a csoportként megfogalmazott sértő közlés súlya nem választható el a csoport társadalmi helyzetétől. A közhatalommal rendelkező, intézményes védelemben részesülő foglalkozási csoport és a történetileg üldözött kisebbség azonos nyelvi támadása eltérő társadalmi következménnyel járhat.

Az *Erbakan v. Turkey*-ügy a gyűlöletbeszéddel szembeni állami fellépés korlátait világítja meg. A kérelmezőt egy 1994-es választási kampányban elmondott beszéde miatt – mintegy négy évvel később, vitatott hangfelvétel alapján – ítélték el vallási alapú gyűlöletkeltésért. A Bíróság egyfelől megerősítette, hogy a tolerancia és minden ember egyenlő méltóságának tisztelete a demokratikus, pluralista társadalom alapja, és hogy a politikusoknak különös felelősségük, hogy kerüljék az intoleranciát tápláló megnyilvánulásokat. Másfelől megállapította a 10. cikk sérelmét: a politikai szólás büntetőjogi üldözését csak nyomós társadalmi szükséglet és arányos szankció igazolhatja, a jelentős késedelemmel, a beszéd összefüggéseinek figyelmen kívül hagyásával indított eljárás azonban nem felelt meg e követelménynek. Az ügy nem a magyar értelemben vett közösségi személyiségvédelemről szól: a státusznormatív modell számára csupán az egyenlő emberi méltóság mint a demokratikus rend előfeltétele szolgálhat strasbourgi támpontként, önálló magánjogi méltóságteszt nem vezethető le belőle, mert a méltóságra és a toleranciára vonatkozó tétel az ítéletben obiter dictum, a döntés érdemi tétje pedig a büntetőjogi fellépés időbeli és arányossági korlátja.[337]

Az *Atamanchuk v. Russia*-ügyben a kérelmező a nem orosz etnikai csoportokat bűnözésre, rablásra, erőszakra és barbárságra hajlamos közösségként ábrázolta. A többségi döntés elfogadta a korlátozást, jóllehet a közlésből közvetlen erőszakfelhívás nem volt kiolvasható.[338] Lemmens bíró párhuzamos véleménye éppen ezt a pontot tette láthatóvá: a kijelentések xenofób jellege mellett is különbséget kell tenni az ellenségességet kifejező és az ellenségességre felhívó beszéd között. A döntés a strasbourgi gyakorlat egyik tartós bizonytalanságát jelzi. A súlyosan megbélyegző csoportközlés korlátozása igazolható lehet, indokolásának azonban pontosan meg kell neveznie azt a sérelmet, amely az uszítás hiányában is eléri a jogi küszöböt.

---

[335] *Vejdeland and Others v. Sweden*, no. 1813/07, judgment of 9 February 2012, §§ 54–60. Az erőszakra való közvetlen felhívás hiányához és a megbélyegző állítások súlyához lásd §§ 54–55; a fiatal, befolyásolható korú közönség jelentőségéhez § 56. A Bíróság (ötödik szekció) nem állapította meg a 10. cikk sérelmét.

[336] *Savva Terentyev v. Russia*, no. 10692/09, judgment of 28 August 2018, §§ 66–85.

[337] *Erbakan v. Turkey*, no. 59405/00, judgment of 6 July 2006 (kamarai ítélet); a tolerancia és minden ember egyenlő méltóságának tételéhez lásd § 56, az arányossági és időbeli követelményekhez §§ 64–69. A Bíróság megállapította a 10. cikk sérelmét. Az ítélet hivatalos szövege csak francia nyelven érhető el.

[338] *Atamanchuk v. Russia*, no. 4493/11, judgment of 11 February 2020, §§ 50–72; lásd Lemmens bíró párhuzamos véleményét.

A 17. cikk szélsőséges esetekben kizárja az Egyezmény értékeinek lerombolására irányuló joggyakorlást. A *Garaudy v. France*, a *Witzsch v. Germany*, az *M'Bala M'Bala v. France* és a *Pastörs v. Germany*-ügyek a holokauszttagadást, az antiszemita propagandát és a történelmi tények tudatos eltorzítását az egyezményi védelem körén kívül helyezték.[339] A 17. cikk alkalmazása kivételes marad. Túl széles használata megszüntetné a 10. cikk szerinti arányossági vizsgálatot, és ezzel éppen azokat a garanciákat gyengítené, amelyek a vitatható vagy kisebbségi álláspontok védelmét biztosítják.

A *Perinçek v. Switzerland* nagykamarai ítélet a történelmi vita kontextusérzékenyebb megközelítését képviselte. A Bíróság az örmény népirtásra vonatkozó kijelentések tartalmát, svájci környezetét, elérését, a gyűlöletre vagy intoleranciára irányuló felhívás hiányát, az érintett közösség jogait és a büntetőjogi szankciót együtt mérlegelte.[340]A döntés nem oldotta fel a történelmi emlékezet és a csoportidentitás közötti feszültséget, de világossá tette, hogy különböző történelmi tagadások jogi értékelése, minősítése nem vezethető le egyetlen absztrakt formulából és erre általános szabály sem alkotható. Miként ugyanazok a szavak eltérő jogi jelentést hordozhatnak attól függően, hogy tudományos vizsgálatot, politikai bírálatot, szatírát vagy valamely közösség megbélyegzését szolgálják-e, a kontextus és a közlés társadalmi funkciója a jelentés részét alkotja. A Nagykamara elismerte, hogy a kijelentések érintették az örmények és felmenőik méltóságát és identitását, ez önmagában azonban nem igazolta a büntetőjogi szankciót. A holokauszttagadási ügyektől való eltérést a Bíróság a svájci környezet sajátosságaihoz kötötte, nem általános szabályként fogalmazta meg. A státusznormatív olvasatban az ügy az identitásérintés és a státuszsérelem határának egyik legvilágosabb megvonása: egy közösség történelmi emlékezetét és identitását sértő politikai állítás nem válik automatikusan a tagok egyenrangú emberi státuszát tagadó közléssé. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezési tesztjét az ítélet közvetlenül nem adja meg: felülvizsgálatának tárgya egy büntetőítélet, a „népirtás-tagadás" tényállásának[341] pedig nincs magyar magánjogi megfelelője.

6.3. Az *Aksu*-ügy: a közösségi identitás belépése a magánélet védelmébe

Az *Aksu v. Turkey*-ügy a sértetti perspektívájú esetjog első példája. A roma származású kérelmező egy állami támogatással megjelent könyv és két szótár egyes kifejezéseit sérelmezte. A könyv a roma közösséget többek között bűnözéssel, lopással, csalással, agresszivitással és bizonytalan erkölcsi normákkal kapcsolta össze; a szótári jelentések pedig a „cigány" szót metaforikus értelemben fösvény, illetve rendetlen és szegényes hely megjelölésére is használták.[342]

A Nagykamara a kérelmet a 8. cikk alapján vizsgálta. Kimondta, hogy valamely etnikai csoport negatív sztereotipizálása megfelelő súlyosság esetén hatással lehet a csoporttagok identitására és önértékelésére, ezáltal elérheti magánéletüket.[343] Ez a tétel a közösségi hovatartozást az egyéni személyiség jogilag releváns elemévé emelte. A közlés általános csoportreferenciája

---

[339] *Garaudy v. France* (dec.), no. 65831/01, decision of 24 June 2003; *Witzsch v. Germany (no. 2)* (dec.), no. 7485/03, decision of 13 December 2005; *M'Bala M'Bala v. France* (dec.), no. 25239/13, decision of 20 October 2015; *Pastörs v. Germany*, no. 55225/14, judgment of 3 October 2019, §§ 36–48.

[340] *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, judgment of 15 October 2015, §§ 204–280. A holokauszttagadási ügyektől való elhatároláshoz lásd §§ 209–212 és 234–243; az örmények és felmenőik méltóságához és identitásához § 227; a gyűlöletre vagy intoleranciára való felhívás hiányához § 280. A Nagykamara megállapította a 10. cikk sérelmét (tíz szavazat héttel szemben).

[341] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 333. § A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása.

[342] *Aksu v. Turkey* (200. lj.) §§ 12–31 és 44–55.

[343] Uo. § 58.

nem zárta ki az egyéni jogvédelmet. A védelmi kapcsolatot az identitás személyes jelentősége és a sztereotípia kellő súlya teremtheti meg.

A Bíróság végül nem állapított meg jogsértést. A könyvet tudományos igényű munkaként értékelte, figyelembe vette annak egészét és a roma közösség problémáinak bemutatására irányuló célját. A szótárak esetében jelentőséget kapott, hogy a kifogásolt másodlagos jelentéseket metaforikusként jelölték, és a hazai bíróságok a közlés kontextusát megvizsgálták.[344]

A döntés többségi indokolása nagy súlyt adott a nemzeti hatóságok mérlegelésének. Gyulumyan bíró különvéleménye szerint a sztereotípiák történelmi terhe és a hivatalos támogatással megjelent kiadvány tekintélye erősebb védelmi reakciót indokolt volna.[345]
Az ügy dogmatikai jelentősége az érintettség és a jogsértés elválasztásában áll. A kérelmező roma identitása és a közlés csoportreferenciája megteremtette a 8. cikk alkalmazhatóságának lehetőségét. A jogsértéshez további súlyossági és kontextuális vizsgálat kellett. Ez a szerkezet megfelel a státusznormatív modell első két lépésének. A közösségi identitás beviszi a személyt a jogvédelem körébe; a közlés objektív jelentése és státusztartalma dönti el, hogy a védelem ténylegesen aktiválódik-e.

Az *Aksu*-ügy még egy szempontból jelentős: nyitva hagyott egy jogkérdést. A negatív sztereotípia személyes hatását elismerte, a pozitív állami kötelezettség pontos küszöbét azonban nem határozta meg. Nem vált világossá, milyen intenzitásnál köteles az állam polgári, büntetőjogi vagy más jogvédelmi eszközt biztosítani, és a közlő 10. cikk szerinti jogát milyen módon kell a sértetti kérelemben figyelembe venni. A későbbi ügyekben hozott határozatok e nyitott kérdésre építették fel a sértetti jogvédelem részletesebb rendszerét.

6.4. Közösségi identitás és szervezett megfélemlítés: az R.B.–Király–Alković vonal

Az *Aksu*-ügyben a közösségi identitás a negatív sztereotípia révén lépett be a 8. cikk védelmi körébe. Az *R.B. v. Hungary*, a *Király and Dömötör v. Hungary* és az *Alković v. Montenegro*-ügyek ehhez képest más tényállási környezetet mutatnak. A közösségre vonatkozó ellenséges üzenet ezekben az esetekben nem könyvben, szótárban vagy általános politikai közlésben jelent meg, hanem a kérelmezők lakókörnyezetében, fenyegető személyes jelenléttel, illetve ismétlődő magatartásokkal kapcsolódott össze. A közösségi identitás ezért nem csupán a sértő kijelentés tárgyát jelölte ki. Meghatározta azt is, hogy a kérelmezők milyen biztonsággal élhettek saját otthonukban, és milyen társadalmi helyet tulajdonított nekik a környezetük.

Az *R.B. v. Hungary*-ügy előzménye a 2011 márciusában Gyöngyöspatán kialakult helyzet volt. Egy polgárőr-egyesület és két szélsőjobboldali, félkatonai jellegű csoport több napon át vonult a település romák által lakott részén. 2011. március 10-én négy férfi haladt el R.B. háza előtt, amikor a roma származású kérelmező a kertjében tartózkodott gyermekével és ismerőseivel. A férfiak rasszista sértéseket kiabáltak; egyikük azt mondta, hogy a romák véréből épít házat, majd a kerítés felé lépve fejszét lendített a kérelmező irányába. R.B. feljelentése nyomán több, egymással részben párhuzamos eljárás indult, a hatóságok azonban a fenyegetést általános rendzavarásként és zaklatásként kezelték. Az etnikai indíték az eljárás peremén maradt: hatóságok nem hagyták teljesen figyelmen kívül az etnikai indíték lehetőségét, de nem tették azt a vizsgálat központi kérdésévé. Az eljárás elsősorban az egyes cselekményekre – a fenyegetésre, zaklatásra vagy rendzavarásra – összpontosított, és nem tárta fel kellő alapossággal, hogy az elkövető azért választotta-e célpontjául a sértettet, mert roma volt.[346]

---

[344] Uo. §§ 69–87.
[345] Uo., Gyulumyan bíró különvéleménye.
[346] *R.B. v. Hungary*, no. 64602/12, judgment of 12 April 2016, §§ 6–29.

A Bíróság két küszöböt választott el egymástól. A 3. cikknek a 14. cikkel összefüggésben[347] előterjesztett panaszát nyilvánvalóan megalapozatlannak minősítette, mert a bánásmód – a fenyegetés súlya ellenére – nem érte el az embertelen vagy megalázó bánásmódhoz megkövetelt minimumot. E döntés nem a rasszista jelleg hiányát, hanem a 3. cikk különösen magas alkalmazhatósági küszöbét fejezte ki. Ugyanez a magatartás a 8. cikk körében már más megítélést kapott. A kérelmezőt etnikai hovatartozása miatt érő fenyegetés az identitásán és pszichológiai integritásán keresztül a magánéletét érintette. A hatóságoknak ezért olyan vizsgálatot kellett volna folytatniuk, amely a romaellenes felvonulások összefüggésében tárja fel a cselekmény indítékát és jelentését.[348]

Az *R.B.*-ügyben a közösségi és az egyéni sérelem viszonya különösen tisztán látható. A kijelentés nem egy elvont, ismeretlen roma közösséghez szólt: a megfélemlítés egy roma család otthona előtt, félkatonai jelenléttel terhelt helyzetben történt. Az egyéni érintettséget a közvetlen fenyegetés teremtette, a sérelem természetét azonban a közösségi identitás határozta meg. A fejsze felemelése és a vérre utaló mondat nem egyszerű személyes konfliktust közvetített. Azt üzente, hogy R.B. és a vele együtt jelen lévők roma származásuk miatt félelemben tarthatók saját lakókörnyezetükben.

A döntésben a Bíróság kinyilvánította, hogy a pozitív állami kötelezettség nem azonos a büntetőjogi eredménykötelezettséggel. A Bíróság nem azt kívánta meg, hogy a hatóságok minden rasszista hátterű feljelentés nyomán szükségképpen vádat emeljenek vagy elmarasztaló ítéletet érjenek el. A követelmény az volt, hogy a rendelkezésre álló jogi eszközöket a sérelem valós természetének megfelelően alkalmazzák. Ha a hatóság a nyilvánvaló előítéletes indítékot figyelmen kívül hagyja, az identitásalapú támadást közönséges rendészeti eseménnyé fokozza le, és éppen azt az elemet hagyja jogi válasz nélkül, amely miatt a támadás a kérelmező magánéletét érinti.

A *Király and Dömötör v. Hungary*-ügy egyetlen fenyegető incidens helyett a közösségi megfélemlítés szervezett formáját állította előtérbe. A 2012. augusztus 5-én Devecserben megtartott, „Élni és élni hagyni” elnevezésű demonstráción egy jobboldali politikai párt és kilenc, militáns magatartásáról és romaellenes álláspontjáról ismert szélsőjobboldali szervezet vett részt. A négyszáz–ötszáz fős tömeg előtt elhangzott beszédek a romákat bűnözéssel és társadalmi veszéllyel kapcsolták össze, majd a résztvevők a romák által lakott utcákba vonultak. A menet során rasszista jelszavakat skandáltak, egyesek megbontották a rendőrségi kordont, és betondarabokat, köveket, valamint palackokat dobtak a házak kertjeibe. A két roma kérelmező a felvonulás idején ezek egyikének kertjében tartózkodott.[349]

A Bíróság nem azt vizsgálta elszigetelten, hogy melyik kijelentés valósított meg uszítást, melyik kő talált el valakit, vagy melyik résztvevő lépte át a kordont. Az állami reakció egészét értékelte. Az egyik hazai eljárás a beszédeket a rendezvény sajátos társadalmi környezetétől elszakítva

---

[347] A 14. cikk sajátossága, hogy nem önálló jogot biztosít. Mindig valamely más egyezményi joggal összefüggésben alkalmazandó, például: 8. cikk + 14. cikk: a magánélet és az identitás védelmében történt etnikai, vallási vagy más tulajdonságon alapuló megkülönböztetés; 3. cikk + 14. cikk: a gyűlöletmotivált bántalmazás vagy fenyegetés diszkriminatív indítékának elégtelen kivizsgálása; 11. cikk + 14. cikk: valamely kisebbségi csoport gyülekezésének diszkriminatív akadályozása vagy elégtelen rendőri védelme; 10. cikk + 14. cikk: a véleménynyilvánítási szabadság megkülönböztető korlátozása. A csoportsérelmes ügyekben a 14. cikk elsősorban arra vonatkozik, hogy a támadás vagy az állami jogvédelem hiányossága összefüggött-e a kérelmező valamely védett tulajdonságával. Két kérdés releváns: 1. Azért érte-e a személyt a támadás, mert valamely etnikai, vallási vagy más közösséghez tartozott, illetve oda tartozónak vélték? 2. A hatóságok megfelelően feltárták és jelentőségének megfelelő súllyal kezelték-e ezt az előítéletes indítékot? A 14. cikk tehát nem általában a közösség méltóságát védi, és nem önálló gyűlöletbeszéd-tilalom. A közösségi identitás azért válik relevánssá, mert az adott személyt csoporttagsága miatt érte támadás, vagy emiatt nem kapott megfelelő állami védelmet.

[348] *R.B. v. Hungary* (346. lj.) §§ 41–52 és 78–91, valamint a rendelkező rész 1–3.

[349] *Király and Dömötör v. Hungary*, no. 10851/13, judgment of 17 January 2017, §§ 6–16.

vizsgálta, a másik lényegében a bizonyítható fizikai erőszak egyedi mozzanataira szűkült. A felvonulás szervezett, rasszista és megfélemlítő jellege ezért egyik eljárásban sem jelent meg a maga teljességében. A hiányosságok együttes következménye az lett, hogy a nyíltan rasszista demonstráció és az ahhoz társuló erőszak csaknem jogkövetkezmények nélkül maradt.[350]

A *Király and Dömötör*-ítélet ezzel a 8. cikk védelmi tárgyát a pszichológiai integritás és a közösségi biztonságérzet irányába pontosította. A kérelmezőket nem azért illette védelem, mert a Bíróság egy jogalanyisággal rendelkező roma közösség kollektív méltóságát ismerte volna el. A jogsérelem személyes maradt. A kérelmezők olyan, romaként azonosítható személyek voltak, akiknek közvetlen lakókörnyezetében a tömeg a roma lakossággal szembeni fenyegető bánásmódot demonstrált. A közösségi jelleg abban állt, hogy ugyanaz az üzenet valamennyi helyi roma számára kétségessé tette az otthon zavartalan használatát és az egyenrangú települési jelenlétet.

Az ügy a státuszsérelem és a közvetlen fizikai sérülés elválasztásához is kapaszkodót ad. A közösség tagjainak egyenrangú helyzete már akkor is sérülhet, amikor a támadás elsődleges eszköze a szervezett félelemkeltés. A kövek és palackok a fenyegetés valósságát erősítették, de a jogi jelentőség nem merült ki az általuk okozott sérülésben. A felvonulás azt a bánásmódi normát jelenítette meg, hogy a roma lakosság megfélemlítése, elkülönítése és lakóhelyének erődemonstrációval történő megszállása elfogadható politikai cselekvés. A hatósági fellépés elégtelensége ezt az üzenetet a nyilvánosság szemében hallgatólagosan megerősíthette.

Az *Alković v. Montenegro*-ügyben a közösségi identitás két dimenziója kapcsolódott össze. Rizo Alković roma származású és muszlim vallású férfi volt, aki családjával egy szociálisan hátrányos helyzetű személyek számára épített podgoricai lakóházban élt. A szomszédokkal fennálló tartós konfliktus során 2009-ben több, etnikai és vallási utalásokkal kísért fenyegetést jelentett a hatóságoknak. Előadása szerint egyik szomszédja lövéseket adott le a terasza irányába; más alkalommal „piszkos cigányokra" utaló kijelentések és baltával, karddal, illetve disznóölő eszközökkel kapcsolatos fenyegetések hangzottak el. 2009. szeptember 22-én, a ramadánt lezáró bajrám ünnepén, nagy keresztet rajzoltak a lakás ajtajára, a falra pedig a költözésre felszólító fenyegetést írtak. A család egy későbbi, a kérelmező lányát érintő incidens után elhagyta a lakást.[351]

A tényállás értékelését nehezítette, hogy a kérelmező és szomszédai között kölcsönösen konfliktusos viszony állt fenn. Alković ellen is indultak eljárások, és a Bíróság nem hagyta figyelmen kívül a konfliktushoz való saját hozzájárulását. E körülmény azonban nem mentesítette a hatóságokat a lövések, a konkrét fenyegetések, valamint az etnikai és vallási indíték érdemi vizsgálata alól. A magánélethez való jog pozitív védelme éppen azt követeli meg, hogy a hatóság a személyközi konfliktus felszíne alatt is felismerje az identitásalapú ellenségességet, ha erre a kijelentések, jelképek és ismétlődő magatartások észszerű alapot adnak.[352]

A Bíróság a 8. cikknek a 14. cikkel összefüggésben bekövetkezett sérelmét állapította meg. A döntésben az otthon nem pusztán a támadás helyszíne volt. A család lakásának megjelölése és az elköltözésre felszólító üzenet a társadalmi jelenlét feltételességét fejezte ki: a kérelmező és családja roma és muszlim identitásuk miatt nem részesültek ugyanabban a biztonságban, amely más lakókat megilletett. Az elköltözés ezért nem egyszerű lakhatási következményként, hanem az identitásalapú kizárás gyakorlati eredményeként is értelmezhető.

---

[350] Uo. §§ 66–82.
[351] *Alković v. Montenegro*, no. 66895/10, judgment of 5 December 2017, §§ 7–35.
[352] Uo. §§ 63–73.

Az *R.B.,* a *Király and Dömötör* és az *Alković*-ügyek közös tétele, hogy a közösségi identitás két különböző funkciót tölt be. Egyrészt megmagyarázza, miért éppen a kérelmező vált a támadás célpontjává. Másrészt meghatározza a sérelem társadalmi jelentését: a közlés vagy magatartás azt üzeni, hogy az adott közösség tagjai saját otthonukban, lakóhelyükön vagy mindennapi környezetükben is megfélemlíthetők, és jelenlétük kevésbé magától értetődő. Az első funkció az előítéletes indítékhoz, a második az egyenrangú státusz sérelméhez tartozik. A kettő összefügg, de nem azonos. A diszkriminatív indíték bizonyítása önmagában még nem írja le a jogsérelem teljes tartalmát; azt is meg kell mutatni, milyen személyes és társadalmi helyzetet teremtett a támadás a közösség tagja számára.

Az *Identoba and Others v. Georgia*-ügy összehasonlító ellenpontként erősíti ezt a következtetést. A homofóbia elleni világnapon tartott tbiliszi menet résztvevőit náluk jóval nagyobb, ellenséges tömeg vette körül, sértegette, halállal fenyegette és részben fizikailag is bántalmazta. A megígért rendőri védelem késve és elégtelenül érkezett, a későbbi vizsgálat pedig nem tárta fel megfelelően a homofób indítékot. A Bíróság tizenhárom természetes személy tekintetében a 3. cikknek a 14. cikkel összefüggő sérelmét, a szervezetet és ugyanezeket a kérelmezőket érintően pedig a 11. cikknek a 14. cikkel összefüggő sérelmét állapította meg.[353] A döntés arra mutat rá, hogy a gyűlöletmotivált fenyegetés súlyát nem kizárólag a bekövetkezett testi sérülés határozza meg. Az ellenséges tömeg túlereje, a halálos fenyegetés, a szórványos erőszak, a dokumentált társadalmi előítélet és a rendőri védelem hiánya együtt a 3. cikk küszöbét is elérheti.

Az Identoba a magyar közösségi személyiségvédelem számára elsősorban módszertani jelentőségű. A szexuális irányultság nem tartozik a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésében név szerint felsorolt közösségi ismérvek közé, és az ügy közvetlen tárgya gyűlöletmotivált erőszak, valamint a békés gyülekezés védelme volt. A döntésből ezért nem vezethető le közvetlenül a magyar magánjogi tényállás alkalmazása. Felhasználható viszont annak igazolására, hogy a közösségi identitás elleni verbális támadás, fenyegető környezet és részleges fizikai erőszak egymást erősítő körülmények. A jogi értékelés akkor marad valósághű, ha ezeket nem egymástól elszigetelt mozzanatokként, hanem a közösség tagjainak elhallgattatására és nyilvános jelenlétük visszaszorítására irányuló egységes helyzetként vizsgálja.

6.5. Közvetlen támadás és hatósági passzivitás: a Beizaras-vonal

A *Beizaras and Levickas v. Lithuania*-ügyben a két kérelmező közösségi oldalon közzétett fényképe csókolózás közben ábrázolta őket. A bejegyzéshez több száz komment érkezett; számos hozzászólás homofób sértéseket, kasztrálásra, megégetésre és fizikai erőszakra vonatkozó felhívásokat tartalmazott. A litván hatóságok megtagadták a büntetőeljárás megindítását, és érvelésükben a kérelmezők nyilvános viselkedését provokatívnak minősítették.[354]

A Bíróság a megjegyzések intenzitását, közvetlen célzottságát és erőszakos tartalmát a kérelmezők pszichológiai jóllétére és méltóságára ható sérelemként értékelte. A közlések elérték a 8. cikk alkalmazhatóságához szükséges súlyossági szintet. A 8. cikknek a 14. cikkel összefüggésben végzett vizsgálatban a hatósági döntések mögött megjelenő homofób attitűd is önálló jelentőséget kapott. A jogsértés abból fakadt, hogy az állam nem biztosított hatékony védelmet a szexuális irányultságuk miatt célba vett kérelmezők számára.[355]

---

[353] *Identoba and Others v. Georgia*, no. 73235/12, judgment of 12 May 2015, §§ 68–81 és 91–100, valamint a rendelkező rész 1–5.
[354] *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, no. 41288/15, judgment of 14 January 2020, §§ 7–18 és 120–129.
[355] Uo. §§ 109–130.

Az ügyben a sértetti pozíció közvetlen volt. A fénykép azonosította a kérelmezőket, a kommentek hozzájuk szóltak, és a fenyegetések személyes címzettjei voltak. A közösségi elem mégis meghatározta a jogsérelem természetét: az elkövetők a kérelmezőket szexuális irányultságuk alapján minősítették, és a velük szembeni erőszakot a csoporttagsághoz kapcsolták. A közlés státuszüzenete a társadalmi jelenlét feltételességét fejezte ki. A kérelmezők csak identitásuk elrejtése vagy kapcsolatuk láthatatlanná tétele mellett kerülhették volna el a támadást.

A Bíróság a büntetőjogi eszközt ultima ratio jellegűnek tekinti. Súlyos, közvetlen erőszakra felhívó vagy fizikai és pszichológiai integritást fenyegető közléseknél azonban a polgári jogi jogorvoslat önmagában elégtelen lehet.[356] A homofób indítékú fizikai támadásokkal kapcsolatos *M.C. and A.C. v. Romania*-ügy ugyanezt az eljárási követelményt erősíti, anélkül azonban, hogy a közösségi identitás közvetítő szerepét az itt vizsgált ügyekhez hasonló részletességgel bontaná ki.[357] A pozitív kötelezettség tartalma ezért a sérelem természetéhez igazodik. A jogrendszernek ténylegesen működő védelmet kell biztosítania, a hatóságnak pedig fel kell ismernie és ki kell vizsgálnia az előítéletes motivációt. A kötelezettség nem ír elő automatikus elítélést; hatékony, elfogulatlan és a konfliktus alapjogi természetére érzékeny eljárást követel.

Az *Association ACCEPT and Others v. Romania*-ügyben egy LMBT-témájú film vetítését homofób csoport zavarta meg. A résztvevőket sértegették, fenyegették, a rendezvény megtartása lehetetlenné vált, a rendőrségi és későbbi hatósági reakció pedig nem tárta fel megfelelően az előítéletes indítékot.[358] A Bíróság a közvetlenül jelen lévő kérelmezők 8. és 14. cikk szerinti jogait, valamint a rendezvény szervezőinek gyülekezési szabadságát együtt értékelte. A közösségi ellenségesség itt a személyes integritás és a közös nyilvános részvétel egyidejű korlátozását okozta.

A *Hanovs v. Latvia* és a *Yevstifeyev and Others v. Russia*-döntések a közvetlen verbális támadás újabb példái. A Bíróság a homofób sértéseket és fizikai fenyegetéseket a személyes méltóság, a pszichológiai integritás és az identitás félelem nélküli kifejezésének sérelmeként értékelte.[359]Az állami mulasztás tágabb társadalmi hatását is megnevezte: a hatékony fellépés hiánya normalizálhatja az ellenségességet, fenntarthatja az intolerancia kultúráját, és további hasonló támadásokat ösztönözhet.[360] Ez a megállapítás a státuszsérelem közösségi dimenzióját fejezi ki. Az egyedi támadás jogi kezelése a nyilvánosság számára is üzenetet közvetít arról, milyen bánásmód fér össze az egyenrangú tagsággal.

6.6. Általános csoportközlés és az egyéni jogvédelem: Behar és Budinova

A *Behar and Gutman v. Bulgaria*, valamint a *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*-ügyekben a kérelmezőket nem nevezték meg, és a sérelmezett közlések nem hozzájuk szóltak. Egy bolgár politikus könyvekben, újságcikkekben, televíziós műsorokban és politikai beszédekben hosszú időn keresztül antiszemita, illetve romaellenes állításokat terjesztett. A zsidó közösséget idegen érdekekkel, kizsákmányolással és a holokauszt anyagi célú meghamisításával kapcsolta össze.

---

[356] Uo. §§ 110–111.

[357] *M.C. and A.C. v. Romania*, no. 12060/12, judgment of 12 April 2016, §§ 113–125 és a rendelkező rész 2–3. A Bíróság a 3. és 14. cikk együttes sérelmét az ill-treatment állításainak kivizsgálásával kapcsolatban állapította meg; a fennmaradó panaszokat nem vizsgálta külön.

[358] *Association ACCEPT and Others v. Romania*, no. 19237/16, judgment of 1 June 2021, §§ 96–128 és 138–147.

[359] *Hanovs v. Latvia*, no. 40861/22, judgment of 18 July 2024, §§ 40–54; *Yevstifeyev and Others v. Russia*, nos. 226/18, 236/18, 2027/18 and 22327/22, judgment of 3 December 2024, §§ 63–77.

[360] *Yevstifeyev and Others v. Russia* (359. lj.) § 76.

A roma közösséget bűnöző, erkölcstelen, élősködő és a bolgár társadalomra veszélyes csoportként ábrázolta.[361]

A két ügy a közösségi személyiségvédelemhez legközelebb álló strasbourgi konstrukciót alakította ki. A Bíróság abból indult ki, hogy valamely társadalmi vagy etnikai csoport negatív sztereotipizálása a csoporttag magánéletét akkor érheti el, ha megfelelő súlyosságot mutat. A vizsgálat szempontjai között szerepelt a csoport jellemzője és társadalmi helyzete, a kijelentések pontos tartalma, formája és kontextusa, elérésük mértéke, a közlő pozíciója, továbbá az a hatás, amelyet a közlés a csoport identitására és tagjainak önértékelésére gyakorolhatott.[362]

A felsorolás funkciója túlmutat az eset egyedi körülményein. A Bíróság olyan jelentésrekonstrukciós módszert adott, amely a közlés nyelvi tartalmát a társadalmi hatással kapcsolja össze. A csoport sérülékenysége a közlés társadalmi súlyát alakító körülmény; önmagában nem alapoz meg jogosultságot. A közlő politikusi és médiabeli helyzete az üzenet hitelességét, elérését és normalizáló erejét növelheti. A történeti kontextus megmutatja, milyen már létező sztereotípiákat aktivál a közlés. Az ismétlődés a véletlen vagy alkalmi sértésnél tartósabb státuszüzenetre utalhat.

A *Behar*-ügyben a Bíróság „szélsőséges negatív sztereotipizálásként" minősítette a kijelentéseket, amelyek a zsidókkal szembeni előítélet és gyűlölet felkeltésére irányultak. A *Budinova*-ügyben a roma közösséget olyan hátrányos és sérülékeny csoportnak tekintette, amely különleges védelemre szorul; a politikus közlései a romákat bűnözésre és erkölcsi romlottságra különösen hajlamos közösségként mutatták be.[363] E kijelentések státusztartalma az egyenrangú emberi státuszt érintette. A zsidó és roma személyek a közlés szerint velük született vagy csoporttagságukból szükségképpen következő tulajdonságok miatt kevesebb bizalomra és befogadásra tarthattak igényt.

A bolgár bíróságok jelentős súlyt tulajdonítottak a politikus véleményszabadságának, miközben alulértékelték a közlések kérelmezőkre gyakorolt hatását. Strasbourg ezt a mérlegelést elégtelennek találta, és megállapította a 8. cikk 14. cikkel összefüggésben bekövetkezett sérelmét.[364] Az egyezménysértés közvetlen oka a megfelelő belföldi mérlegelés hiánya volt. A döntésből olyan jogvédelmi eljárás követelménye rajzolódik ki, amely a konfliktusban álló jogokat felismeri, a közösségi közlés súlyát a strasbourgi szempontok alapján értékeli, és érdemi indokolást ad; általános büntetési kötelezettség ebből nem vezethető le.

A döntésekből nem következik automatikus csoporttagi jogsérelem. A Bíróság a 8. cikk alkalmazhatóságát kifejezetten súlyossági küszöbhöz kötötte. A csoport nagy létszáma sem zárta ki a kérelmezők érintettségét. A kijelentések terjedelme minden csoporttagra kiterjedt, a közösségi identitás pedig a kérelmezők személyes és társadalmi önazonosságának része volt. A *Behar és Budinova*-ügyek így elválasztják a grammatikai terjedelmet a létszámtól: az „összes zsidó" vagy „a romák" megjelölés nem veszít egyetemességéből attól, hogy sok személyre vonatkozik.

A státusznormatív modell szempontjából e döntések adják a legerősebb külső igazolást. A csoporthoz tartozás megalapozza az érintettséget; a jogsértés vizsgálata a közlés objektív társadalmi jelentésére, intenzitására és státuszhatására irányul. A szubjektív sérelemérzet bizonyíthatja a hatás egyes elemeit, a jogi minősítést azonban a kontextusban rekonstruált

[361] *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 9–17 és 68–72; *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 9–19 és 63–68.
[362] *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 58–67; *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 54–63.
[363] *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 68–72; *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 64–68.
[364] *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 99–106; *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.) §§ 88–95.

jelentés határozza meg. A közösség nem válik önálló emberi méltóság jogosultjává. A csoport társadalmi reprezentációján keresztül az egyes tag identitása és egyenrangú jogi helyzete kerül védelem alá.

6.7. Vélt tulajdonság és társítás: Minasyan és Ilareva

A *Minasyan and Others v. Armenia*-ügy a sértetti jogállás körét a vélt csoporttagság és a csoporttal való kapcsolat irányába bővítette. Egy újságcikk emberi jogi és LMBT-jogvédő aktivistákat „a nemzet és az állam ellenségeiként” jelölt meg, közzétette közösségimédia-profiljuk elérhetőségét, és arra ösztönözte az olvasókat, hogy kerüljék velük a kapcsolatot, tagadják meg foglalkoztatásukat, és ne bízzanak rájuk oktatási feladatot.[365] A közlés a kérelmezők társadalmi kizárásához konkrét bánásmódi programot kapcsolt.

A kérelmezők egy részét a közlés az LMBT-közösséghez tartozónak feltételezte, másokat a közösség jogainak támogatása miatt célzott. A Bíróság a megkülönböztető indítékot a 14. cikk szerinti – valamely más egyezményi joggal, itt a magánélet védelmével összefüggő – vizsgálat részévé tette, és jelentőséget tulajdonított annak, hogy a támadás a kérelmezőket a védett csoporttal való kapcsolatuk miatt érte.[366] A jogsérelem szerkezete ebben az esetben sem igényelte a tényleges csoporttagság bizonyítását. A közlő által létrehozott társadalmi kategória és az ahhoz rendelt kizáró bánásmód a kérelmezők saját jogi helyzetét érintette.

Az asszociációs sérelem a státusznormatív modell számára két tanulságot hordoz. A közlés társadalmi jelentése olykor erősebb, mint a címzett tényleges tulajdonsága: aki a megbélyegzett közösséghez tartozónak látszik, vagy annak tagjaival szolidaritást vállal, ugyanannak a leértékelő bánásmódnak válhat célpontjává. A jogvédelem alapja továbbra is személyes. A közvetítő kapcsolatot a közlő kategorizáló aktusa, a társítás és az abból levezetett hátrányos bánásmódi norma teremti meg.

Az *Ilareva and Others v. Bulgaria*-ügyben migránsok és kisebbségek jogain dolgozó ügyvédet, önkéntest és emberi jogi szervezet vezetőjét közösségi médiában halálos fenyegetések és erőszakos felhívások érték. A támadások a kérelmezők szakmai tevékenységét, valamint az általuk támogatott csoportokkal való kapcsolatukat célozták. A hatóságok leszűkítették a nyomozást, alulértékelték az események súlyát, és nem vizsgálták megfelelően a fenyegetések mögötti előítéletet.[367]

A Bíróság a 8. cikket a 14. cikkel összefüggésben alkalmazta, és kimondta, hogy az alapvető jogok védelmére irányuló állami kötelezettségek az online térben ugyanolyan erővel érvényesülnek, mint azon kívül.[368] A kérelmezők közvetlenül azonosított címzettek voltak, a támadás indítéka viszont asszociációs jellegű maradt. Az ügy összekapcsolta a fenyegető beszéd, a személyes integritás és a gyűlöletmotiváció vizsgálatát.

Alkiviadou kritikája szerint az *Ilareva*-ítélet a gyűlöletbeszéd fogalmát szükségtelenül terjesztette ki a halálos fenyegetésre. A közlés elsődleges jogi jelentősége a konkrét személyek életét és pszichológiai integritását érő veszélyből fakadt; a 14. cikk és a társítás előtérbe helyezése elmoshatja a fenyegetés önálló dogmatikai természetét.[369] A kritika meggyőző része a fogalmi pontosság követelménye. A gyűlöletbeszéd, a zaklatás és a konkrét fenyegetés eltérő tényállási és jogkövetkezményi kérdéseket vet fel, még akkor is, ha ugyanazon előítéletes indíték kapcsolja őket össze.

---

[365] *Minasyan and Others v. Armenia*, no. 59180/15, judgment of 7 January 2025, §§ 8–18 és 55–71.
[366] Uo. §§ 55 és 70.
[367] *Ilareva and Others v. Bulgaria*, no. 24729/17, judgment of 9 September 2025, §§ 116–147.
[368] Uo. §§ 124–142.
[369] Alkiviadou i. m. (331. lj.) 1369–1372.

A fogalmi elhatárolás a magyar közösségi személyiségvédelemben is lényeges. Ha a felperest névvel vagy más egyedi ismérvvel célzó fenyegetés éri, közvetlen személyiségi jogi igénye a Ptk. általános szabályai alapján is fennállhat. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének sajátos szerepe az általános csoportközlésből eredő egyéni jogsérelem kezelése. Az asszociációs ügyek felhasználhatók a személyes érintettség rugalmas értelmezéséhez, miközben a közvetlen fenyegetés önálló jogi minősítését meg kell őrizni.

6.8. A vallási közösség, a megbotránkozás és a közlés valódi célpontja

A vallási közlésekkel kapcsolatos strasbourgi gyakorlat a csoportirányultság és a jogsértési küszöb vizsgálatához különösen gazdag összehasonlító anyagot ad. A korai *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, *Wingrove v. the United Kingdom* és az *I.A. v. Turkey*-döntések széles mérlegelési mozgásteret biztosítottak az államoknak a vallási érzület és a vallási béke védelmében.[370] Ezekben az ügyekben a Bíróság elfogadta művészeti vagy irodalmi közlések korlátozását, ha azok a hívők számára különösen sértő módon ábrázoltak vallási alakokat vagy tanokat.

A későbbi gyakorlat pontosabb különbséget tett a vallási tan, az intézmény, a vallási vezető és a hívők közösségének minősítése között. A *Giniewski v. France*-ügyben egy újságíró a katolikus tanítás egyes elemei és az antiszemitizmus történeti kialakulása közötti kapcsolatot elemezte. A Bíróság a közérdekű történelmi vitához való hozzájárulást és a hívők közvetlen támadásának hiányát hangsúlyozta, majd aránytalannak találta a szankciót.[371] A *Klein v. Slovakia*-ügyben egy érsek éles, személyeskedő bírálata miatt marasztalták el a kérelmezőt. Strasbourg szerint a közlés nem irányult a katolikus hívők egészére, ezért a csoport vallási érzületének védelme nem igazolta az elítélést.[372]

A *Sekmadienis Ltd. v. Lithuania*-ügyben Jézus és Mária alakját használták kereskedelmi reklámban. A Bíróság figyelembe vette a közlés célját, formáját, korlátozott sértő intenzitását és az állami indokolás általánosságát, majd megállapította a 10. cikk sérelmét.[373] A hívők megbotránkozása valós társadalmi hatás lehetett, jogi súlya azonban nem érte el automatikusan a korlátozáshoz szükséges szintet. Az ügy világosan mutatja, hogy az identitásérintés és a státuszsérelem különböző fokozatok.

Antonio Casciano elemzése az ügynek azt a mozzanatát emeli ki, amely a közösségi sérelem és az egyéni jogsérelem elhatárolása szempontjából különösen fontos: a Bíróság nem tekintette elegendőnek önmagában azt, hogy a reklám vallási érzéseket sérthetett, és azt sem látta bizonyítottnak, hogy a katolikus közösség egésze ténylegesen sértettnek érezte volna magát. Casciano ezzel az érveléssel több ponton vitatkozik, a vita azonban éppen a dogmatikai problémát teszi láthatóvá. A közösséghez kötődő megbotránkozás és az egyes tag jogilag releváns sérelme között önálló igazolási lépés szükséges. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szempontjából ez arra figyelmeztet, hogy a közösségi identitás érintése önmagában nem azonos az egyéni emberi méltóság sérelmével; a jogsértéshez meg kell mutatni, milyen személyes és státuszbeli jelentést hordoz a közlés a közösség tagjai számára.[374]

Az *E.S. v. Austria*-ítélet e fejlődés vitatott pontja. A kérelmezőt Mohamed prófétára vonatkozó kijelentései miatt marasztalták el. A Bíróság elfogadta a hazai bíróságok értékelését, amely

---

[370] *Otto-Preminger-Institut v. Austria* (142. lj.) §§ 47–57; *Wingrove v. the United Kingdom*, no. 17419/90, judgment of 25 November 1996, §§ 52–64; *I.A. v. Turkey*, no. 42571/98, judgment of 13 September 2005, §§ 23–32.

[371] *Giniewski v. France*, no. 64016/00, judgment of 31 January 2006, §§ 43–56.

[372] *Klein v. Slovakia*, no. 72208/01, judgment of 31 October 2006, §§ 45–55.

[373] *Sekmadienis Ltd. v. Lithuania*, no. 69317/14, judgment of 30 January 2018, §§ 73–84.

[374] Antonio Casciano: Il rapporto tra libertà di espressione e di religione secondo la Corte EDU. Note a margine della sentenza sul caso Sekmadienis Ltd. vs Lituania. *L-JUS*, Fascicolo 1/2018, 150–159. A szerző különösen a *Sekmadienis*-ítélet 80–83. bekezdéseihez kapcsolódó érvelést elemzi és részben bírálja.

szerint a közlés tárgyilagos vita helyett vallási türelmetlenség felkeltésére volt alkalmas, és megfelelő ténybeli alap nélkül becsmérelte a vallási tisztelet tárgyát.[375]A döntés kritikusai szerint a vallási béke fogalma túl tág teret adott a sértő vélemény büntetésének, és nem kapott megfelelő súlyt a közlés közéleti összefüggése. Az ügy a jogi mérce kiszámíthatóságának problémáját is felveti: a hívő személy emberi státusza, a vallási tan igazsága és a vallási alak megítélése eltérő védelmi tárgyak.

A *Rabczewska v. Poland*-ügyben a kérelmező provokatív nyelvezettel beszélt a Biblia szerzőiről. A Bíróság a büntetőjogi beavatkozást aránytalannak találta, és hangsúlyozta, hogy a hazai bíróságok nem tárták fel kellően a közlés kontextusát és tényleges társadalmi hatását.[376] A szankció visszatartó hatása a vallási kérdésekről folytatott nyilvános vitát is terhelhette. A vallási közösség védelme így csak olyan indokolással egyeztethető össze a 10. cikkel, amely megmutatja a hívők személyes jogi helyzetét érő konkrét sérelmet.

A vallási ügyekből a magyar gyakorlat számára közvetlenül hasznosítható vizsgálati rend rajzolódik ki. Elsőként a közlés valódi célpontját kell meghatározni. A jelkép, tanítás vagy vallási vezető kritikája érintheti a hívők identitását, ám ebből még nem következik a tagok emberi minősítése. A következő lépés a forma és a tartalmi álláspont kapcsolatának értékelése. A szatíra, karikatúra vagy provokáció erősítheti a közéleti üzenetet, illetve öncélú megalázássá válhat. Végül a közlés státusztartalma döntő: tulajdonít-e a vallásosság alapján alacsonyabb értelmi, erkölcsi vagy állampolgári minőséget a hívőknek, és közvetít-e velük szemben hátrányos bánásmódi normát?

6.9. A visszatartó hatás (chilling effect) két iránya

A véleményszabadság visszatartó hatással szembeni védelme rendszerint az állami szankció oldalán jelenik meg. Büntetőeljárás, elítélés, magas kártérítés, foglalkozástól eltiltás vagy bizonytalan tartalmú jogszabály már alkalmazásával, illetve fenyegető jelenlétével is óvatosságra késztetheti a közéleti vita résztvevőit. A visszatartó hatás túlterjed az ügy kérelmezőjén: mások is elhallgathatnak, ha a jogszerű és jogellenes beszéd határa előre nem látható.[377]

A gyűlöletbeszéd korlátozásánál ez a kockázat különösen erős. A „gyűlölet", „megalázás", „ellenségesség" és „méltóság" nyitott fogalmai megfelelő indokolási fegyelem nélkül a durva, kisebbségi vagy politikailag népszerűtlen véleményeket is elérhetik. Stefan Sottiaux a strasbourgi gyakorlatban egymással versengő megközelítéseket azonosít. Egyes döntések a közlés általános káros tendenciájából indulnak ki, mások az uszítás, a szándék, a közvetlen fenyegetés és a valós kockázat pontosabb feltételeit keresik.[378]A bizonytalan kettősség kiszámíthatatlanságot eredményezhet. A státusznormatív modell ebben a helyzetben a védett jogi érdek pontos megnevezésével segíthet: az alapjogi korlátozás indoka a közlés által közvetített súlyos státusztagadás, és nem a puszta társadalmi helytelenítés.

A *Sanchez v. France* nagykamarai ügy az online környezet sajátos visszatartó hatását vetette fel. Egy politikus nyilvános Facebook-oldalán harmadik személyek muszlimellenes kommenteket tettek közzé; a kérelmezőt e hozzászólások eltávolításának elmulasztása miatt marasztalták el. A Bíróság a politikusi státuszt, az oldal nyilvános jellegét, a kommentek választási kontextusát és az ellenőrzés lehetőségét értékelve nem állapított meg jogsértést.[379] A döntés felelősségi modellje ösztönözheti a gyűlöletkeltő hozzászólások gyors kezelését,

[375] *E.S. v. Austria*, no. 38450/12, judgment of 25 October 2018, §§ 43–57.
[376] *Rabczewska v. Poland*, no. 8257/13, judgment of 15 September 2022, §§ 56–65.
[377] A visszatartó hatás fogalmi kidolgozásához lásd Schauer i. m. (229. lj.).
[378] Sottiaux i. m. (236. lj.) 1193–1211.
[379] *Sanchez v. France* [GC], no. 45581/15, judgment of 15 May 2023, §§ 163–200.

ugyanakkor túl széles alkalmazása a közösségi oldalak elővigyázatossági törléséhez és a politikai vita szűküléséhez vezethet.

A visszatartó hatás másik iránya a sértetti ügyekben válik láthatóvá. A fenyegetés, a célzott zaklatás és a tartós csoportellenes ellenségesség a kisebbségi személyeket, jogvédőket és velük szolidaritást vállalókat távolíthatja el a nyilvánosságtól. A *Dink v. Turkey*-ügyben az örmény identitásról, történelmi traumáról és török–örmény viszonyról író újságírót elítélték a „törökség" megsértése miatt, majd ellenséges kampány célpontjává vált és meggyilkolták. A Bíróság szerint az államnak olyan környezetet kell teremtenie, amelyben mindenki félelem nélkül vehet részt a nyilvános vitában, akkor is, ha nézetei a hatóságok vagy a társadalom jelentős részének álláspontjával szemben állnak.[380]

Az *Özgür Gündem v. Turkey* és a *Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*-ügyek ugyanezt a védelmi dimenziót erősítették. Újságírók elleni erőszak, megfélemlítés, megfigyelés és intim adatokkal való visszaélés esetén az állam passzivitása a 10. cikk hatékony gyakorlását sértheti.[381]A véleményszabadság pozitív kötelezettsége ezért ellenpontja lehet a gyűlöletbeszéd korlátozására irányuló pozitív kötelezettségnek. Az állam feladata nem merül ki a károsnak ítélt beszéd visszaszorításában; a kisebbségi, jogvédői és kritikai megszólalás biztonságos feltételeit is védenie kell.

A kétirányú visszatartó hatás kiegyensúlyozott mércét kíván. Az elégtelen jogvédelem elnémíthatja a célba vett közösség tagjait. A túl tág vagy kiszámíthatatlan korlátozás a vitatható álláspontok közlőit hallgattathatja el. A bírósági indokolásnak ezért mindkét kockázatot az adott ügy konkrét körülményeiben kell értékelnie. A közlés elérése, ismétlődése, a közlő hatalma, a csoport társadalmi helyzete, a közvetlen fenyegetés, a közéleti hozzájárulás és a választott jogkövetkezmény együtt alakítja az arányosságot.

6.10. A strasbourgi gyakorlat státusznormatív mérlege

Az EJEB esetjoga a közösségi sérelem egyéni jogi relevanciáját több, egymásra épülő tételben ragadja meg. A közösségi identitás a magánélet részévé válhat; a csoport negatív sztereotipizálása megfelelő súlyosság mellett érintheti a tag identitását és önértékelését; a közvetlenül nem azonosított csoporttag is rendelkezhet sértetti jogállással; a vélt csoporttagság és a védett közösséggel való társítás is megalapozhatja a diszkriminatív sérelmet; az állam pedig köteles működő és alapjogilag érzékeny jogvédelmet biztosítani.

A 10. és a 17. cikk hagyományos rendszerében tárgyalt ügyek e mérlegelés három elkülönülő elemét világítják meg. A *Vejdeland* azt mutatja, hogy a csoport tagjait erkölcsileg leértékelő közlés az erőszakra való közvetlen felhívás hiányában is elérheti a jogi relevanciát. Az *Erbakan* az egyenlő emberi méltóságot és a toleranciát a demokratikus rend előfeltételeként rögzíti, egyúttal a gyűlöletbeszéddel szembeni büntetőjogi fellépés időbeli és arányossági korlátját is kijelöli. A *Perinçek* azt a határt jelöli ki, ameddig a közösség identitását és történelmi emlékezetét sértő politikai közlés még nem tagadja a tagok egyenrangú emberi státuszát. E három ügy közvetlenül nem a magyar közösségi személyiségvédelemről szól, de a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének értelmezéséhez a súlyossági küszöb, az arányosság és az identitásérintés elhatárolásának szempontjait kínálja.

Az *R.B.–Király and Dömötör–Alković* -ügyvonal ehhez egy további megkülönböztetést kapcsol. A közösségi hovatartozás egyfelől az előítéletes indíték bizonyítéka lehet, másfelől a sérelem társadalmi jelentését alakítja. Az első kérdés arra válaszol, miért éppen az adott

---

[380] *Dink v. Turkey*, nos. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 and 7124/09, judgment of 14 September 2010, §§ 106–139, különösen § 137.

[381] *Özgür Gündem v. Turkey*, no. 23144/93, judgment of 16 March 2000, §§ 42–46; *Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*, nos. 65286/13 and 57270/14, judgment of 10 January 2019, §§ 158–166.

személyt érte a támadás; a második arra, milyen helyzetbe hozta őt a támadás az érintett közösség tagjaként. A közösségi személyiségvédelem szempontjából a második kérdés a meghatározó. A jogsértés nem pusztán attól válik közösségi természetűvé, hogy az elkövető előítéletes indítékból cselekedett, hanem attól, hogy a támadás a csoporttagságon keresztül az egyén biztonságát, identitását vagy egyenrangú emberi státuszát érintette.

E tételek nem alkotnak korlátlan csoportvédelmi felhatalmazást. Az *Aksu*-ügyben a 8. cikk relevanciájának elismerése mellett elmaradt a jogsértés megállapítása. A *Yevstifeyev*-ügyben a Bíróság megtagadta az áldozati jogállást attól a kérelmezőtől, aki egy provokatív politikai szatírát a teljes LMBT-közösségre vonatkozó sértésként értelmezett. A videó egészének célja a homofób propaganda abszurditásának leleplezése volt, és a közlés nem érte el azt a súlyosságot, amely az egyes csoporttag magánéletét érintette volna.[382] A döntés a kontextus elsődlegességét és az észszerű jelentésrekonstrukció követelményét erősíti.

A strasbourgi mérce lépésekre bontva jól áttekinthető. Elsőként a személy és a csoportközlés közötti kapcsolatot kell meghatározni. Ezt létrehozhatja tényleges vagy vélt tagság, közvetlen célzottság, illetve a csoporttal való társítás. Másodikként a közlés objektív társadalmi jelentését kell rekonstruálni a teljes szöveg, a műfaj, a közönség, a történeti háttér és a kommunikációs cél alapján. Ugyanezt a kontextuális megközelítést mutatja az *Index.hu v. Hungary*-ítélet is. Az ezzel kapcsolatos tanulmányban az ügy elemzése során kiemelendő volt, hogy az EJEB a kifogásolt kijelentést nem önmagában értékelte, hanem a közlés tágabb összefüggését, közérdekű jellegét és a szerzői szándékot is figyelembe vette. A provokatív vagy túlzó megfogalmazás jogi jelentése ezért nem választható el attól a kommunikációs helyzettől, amelyben a közlés megjelent.[383]

Harmadikként a súlyossági küszöböt alakító tényezőket kell értékelni: a csoport társadalmi helyzetét, a közlő státuszát, a közlés elérését és ismétlődését, a fenyegetés vagy kizárás tartalmát, valamint az identitásra gyakorolt hatását. Negyedikként a 8., 10. és 14. cikkből eredő jogokat kell összemérni. Végül azt kell megítélni, hogy az állam megfelelő jogvédelmet biztosított-e, illetve a választott jogorvoslat vagy szankció szükséges és arányos volt-e.

A státusznormatív modell részben ugyanezeket a körülményeket értékeli, de eltérő sorrendben és eltérő súlyponttal. Kiindulópontja nem valamely egyezményi jog alkalmazhatósága, hanem az a kérdés, hogy a közlés érinti-e a csoport tagjának egyenrangú emberi státuszát. Ennek során külön vizsgálja a védett közösség létét, a felperes tagságát és a közösségi kötődés személyiségi jelentőségét, majd azt, hogy a közlés objektív jelentése ténylegesen kiterjed-e a közösség tagjaira. Az érintettség és a közlés jelentésének megállapítása után következik a modell sajátos központi kérdése: milyen emberi és társadalmi helyet tulajdonít a közlés a csoport tagjainak, és milyen bánásmódot mutat velük szemben elfogadhatónak?

Az EJEB és a státusznormatív modell közötti legfontosabb különbség ezen a ponton válik láthatóvá. A strasbourgi vizsgálat a közlés egészének jelentését rekonstruálja, majd azt értékeli, hogy e jelentés kellően súlyosan érinti-e a kérelmező identitását, magánéletét vagy pszichológiai integritását. A státusznormatív modell ezen belül önállóan azonosítja a közlés státuszüzenetét. Nem áll meg annál, hogy a közlés negatív tulajdonságot kapcsol a közösséghez, hanem azt is megvizsgálja, milyen következtetést közvetít a csoporttagok társadalmi megítélésére és kezelésére vonatkozóan.

---

[382] *Yevstifeyev and Others v. Russia* (359. lj.) §§ 48–60.

[383] Kovács Helga – Koltay András: A nyilvános viták védelme és a felelős újságírás normái. Az *Index.hu v. Hungary*-ítélet elemzése. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 827–829.

Ha például egy közlés azt állítja, hogy „a romák körében a lopás nem kivétel, hanem életforma”, az EJEB a mondat teljes kontextusát, elérését, közérdekű hozzájárulását, általánosító jellegét és a roma kérelmező identitására gyakorolt hatását vizsgálná. A státusznormatív modell ezen túl azt is kimondja, hogy a közlés a roma személytől csoporttagsága alapján megtagadja a tisztességes magatartás és a megbízhatóság kiinduló vélelmét. A közlés ezzel nemcsak sértő tulajdonságot rendel a csoporthoz, hanem olyan társadalmi helyzetet jelöl ki tagjai számára, amelyben személyes magatartásuktól függetlenül is gyanakvással kezelhetők. A státuszsérelem tehát abban áll, hogy a csoporttag elveszíti az egyéni megítélés lehetőségét.

A státusznormatív modell a sérelem intenzitását saját analitikai kategóriái szerint is részletesebben tagolja; ezek a fokozatok az értekezés rendező eszközei, nem az EJEB terminológiája. Az identitásérintés még csak valamely közösségi sajátosság negatív értékelését jelenti, anélkül, hogy a közlés a tagok egyenrangúságát kétségbe vonná; a stigmatizálás tartós negatív tulajdonságot kapcsol a csoporthoz; a státuszleértékelés a tagokat kevesebb bizalomra, tiszteletre vagy társadalmi részvételre méltóként ábrázolja; a státuszkizárás már egyenlő jogaik vagy társadalmi jelenlétük korlátozását igazolja; az egzisztenciális tagadás pedig magát a közösség jelenlétét minősíti elfogadhatatlannak. A részletes kifejtésük a IV. és a VIII. fejezetben található. Az EJEB gyakorlatában ezek a különbségek a súlyosság, a kontextus és a társadalmi hatás értékelésében jelennek meg, de a Bíróság nem alkot belőlük önállóan megnevezett fokozatokat.

A két megközelítés a jogsértés megállapításának tárgyában is különbözik. Az EJEB nem közvetlenül arról dönt, hogy a közlés a belső jog alapján személyiségi jogot sértett-e. Azt vizsgálja, hogy az állam teljesítette-e az Egyezményből eredő kötelezettségeit: megfelelő védelmet biztosított-e a kérelmező számára, felismerte-e az alapjogi konfliktust, feltárta-e az előítéletes indítékot, valamint elfogadható módon mérlegelte-e a magánélet és a véleményszabadság szempontjait. Az egyezménysértés ezért az állami jogvédelem elégtelenségéből vagy a mérlegelés hiányosságából is következhet, anélkül, hogy Strasbourg maga valamely hazai személyiségi jogi tényállás fennállását állapítaná meg.

A státusznormatív modell ezzel szemben közvetlenül a közlés személyiségi jogi minősítésére irányul. Először azonosítja a sérelmezett státuszüzenetet, majd ennek súlyát méri össze a közlés közérdekű jelentőségével és a véleményszabadság ügybeli súlyával. A jogsértés megállapítását követően külön vizsgálja a megfelelő jogkövetkezmény szükségességét és arányosságát. A jogsértés és a szankció kérdése ezért nem olvad össze: súlyos státuszsérelem fennállása mellett is elképzelhető, hogy csak enyhébb polgári jogi jogkövetkezmény igazolható.

E szerkezeti különbségek miatt nem állítható, hogy valamelyik megközelítés általában gyakrabban vezet jogsértés megállapításához. Empirikus összehasonlítást az is nehezítene, hogy a két vizsgálat nem azonos jogi kérdésre válaszol. Az EJEB az állami eljárás és jogvédelem egyezménynek megfelelő voltát ellenőrzi, míg a státusznormatív modell a közlés által okozott személyiségi jogsérelem tartalmát határozza meg. Az *Aksu*-ügy ezt egyértelműen példázza: a Bíróság elismerte, hogy a negatív sztereotipizálás a kérelmező 8. cikk szerinti jogait érintheti, de a hazai bíróságok mérlegelését megfelelőnek találta, ezért nem állapított meg jogsértést. A *Behar and Gutman*, valamint a *Budinova and Chaprazov*-ügyben viszont a kijelentések súlyossága és a hazai bíróságok elégtelen alapjogi mérlegelése már egyezménysértéshez vezetett.

A státusznormatív modell eredménye ezért két irányban térhet el a strasbourgi kimenetektől, anélkül, hogy általában egyezményességéttágabb vagy „jogsértéspártibb” volna. A pusztán sértő, ízléstelen vagy identitást érintő közlések esetében szűkítheti a jogsértés körét, mert az erős sérelemérzetből önmagában nem következtet a csoporttag egyenrangú emberi státuszának megsértésére. Ha például egy vallási jelkép politikai szatíra eszközeként jelenik meg, a közlés

megbotránkoztathatja a hívőket, de nem feltétlenül tulajdonít nekik alacsonyabb emberi vagy állampolgári minőséget; a státuszüzenet hiánya ilyenkor a jogsértés megállapítása ellen szólhat.

A stigmatizáló, státuszleértékelő vagy kirekesztő közléseknél ugyanakkor a modell határozottabb alapot adhat a jogsértés megállapításához. Ennek oka nem alacsonyabb küszöb, hanem az, hogy pontosan megnevezi a védett jogi érdeket és annak sérelmét. Ha a közlés valamely közösség tagjait eleve megbízhatatlannak, társadalmi részvételre kevésbé alkalmasnak vagy egyenlő jogokra nem méltónak ábrázolja, a státusznormatív elemzés láthatóvá teszi, hogy a sérelem túlmutat a sértő véleményen: a csoporttagokkal szembeni alárendelő vagy kizáró bánásmódot igazolja. A modell így nem feltétlenül több közlést minősít jogsértőnek, hanem pontosabban jelöli ki azt a pontot, ahol a közösség kritikája vagy az identitás megsértése a csoporttag egyenrangú emberi státuszának sérelmévé alakul.

A két rendszer között további fontos különbségek is maradnak. Az EJEE 8. cikke a magánélet tág fogalmán keresztül védi az identitást, az önértékelést és a pszichológiai integritást; a 14. cikk a megkülönböztető indítékot és a védett tulajdonságot kapcsolja ehhez. A magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése ezzel szemben zárt közösségi kört és külön tényállási feltételeket határoz meg. A strasbourgi döntések ezért nem ültethetők át mechanikusan. Mérlegelési szempontjaik és indokolási szerkezetük ugyanakkor közvetlenül hasznosítható.

A Ptk. „súlyosan sértő” és „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó” fordulatának értelmezésében a strasbourgi súlyossági teszt fontos támpont. A csoport történeti sérülékenysége, a közlő társadalmi befolyása, a közlés elérése, a dehumanizáló vagy kriminalizáló sztereotípia, a hátrányos bánásmódra felhívó üzenet és az ismétlődés mind a jogsértési küszöb irányába mutathat. A közéleti vita, a szatirikus vagy művészi funkció, a csekély elérés, a valós fenyegetés hiánya és a közlő hatalmi helyzetének hiánya a véleményszabadság súlyát növelheti.

A pozitív kötelezettség dogmatikája az indokolási kötelezettség jelentőségét is megerősíti. A hazai bíróságnak fel kell ismernie az alapjogi konfliktust, meg kell határoznia a csoporttag személyes érintettségét, rekonstruálnia kell a közlés domináns jelentését, és számot kell adnia a státuszsérelem súlyáról. A közlő szabadságának általános elsőbbsége ugyanúgy elégtelen, mint a közösség sérelemérzetére való puszta hivatkozás. Az egyezménykonform döntés ellenőrizhető mérlegelést kíván.

A strasbourgi fejlődés végső tanulsága a jogvédelem perspektíváinak egyidejűsége. A közösségi megalázás által elért személy magánélete, identitása és egyenlő jogállása tényleges védelmet igényelhet. A közlő szabadsága ugyanakkor a demokratikus nyilvánosság szerkezeti feltétele marad. A jog mindkét oldalon visszatartó hatást válthat ki: fellépésének hiánya a megtámadott csoport tagjait, túlzott beavatkozása pedig a vitában megszólalókat hallgattathatja el. A státusznormatív modell feladata e két veszély között annak pontos meghatározása, hogy a közlés mikor érinti az egyént közösségi hovatartozásán keresztül, és mikor bontja meg olyan súllyal egyenrangú emberi státuszát, amely a jogi korlátozást szükségessé és arányossá teszi.

A strasbourgi gyakorlat kettős tanulsága ezért a következő. Egyfelől a közösségi referencia személy szerinti individualizáció nélkül is elérheti az egyén jogi pozícióját: a csoporttagság és annak személyiségi jelentősége megteremti az érintettséget. Másfelől a jogvédelemhez ezen túl szigorú súlyossági küszöb, a közlés kontextusban rekonstruált jelentésének vizsgálata és a 10. cikk teljes értékű mérlegelése szükséges. Az eltérő személyi, tárgyi és pozitív kötelezettségi szerkezet miatt Strasbourg nem ad kész Ptk.-tesztet; döntéseiből elsősorban indokolási szempontok és kontextusérzékeny súlyossági mércék vihetők át. Ezeket a szempontokat – az érintettség és a jogsértés elválasztását, a közlés domináns jelentésének rekonstrukcióját, a csoport helyzetének és a közlő befolyásának súlyozását, valamint a véleményszabadság önálló mérlegelését – az értekezés a továbbiakban két lépésben hasznosítja. Strasbourg vertikális,

egyezményi mércéje után a VII. fejezetben horizontális jogösszehasonlításban vizsgálom, hogyan oldják meg ugyanezt a kapcsolatot egyes európai nemzeti jogok saját magánjogi, büntetőjogi és alkotmányjogi eszközeikkel; a VIII. fejezetben pedig törekszem e magyar és európai tanulságokat egyetlen bírói értékelési renddé alakítani.

VII. FEJEZET

A közösséget érő közlés és az egyéni személyiségi jog kapcsolata az európai jogrendszerekben

Az előző fejezetben a strasbourgi gyakorlatot a magyar közösségi személyiségvédelem külső kontroll- és összehasonlítási pontjaként mutattam be. Az EJEB azonban nem alakított ki önálló méltóságelméletet, és nem írt elő egyetlen konkrét nemzeti jogtechnikai megoldást sem: azt a részes államokra hagyta, hogy a közösséget érő súlyos közlésből fakadó egyéni jogvédelmet milyen eszközzel biztosítják. Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy bizonyos európai országok jogában ezt a feladatot milyen eltérő jogi technikákkal oldják meg, és hogy a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése hová illeszkedik e technikák sorában. Az elemzéssel a IV. fejezetben bevezetett, majd a VIII. fejezetben részletesen kifejtett státusznormatív modellhez készítek összehasonlító hátteret. Célom annak bemutatása, hogy a különböző jogrendszerek fogalmi választásai mennyiben erősítik meg vagy árnyalják a modell alapfeltevését, amely szerint a közösség a személyiségi jogi sérelem megítélésében nem önálló jogalany, hanem kapcsolóelem.

Az összehasonlítás megmutatja, milyen más jogi megoldások léteznek ugyanarra a problémára, és ezzel pontosabban meghatározható, mi a sajátos a magyar szabályban, és milyen kérdést kell a magyar bírói gyakorlatnak megoldania. Míg az előző fejezet a strasbourgi gyakorlat felől közelített a kérdéshez, ez a fejezet más európai nemzeti jogok megoldásait veszi sorra.
Előbb a magyar szabály komparatív azonosító jegyeit és az összehasonlítás fogalmi eszközeit rögzítem, majd a feltárt megoldásokat dogmatikai modellekként rendszerezem, ezt követően Németország, Lengyelország, Spanyolország, valamint együtt Franciaország és Hollandia megoldását elemzem. A többi rendszert rövidebb összevetésben tárgyalom, végül a strasbourgi és az uniós kereten belül vonom le az összehasonlító következtetéseket.

7.1. A csoportsérelemtől az egyéni jogi pozícióig

7.1.1. Az összehasonlítás tárgya

A csoportra irányuló leértékelő közlés jogi kezelését más uniós tagállami jogok is ismerik, de eltérően válaszolják meg. A különbségek nem részletkérdések: a védett érdek, a jogosulti szerkezet, a közlés és az egyén közötti kapcsolat feltételei, valamint a jogág megválasztása három-négy egymástól alapvetően különböző megoldást eredményez. E megoldások mögött eltérő elméleti előfeltevések állnak: az egyik felfogás a becsületet szigorúan egyéni, névre szóló jogtárgynak tekinti, és minden kollektív referenciájú közlést gyanakvással kezel; a másik a személyiséget eleve közösségileg meghatározottnak tartja, és elismeri, hogy a csoportot érő közlés az egyén önértékelését és társadalmi helyzetét is érinti. A magyar szabály a második felfogás felé mozdult el, de – ahogyan a következőkben látszik – nem egyedüliként.

7.1.2. A csoportsérelem kezelése nem szükségképpen kollektív jogvédelem

Az összehasonlítás első tanulsága módszertani. A „csoportot ért közlés” kifejezés könnyen sugallja, hogy a jogi válasznak is kollektívnak kell lennie: hogy vagy a közösség lép fel önálló jogalanyként, vagy a jog egy sajátos „csoportjogot” ismer el. A vizsgált jogrendszerek túlnyomó része azonban éppen fordítva jár el. Ahol a csoportot érő közlésből egyéni jogvédelem keletkezik, ott a jog rendszerint az egyénhez köti a kapcsolatot, nem pedig a közösség önállósított méltóságához. Ahol viszont a jog magát a csoportot vagy a közrendet védi, ott az egyénnek jellemzően nincs saját igénye. A két megoldás nem keveredik: a vizsgált körben egyetlen nemzeti jog sem ismer el egyszerre önálló kollektív méltóságjogot és arra épülő egyéni magánjogi keresetet.

A magyar szakirodalomban Sólyom László már a Ptk. előkészítése idején arra az álláspontra jutott, hogy a közösség közérdekű jó hírnevének és a csoporttag személyes méltóságának védelme eltérő dogmatikai alapokon nyugszik, és hogy a közösség méltóságának önálló védett értékként való tételezése szükségtelen; az „átsugárzás" megítélését az ügy összes körülményének egyedi mérlegeléséhez kötötte, kiemelt szempontként kezelve a személyösszesség nagyságát, a csoport és a tag kapcsolatának intenzitását, valamint azt, hogy a sérelemnek a személy és a csoport közös, a tagság révén lényegi személyiségvonássá váló tulajdonságát kell érintenie.[384] Az európai összehasonlítás ezt a megkülönböztetést megerősíti: a „kollektív méltóság" mint önálló jogtárgy sehol nem vált a magánjogi jogérvényesítés bevett alapjává, és ahol a csoporttag mégis felléphet, ott a jog a sérelmet az ő személyéhez kötötten értékeli.

E különbségtételnek az összehasonlításban gyakorlati tétje van. Ha a közösség önálló jogosult volna, a per tárgya a közösség méltóságának sérelme lenne; ha kapcsolóelem, a per tárgya az egyes ember személyiségi jogának sérelme, a hovatartozás pedig azt magyarázza, hogy egy őt névvel meg nem nevező közlés miként érinti a személyiségét. Az egyéni jogvédelmet elismerő modellekben a jogi pozíció minden esetben az egyén valamely saját jogához, identitásához, kötődéséhez vagy történeti státuszához kapcsolódik, nem a közösség önálló méltóságjogához: a spanyol alkotmánybíróság az egyén becsületéről, a lengyel bíróságok az egyén nemzeti identitásáról, a német bíróságok a zsidó személy tiszteletigényéről beszélnek.

7.1.3. A döntő kérdés: az egyén és a közlés közötti jogi kapcsolat

Ha a csoportsérelem kezelése nem szükségképpen kollektív, akkor kérdés, hogy az adott jog milyen feltétellel engedi meg, hogy a közösségre vonatkozó közlés az egyes tag jogesetévé váljon. Erre a felvetésre a vizsgált nemzeti jogok többféle választ adnak. Van arra példa, hogy a jog egyáltalán nem engedi meg az igényérvényesítést, illetve csak akkor, ha a közlés a felperest személyében is azonosíthatóan érinti. Ez a klasszikus individualizáció, amely a csoport áttekinthetőségét és a közlés minden tagra vonatkozását követeli meg. Van olyan is, amikor a jog megengedi, de a felperestől megköveteli, hogy a közösséghez fűződő személyes kötődését, esetenként történeti érintettségét igazolja – a kapcsolat itt az egyéni identitáskapcsolaton keresztül jelenik meg. További példa, hogy a jog egyetlen, történelmileg meghatározott közösség tagjának – a közös sors miatt – az azonosíthatóság követelménye nélkül is megnyitja az igényt, tehát a kapcsolatot a történeti státusz adja. Végül találunk olyan megoldást is, hogy a jog a közösségi hovatartozást normatív feltételként rögzíti, és a kapcsolatot a tételes szabály maga teremti meg, a csoportméret és az azonosíthatóság kérdésétől függetlenül.

A magyar megoldás az utóbbihoz tartozik. E fejezetben mutatom be, hogy ez a választás mennyiben áll közel a másodikként és a harmadikként említett megoldáshoz – amelyekhez Spanyolország, Lengyelország, illetve a német jog egy szűk esetköre jutott el –, és mennyiben tér el az elsőtől, amelyet a német általános dogmatika, a francia egyéni sajtójogi út, valamint az osztrák, a svájci és az angol jog képvisel.

7.1.4. A magyar szabály mint viszonyítási pont

A magyar rendelkezést itt csak annyiban idézem fel, amennyit az összehasonlítás megkíván; részletes elemzése a III. és a VIII. fejezetben szerepel. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése a közösség bármely tagjának megadja a jogot, hogy a személyisége lényeges vonásának minősülő közösségi hovatartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan

[384] Sólyom i. m. (69. lj.). A tanulmány a közösség közérdekű és a csoporttag személyes jogvédelmét eltérő dogmatikai alapokra helyezi, szükségtelennek tartja a közösség méltóságának önálló védett értékként való tételezését, és az „átsugárzás" megítélését az ügy összes körülményének egyedi mérlegeléséhez köti. Vö. 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, valamint a III. fejezet 3.2. pontja.

sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a személyiségi jogát – a jogsértéstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül – érvényesítse; a tag a vagyoni előny átengedésének kivételével valamennyi személyiségi jogi szankciót igényelheti; a (4) bekezdés szerint az (5) bekezdésben szabályozott közösségi jogsértés esetén az ügyész a jogosult hozzájárulása nélkül is, az elévülési időn belül keresetet indíthat.[385]

A szabály három szerkezeti sajátossága releváns az összehasonlítás szempontjából. Egyrészt a jogosult az egyes személy, nem a közösség; a közösség a kapcsolat formális alapja, a hovatartozás pedig a személyiség olyan lényeges vonása, amelyen keresztül a közlés a személyhez ér. Másrészt a szabály nem kívánja meg, hogy a közlés az egyénre vonatkoztathatóan azonosítható legyen, és nem támaszt csoportméret-korlátot: a nemzethez vagy egy nagy vallási közösséghez tartozó tag is felléphet jogvédelme érdekében. Harmadrészt a szabály nem állít fel megdönthetetlen vélelmet: az egyéni érintettség és a jogsértés két külön kérdés marad. A tagság megalapozhatja az érintettséget, a jogellenességet azonban külön kell megállapítani a törvényi sérelmi küszöb – a súlyosan sértő tartalom, illetve az indokolatlanul bántó kifejezésmód –, a nagy nyilvánosság, az emberi méltóság sérelme és a véleményszabadsággal való összemérés vizsgálatával.[386] E harmadik jegy elválasztja a magyar konstrukciót attól a felfogástól, amelyet az Alkotmánybíróság már 2008-ban elutasított, és amely a puszta közösségi tagságból automatikusan következtetett volna a sérelemre. E három jegy – az egyéni jogosult, az azonosíthatóság mellőzése, valamint az érintettség és a jogsértés elválasztása – adja az összehasonlítás mércéjét.

7.1.5. Az összehasonlítás öt fogalmi kategóriája

A vizsgálat átláthatósága érdekében öt összehasonlító kategóriát használok. E kategóriák nem merev taxonómiát alkotnak, hanem azt teszik lehetővé, hogy minden esetben megnevezzem, milyen értelemben rokon vagy eltérő az adott megoldás a magyartól.

Azonos modell: egyezik a jogág, a jogosulti szerkezet, a kapcsolómechanizmus és lényegében a jogkövetkezmény.

Közeli dogmatikai analógia: eltérő jogtechnika, de lényegében ugyanaz a dogmatikai lépés – a csoportot érő közlésből az egyes tag saját jogi igénye vezethető le, az azonosíthatóság követelménye nélkül.

Funkcionális analógia: a megoldás ugyanazt a védelmi funkciót tölti be, de más dogmatikai úton vagy szűkebb feltételekkel – például a felperes kötődésének igazolásához vagy egy történeti státuszhoz kötve.

Strukturális kontraszt: a jog ugyanazt a problémát kezeli, de az egyéni jogvédelmet kizárja vagy szigorú individualizációhoz köti.

Azonos társadalmi probléma – eltérő jogi kezelés: a jog közrendi, büntetőjogi vagy személyegyesülési eszközzel válaszol, az egyes tag magánjogi igénye nélkül.

A „hasonló” minősítést önmagában nem használom; ehelyett minden országblokk végén megnevezem, melyik kategóriába tartozik a megoldás, és a minősítést az individualizáció, a közösségi kötődés, a státusz és az identitás szerepe, a becsület és az emberi méltóság viszonya,

---

[385] Ptk. 2:54. § (4)–(5) bekezdés. A rendelkezés eljárásjogi hátteréről lásd az értekezés III. fejezetének 3.3.2. pontját.

[386] A 6/2021. (II. 19.) AB határozat és a 7/2021. (II. 19.) AB határozat szerint a közösség méltóságának sérelme nem azonos a közösség megsértésével, és az egyéni érzelmi érintettség önmagában nem alapoz meg jogsértést; a döntést a közlés kifejezésmódjának és a közéleti vitába illeszkedésének külön vizsgálata határozza meg. Az elemzést lásd a III. fejezet 3.5. és 3.6. pontjában, az érintettség és a jogsértés elkülönítésének kérdését pedig a IV. fejezet 4.8. pontjában és a VIII. fejezet 8.4. pontjában.

a közösség kapcsolóelem-jellege, valamint a szólásszabadság korlátozásának küszöbe mentén indokolom.

Ez az öt kategória és a következő pontban bemutatott hét jogtechnikai modell két különböző kérdésre válaszol. A kategóriák azt fejezik ki, milyen értelemben és milyen távolságra áll egy külföldi megoldás a magyar modelltől; a modellek pedig azt írják le, milyen jogtechnikai eszközzel kezelik az egyes jogrendszerek a csoportsérelmet. A két osztályozás egymást kiegészíti, nem mond ellent egymásnak: egy adott ország egyszerre sorolható be valamelyik hasonlósági kategóriába és egy vagy több jogtechnikai modellbe.

7.2. Az európai megoldások dogmatikai tipológiája

Az egyes országok tárgyalása előtt érdemes a feltárt megoldásokat dogmatikai modellekként rendszerezni. A modellek nem esnek egybe az országokkal: egy jogrendszer rendszerint többet is alkalmaz párhuzamosan, más-más eljárási úton – így Németország a klasszikus individualizációt, a történeti státuszvédelmet és a közrendi tényállást egyszerre ismeri, Franciaország pedig a közvetlen csoportvédelmet, a reprezentatív fellépést és az egyéni individualizációt kombinálja.

7.2.1. A normatív kapcsolómechanizmus

Az első modellben a törvény maga rögzíti azt a feltételt, amely a közösségre vonatkozó közlést az egyénhez kapcsolja. A kapcsolat nem az azonosíthatóságon, hanem a hovatartozáson mint a személyiség lényeges vonásán nyugszik; a tételes szabály a nagy nyilvánosságot és a súlyossági küszöböt önálló feltételként írja elő, a jogsértést pedig az egyéni méltóság sérelmén méri. A jogosult az egyes tag, a jogág a magánjog, a jogkövetkezmény a teljes személyiségi jogi eszköztár. A vizsgált körben ezt a modellt kizárólag a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése képviseli tiszta, kódexbe foglalt formában. A modell lényege az, hogy a jogalkotó a személyiségi jogi védelmet kiterjeszti a kollektív identitás dimenziójára, miközben az egyéni méltóság sérelmét megtartja a jogellenesség mércéjeként. Sajátossága, hogy a kapcsolás fő feltételeit maga a törvény tartalmazza, így a kapcsolat létrejöttéhez a bíróságnak nem kell esetről esetre a csoportméretet mérlegelnie; a szólásszabadság oldalán keletkező kockázatot a törvényi küszöb és az alkotmányos összemérés fogja fel.

7.2.2. Az individualizációs modell

A második modellben a csoportra vonatkozó közlés csak akkor válik az egyes tag jogsérelmévé, ha a csoport számszerűen áttekinthető és egyértelműen elhatárolt, illetve ha a közlés a felperest személyében is azonosíthatóan érinti. A modell a klasszikus becsületvédelem szerkezetét viszi tovább: a becsület egyéni jogtárgy, a jogsérelemhez a közlés egyénre vonatkoztathatósága kell, a nagy és nyitott közösségre vonatkozó általánosítás pedig rendszerint nem alapoz meg egyéni igényt. Ezt a modellt a legrészletesebben a német jog dolgozta ki, de lényegében ugyanezt követi a francia sajtójog egyéni útja, az osztrák és a svájci becsületvédelem, valamint az angol jog *„of and concerning”* követelménye. Az individualizációs modell a magyar megoldás legfontosabb dogmatikai kontrasztja: éppen azt a feltételt teszi a jogsérelem előfeltételévé, amelytől a magyar szabály normatív úton eltekint. A modell erőssége a szólásszabadság védelme; gyengesége, hogy a nagy közösséget érő, súlyosan leértékelő közlés az egyéni jogvédelem alól kicsúszhat.

7.2.3. A történeti, státuszalapú egyéni kapcsolás

A harmadik modell egyetlen, közös történelmi sorssal elhatárolt közösség tagjának – e sors miatt – az azonosíthatóság követelménye nélkül is elismeri a saját igényét. A kapcsolat nem a csoport mérete vagy áttekinthetősége, hanem a történeti identitásstátusz: a közösséget a köznéptől nem a létszáma, hanem a rá kényszerített sors határolja el. A vizsgált körben ezt a modellt a német bírói gyakorlat alakította ki a náci népirtás áldozati közösségére nézve;

általános szabállyá sehol nem vált. Szerkezetileg ez a modell áll a legközelebb a magyar normatív kapcsolómechanizmushoz, mert a csoportsérelemből azonosíthatóság nélkül vezet le egyéni igényt – csak éppen bírói kivételként, egyetlen közösségre korlátozva, és a magyarnál kvalifikáltabb közlési feltétellel.

7.2.4. A közvetlen csoportvédelem

A negyedik modellben a jog magát a „személy vagy személyek csoportja" elleni közlést szabályozza. A védett érdek a csoport méltósága, a jogérvényesítés az ügyész vagy – reprezentatív keresettel – egy érdekképviseleti szervezet kezében van. A csoport mint olyan nem perképes, az egyes tagnak pedig e minőségében nincs önálló igénye. Ezt a modellt a francia sajtójog (a *„diffamation envers un groupe de personnes"*) és a holland *„groepsbelediging"* képviseli a legvilágosabban. A közvetlen csoportvédelem a magyar megoldással azonos társadalmi problémát kezel, de más jogosulti szerkezettel és más jogággal; az egyén itt nem alanya, hanem legfeljebb közvetett kedvezményezettje a védelemnek.

7.2.5. A közrendi, gyűlöletbeszéd-modell

Az ötödik modellben a csoportot támadó közlés azért jogellenes, mert gyűlöletre, erőszakra vagy kirekesztésre uszít, illetve mert a köznyugalmat veszélyezteti. A védett érdek a társadalmi béke; az emberi méltóság legfeljebb másodlagos, közvetített jogtárgy. A tényállás közvádas, az egyes tagnak nincs sértetti pozíciója. Ez a legelterjedtebb európai megoldás: a német *Volksverhetzung*, az osztrák *Verhetzung*, a svájci *Rassendiskriminierung,* a skandináv *„hets mot folkgrupp*" és megfelelői, valamint a belga, olasz, cseh, szlovák és román gyűlöletbeszéd-tényállások egyaránt ide sorolhatók, uniós hátterükben a 2008/913/IB kerethatározattal. E modell a magyar konstrukcióval csak a kezelt problémát osztja, de a jogág, a jogosult és a jogkövetkezmény is eltér.

7.2.6. A reprezentatív, egyesületi fellépés

A hatodik modellben csoportokat képviselő szervezetek vagy közintézmények saját vagy képviseleti keresettel lépnek fel a csoportot ért közléssel szemben. Ide tartozik a francia antirasszista egyesületek *partie civile* joga, a belga egyenlőségi testület fellépési joga, valamint – sajátos formában – a lengyel Nemzeti Emlékezet Intézetének és bizonyos civil szervezeteknek a „Lengyel Nemzet jó nevének" védelmére adott keresetjoga. A reprezentatív fellépés az egyéni és a kollektív jogvédelem között helyezkedik el; a jogosult egy szervezet, a mögöttes érdek pedig a csoporté, nem az egyes tagé.

7.2.7. Az antidiszkriminációs, zaklatási modell

Végül egyes jogrendszerek a védett tulajdonsághoz kötött sértő közlést zaklatásként vagy méltóságsértő környezet létrehozásaként kezelik, polgári jogi jogkövetkezményekkel. Ez a megközelítés – így az angol Equality Act 2010 zaklatási tényállása vagy az uniós antidiszkriminációs irányelvek – jellemzően a foglalkoztatás és a szolgáltatásnyújtás körére korlátozódik, és a nyilvános közéleti vagy sajtóközlésre nem terjed ki. A magyar közösségi személyiségvédelem szempontjából ez a modell csak részlegesen releváns, mert a magyar szabály éppen a nyilvános közlésre modellezett.

E hét modell mögött egyetlen közös szerkezeti kérdés húzódik: hol dől el a közlés és az egyén közötti kapcsolat? Az individualizációs modellben a bíró dönt, esetről esetre, a csoportméret és az azonosíthatóság mérlegelésével. A kötődéshez kötött bírói kapcsolásban szintén a bíró dönt, de nem a csoport, hanem a felperes felől: az ő identitáskapcsolatát vizsgálja. A történeti státuszvédelemben a kapcsolat a közösség sorsából adódik, és nem igényel egyedi mérlegelést. A normatív kapcsolómechanizmusban a jogalkotó dönt előre: a hovatartozást lényegi személyiségvonásként rögzíti, a bíróra a jogsértési küszöb és az alkotmányos összemérés vizsgálatát hagyva. A közvetlen csoportvédelem, a közrendi és a reprezentatív modell ezt a

kérdést meg sem teszi fel, mert az egyént nem teszi a jogviszony alanyává. A fejezet további részében minden jogrendszernél azt keresem, hogy melyik szinten – a jogalkotónál, a bírónál a csoport felől, a bírónál a felperes felől, a történeti sorsban – dől el ez a kapcsolat.

A hét modell közül a magyar szabály az elsőt képviseli, tiszta formában egyedül. A vizsgált jogrendszerek zöme a másodikat és az ötödiket kombinálja. A tárgyalást a német joggal kezdem, mert az adja a legkidolgozottabb individualizációs ellenmodellt, egyszersmind tartalmazza azt a szűk esetkört is, amelyben a német bíróságok maguk léptek túl az individualizáció követelményén.

7.3. Németország – a kollektív közlés individualizációjának dogmatikája

7.3.1. A becsületvédelem rendszere és a kollektív közlés két alakzata

A német jog a csoportra irányuló sértő közlést több szinten kezeli. A büntetőjogi becsületvédelem a StGB 185. és következő §-aiban található: a 185. § a tényállítás nélküli becsületsértést, a 186. és a 187. § a becsületsértő, illetve a valótlan tényállítást, a 193. § a jogos érdek védelmét mint kimentést, a 194. § pedig a magánindítvány kérdését szabályozza. A gyűlöletkeltést a 130. § (*Volksverhetzung*), a 2021-ben beiktatott, egyéni címzetthez eljuttatott gyűlöletkeltő becsületsértést a 192a. § rendezi. A polgári jogi védelem az általános személyiségi jog (*allgemeines Persönlichkeitsrecht*) alapján, a BGB 823. § (1) bekezdésén, a 823. § (2) bekezdésén – a 185. §-sal mint védőtörvénnyel összefüggésben – és az 1004. § analóg alkalmazásán keresztül áll fenn; súlyos jogsértésnél pénzbeli elégtétel (*Geldentschädigung)* is szóba jöhet, ha a sérelem más módon nem orvosolható. Az alkotmányos háttér a Grundgesetz 1. cikk (1) bekezdése, a 2. cikk (1) bekezdése és az 5. cikke.[387]

A becsületvédelem körében a joggyakorlat két alakzatot különít el. Az egyik a gyűjtőfogalom alatti becsületsértés (*Beleidigung unter einer Kollektivbezeichnung*): a közlő formálisan egy csoportot nevez meg, de a hallgatóság előtt konkrétan beazonosítható, meghatározott személyekre céloz, és a sértés rajtuk keresztül közvetlenül az egyénnek szól. A másik a személytöbbség vagy testület becsületsértése (*Beleidigung von Personenmehrheiten*): itt maga a csoport a címzett, és a kérdés az, hogy a sértés „átüt-e" (*durchschlagen*) az egyes tagra.[388] A modern kommentárirodalom egy része a két alakzat egységes kezelését javasolja, mivel mindkettő individualizálhatóság-függő: a 185. § egyéni, nem kollektív jogtárgyat véd. Ez az „átütés" a magyar dogmatika „átsugárzás" fogalmának német megfelelője; a két nemzeti jog ugyanazt a jelenséget – a kollektív közlés egyéni becsületre gyakorolt hatását – vizsgálja, csak eltérő feltételekkel.

A német jog a becsületet kettős csatornán védi. A büntetőjogi becsületsértés mellett a polgári jogi út az általános személyiségi jogon nyugszik, és a bíróságok gyakran a BGB 823. § (2) bekezdését alkalmazzák a 185. §-sal mint védőtörvénnyel összefüggésben: ha a közlés büntetőjogi értelemben becsületsértő, az egyúttal a polgári jogi általános személyiségi jogot is sérti. Ennek az a következménye, hogy a kollektív közlés polgári jogi megítélése – a

[387] StGB §§ 185–189, 192, 192a, 193, 194; § 130; BGB § 823 (1)–(2) bek., § 1004 analóg; GG Art. 1 (1), Art. 2 (1), Art. 5. A becsületsértés főszabályként magánindítványra üldözendő; a StGB 194. § (1) bekezdése hivatalból való üldözést enged, ha a sértettet náci vagy más önkényuralmi rendszer alatt egy népességrész tagjaként üldözték, és a becsületsértés ezzel az üldözéssel függ össze.

[388] A két alakzat elhatárolásához és egységes kezelésének kérdéséhez lásd Deutscher Bundestag, Wissenschaftliche Dienste: Grundzüge der Beleidigungsdelikte (§§ 185 ff. StGB) aus straf- und zivilrechtlicher Sicht. Sachstand, WD 7 – 3000 – 052/22, 2022.; a nyílt oktatási irodalomból strafrecht-online.org (Universität Freiburg): Beleidigung von Personen unter Verwendung einer Kollektivbezeichnung und Beleidigungsfähigkeit von Personengesamtheiten. A kommentárirodalomból – bibliográfiai azonosítással – Fischer: Strafgesetzbuch. München, C. H. Beck, § 185; Schönke/Schröder: Strafgesetzbuch. München, C. H. Beck, § 185 és Vorbem. §§ 185 ff.; Leipziger Kommentar zum StGB. 13. Aufl., 10. kötet. Berlin, De Gruyter, 2023, Vorbem. §§ 185 ff.

„Németországban élő zsidók” esetkör kivételével – ugyanazokat a feltételeket követi, mint a büntetőjogi: az általános személyiségi jogi kereset is csak akkor sikeres, ha a közlés a felperest a számszerűen áttekinthető, elhatárolt csoporton keresztül személyében is eléri. A magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése ezzel szemben nem a büntetőjogi tényálláshoz kapcsolt magánjogi tükör, hanem önálló, saját feltételrendszerű személyiségi jogi szabály, amely a büntetőjogi közösség elleni uszítástól függetlenül alkalmazható.

7.3.2. Az „átütés” feltételei

A német bírói gyakorlat az átütést három együttes feltételhez köti. Először: a lekicsinylő értékítéletnek a csoport minden tagjára vonatkoznia kell, olyan közös ismérvvel összekötve, amely egyértelműen valamennyiükhöz rendelhető. Másodszor: a csoportnak bizonyos ismérvek alapján olyan élesen ki kell emelkednie a népességből, hogy az érintettek köre egyértelműen elhatárolt legyen. Harmadszor: a csoportnak számszerűen áttekinthetőnek (*zahlenmäßig überschaubar*), tagjainak individualizálhatónak kell lennie.

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság a katonák kollektív becsületsértése tárgyában hozott döntésében kimondta, hogy a becsületsértett csoport puszta mérete nem elégséges kritérium: nem határozható meg megbízhatóan, hol kezdődik a már nem áttekinthető sokaság, ezért a méret mellett a közlés tartalmi kritériumát is vizsgálni kell.[389] Ugyanez a döntés a nyugalmazott katonák körét „olyan nagynak és áttekinthetetlennek” minősítette, hogy az „összességében már nem képez becsületsértésre alkalmas személytöbbséget”, miközben az aktív szolgálatot teljesítő katonák körét – a Védelmi Miniszter magánindítványa alapján – a közlés időpontjában elhatároltnak és becsületsértésre alkalmasnak tekintette.[390] A német modellben a csoportnak elhatároltnak és áttekinthetőnek kell lennie, a közlésnek pedig minden tagra vonatkozó, egyénileg felismerhető állítást kell tartalmaznia. A gyakorlatban a nagy, nyitott kollektívák – „a rendőrök”, „a katonák”, „a bírák”, „a katolikusok” mint világegyház, „a németek” – rendszerint kiesnek az egyéni becsületvédelem alól.

7.3.3. A „Katonák gyilkosok” és az „ACAB” ügyek

A feltételrendszer alkalmazását két ügycsoport világítja meg. A „Katonák gyilkosok” (*Soldaten sind Mörder*) tárgyú döntésében a Szövetségi Alkotmánybíróság megsemmisítette a becsületsértés miatt kiszabott büntetéseket, mert a „minden katona” vagy „a világ összes katonája” szintű általánosítás nem alkalmas az egyes német katona személyes becsületének megsértésére; legfeljebb egy kellően individualizált kisebb egység – például egy konkrét helyőrség vagy alakulat – tagja lehet érintett. A döntés egyúttal a Grundgesetz 5. cikke szerinti véleményszabadság és a becsületvédelem kölcsönhatásának (*Wechselwirkung*) mércéjét is megerősítette: a többértelmű közlést a bíróságnak a közlő javára szóló, észszerű értelmezésben kell vizsgálnia, mielőtt büntetést szabna ki.[391]

A rendőrökre használt „ACAB” (*„all cops are bastards”*) rövidítés büntetőjogi megítéléséről szóló kamarai döntéseiben az Alkotmánybíróság ugyanezt az elvet érvényesítette: a 185. § szerinti elítéléshez a közlésnek kellően áttekinthető és elhatárolt személyi körre kell vonatkoznia; a rendőrség mint egész nem ilyen, mert az „ACAB” a rendőrség intézményének általános elutasítását fejezi ki, nem konkrét, azonosítható rendőrök becsületét támadja. Elítélés csak akkor lehetséges, ha a tényállásból megállapítható, hogy a tettes egy konkrét, jelen lévő, azonosítható egységet – például egy adott bevetésen szolgálatot teljesítőket – célzott, és ezt

[389] BGHSt 36, 83 (*Kollektivbeleidigung von Soldaten*), BGH 1989. január 19., 1 StR 641/88.
[390] Uo. Az aktív és a nyugalmazott állomány megkülönböztetéséhez lásd a döntés indokolását.
[391] BVerfGE 93, 266 (*Soldaten sind Mörder*), BVerfG 1995. október 10., 1 BvR 1476/91, 1 BvR 1980/91, 1 BvR 102/92 és 1 BvR 221/92.

tudatosan tette; a puszta térbeli közelség nem elég.[392] E két ügycsoport együtt azt mutatja, hogy a német jogban a „nem elég szűk a csoport" érv rendszeresen kizárja az egyéni fellépést – vagyis pontosan az az érv válik döntővé, amelyet a magyar szabály a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek javára semlegesít.

7.3.4. A 185. § és a 130. § viszonya, valamint a 192a §

A két büntetőjogi tényállás védett érdeke eltérő. A 185. § elsődlegesen az egyéni becsületet védi; a 130. § elsődleges védett érdeke az *öffentlicher Friede*, a közbéke, az emberi méltóság pedig másodlagos, közvetített jogtárgy. Ennek megfelelően a 130. § alapján a csoport tagjának a puszta tagsága alapján nincs sértetti pozíciója: nincs magánindítványa, és nincs a becsületsértésnél biztosított csatlakozó vádlói (*Nebenklage*) joga. A „lakosság egy része" (*Teil der Bevölkerung*) mint védett kör pontos elhatárolása vitatott, és a szakirodalom bírálja a „közbéke" fogalmának határozatlanságát.[393]

A 2021-ben beiktatott 192a. § a két tényállás közé ékelődik: azt bünteti, aki – kérés nélkül – olyan tartalmat juttat el egy nemzeti, faji, vallási vagy etnikai származása, világnézete, fogyatékossága vagy szexuális irányultsága szerinti csoporthoz tartozó személyhez, amely alkalmas mások emberi méltóságának megtámadására a csoport becsmérlésével. A jogalkotó célja a 130. § és a 185. § közötti „büntethetőségi rés" zárása volt, a 2020. évi hanaui merénylet nyomán. A szakirodalom élesen bírálja a tényállás szerkezetét: a „tartalom" formájához kötést önkényesnek tartja, mert az azonos sértést a közlési mód alapján kezeli eltérően, a zárt védettcsoport-listát pedig egyenlőségi szempontból kifogásolja, mivel abból a nem hiányzik. Több szerző a 185. § kiegészítését javasolja a 192a. § helyett.[394] E vita a magyar összehasonlítás szempontjából azért tanulságos, mert megmutatja: a német jog a csoportalapú lealacsonyítást következetesen büntetőjogi eszközökkel, nem magánjogi, tag általi keresettel próbálja kezelni, és a szerzők is e kereten belül keresik a megoldást.

7.3.5. Becsület, emberi méltóság, általános személyiségi jog

A német dogmatikában a becsület (*Ehre*) személyközi elismerési viszony, amelyet a 185. § egyénileg véd. Az emberi méltóság (*Menschenwürde*) a 130. § közvetített védett érdeke, az általános személyiségi jogi mérlegelés súlyozó eleme, és a véleményszabadság abszolút korlátja a méltóság érinthetetlen magját illetően – ez utóbbi a Grundgesetz 1. cikk (1) bekezdéséből következik, és nem enged mérlegelést. A polgári jogi oldalon a kollektív dimenzió ugyanazt az individualizációs logikát követi, mint a büntetőjog: az egyes tag akkor perelhet az általános személyiségi joga alapján, ha a „számszerűen áttekinthető, egyértelműen elhatárolt" csoporton keresztül a közlés őt személyében is érinti. Egyetlen kivétel áll fenn, amelyet az alábbi pont tárgyal.

A szakirodalom egy része a csoportalapú lealacsonyítás lényegét a „de-individualizációban" látja: abban, hogy a közlés az embert egyetlen csoporttagságra redukálja, és ezzel az elismerési viszonyt (*Anerkennungsverhältnis*) támadja.[395] Álláspontom szerint ez a gondolat az értekezés státusznormatív megközelítésének fogalomtörténeti rokona, de nem azonos vele: a német

---

[392] BVerfG (az Első Szenátus 3. kamarája) 2016. május 17., 1 BvR 257/14 és 1 BvR 2150/14; lásd még 1 BvR 2732/15. A döntésekhez Benjamin Klas – Sebastian Blatt: „A.C.A.B." – Strafbare Beleidigung von Polizisten? *HRRS*, 2012/8–9. 388.

[393] A „közbéke" mint védett érdek bírálatához lásd Wolfgang Mitsch: Der unmögliche Zustand des § 130 StGB. KriPoZ, 2018/4. 198–203.

[394] A verhetzende Beleidigung (StGB § 192a) szerkezeti bírálatához Maximilian Nussbaum: Jenseits der Beleidigung unter Kollektivbezeichnung? Überlegungen zur verhetzenden Beleidigung gem. § 192a StGB. KriPoZ, 2021/6. 335–339.; Frauke Rostalski – Erik Weiss: Strafrechtlicher Umgang mit gruppenbezogenen Herabwürdigungen unter besonderer Berücksichtigung des § 192a StGB. KriPoZ, 2023/3. 199–210.

[395] Rostalski – Weiss i. m. (394. lj.); a becsület elismerési viszonyként (Anerkennungsverhältnis) való felfogásához lásd Nomos Kommentar zum StGB. 5. Aufl. Baden-Baden, Nomos, 2017, Vorbem. §§ 185 ff. (Zaczyk).

szerzők az elismerési viszonyt a becsületfogalom filozófiai megalapozásához használják, míg én értekezésemben az egyenrangú emberi státuszt a jogsértési küszöb tartalmi mércéjeként vezetem be, és a magyar tételes szabály – a „súlyosan sértő" tartalom és az „indokolatlanul bántó" kifejezésmód – értelmezéséhez kapcsolom. A párhuzam tehát fogalmi, nem tételazonosság, és a német forrásokra visszavetíteni a magyar modell következtetéseit nem indokolt, tehát a német irodalom itt megerősítő háttér, nem hivatkozási alap.

A véleményszabadság felőli szűrő a német jogban két, egymást kiegészítő alakzatban jelentkezik. Az egyik a kölcsönhatás elve (*Wechselwirkungslehre*): a becsületvédelmi normát a szólásszabadság fényében kell értelmezni, a szólásszabadság korlátját pedig visszahat a norma tartalmára, így a bíróságnak a többértelmű közlést a büntethetőség előtt a közlő javára szóló, észszerű olvasatban kell megvizsgálnia. A másik a gyalázkodó kritika (*Schmähkritik*) szűk fogalma: a szólásszabadság mérlegelés nélküli visszalépését csak az a közlés váltja ki, amelyben már nem az ügy, hanem kizárólag a személy lejáratása áll a középpontban; a közéleti vitához kapcsolódó, akár túlzó vagy éles bírálat nem tartozik ide. E két alakzat együtt magyarázza, hogy a német gyakorlat a nagy közösséget érő közlésnél miért hajlik a büntethetőség tagadására: a szólásszabadság melletti értelmezési vélelem és a *Schmähkritik* szűk fogalma a kollektív becsületsértést a valóban lejáratót, minden más értelmezést kizáró közlésekre szorítja. A magyar szabály ezt a szűrőt nem az individualizáció, hanem a törvényi sérelmi küszöb és az emberi méltóság érinthetetlen magjának vizsgálata útján építi be – tehát nem a címzett körének szűkítésével, hanem a közlés tartalmi súlyának mérésével.

7.3.6. A „Németországban élő zsidók" ügykör

A német jog egyetlen pontján lép túl a bírói gyakorlat az individualizáció követelményén. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság már 1958-ban kimondta, hogy „a Németországban most élő zsidók, akik a náci üldözés áldozatai voltak" oly élesen körülhatárolt csoportot alkotnak, amely a rendkívül súlyos közös sors miatt kiemelkedik a köznépből, és ez a sors minden egyes tagban személyesen megtestesül; a Bíróság hozzátette, hogy a náci különjog óta a zsidó állampolgárok minden tekintetben élesen elhatárolt csoporttá váltak.[396]

A polgári jogi oldalon a Bíróság 1979-ben ehhez azt fűzte hozzá, hogy a náci állam által a zsidóság kiirtása céljából elkövetett népirtás minden Németországban élő zsidó tiszteletigényét (*Achtungsanspruch*) alakítja; az e népirtást tagadó vagy bagatellizáló közlés közvetlenül sérti minden egyes ilyen személy általános személyiségi jogát, és e védelem kiterjed az 1945 után született személyekre, valamint azokra is, akiknek nem minden felmenője zsidó származású. Az e sorssal való önazonosítás tiszteletben tartása – a Bíróság megfogalmazásában – a diszkrimináció és az üldözés megismétlődése elleni garanciák egyike, és a németországi zsidó élet alapfeltétele.[397] Az Alkotmánybíróság a holokauszttagadás megítélése kapcsán megerősítette, hogy a valótlan tényállításként nem védett tagadás alkotmányosan összekapcsolható a ma élő zsidók tiszteletigényének és emberi méltóságának sérelmével.[398]

Ezt az esetkört többféleképpen is értékelhetjük. Az *első* olvasat szerint egyszerű individualizációs kivételről van szó: a Bíróság a *„klar abgegrenzt"* kritériumot tágítja, de nem hoz új dogmatikát. Ez az olvasat kissé gyengének tűnik, mert a szám kifejezetten irrelevánssá vált, és a védelem az 1945 után születettekre, valamint a nem teljesen zsidó származásúakra is kiterjed – ez nem a kritérium tágítása, hanem félretétele. A *második* olvasat szerint sajátos, történeti státuszalapú védelemről van szó: a Bíróság a közös sorsra (*gemeinsames Schicksal*), a náci különjogra és a holokausztra alapoz, és a kapcsolatot a történeti identitásstátusz teremti

[396] BGHSt 11, 207, BGH 1958. február 28., 1 StR 387/57.
[397] BGHZ 75, 160, BGH (VI. Zivilsenat) 1979. szeptember 18., VI ZR 140/78. A döntés a saját személyiségi jogi igényt kiterjeszti az 1945 után született, illetve nem kizárólag zsidó származású személyekre is.
[398] BVerfGE 90, 241 (*Auschwitzlüge*), BVerfG 1994. április 13., 1 BvR 23/94.

meg, nem az azonosíthatóság; a védelem alapja nem az, hogy a csoport kicsi, hanem az, hogy sorsa révén minden más csoporttól elkülönül. A *harmadik* olvasat szerint az esetkör szerkezeti dogmatikai előkép ahhoz a kapcsolóelem-logikához, amely a magyar modellben később általános törvényi formát kapott: a csoportsérelemből – azonosíthatóság nélkül – az egyes tag egyéni (büntető- és polgári jogi) igénye keletkezik, a kapcsolatot pedig az identitáshoz, illetve a sorshoz tartozás adja.

Álláspontom szerint a legerősebb a második olvasat, de a harmadikkal kiegészítve. Az esetkör elsődlegesen történeti státuszvédelem; szerkezetileg valóban előképe a magyar kapcsolómechanizmusnak, de három fenntartással. Egyrészt egyetlen, közös történelmi sorssal elhatárolt közösségre korlátozott bírói kivétel, nem általános szabály, és a német gyakorlat maga is hangsúlyozza, hogy nem terjeszthető ki automatikusan más nagy kollektívákra. Másrészt a német gyakorlat a magyarnál kvalifikáltabb közlési feltételt alkalmaz: a tiszteletigény, illetve a méltóság minősített sérelmét kívánja, nem pusztán a súlyosan sértő tartalmat. Harmadrészt a „dogmatikai előkép" itt szerkezeti hasonlóságot jelent, nem hatástörténeti kapcsolatot; magam találtam olyan adatot, hogy a magyar jogalkotó erre az esetkörre támaszkodott volna. A német StGB 194. § (1) bekezdésének az a szabálya, amely a náci vagy más önkényuralmi rendszer alatt üldözött népességrész tagja elleni becsületsértést hivatalból üldözendővé teszi, közvetve szintén elismeri ezt az esetkört, mivel normatíve feltételezi, hogy a „Németországban élő zsidók" mint csoport tagja becsületsértés sértettje lehet.

Szem előtt tartandó, hogy mit tanít a *„gemeinsames Schicksal"* mint kapcsoló a jelen értekezés státuszfelfogása szempontjából. A német bíróságok nem azt mondják, hogy a zsidó közösség kicsi vagy jól áttekinthető – hanem azt, hogy a rá kényszerített sors, a náci különjog és a népirtás tapasztalata minden tagjában jelen van, és ezért az e sorsot tagadó vagy relativizáló közlés minden tagot személyében ér. A kapcsoló tehát nem az azonosíthatóság, hanem az a történetileg megalapozott bizonyosság, hogy a közösség tagjait a többiekkel azonos emberi és jogi státusz illeti meg – éppen az, amit a náci rendszer tagadott. A német ítéletek ezt nem a jelen értekezés fogalmi nyelvén fejezik ki: a bíróságok a tiszteletigényről és a közös sorsról beszélnek, nem az „egyenrangú emberi státuszról". Státusznormatív olvasatban azonban a döntések így értelmezhetők: a holokauszttagadás azért sérti közvetlenül az egyes tag méltóságát, mert kétségbe vonja az egyenrangú emberi státusz helyreállításának valóságát. Ez a saját olvasat elválik a német ratio decidenditől; a szerkezeti hasonlóság mellett a különbség az, hogy a német gyakorlat a védelmet egyetlen történeti közösségre korlátozza, a magyar szabály pedig – normatív úton – a nevesített közösségek egészére vonatkoztatja azt a lépést, amelyet a német bíróságok kivételként tettek meg.

7.3.7. A magyar és a német megoldás viszonya

A német jog a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének legfontosabb dogmatikai kontrasztja. A német általános dogmatika feltétellé teszi a számszerűen áttekinthető, egyértelműen elhatárolt csoportot, a közlés minden tagra vonatkozását és a tag individualizálhatóságát – tehát pontosan azt az individualizációt, amelytől a magyar szabály normatív úton eltekint. A magyar megoldás a csoportméret-korlátot strukturálisan félreteszi a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek javára; a „minden X nemzetiségű ember csaló" típusú, az egész közösséget megjelölő státuszállítás a magyar jogban az egyes taghoz is kapcsolódik, míg a német jogban egy hasonló, nagy és nyitott közösségre vonatkozó közlés rendszerint kiesik az egyéni becsületvédelemből. A védett érdek tekintetében is eltérés van: a német 185. § az egyéni becsületet, a 130. § a köznyugalmat védi, míg a magyar szabály a hovatartozáson keresztül felfogott egyéni személyiségi jogot és emberi méltóságot. A közös pont a „Németországban élő zsidók" esetkör: itt a német jog is – bírói kivételként – ugyanazt a szerkezeti lépést teszi meg, mint a magyar szabály általánosságban. A magyar konstrukció sajátossága ezért az alapgondolat általánosított, kódexbe foglalt formája, valamint az, hogy a jogellenességet a becsületsértéstől elváló önálló

méltóságküszöbön méri, és az érintettséget nem téveszti össze a jogsértéssel. A német jog ebben az összevetésben ellenpróba: rávilágít arra, hogy a magyar szabályozás szerkezetileg elhagyja az individualizációs szűrőt, és a kapcsolatot a hovatartozás, valamint a súlyossági küszöb együttes vizsgálatára helyezi.

7.4. Lengyelország – a nemzeti identitás mint egyéni személyiségi jó

7.4.1. A személyiségi javak nyílt katalógusa

A lengyel polgári törvénykönyv (*Kodeks cywilny*) 23. cikke a személyiségi javak (*dobra osobiste*) nyílt, nem kimerítő katalógusát adja: nevesíti többek között az egészséget, a szabadságot, a becsületet (*cześć*), a lelkiismereti szabadságot, a nevet és a képmást. A 24. cikk alapján a fenyegetett vagy megsértett jó jogosultja kérheti a jogsértő magatartás abbahagyását, a következmények elhárítását – jellemzően megfelelő formájú és tartalmú nyilatkozat, azaz bocsánatkérés útján –, pénzbeli elégtételt (*zadośćuczynienie*) vagy közérdekű célra fizetést, valamint kártérítést.[399] A katalógus nyitottsága tette lehetővé, hogy a bírói gyakorlat új személyiségi javakat ismerjen el: a lengyel bíróságok a „nemzeti identitást" (*tożsamość narodowa*) és a „nemzeti méltóságot" (*godność narodowa*) – a nemzeti örökséggel, a felmenők értékeivel való önazonosítással és a nemzethez tartozás érzésével együtt – önálló, egyéni személyiségi jónak minősítették: a személyiség immanens, identitásképző elemének, amely kulcsszerepet játszik az egyén önmeghatározásában.[400]

Büntetőjogi oldalon a lengyel jog a Nemzet, illetve a Köztársaság nyilvános gyalázását, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási különbség – illetve a felekezeten kívüliség – miatti gyűlöletre uszítást, valamint a csoport vagy egyes személy e hovatartozás miatti nyilvános gyalázását külön tényállásokban rendeli büntetni; ezek közvádas, közrendi jellegű rendelkezések, és a magyar Btk. közösség elleni uszítási tényállásának felelnek meg.[401] A polgári jogi, tag általi igény tehát a lengyel jogban is elkülönül a büntetőjogi közrendvédelemtől.

A lengyel személyiségi jogi katalógus fogalmi rendszere árnyaltabb, mint a magyaré. A becsületnek (*cześć*) a lengyel jog két oldalát különíti el: a belső, önértékelésre vonatkozó oldalt *(godność* – emberi méltóság a becsület értelmében) és a külső, mások előtti megítélésre vonatkozó oldalt (*dobre imię* – jó hírnév). A bírói gyakorlat a „nemzeti méltóságot" a *godność*, a „nemzeti identitást" pedig egy önálló, ezekhez közel álló, de nem azonos személyiségi jóként kezeli, amely a személynek a nemzeti közösséggel és annak történelmi tapasztalatával való önazonosításához fűződik. Ez a fogalmi finomítás magyarázza, hogy a lengyel bíróságok miért tudták a „lengyel táborok" fordulatot egyszerre több személyiségi jó – az emberi méltóság, a jó hírnév, a nemzeti identitás és a nemzeti méltóság – sérelmeként értékelni: a közlés a felperest egyszerre érinti önértékelésében, társadalmi megítélésében és identitáskapcsolatában. A magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése ezzel szemben nem bontja szét a védett érdeket ilyen alfogalmakra: a „személyiség lényeges vonása" gyűjtőfogalom, amelyet a bírói gyakorlatnak és a jogtudománynak kell tartalommal megtöltenie.

7.4.2. A „lengyel táborok" ügycsoport

A nemzeti identitás egyéni személyiségi jóként való elismerése a „lengyel [megsemmisítő vagy koncentrációs] táborok" fordulattal szembeni perekben öltött konkrét formát. A vezető ügyben

[399] Kodeks cywilny (1964. évi törvény) 23–24. cikk.

[400] A nemzeti identitás és a nemzeti méltóság dobra osobiste-ként való elismeréséhez lásd a 403. lábjegyzetben hivatkozott varsói ítéletet, valamint a jogirodalomból Olgierd Rudak: „Polskie obozy zagłady" naruszają zindywidualizowane dobra osobiste — byłych więźniów tych obozów. Lege Artis, 2017. február 22.; a nemzeti identitásnak a lengyel Alkotmánybíróság gyakorlatában betöltött szerepéhez Daria Woźniak: Postrzeganie tożsamości narodowej przez polski Trybunał Konstytucyjny – analiza wyroku z dnia 7 października 2021 roku o sygn. K 3/21. Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne, 46 (2023), 31–40.

[401] Kodeks karny (1997. évi törvény) 133., 196., 256. és 257. cikk.

Karol Tendera auschwitzi túlélő indított személyiségi jogi pert egy német közszolgálati televízió ellen a *„polnische Vernichtungslager*” kifejezés miatt. A krakkói törvényszék a nemzeti identitás és a nemzeti méltóság sérelmét állapította meg, és írásbeli bocsánatkérésre kötelezett; a krakkói fellebbviteli bíróság a jogsértés megállapítását helybenhagyta, és a bocsánatkérés honlapon való közzétételét rendelte el, azzal az indokkal, hogy a közlés „nem tekinthető általánosnak, amikor közvetlenül a felperesre vonatkozik”.[402] Egy párhuzamos ügyben a varsói fellebbviteli bíróság a „lengyel koncentrációs tábor” fordulat miatt szintén megállapította a személyiségi jogsérelmet, kiemelve, hogy a felperes nagyapja koncentrációs táborban halt meg, a felperes pedig bizonyította a lengyel nemzethez fűződő erős kötődését és nemzeti identitását; a bíróság indokolása szerint a közlés a felperest mint a „koncentrációs táborokban meggyilkoltak vérével jegyzett nemzet” leszármazottját érinti önértékelésében és mások előtti megítélésében.[403]

A *Tendera*-ügy nemzetközi jogi utóélete is tanulságos. A koblenzi német tartományi bíróság elsőként kötelezte a televíziót a bocsánatkérésre, a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság azonban 2018-ban megtagadta a krakkói ítélet németországi végrehajthatóságának megállapítását, arra hivatkozva, hogy az nyilvánvalóan a német közrendbe – a Grundgesetz 5. cikke szerinti véleményszabadságba – ütközik.[404] E végrehajtás-megtagadás önmagában is jelzi, mennyire eltér a lengyel és a magyar típusú, a nemzeti méltóságot a tag jogán védő konstrukció a német szólásjogi mércétől: a német bíróság szerint a „lengyel táborok” fordulat pontatlan, de az általa okozott sérelem nem éri el azt a szintet, amelyen a becsületvédelem a véleményszabadságot legyőzhetné.

7.4.3. A személyes kötődés szerepe

A lengyel gyakorlat lényeges vonása, hogy a bíróságok a közlést nem pusztán a nemzeti identitás elvont sérelmén keresztül, hanem a konkrét felpereshez kötve értékelik. Az idézett ítéletek indokolása kiemeli a felperes igazolt nemzeti kötődését, egyes esetekben a családi vagy személyes történeti érintettséget: azt, hogy a felperes maga is túlélő, vagy hogy közeli hozzátartozója a táborokban halt meg, illetve, hogy a felperes a lengyel nemzeti identitásához fűződő kapcsolatát tevékenységével, elköteleződésével is kimutatta. Ezért a lengyel modellt nem helyes teljesen azonosíthatóság-mentesnek nevezni: a bíróságok tesznek egy közbülső lépést, amelyben a nemzeti közösséget érő közlést a felperes egyéni identitáskapcsolatán keresztül vonatkoztatják rá. Ez a lépés a német individualizáció (áttekinthető, elhatárolt csoport) és a magyar normatív kapcsolás (a hovatartozás mint törvényi feltétel) között helyezkedik el.

A lengyel gyakorlat súlypontja ráadásul a lengyel nemzeti identitás; a *„polskie obozy”* ügycsoport ezt védi. Etnikai vagy vallási kisebbség javára megnyert, a 23–24. cikkre alapított, közösségi közlésből egyéni igényt levezető ítéletet a jelen kutatásomban nem sikerült azonosítani. Nem állítom, hogy ilyen ne volna vagy ne lehetne; annyit tartok megállapíthatónak, hogy a doktrína „tiszta” kisebbségi alkalmazása a rendelkezésre álló forrásokból nem igazolható, és a lengyel–magyar párhuzam megvonásakor ezt a bizonytalanságot jelezni kell.
A lengyel megoldásnak alkotmányos háttere is van. A lengyel alkotmány a nemzeti identitást és a nemzeti örökséget alkotmányos értékként kezeli: az állam feladatává teszi a nemzeti örökség ápolását, és külön rendelkezik a lengyel nemzethez tartozó, de az ország határain kívül

[402] Sąd Apelacyjny w Krakowie, I ACa 1080/16, 2016. december 22.; első fokon Sąd Okręgowy w Krakowie, I C 151/14, 2016. április 25.
[403] Sąd Apelacyjny w Warszawie, I ACa 971/15, 2016. március 31.
[404] A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 2018. július 19-i döntése a krakkói ítélet végrehajthatóságának megtagadásáról; a döntés indoka a Grundgesetz 5. cikke szerinti véleményszabadságba mint a német közrend (ordre public) részébe ütközés. Az ügy alsóbb szakaszához a koblenzi Landgericht, illetve Oberlandesgericht eljárása.

élő személyekkel való kapcsolattartásról. A lengyel alkotmánybíróság gyakorlatában a nemzeti identitás mint közösségi és egyéni érték egyaránt megjelenik. Ez az alkotmányos beágyazottság magyarázza, hogy a rendes bíróságok viszonylag könnyen ismerték el a nemzeti identitást a személyiségi javak nyílt katalógusának új elemeként: a magánjogi jogfejlesztés egy már meglévő alkotmányos értékre támaszkodott. A magyar jogban a helyzet fordított: itt a jogalkotó előbb alkotta meg a tételes magánjogi szabályt, és az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének tartalmát az Alkotmánybíróságnak utólag, a Ptk. alkalmazása kapcsán kellett feltárnia. A két nemzeti jog tehát ugyanahhoz az eredményhez – a nemzeti közösséget érő közlés egyéni jogi relevanciájához – más sorrendben és más jogforrási technikával jutott el.

7.4.4. Az IPN-törvény szerinti reprezentatív védelem elkülönítése

A nemzeti identitás egyéni személyiségi jogi védelmét élesen el kell választani a Nemzeti Emlékezet Intézetéről szóló törvény 2018-ban beiktatott rendelkezéseitől. Ezek a „Lengyel Köztársaság és a Lengyel Nemzet jóhírnevének" polgári jogi védelmére a személyiségi javak szabályait rendelik alkalmazni, de a keresetindítást az Intézethez és bizonyos, alapszabályuk szerint erre hivatott civil szervezetekhez telepítik, a megítélt összeget pedig a Kincstárnak juttatják; ugyanezen módosításnak a „lengyel táborok" kifejezést, illetve a lengyel nemzet náci bűnökben való közreműködésének állítását büntetni rendelő része néhány hónapon belül, nemzetközi bírálat nyomán hatályát vesztette, a polgári jogi fejezet azonban megmaradt.[405] Ez a rendszer a reprezentatív, állami fellépés modelljébe tartozik, és a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdésétől mind a jogosult (közintézmény, illetve szervezet, nem a tag), mind a jogág, mind a jogkövetkezmény (a Kincstárnak járó összeg) tekintetében eltér. Az összehasonlításban ezért a lengyel jog két külön vonalát kell megkülönböztetni: a tag általi, identitásalapú személyiségi jogi keresetet, amely a magyar szabály rokona, és az állami-szervezeti „nemzet jóhírneve" keresetet, amely nem az.

7.4.5. A magyar és a lengyel megoldás viszonya

A magyar és a lengyel megoldás egyaránt a személyiségi jog magánjogi keretében, az egyes tag saját jogán teszi érvényesíthetővé a nemzeti közösséget ért közlést, és nem kíván német értelemben vett kis, áttekinthető csoportot; mindkét jog a nemzeti identitást a személyiség lényeges vonásaként kezeli. Van viszont három különbség. Először: a magyar szabály kódexbe foglalt, kifejezett rendelkezés, a lengyel megoldás bírói jogfejlesztés a személyiségi jogi generálklauzulából. Másodszor: a lengyel gyakorlat a felperes igazolt egyéni kötődését – esetenként családi-történeti érintettségét – is beépíti a tényállásba, a magyar szabály ezt normatív feltétellel (a hovatartozás mint lényeges vonás) váltja ki. Harmadszor: a lengyel gyakorlat súlypontja a nemzet, míg a magyar törvény kifejezetten kiterjed a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségekre. Mindezt figyelembe véve a lengyel megoldás a magyar szabály közeli funkcionális analógiája, részleges bírói kapcsolómechanizmussal; a „közeli dogmatikai analógia" minősítés csak fenntartással áll meg, mert a lengyel bíróság a kötődés bizonyítását megtartja. A viszony párhuzamos fejlődés, nem származási kapcsolat: nem igazolható az az állítás, hogy a magyar szabály a lengyel doktrína kodifikált változata volna.

7.5. Spanyolország – a becsület kollektív dimenziója

7.5.1. A keret

A spanyol jogban a becsülethez való jog alkotmányos alapjog (Alkotmány 18.1. cikk), amely a méltósághoz (10. cikk) és az egyenlőséghez (14. cikk) is kapcsolódik, és amelynek polgári jogi védelmét külön törvény, a becsülethez, a személyes és családi magánélethez, valamint a saját

[405] A Nemzeti Emlékezet Intézetéről szóló törvény 6c. fejezete (53o–53p. cikk), a 2018. január 26-i módosítással (Dz.U. 2018, 369. tétel); a módosítás 55a. cikkében foglalt büntetőjogi tényállás 2018. június 27-én hatályát vesztette.

képmáshoz való jog polgári jogi védelméről szóló 1/1982. sz. organikus törvény rendezi; a törvény a jogellenes beavatkozás megállapítását, abbahagyását, a következmények elhárítását és kártérítést (*indemnización*) tesz lehetővé, és a jogsértéssel elért haszon figyelembevételét is előírja. A spanyol rendszer sajátossága, hogy a becsületvédelem egyszerre polgári jogi és alkotmányjogi kérdés: a rendes bíróságok a becsületvédelmi törvény alapján járnak el, az Alkotmánybíróság pedig – alkotmányjogi panasz (*amparo*) útján – a becsülethez való alapjog tartalmát és korlátait határozza meg, és ha a rendes bíróság a becsületet a szólásszabadság javára tévesen mérlegelte, a döntést megsemmisítheti. A közösséget érő közlés egyéni relevanciájának kérdése éppen ezen a második, alkotmányjogi szinten dőlt el. A gyűlöletbeszéd büntetőjogi tényállásai a büntető törvénykönyv 510. cikkében – a 2015. évi reform óta bővített formában, valamint a népirtás tagadása és igazolása körében a 607. cikkében találhatók.[406] A közösséget érő közlés egyéni relevanciáját azonban nem ezek a büntetőjogi rendelkezések, hanem az Alkotmánybíróságnak a becsülethez való jogról kialakított gyakorlata teremtette meg, amelynek középpontjában a *Violeta Friedman-ügy* áll.

7.5.2. A Violeta Friedman-ügy

Léon Degrelle volt Waffen-SS-vezető egy hetilapinterjúban tagadta, illetve relativizálta a zsidóság elleni népirtást: kétségbe vonta a gázkamrák létét, azt állította, hogy „a zsidók mindig áldozatok akarnak lenni", és új vezető utáni vágyának adott hangot. Violeta Friedman auschwitzi túlélő, akinek – a húga kivételével – egész családját meggyilkolták, a becsülethez való joga védelmére indított polgári pert. Az alsóbb bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság a keresetet kereshetőségi jog (*legitimación activa*) hiányában elutasították, mert a közlés a felperest személyében nem nevezte meg. Az Alkotmánybíróság a keresetet megalapozottnak találta, a három alsóbb ítéletet megsemmisítette, és a becsülethez való jog sérelmét állapította meg.[407]

Az indokolás négy lépésben építkezik. Először: az alkotmányjogi panasz kereshetőségi joga nem az „áldozati" minőséghez, hanem a „jogos érdekhez" (*interés legítimo*) kötődik; a spanyol alkotmány nem szűkíti a fellépést a közvetlen sértettre. Másodszor: eredeti kereshetőségi joga van egy meghatározott etnikai vagy társadalmi csoport tagjának is, amikor a sértés az egész kollektíva ellen irányul – feltéve, hogy a közlés a csoport méltóságát valóban lekicsinyli, és ellenséges érzelmeket szít vele szemben; a puszta említés nem elég. Harmadszor: a becsület elsődlegesen személyes, de kollektív jelleget ölthet, ha a támadás az egész etnikai vagy vallási csoportot éri; a jogsérelem akkor állapítható meg, ha a támadás kiterjed a tagokra, feltéve, hogy azok a kollektíván belül egyénileg azonosíthatók. Negyedszer: a becsület a méltósághoz és az egyenlőséghez kapcsolódik, ezért sem az ideológiai szabadság, sem a véleményszabadság nem védi a meghatározott etnikai csoportok lekicsinylésére vagy az ellenük irányuló ellenségesség szítására irányuló megnyilvánulásokat. A konkrét ügyben az alkotmánybíróság Friedman kereshetőségi jogát a zsidó identitás, az auschwitzi túlélői státusz és a család meggyilkolásának együttállásából – *„doble condición"* – vezette le. A döntéshez különvélemény is fűződött, amely szerint az Alkotmánybíróságnak csak a kereshetőségi jogot kellett volna elismernie, az érdemi becsületkérdésben pedig a Legfelsőbb Bírósághoz kellett volna visszautalnia az ügyet, tiszteletben tartva az amparo szubszidiárius jellegét.

---

[406] Alkotmány 10., 14., 18.1. és 20. cikk; a becsülethez, a személyes és családi magánélethez, valamint a saját képmáshoz való jog polgári jogi védelméről szóló 1/1982. sz. organikus törvény; Código Penal 510. és 607. cikk. A becsület kollektív dimenziójáról szóló spanyol irodalomból Rafael Alcácer Guirao: Opiniones constitucionales. *InDret*, 2020/1.; „Discurso del odio, incitación y derecho al honor colectivo". *EUNOMÍA*, Universidad Carlos III de Madrid.

[407] STC 214/1991, Tribunal Constitucional (Sala Primera) 1991. november 11., 101/1990. sz. amparo; a megtámadott döntés a Tribunal Supremo (Sala Primera de lo Civil) 1989. december 5-i ítélete. A döntéshez különvélemény kapcsolódik.

A döntés dogmatikai szerkezetében érdemes elkülöníteni a kereshetőségi jog és az érdemi jogsérelem kérdését. A kereshetőségi jogot a „jogos érdek" tág fogalma alapozza meg: ehhez elég, hogy a felperes a megtámadott csoporthoz tartozzon, és hogy a közlés a csoport méltóságát támadja. Az érdemi jogsérelemhez ezen felül az szükséges, hogy a közlés objektíve, a méltóságot és az egyenlőséget is érintve lépje át a szólásszabadság határát – tehát a puszta tagság a perképességet, nem a jogellenességet alapozza meg. Ez a kettősség szerkezetileg megfelel a magyar dogmatika azon tételének, amely az egyéni érintettséget és a jogsértést külön kérdésként kezeli: a spanyol jogban a tagság a legitimációt, a magyar jogban az érintettséget alapozza meg, a jogellenességet mindkét rendszerben önállóan kell megállapítani. A polgári jogi jogérvényesítés kereteit a spanyol jogban a becsülethez való jog polgári jogi védelméről szóló organikus törvény adja, amely a jogellenes beavatkozás megállapítását, a következmények elhárítását és kártérítést ír elő, a kártérítés mértékének meghatározásához pedig a sérelem körülményeit, a terjesztés súlyát és a jogsértéssel elért hasznot rendeli figyelembe venni.

7.5.3. A doktrína megerősítése és korlátozása

A *Friedman*-ügyben kimondott elvet a spanyol alkotmánybíróság két további döntése színezte. A „Hitler = SS" című album spanyolországi kiadása miatt indult büntetőügyben – amelyben a bíróságok becsületsértés és a vallási meggyőződés kigúnyolása miatt marasztaltak – az alkotmánybíróság helybenhagyta a zsidó közösség elleni becsületsértésért kiszabott elítélést, és a becsülethez való jogot – jóllehet „markánsan személyes" tartalmú jog – kiterjesztette egyfajta kollektív jelleggel bíró joggá, amely a csoport minden tagját megilleti, akik a csoport ellen általánosságban megfogalmazott ellenséges és megvető közlés „közvetett sértettjei" (*víctimas indirectas*) is.[408] Ez a megfogalmazás tételszinten szélesebb a *Friedman*-ügynél, mert nem támaszt a felperesre nézve történeti traumakapcsolatot: elvi szinten a puszta csoporttagság elég. Óvatosságra int ugyanakkor, hogy ez az ügy büntetőjogi elítélést hagyott helyben, nem polgári jogi legitimációról döntött, és a spanyol gyakorlatban nem azonosítható olyan polgári jogi ügy, amelyben a felperesnek semmilyen személyes történeti kapcsolata nem volt a közösséget ért sérelemmel, mégis elfogadták volna a kereshetőségi jogát.

A népirtás tagadását büntető rendelkezés alkotmányossági vizsgálatában az alkotmánybíróság a puszta „tagadást" (*negación*) büntető fordulatot a véleményszabadságba ütközőnek találta és megsemmisítette, míg a népirtás „igazolását" (*justificación*) büntető részt – alkotmánykonform értelmezéssel, a közvetett gyűlöletkeltés vagy méltóságsértés esetére szűkítve – fenntartotta.[409] A doktrína határát tehát a szólásszabadság oldaláról a „rasszista vagy megalázó" megnyilvánulás küszöbe jelöli ki: a történeti eszmecsere – akár téves vagy megalapozatlan vélemény is – védett, amíg nem lép át a méltóságot sértő, ellenségességet szító tartományba.

7.5.4. Az önálló kollektív becsület és a becsület kollektív dimenziójának elhatárolása

A spanyol gyakorlat értékeléséhez el kell választani egymástól három fogalmat. Az első az önálló kollektív becsület: a csoporté mint olyané. Ezt a spanyol jog önálló jogalanyi jogként nem ismeri el; a csoportnak nincs perbeli jogképessége a becsülete védelmében. A második a jogi személy vagy intézmény becsülete, amely külön kérdés, és amelyet a spanyol gyakorlat korlátozottan, más mérce szerint kezel. A harmadik az egyén becsületének kollektív dimenziója: az egyéni *derecho al honor* aktiválódik, ha a csoportot mint olyat gyalázzák. A magyar modellel a harmadik fogalom rokon. A spanyol alkotmánybíróság az *„honor colectivo"* kifejezést használja ugyan, de a jogosult mindig az egyén; a „kollektív" jelző a sérelem szerkezetére – arra, hogy a támadás a csoporton keresztül ér az egyénhez –, nem a jogalanyra vonatkozik. Ez

[408] STC 176/1995, Tribunal Constitucional (Sala Segunda) 1995. december 11., 1.421/1992. sz. amparo (a „Hitler = SS" album ügye).
[409] STC 235/2007, Tribunal Constitucional (Pleno) 2007. november 7.

a megkülönböztetés egybevág a magyar dogmatika és a Sólyom László által már 2002-ben képviselt felfogással, amely szerint a közösség méltóságát nem szükséges önálló jogtárgyként tételezni.

7.5.5. A magyar és a spanyol megoldás viszonya

A spanyol Friedman-doktrína a magyar szabály közeli funkcionális analógiája, és tételszinten a legerősebb európai párhuzam: a becsület kollektív dimenziójának elismerésével a csoportot gyalázó közlésből az egyes tag saját becsületvédelmi igényét vezeti le, az azonosíthatóság szigorú követelménye nélkül, és az alkotmánybíróság ezt általános elvként – nem csupán egyedi mérlegeléssel – fogalmazta meg. A különbség egyrészt jogforrási: alkotmánybírósági jogfejlesztés a *derecho al honor* keretében, nem kódexbe foglalt, önálló magánjogi tényállás. Másrészt a *Friedman*-ügyben a felperes személyes érintettsége is szerepet játszott, és a doktrína „tiszta" tagsági esetre – személyes történeti kapcsolat nélküli felperesre – való kiterjesztése a polgári jogi gyakorlatban kevésbé tesztelt; az „egyénileg azonosíthatók a kollektíván belül" feltétel pedig a spanyol megoldást is a magyar és a német modell közé húzza. Álláspontom szerint a spanyol megoldás fenntartással közeli dogmatikai analógiának is minősíthető, mert az elvi tétel általánosabb, mint a lengyel gyakorlaté; a fenntartást a büntetőjogi és a polgári jogi kontextus keveredése, valamint a személyes érintettség mérlegelt szerepe indokolja. Nem állítható ugyanakkor, hogy a spanyol jog minden csoporttagnak korlátozás nélkül megnyitná a fellépést, és az sem, hogy önálló kollektív becsületjogot ismerne el.

7.6. Franciaország és Hollandia – közvetlen csoportvédelmi ellenmodellek

7.6.1. Franciaország: a sajtójogi modell

A francia jogban a becsületvédelem és a csoportsérelem elsősorban sajtójogi és büntetőjogi kérdés; a sajtóvétségek területén a polgári jogi felelősség (*Code civil* 1240. cikk) szubszidiárius, a rágalmazás és a becsületsértés kizárólag az 1881. évi törvény szerint érvényesíthető. A sajtószabadságról szóló 1881. július 29-i törvény a rágalmazás (*diffamation* – konkrét, bizonyítható tényállítás, amely a becsületet vagy a tekintélyt sérti) és a becsületsértés (*injure* – tényállítást nem tartalmazó sértő kifejezés) fogalmát a 29. cikkben rögzíti, és a 30–31. cikkben a hatóságok, testületek és közhivatalt viselők elleni rágalmazást szabályozza. A 32. cikk önálló, minősített tényállásként bünteti a „személy vagy személyek csoportja" ellen, származásuk vagy valamely meghatározott etnikumhoz, nemzethez, fajhoz vagy valláshoz való tartozásuk, illetve nem tartozásuk miatt elkövetett rágalmazást, a 33. cikk pedig ugyanígy a becsületsértést; a 32. cikk külön bekezdése ezt a védelmet a nem, a szexuális irányultság, a nemi identitás és a fogyatékosság szerinti csoportra is kiterjeszti.[410] A gyűlöletre, erőszakra vagy hátrányos megkülönböztetésre uszítást a 24. cikk bünteti. A csoportos tényállásoknál az ügyész hivatalból is eljárhat, a rasszizmus és az antiszemitizmus elleni küzdelmet célul kitűző, legalább öt éve bejegyzett egyesületek pedig magánfélként (*partie civile*) csatlakozhatnak az eljáráshoz; e fellépési jogot az 1972. évi és az 1990. évi törvény alakította ki.[411]

A minősített tényállások szerkezete azt mutatja, hogy a francia jog a csoportot és az egyént egyetlen fordulatban, egymás mellé rendelve említi: a „személy vagy személyek csoportja" ellen, a védett tulajdonság miatt elkövetett rágalmazás, illetve becsületsértés önálló bűncselekmény. Ez a megfogalmazás elvben nyitva hagyná az utat az egyes tag fellépése előtt, a Semmítőszék gyakorlata azonban a „személy" és a „csoport" elemet elválasztja: az egész csoportra vonatkozó közlés az ügyész és az arra jogosított egyesületek fellépését alapozza meg,

[410] A sajtószabadságról szóló 1881. július 29-i törvény 29., 30–31., 32. és 33. cikke; a minősített tényállásokat az 1972. július 1-jei törvény iktatta be, később kiegészítve.

[411] Az 1881. július 29-i törvény 24., 48. és 48-1. cikke; az egyesületi partie civile jog kialakításához az 1972. július 1-jei és az 1990. július 13-i törvény.

míg az egyes tag csak akkor perelhet magánfélként, ha a közlés őt személyében is eléri. A francia rendszerben így a csoportos tényállás nem az egyéni jogvédelem eszköze, hanem a közrend és a csoport méltóságának védelmét szolgálja, az egyéni jogvédelmet pedig a klasszikus individualizációs mérce határozza meg.

7.6.2. Az egyes tag szigorú individualizációja

A francia modellben a csoport a közvetlen sérelmi objektum, de a jogérvényesítés az ügyész és az egyesületek kezében van; a csoport mint olyan nem perképes, és az egyszerű tagnak e minőségében nincs önálló polgári jogi igénye. Ha az egyes tag személyesen kíván fellépni, a Semmítőszék állandó gyakorlata szerint erre csak akkor van lehetősége, ha a közlés őt személyében is azonosíthatóan érinti: a büntetőbíróság előtt magánfélként csak a rágalmazás vagy a becsületsértés által személyükben célzott személyek léphetnek fel a kár megtérítéséért.[412] A csoportról szóló közlés esetén ez azt jelenti, hogy az egyes tag akkor perelhet, ha a csoport kellően szűk vagy azonosítható ahhoz, hogy a gyanú minden egyes tagjára ráessen; a sértő jelleget pedig objektíven, a közlés belső és külső elemeit együtt vizsgálva, a kontextus alapján kell megítélni, a sértett szubjektív érzékelésének figyelmen kívül hagyásával. A francia egyéni út tehát a klasszikus individualizációs modell egyik legszigorúbb változata: a nagy, meghatározatlan közösségre vonatkozó közlés miatt az egyes tag keresete elfogadhatatlan.

7.6.3. Hollandia: a groepsbelediging

A holland büntető törvénykönyv 137c. cikke bünteti azt, aki nyilvánosan, szóban, írásban vagy képben szándékosan sértően nyilatkozik egy embercsoportról annak faja, vallása vagy világnézete, hetero- vagy homoszexuális irányultsága, illetve testi, szellemi vagy értelmi fogyatékossága miatt; a 137d. cikk a gyűlöletre, erőszakra vagy hátrányos megkülönböztetésre uszítást bünteti, azzal a kikötéssel, hogy a közlésnek „félreérthetetlenül egy embercsoportra kell vonatkoznia", a 137e. cikk pedig a terjesztést. A védett ismérvek között nem szerepel önállóan az állampolgárság és a nem; a „faj" fogalmát a bíróságok a faji megkülönböztetés elleni ENSZ-egyezmény szerint tágan, a nemzeti és etnikai eredetre is kiterjedően értelmezik.[413] A rendelkezések történeti hátteréhez tartozik, hogy a holland jogalkotó 1934-ben a csoport-becsületsértést kifejezetten a magánjogból emelte át a büntetőjogba, és ezzel a jogosultat a sértettről az államra helyezte át. A tényállás közvádas; a Hoge Raad háromlépcsős tesztet alakított ki az alkalmazására, amelyben azt vizsgálja, hogy a kijelentés a szó szerinti jelentése szerint önmagában sértő-e a csoportra, a kontextusában – például közéleti vitában, tudományos vagy hitvitában – elveszti-e a büntetendő jellegét, és a sértő elem nem szükségtelenül bántó-e *(„onnodig grievend"*).[414]

7.6.4. Miért csak névrokon a holland megoldás

A *„groepsbelediging*" – szó szerinti fordításban „csoport-becsületsértés" – elnevezése alapján a magyar közösségi személyiségvédelem közeli rokonának tűnhet, a szerkezete azonban ellentétes vele. A holland rendelkezésben a csoport a közvetlen, közvádas büntetőjogi védelem tárgya, nem pedig egy egyéni magánjogi igény alapja. Az egyes tag pusztán a csoporttagsága miatt nem minősül sértettnek: a Hoge Raad kifejezetten kimondta, hogy önmagában az a körülmény, hogy egy valláson gúnyolódó közlés a hívőket is bántja, nem elegendő a 137c. cikk szerinti csoport-becsületsértés megállapításához. A büntetőeljáráshoz csatlakozó, kártérítést

---

[412] Cour de cassation, chambre criminelle, 2006. június 20., 05-87.415. sz., Bulletin criminel; hasonlóan chambre criminelle, 1991. április 16., 90-87.509. sz.; 2004. március 16., 03-82.828. sz.; 2012. november 27., 11-86.982. sz.

[413] Wetboek van Strafrecht, 137c–137e. cikk.

[414] A Hoge Raad háromlépcsős tesztjéhez HR 2014. december 16., ECLI:NL:HR:2014:3583; a csoport-becsületsértés tényállásának korlátozott hatóköréhez, illetve dogmatikai természetéhez a leideni egyetemen készült disszertáció: Functie en karakter van de strafbaarstelling van groepsbelediging.

igénylő sértettként (*benadeelde partij*) csak az léphet fel, aki a bűncselekményből közvetlen kárt szenvedett; a puszta csoporttagság ehhez nem elég. Önálló polgári jogi út a csoportsérelemből eredő egyéni személyiségvédelemre a holland jogban nem azonosítható; a személyes becsületsértés a *Burgerlijk Wetboek* 6:162. cikke szerinti *onrechtmatige daad* alapján érvényesíthető, de azonosítható, személyében érintett felperest kíván.[415] A holland megoldás ezért a magyar konstrukció strukturális kontrasztja, amelyet csak az elnevezés – és a mögötte álló, a leértékelő csoportközlés társadalmi ártalmára vonatkozó közös felismerés – köt hozzá; a jogtechnikai válasz gyökeresen eltérő.

7.7. Ausztria, Svájc és az Egyesült Királyság

E három jogrendszert nem külön országismertetésként, hanem egyetlen összehasonlító blokkban tárgyalom, mert mindegyikük az individualizációs modellt erősíti.
Az osztrák jog a becsületsértést az StGB 111. és 115. §-ában, a gyűlöletkeltést a 283. §-ában szabályozza; a magánjogi becsületvédelem alapja az ABGB 16. §-a, illetve a jó hírnevet sértő valótlan tényállítás esetén az 1330. §-a. A 283. § szerinti gyűlöletkeltés közvádas, közrendi jellegű tényállás, tág védett tulajdonsági körrel (faj, bőrszín, nyelv, vallás vagy világnézet, állampolgárság, nemzeti vagy etnikai származás, nem, fogyatékosság, életkor, szexuális irányultság). Sajátos átmeneti megoldás a 117. § (3) bekezdése: ha a 115. § szerinti tett a sértettet a 283. § (1) bekezdése szerinti védett csoporthoz tartozása miatt éri, és bántalmazásban, azzal való fenyegetésben, illetve a közvélemény előtti megvetésre vagy lealacsonyításra alkalmas szidalmazásban vagy gúnyolásban áll, a cselekmény felhatalmazásra üldözendő deliktummá (*Ermächtigungsdelikt*) válik, amelyet az ügyész a sértett felhatalmazásával üldöz; a sértett a vádhoz bármikor csatlakozhat, és az ügyész tétlensége esetén maga is vádlóként léphet fel.[416] E rendelkezés lényeges vonása, hogy a tettnek „a sértett ellen, a csoporthoz tartozása miatt" kell irányulnia: személyesen érintett sértettet kíván, tehát nem a magyar típusú normatív kapcsolást alkalmazza, hanem az individualizációt oldja fel eljárásjogilag, az üldözés akadályát hárítva el.

A svájci jog a becsületsértést az StGB 173–177. cikkében, a faji megkülönböztetést és a gyűlöletre uszítást a 261bis. cikkében szabályozza; ez utóbbi a faj, az etnikai hovatartozás és a vallás – 2020 óta a szexuális irányultság – szerinti csoportot védi, a nemzeti hovatartozást azonban nem, és közvádas. A magánjogi személyiségvédelem alapja a polgári törvénykönyv 28. cikke, amely szerint perlésre csak az jogosult, akit a személyiségében közvetlenül (*unmittelbar*) sértettek.[417] Nagy közösséget érő közlés esetén a svájci gyakorlat ezt a közvetlen érintettséget rendszerint nem ismeri el, így a svájci modell is az individualizációs vonalat követi; a 261bis. cikk pedig tiszta közrendi tényállás, amelyben az egyes tagnak a puszta hovatartozás alapján nincs sértetti pozíciója.

Az angol jogban a csoport rágalmazása (*group* vagy *class defamation*) gyakorlatilag kizárt. A Lordok Háza a *Knupffer-ügyben* megerősítette, hogy a rágalmazó közlésnek „a felperesre vonatkozónak" *(of and concerning the plaintiff*) kell lennie, és egyéni kereset csak akkor lehetséges, ha a csoport elég kicsi, és a megfogalmazás észszerűen minden tagra vonatkoztatható; nagy csoport – nemzet, vallás, egy egész foglalkozás – esetén az egyéni kereset kizárt. A bíróság kétlépcsős vizsgálatot végez: előbb azt, hogy a nagy csoportról szóló közlés jogilag egyáltalán vonatkoztatható-e az egyes tagra, majd azt, hogy a felperest ismerő,

[415] A csoporttag sértetti pozíciójának hiányához lásd a 414. lábjegyzetben hivatkozott Hoge Raad-gyakorlatot; a polgári jogi út a Burgerlijk Wetboek 6:162. cikke szerinti onrechtmatige daad, amely azonosítható, személyében érintett felperest feltételez.
[416] StGB (Ausztria) §§ 111, 115, 117 (3)–(4) bek., 283; ABGB 16. §, 1330. §.
[417] StGB (Svájc) Art. 173–177, Art. 261bis; ZGB Art. 28.

észszerű olvasó a közlést a felperesre értené-e.[418] A csoport elleni gyűlöletkeltést az 1986. évi közrendi törvény (*Public Order Act*) rendezi, közvádas jelleggel; az *Equality Act* 2010 zaklatási tényállása pedig – védett tulajdonsághoz kötött, méltóságsértő vagy megfélemlítő környezet – csak a foglalkoztatás, az oktatás és a szolgáltatásnyújtás körében alkalmazható, a nyilvános közéleti közlésre nem. Az angol jog így a legszigorúbb individualizációs mércét képviseli, és a magyar megoldás egyik legélesebb kontrasztja.

E három jogrendszer az individualizációs logikát – a csoport áttekinthetőségének, elhatároltságának, illetve a közlés személyes vonatkoztathatóságának követelményét – következetesen érvényesíti, és a nagy közösséget érő közlést az egyéni jogvédelem alól kizárja. Az eltérő jogági megközelítés – a német és a svájci jog a becsületvédelmet a büntetőjog és a magánjog párhuzamos csatornáján, az osztrák jog az eljárásjogi felhatalmazás technikájával, az angol jog a common law rágalmazási keresetével kezeli – a végeredményt nem módosítja: a jogsérelem előfeltétele mindenütt az, hogy a közlés a felperest személyében is elérje. A magánjogi becsületvédelem – az ABGB 1330. §-a, a ZGB 28. cikke – ezt a követelményt a „közvetlen személyiségi jogsérelem" fogalmán keresztül tartja fenn. A magyar szabály éppen ezt a küszöböt nem alkalmazza; az összevetés így a magyar megoldás sajátosságát élesíti ki, egyben megmutatja, hogy a magyar szabályozás a kontinentális becsületvédelem uralkodó, individualizációra épülő vonalától szerkezetileg eltér, amikor a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek esetében a hovatartozást önálló kapcsolóelemként kezeli.

7.8. További európai rendszerek

A többi vizsgált jogrendszer esetében azt vizsgáltam, hogy van-e olyan polgári jogi vagy becsületvédelmi megoldás, amely valamely nagy nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséget érő közlésből az egyes tag saját jogi igényét vezeti le, névszerinti individualizáció nélkül vagy attól lényegesen eltérő kapcsolómechanizmussal.

A belga jog a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni 1981. évi törvényben a gyűlöletre, a hátrányos megkülönböztetésre és az erőszakra uszítást bünteti, és fellépési jogot ad az egyenlőségi testületnek, valamint az érdekvédelmi egyesületeknek; az egyéni becsületvédelem individualizációt kíván.[419] Az olasz jog a faji felsőbbrendűség propagálását, a gyűlöletre uszítást és a diszkriminációs cselekményeket az úgynevezett *Mancino-törvény* nyomán, ma a büntető törvénykönyv 604-bis és 604-ter cikkében rendezi, súlyosító körülménnyel; a becsületsértés (*diffamazione*) azonosítható személyt kíván, és a puszta csoporttagságból egyéni civiljogi igényt az olasz gyakorlat nem vezet le.[420] A cseh és a szlovák jog a nemzet, a faj és az etnikai csoport nyilvános gyalázását, valamint a gyűlöletre uszítást külön tényállásokban bünteti, közvádas jelleggel; a személyiségvédelem a polgári törvénykönyvekben egyéni jogosulthoz kötött.[421] A román büntető törvénykönyv 369. cikke tág védett tulajdonsági körrel bünteti az erőszakra, gyűlöletre vagy hátrányos megkülönböztetésre uszítást, kiegészülve a fasiszta és rasszista szervezetekről szóló sürgősségi kormányrendelettel; a személyiségi jogok védelme a polgári törvénykönyvben egyéni jogosultat feltételez.[422] A skandináv

---

[418] *Knupffer v. London Express Newspaper Ltd.* [1944] AC 116 (HL); Public Order Act 1986, Part III és Part 3A; Equality Act 2010, s. 26.

[419] A rasszizmus, illetve az idegengyűlölet által ihletett egyes cselekmények büntetéséről szóló 1981. július 30-i törvény (a 2007. május 10-i átfogó módosítással).

[420] A 25 giugno 1993, n. 205. sz. törvény; Codice penale, 604-bis és 604-ter cikk; a becsületsértéshez 595. cikk.

[421] Cseh büntető törvénykönyv (40/2009 Sb.) 355–356. §; szlovák büntető törvénykönyv (300/2005 Z. z.) 423–424. §; a személyiségvédelemhez a cseh polgári törvénykönyv (89/2012 Sb.) 81–82. §-a és a szlovák polgári törvénykönyv 11–13. §-a.

[422] Cod penal (286/2009. sz. törvény) 369. cikk; a fasiszta, legionárius, rasszista és idegengyűlölő szervezetek tilalmáról szóló 31/2002. sz. sürgősségi kormányrendelet; Cod civil (287/2009. sz. törvény) 58–77. és 252–256. cikk.

jogrendszerekben a népcsoport elleni gyűlöletkeltés (a svéd „*hets mot folkgrupp*”, valamint a dán és a norvég megfelelője) tiszta közrendi tényállás; a svéd szabályozás értelmezéséhez pedig kifejezetten hozzátartozik, hogy az egyes azonosítható személyek nem élveznek védelmet e rendelkezés alapján, mert a norma a kollektíven meghatározott csoportokra irányul.[423]

A svéd megoldás dogmatikai szempontból figyelemreméltó. A svéd jog a *„hets mot folkgrupp”* tényállásának értelmezésekor kifejezetten kimondja, hogy a rendelkezés a kollektíven meghatározott csoportokat védi, és hogy az egyes azonosítható személyek nem tartoznak a védelmi körébe; ha egy közlés egy konkrét személyt céloz, az nem e tényállás, hanem az egyéni becsületsértés körébe esik. Ez a kifejezett elhatárolás a magyar és a svéd megoldást egymás ellenpontjaként állítja be: a magyar szabály éppen azt teszi lehetővé, hogy a kollektíven meghatározott csoportra vonatkozó közlés az egyes tag ügyévé váljon, míg a svéd jog ezt az átjárást kifejezetten elzárja, és a két szintet – a csoport közrendi védelmét és az egyén becsületvédelmét – élesen elválasztja. A skandináv modell így nem egyszerűen „nincs magyar típusú megoldás” esete, hanem egy elvi döntésé: azé, hogy a csoportvédelem és az egyéni jogvédelem ne keveredjen.

E jogrendszerek egyike sem kínál a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdéséhez közeli, magánjogi, tag általi konstrukciót; valamennyi a közvádas, közrendi modellt, illetve egyes helyeken a reprezentatív fellépést alkalmazza. Ahol a kutatás során a nemzeti vagy etnikai közösséget érő közlésből egyéni személyiségi jogi igényt levezető gyakorlatot nem találtam – így különösen a cseh, a szlovák és a román polgári jogban –, ott ezt úgy jelzem, hogy a jelen kutatásban ilyen megoldást nem sikerült azonosítani; e jogrendszerek polgári jogi gyakorlatának célzott, nyelvi kompetenciát igénylő vizsgálata a további kutatás feladata, és a régiós összevetés végleges megvonása ezt igényli.

7.9. Az EJEB és az uniós jog mint közös európai keret

A strasbourgi gyakorlat részletes elemzése az előző fejezetbem megtörtént; itt csak az összehasonlítás szempontjából lényeges következtetésre van szükség. Az *Aksu*-ügytől a bolgár *Behar*- és a *Budinova*-ügyekig ívelő fejlődés elismerte, hogy a csoportot érő, kellően súlyos negatív sztereotipizálás a csoport tagjának a magánélet tiszteletben tartásához való, 8. cikk szerinti jogát is érinti – akkor is, ha a felperest személyében nem nevezték meg –, és pozitív állami kötelezettséget keletkeztet a hatékony jogorvoslat biztosítására. A küszöböt a Bíróság többtényezős mérlegeléssel állapítja meg, amelyben egyetlen szempont sem élvez elsőbbséget, és amely a csoport méretét, homogenitását, sérülékenységét és társadalmi helyzetét, a közlés tartalmát és a negatív sztereotípia történeti beágyazottságát, a közlés formáját és elérését, a közlő tekintélyét, valamint a tágabb társadalmi-politikai kontextust együtt értékeli.[424]

A strasbourgi gyakorlat a magyar típusú megoldást megengedi, sőt – a hatékony jogorvoslat és a hátrányos megkülönböztetés tilalmának pozitív oldala révén, amint azt a magyar vonatkozású ügyek is mutatják – részben megköveteli: az azonosíthatóság hiánya a strasbourgi logikában nem akadály, ha a küszöb teljesül. Ez elvi megerősítése annak, hogy a magyar szabály nem a strasbourgi mércével szemben, hanem annak keretén belül működik. Másrészt a Bíróság nem ír elő eszközt: nem kíván sem magánjogi keresetet, sem kódexbe foglalást, sem konkrét méltóságküszöböt, és a 10. cikk oldaláról a nemzeti megoldást a súlyos, virulens, méltóságsértő

[423] Brottsbalken (Svédország) 16. fejezet 8. §; a svéd szabályozás értelmezéséhez Library of Congress: *Limits on Freedom of Expression – Sweden*. A dán büntető törvénykönyv 266 b. §-a és a norvég büntető törvénykönyv (2005) 185. §-a hasonló, közrendi szerkezetű; a norvég gyakorlathoz NOU 2022:9.

[424] A strasbourgi gyakorlat részletes elemzését lásd az értekezés VI. fejezetében, különösen a 6.3., a 6.6. és a 6.10. pontban. A hivatkozott ügyek: *Aksu v. Turkey* (200. lj.); *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.); *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.); a magyar vonatkozású ügyekhez *R.B. v. Hungary* (346. lj.), és *Király and Dömötör v. Hungary* (349. lj.).

közlésekre szorítja, védve a politikai vitát, a tudományos és a történeti diskurzust, valamint az újságírói közvetítést. A magyar szabály alkalmazása ezért a strasbourgi gyakorlattal akkor van összhangban, ha a törvényi küszöböt és az alkotmányos összemérést a bíróságok komolyan veszik.

A mérlegelési mozgástér (*margin of appreciation*) doktrínája e képet tovább árnyalja. A csoportot érő közlés megítélése két alapjog – a 8. cikk szerinti magánélet és a 10. cikk szerinti véleményszabadság – ütközését jelenti; ilyenkor a Bíróság a nemzeti hatóságoknak széles mérlegelési szabadságot enged, feltéve, hogy a hazai bíróságok a strasbourgi szempontrendszer szerint, indokoltan mérlegeltek, és egyik jog lényeges tartalmát sem üresítették ki. A bolgár ügyekben éppen az volt a jogsértés oka, hogy a hazai bíróságok a politikus szólásszabadságának kategorikus, mérlegelés nélküli elsőbbséget adtak. A magyar közösségi személyiségvédelem szempontjából ez azt jelenti, hogy a 2:54. § (5) bekezdésének alkalmazása önmagában nem kifogásolható EJEB szemmel; a kockázat a mérlegelés elmaradásában, nem a jogintézmény létében rejlik. Ugyanezt a következtetést erősíti a magyar alkotmányos gyakorlat is, amely az állam védelmi kötelezettségét a magánfelek alapjogi ütközéseire is kiterjeszti, és a bíróságtól az érintett jogok védelmi körének feltárását és összemérését várja.

Az uniós jog e képet nem módosítja. A rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái elleni, büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló 2008/913/IB kerethatározat a faj, a bőrszín, a vallás, a származás, illetve a nemzeti vagy etnikai eredet szerint meghatározott csoport vagy annak tagja elleni erőszakra, illetve gyűlöletre való nyilvános uszítás, továbbá a népirtás és az emberiesség elleni bűncselekmények nyilvános helyeslésének, tagadásának és durva bagatellizálásának büntetendővé tételét írja elő, ha a magatartás alkalmas a közrend megzavarására vagy fenyegető, illetve becsmérlő; a faji és a foglalkoztatási egyenlőségi irányelvek pedig a zaklatást a foglalkoztatás és a szolgáltatás körében kezelik.[425] Hangsúlyozni kell, hogy a magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése nem a kerethatározat átültetése: azt a magyar jogban a Büntető Törvénykönyv közösség elleni uszítást és a nemzetiszocialista, illetve a kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását büntető rendelkezései végzik. A 2:54. § (5) bekezdése ehhez képest önálló, magánjogi személyiségvédelmi konstrukció, amely a csoporttag egyéni jogvédelmét célozza, nem a közrend büntetőjogi védelmét; az uniós büntetőjogi minimum és a magyar magánjogi megoldás külön síkon mozog, és a jelen disszertációban a kettőt élesen el is kell választani.

7.10. Összehasonlító következtetések

Az összehasonlítás eredménye a következő.

7.10.1. Van-e pontos megfelelője a magyar szabálynak?

A vizsgált több mint húsz jogrendszerben nem található olyan kódexbe foglalt, magánjogi, a csoporttag által saját jogán érvényesíthető, a teljes személyiségi jogi szankciórendszert megnyitó rendelkezés, amely a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséget érő közléshez az egyéni jogvédelmet kapcsolná, az azonosíthatóság követelménye nélkül. Pontos jogszabályi megfelelő tehát a vizsgált körben nem található.

7.10.2. A legközelebbi funkcionális analógia

A legközelebbi funkcionális analógiát Lengyelország és Spanyolország gyakorlata adja. Mindkét jogrendszer a személyiségi jog, illetve a becsülethez való jog magánjogi keretében, az egyes tag saját jogán teszi érvényesíthetővé a közösséget ért közlést, bírói, illetve alkotmánybírósági úton. A két megoldás abban tér el a magyartól, hogy a felperes egyéni

[425] A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről, 1. cikk; a Tanács 2000/43/EK és 2000/78/EK irányelve. A magyar átültetéshez a Büntető Törvénykönyv 332–335. §-a.

közösségi kötődését – Lengyelországban rendszeresen, Spanyolországban a vezető ügyben – a tényállás részévé teszi, míg a magyar szabály ezt normatív feltétellel váltja ki.

7.10.3. A legerősebb dogmatikai párhuzam

Tételszinten a spanyol Friedman-doktrína áll a magyar megoldáshoz a legközelebb, mert az Alkotmánybíróság általános elvként – nem csupán egyedi mérlegeléssel – mondta ki, hogy az etnikai vagy társadalmi csoport tagja felléphet, ha a közlés az egész kollektívát támadja, és a „minden tag közvetett sértett" formulával a személyes traumakapcsolat követelményét is oldotta. E párhuzamot fenntartással kell kezelni, mert az elvi tétel részben büntetőjogi ügyben született, a polgári jogi legitimáció pedig a *Friedman*-ügyben személyes érintettséghez is kötődött.

7.10.4. A legfontosabb kontrasztmodell

A legfontosabb kontraszt a német általános *Kollektivbeleidigung*-dogmatika, amelyhez a francia egyéni sajtójogi út, az osztrák és a svájci becsületvédelem, valamint az angol „*small group doctrine"* csatlakozik. E modellek a jogsérelem előfeltételévé teszik a számszerűen áttekinthető, elhatárolt csoportot és a közlés egyénre vonatkoztathatóságát – tehát pontosan azt az individualizációt, amelytől a magyar szabály eltekint. A holland és a francia közvetlen csoportvédelem külön kontrasztot ad: ott a csoport a védelem tárgya, de az egyes tag nem alanya a jogviszonynak.

7.10.5. Mit mutat a német individualizációs dogmatika?

A német jogban a kollektív közlés egyéni becsületre gyakorolt hatása – az „átütés", a magyar „átsugárzás" megfelelője – önmagában nem elég a jogsérelemhez: a német gyakorlat a hatást a csoport elhatároltságához, áttekinthetőségéhez és a közlés minden tagra vonatkozásához köti. Ez a szerkezet a magyar megoldás számára nem minta, hanem ellenpróba: kiemeli, hogy a magyar szabályozás szerkezetileg elhagyja az individualizációs szűrőt, és a kapcsolatot a hovatartozás mint identitáselem, valamint a súlyossági küszöb együttes vizsgálatára helyezi. A német gyakorlat egyúttal figyelmeztet is: a csoportméret-korlát elhagyása a szólásszabadság oldalán teremt nyomást, amelyet a magyar jogban a törvényi küszöbnek és az alkotmányos összemérésnek kell felfognia.

7.10.6. Mit mutat a lengyel személyiségi jogi kapcsolás?

A lengyel gyakorlatban a német individualizáció és a magyar normatív kapcsolás között van egy köztes út: a nemzeti identitást egyéni személyiségi jónak minősíteni, és a közösséget érő közlést a felperes igazolt egyéni kötődésén keresztül vonatkoztatni rá. Ez az út a magyar szabály közeli rokona, de nem azonos vele, mert a kötődés bizonyítását megtartja a tényállásban, és a magyar jogban ez a bizonyítási teher – a hovatartozás mint lényeges vonás normatív rögzítésével – enyhül.

7.10.7. Mit mutat a spanyol honor colectivo-doktrína?

A spanyol gyakorlat azt mutatja, hogy a csoportsérelemből egyéni becsületvédelmi igény vezethető le a becsület „kollektív dimenziójának" elismerésével, anélkül hogy a jog önálló kollektív becsületet ismerne el. A jogosult az egyén; a „kollektív" jelző a sérelem szerkezetére utal. Ez a megkülönböztetés egybevág a magyar dogmatika – és a Sólyom László által már 2002-ben képviselt – felfogással, amely szerint a közösség méltóságát nem szükséges önálló jogtárgyként tételezni, és megerősíti a jelen értekezés kiindulópontját, amely a közösséget kapcsolóelemként, nem jogalanyként kezeli.

7.10.8. Miért nem megfelelő analógia a holland és a francia közvetlen csoportvédelem?

A holland *„groepsbelediging"* és a francia *„diffamation envers un groupe de personnes"* azért nem funkcionális analógiája a magyar megoldásnak, mert a csoportot közvetlenül, közvádas

vagy egyesületi úton védi, és az egyes tagnak e minőségében nem ad sem büntetőjogi sértetti pozíciót, sem önálló polgári jogi igényt. E rendszerek a magyar szabállyal azonos társadalmi problémát kezelnek, de más jogosulti szerkezettel és más jogággal; a holland megoldást egyedül az elnevezés köti a magyarhoz, a jogtechnikai válasz ellentétes vele.

7.10.9. Milyen európai minimumot ad Strasbourg?

A strasbourgi gyakorlat elvi szinten lehetővé teszi, hogy a csoportot érő súlyos közlés az egyes tag személyes jogi pozícióját aktiválja, és a hatékony jogorvoslat követelményével részben meg is követeli ezt, de az eszköz megválasztását a nemzeti jogalkotóra bízza, és a véleményszabadság oldaláról a súlyos, méltóságsértő közlésekre szorítja a beavatkozást. A magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése e mozgástéren belül helyezkedik el, és a strasbourgi mérce sem az individualizációt, sem annak elhagyását nem teszi kötelezővé.

7.10.10. Miben áll a magyar konstrukció sajátossága?

Az összehasonlítás eredményeként a magyar szabály sajátossága pontosan meghatározható. A magyar Ptk. 2:54. § (5) bekezdése a személyiségi jogi védelemnek a kollektív identitás dimenziójára való, kódexbe foglalt és eljárásjogilag is kiépített kiterjesztése. Az egyes személy a saját személyiségi jogát érvényesítheti a közösségét ért, törvényi küszöböt elérő közlés miatt, ahol a közösségi hovatartozás nem jogalanyiságot, hanem kapcsolóelemet jelent, és ahol az egyéni érintettség nem azonos a jogsértéssel. A vizsgált európai jogrendszerek körében e megoldásnak pontos jogszabályi megfelelője nincs. A mögötte álló dogmatikai alaplépés azonban nem előzmény és párhuzam nélküli. Spanyolországban a becsület kollektív dimenziójának elismerése, Lengyelországban a nemzeti identitás egyéni személyiségi jogi védelme, Németországban pedig a történeti státuszalapú, a náci népirtás áldozati közösségére vonatkozó zsidó-ügykör – eltérő jogfejlődési utak eredményeként, kimutatható közvetlen hatástörténeti kapcsolat nélkül – ugyanahhoz az alapproblémához közelít. A magyar konstrukció nem elsőként ismerte fel a közösségi sérelem egyéni relevanciáját, hanem azért különleges, mert ezt általánosított, kódexbe foglalt, magánjogi és eljárásjogilag kiépített formában teszi. Az „egyedülálló” minősítés így csak három megszorítással állja meg a helyét: a vizsgált európai jogrendszerek körében, a kódexbe foglalt, általánosított törvényi forma tekintetében, és – a régiós polgári jogi gyakorlat további vizsgálatának fenntartásával – abban az óvatos megfogalmazásban, hogy e forma a vizsgált körben egyedülállónak tűnik.

7.10.11. Az összehasonlítás korlátai

Az előzőekben részletezett összehasonlításból nem mutatható ki egységes európai „csoportméltóság-fogalom”, és olyan közös irány, amelyből a magyar szabály helyessége vagy helytelensége levezethető volna. Az egyes megoldások eltérő alkotmányos hagyományokban, eltérő sajtójogi és büntetőjogi kultúrában gyökereznek; a spanyol és a lengyel gyakorlatot például erősen alakította a náci népirtás emlékezetéhez, illetve a nemzeti történelemhez fűződő viszony, ami a magyar szabály általánosabb megfogalmazásától eltérő kontextust ad. Egyes régiós jogrendszerek – Csehország, Szlovákia, Románia – polgári jogi gyakorlatáról a rendelkezésre álló források alapján nem alkotható megbízható kép, ezért a „vizsgált körben egyedülálló” megállapítás óvatos, feltételes minősítés marad. Az összehasonlítás értéke ezért nem egy „európai mérce” kimondása, hanem a magyar megoldás dogmatikai szerkezetének élesebb megvilágítása: annak megmutatása, hogy a kapcsolóelem-logika máshol is megjelenik, de a magyar formában kap először általánosított, kódexbe foglalt alakot.

7.10.12. Átvezetés a státusznormatív modellhez

A vizsgált nemzeti jogok és nemzetek feletti fórumok eltérő technikákkal – individualizációval, kötődéshez kötött bírói kapcsolással, történeti státuszvédelemmel, közvetlen csoportvédelemmel vagy közrendi tényállással – próbálják megoldani ugyanazt az

alapproblémát, azt, hogy mikor és hogyan válik a csoportra irányuló leértékelő közlés az egyes ember saját jogának sérelmévé. Ahol e jogok az egyéni jogvédelmet elismerik, ott a kapcsolatot mindig az egyénhez – a becsületéhez, az identitásához, a kötődéséhez vagy a történeti státuszához – kötik, nem a közösség önálló méltóságához. A magyar megoldás ezt a kapcsolatot általánosított, normatív formában rögzíti, de a jogellenességet továbbra is az egyéni méltóság sérelmén méri.

A következő fejezetben kifejtett státusznormatív modell éppen ezt a mércét bontja ki: az egyenrangú emberi státusz köré rendezi az érintettség, a törvényi sérelmi küszöb és a státuszsérelem fogalmait, és olyan értékelési szerkezetet alakít ki, amely a tételes jogi feltételek és a bírói gyakorlat elemzésében egyaránt alkalmazható. Az összehasonlító anyag ehhez két megerősítést ad. Egyrészt azt, hogy a „csoportjogi” konstrukció Európában sem elterjedt, és hogy a közösség mint kapcsolóelem – nem pedig mint jogalany – felfogása nemzetközi mércével is védhető kiindulópont. Másrészt azt, hogy a magyar megoldásban a kapcsolat fő feltételeit maga a törvény határozza meg, ezért a csoportméretre épülő bírói individualizáció kisebb szerepet kap, a jogsértési küszöb tartalmi meghatározása viszont nagyobbat – vagyis pontosan az a kérdés kerül a középpontba, amelyet a következő fejezet státusznormatív értékelési modellje megválaszolni hivatott.

VIII. FEJEZET

A csoportsérelmes közlések státusznormatív értékelési modellje

A fejezetben bemutatott értékelési modellt az előző fejezetek dogmatikai, esetjogi, strasbourgi és összehasonlító elemzésének eredményeiből építem fel; szerkezetének kialakításában az alapjogi ügyek elbírálása során szerzett bírói tapasztalataimat is felhasználom. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésén alapuló különös személyiségvédelmi ügyek eldöntésének menetét olyan egymásra épülő vizsgálati rendként fogom fel, amelyben a közlés jelentésének feltárása, az egyéni érintettség, a méltóságsérelem intenzitása, a véleményszabadság ügybeli súlya és a jogkövetkezmény arányossága egyetlen indokolási folyamatba rendeződik. A sémával ezt a bírói gondolkodási folyamatot kívánom láthatóvá és ellenőrizhetővé tenni.

A döntési rend természetéből egy további (csupán másodlagos) következtetés is adódik, amely nem önálló vizsgálat tárgya az értekezésben: az ilyen ügyek eldöntése nem automatizálható megbízhatóan. Az emberi méltóság sérelme nem vezethető vissza bizonyos szavak vagy mondatszerkezetek előfordulására; jogi minősítése összetett, erősen kontextusfüggő értékelést kíván, amelyben egyszerre van jelentősége a közlés tartalmának, céljának, társadalmi környezetének, címzettjének és várható hatásának. A fejezetben felépített döntési rend így az emberi értékelés nélkülözhetetlen szerepét is láthatóvá teszi.

8.1. A modell rendeltetése és dogmatikai helye

A közösséget sértő közlések bírói értékelése több, egymásba kapcsolódó kérdés egyidejű megválaszolását igényli. A bíróságnak meg kell határoznia a védett közösséget, ellenőriznie kell, hogy a felperes személyes kapcsolódása igazolt-e, fel kell tárnia a közlés objektív jelentését, majd el kell döntenie, hogy a közösségre vonatkozó értékítélet milyen módon és milyen intenzitással érinti az egyes tag emberi méltóságát. E vizsgálat eredményét a véleményszabadság ügybeli súlyával kell összemérni, végül pedig olyan jogkövetkezményt kell választani, amely tényleges jogvédelmet nyújt, és nem terheli indokolatlanul a nyilvános vitát. A művelet egyetlen lépése sem különíthető el teljesen a többitől, sorrendjüknek mégis jelentősége van mert a pontatlanul azonosított közösség hibássá teszi az érintettség vizsgálatát; a kontextusából kiemelt mondat téves jelentést kap; a meg nem határozott sérelem pedig üres alapjogi mérlegeléshez vezet.

A modell dogmatikai alapjait a IV. fejezetben fejtettem ki. Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogyan alkalmazhatók ezek a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésén alapuló ügyek bírói értékelésében. A VII. fejezet összehasonlító elemzése emellett megmutatta, hogy az európai nemzeti jogok különböző kapcsolótechnikákat alkalmaznak; a magyar szabály sajátossága, hogy a kapcsolás fő feltételeit a törvény rendezi, ezért az itt kifejtett gyakorlati értékelési modell lényegi kérdése az, hogy az érintettség mellett mikor éri el a közlés a jogsértési, különösen a státuszsérelmi küszöböt.

A modell nem vezet valamennyi sértő általánosítás automatikus tilalmához. A közéleti vita, a vallási és világnézeti kritika, a történeti értékelés, a művészi túlzás, az irónia és a szatíra szükségképpen érinthet közösségi identitásokat; a demokratikus nyilvánosságban a közösségek tanításai, intézményei, hagyományai és politikai szerepe értékelhető. Az emberi méltóság védelme ott kap fokozott súlyt, ahol a közlés a csoporttag emberi vagy társadalmi minőségéről tesz státuszromboló állítást, illetve e minőséghez hátrányos bánásmódi szabályt kapcsol.

A fejezetben kifejtett fokozatok tájékozódási és indokolási kategóriák; matematikai bizonyosságot nem érdemes várni tőlük. A fokozatok célja az indokolás fegyelmezése: lehetővé

teszik, hogy a bíróság megjelölje az egyes körülmények ügybeli súlyát, feltárja a köztük lévő kapcsolatot, és ellenőrizhetővé tegye a végső következtetést. Egyetlen rendkívül súlyos körülmény meghatározhatja az ügyet; több mérsékelt elem pedig együttes hatásában érheti el a törvényi küszöböt. A fokozatok a jogi jelentőség nyelvi kifejezései, mechanikus összeadásuk téves eredményre vezetne.

8.2. A közösségi személyiségvédelem alkalmazási tartománya

A vizsgálat első szakasza a Ptk. által meghatározott alkalmazási feltételekre irányul. Ezek a feltételek kijelölik azt a területet, amelyen belül a közlés méltósági tartalma érdemben értékelhető. A kereset harmincnapos jogvesztő határideje, a nagy nyilvánosság, a törvényben felsorolt közösség, a felperes tagsága, a kötődés személyiségi jelentősége és a közlés közösségi vonatkozása együttesen alkotják a különös személyiségi jogi igény kapuját. A feltételek szigorú vizsgálata a jogbiztonságot és a véleményszabadságot egyaránt szolgálja: a minősített sérelmi küszöb csak akkor kerülhet előtérbe, ha a jogvita valóban a törvény által szabályozott közösségi személyiségvédelem körében helyezkedik el.

A védett közösség meghatározása elsődlegesen normatív művelet. A felperes által használt csoportmegjelölést össze kell vetni a magyar nemzet, valamint a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösség törvényi kategóriáival. A közösségnek a sérelmezett közléstől függetlenül kell léteznie; tagjait tartós, társadalmilag felismerhető és személyiségképző kapcsolat fűzi össze. A szolgálati nyugdíjasok ügyében a Kúria azért zárta ki a rendelkezés alkalmazását, mert a felperesek által megjelölt kör nem tartozott a törvényben felsorolt közösségek közé.[426] A sérelem által létrehozott alkalmi csoport elismerése megfordítaná a törvényi logikát: maga a kifogásolt intézkedés vagy közlés teremtené meg azt a közösséget, amelyre hivatkozva a kereset megindul.

Az alcsoportok megítélése árnyaltabb elemzést kíván. Egy vallási felekezeten belüli irányzat (pl. a katolikus karizmatikus megújulás vagy a haszidizmus), egy nemzeti közösségen belüli történeti kisebbség (pl. a székelység vagy a moldvai csángó közösség) vagy egy etnikai közösség felismerhető regionális csoportja (pl. a romungró vagy az oláh roma közösség) beleférhet a törvényi kategóriába. A döntő körülmény a közlés jelentése és az identitásképző tulajdonság kapcsolata: ha a közlés az alcsoportot éppen a védett nemzeti, etnikai, faji vagy vallási sajátossága alapján célozza, a törvényi védelem alkalmazása indokolható. A foglalkozás, az életkor vagy valamely politikai álláspont alapján képzett alcsoport kapcsolata – amely a hatályos jog alapján nem is kaphat védelmet a Ptk. 2:54. § (5) bekezdés alapján – rendszerint gyengébb, mert a sérelmezett tulajdonság már kívül kerül a taxatív felsorolás értelmi körén.

A tagság ténye és személyiségi súlya két külön megállapítást igényel. A tagság igazolható önazonosítással, származással, állampolgári vagy nemzeti kötődéssel, vallási meggyőződéssel, vallásgyakorlással, kulturális és nyelvi kapcsolattal, továbbá a közösség vagy a külvilág általi besorolással. A tagság nem minden közösségnél azonos természetű: a vallási kötődésben a személyes meggyőződés és az önazonosítás rendszerint központi szerepet kap; az etnikai vagy faji célzás gyakran tulajdonított identitáson alapul. A sérelmes közlés hatása szempontjából annak is jelentősége lehet, hogy a közlő és a közönség a felperest a megtámadott csoporthoz sorolja. Ne feledjük, hogy az EJEB a társított vagy tulajdonított identitást több ügyben a diszkriminatív hatás szempontjából relevánsnak tekintette.[427]

A személyiség lényeges vonásának követelménye nem kíván identitási rangsort. A felperesnek nem kell bizonyítania, hogy közösségi kötődése életének legerősebb vagy kizárólagos

[426] Kúria Pfv.20168/2016/5., tájékoztató a szolgálati nyugdíjasok közösségként való elismeréséről.

[427] Lásd különösen *Minasyan and Others v. Armenia* (365. lj.); az EJEB társított identitással és diszkriminációval kapcsolatos gyakorlatához lásd a VI. fejezet 6.7. pontját.

meghatározó eleme; a személyiség több, egymást keresztező kapcsolatból épül fel. A törvényi követelmény tartós és személyes kapcsolatot kíván. A bíróság ennek megállapításakor a kötődés tényleges megélését, családi és kulturális beágyazottságát, a közösségi gyakorlatokhoz való viszonyt, valamint a támadott tulajdonság és a felperes önazonossága közötti kapcsolatot értékelheti. A vizsgálat nem válhat a hit, a nemzeti érzés vagy a kulturális hűség bírói vizsgájává: a jog a kapcsolat lényegességét állapítja meg, és nem oszt érdemjegyet a közösségi identitás hitelességére.

A harmincnapos határidő online közléseknél különös figyelmet kíván. Az eredeti közzététel, a változatlan hozzáférhetőség, a megosztás, a más felületen való átvétel és a tartalmilag új közzététel eltérő tényállási jelentőséggel rendelkezhet. A folyamatos hozzáférhetőség önmagában nem feltétlenül jelent naponta megújuló jogsértést. A bíróságnak közlésenként kell azonosítania a közzététel időpontját és az új közlési aktus tartalmát; több platform vagy ismételt megjelenés esetén egy erre a célra létrehozott időrendi táblázat nem csupán adminisztratív segítség, hanem megakadályozza, hogy egy régi közlés technikai elérhetősége és egy új, önálló híresztelés összemosódjon.

A nagy nyilvánosságot a közlés tényleges és észszerűen várható elérése alapján kell értékelni. Az országos sajtó, a televízió, a nyilvánosan hozzáférhető internetes oldal, a széles körben követett közösségimédia-profil és a tömegrendezvény tipikusan teljesíti e feltételt. A zárt online csoport minősítése a taglétszámtól, a belépés feltételeitől, a tartalom továbbíthatóságától és tényleges terjedésétől függ. A követők száma önmagában kevéssé beszédes, ha a közlés más felületeken gyorsan elérhetővé válik; a korlátozás nélkül hozzáférhető, kereshető és tartósan fennmaradó tartalom pedig mérsékelt kezdeti olvasottság mellett is széles társadalmi hatásra lehet alkalmas.

A nyilvánosság mértéke kettős szerepet tölt be. Egyrészt törvényi alkalmazási feltétel, másrészt a sérelem intenzitását befolyásoló körülmény: egy országos médiumban ismételten közvetített kijelentés erősebben alakíthatja a közösségről alkotott társadalmi képet, mint egy rövid ideig elérhető, csekély közönséghez jutó bejegyzés. A közlő ismertsége és intézményi tekintélye szintén növelheti a közlés társadalmi súlyát. A nagy nyilvánosság ugyanakkor a közéleti vita jelentőségét is erősítheti; a széles elérés tehát nem mechanikusan a jogsértés oldalán jelenik meg.

8.3. A közlés célpontja, jelentése és kontextusa

A közösségi személyiségvédelem központi értelmezési kérdése a közlés valódi célpontjának meghatározása. A közlés vonatkozhat valamennyi csoporttagra, a közösség tipikus tagjára, egy felismerhető alcsoportra, vallási vagy kulturális intézményre, közösségi vezetőkre, tanításra, szertartásra, történelmi szerepre vagy politikai álláspontra. E kategóriák társadalmi jelentése gyakran érintkezik, jogi megítélésük mégsem azonos. A vallási tanítás bírálata a hívők számára mélyen sértő lehet, miközben a közlés nem állít semmit emberi minőségükről. Egyházi vezetők közéleti tevékenységének kritikája vallási jelképeket is használhat, anélkül, hogy a hívőket alacsonyabb rendűként ábrázolná. A csoport tagjaira vonatkozó általánosítás ezzel szemben közvetlen személyiségi jogi kapcsolatot teremthet.

A 7/2021. (II. 19.) AB határozatban vizsgált címlap vallási képi motívumot használt politikusok pénzéhségének megjelenítésére. Az Alkotmánybíróság többségi értékelése szerint a közlés uralkodó jelentése a közszereplők politikai és erkölcsi kritikája volt, és nem a keresztény hívők negatív minősítése.[428] A vallási szimbólum használata érintette a közösségi identitást, de a célpont meghatározása elválasztotta ezt az érintést a csoporttagok státuszának leértékelésétől.

[428] 7/2021. (II. 19.) AB határozat, különösen az objektív, külső szemléletmódra és a közlés célpontjára vonatkozó indokolás.

A 6/2021. (II. 19.) AB határozat alapjául szolgáló ügy hasonlóan szemlélteti, hogy a vallási identitáson keresztüli érintettség önmagában nem dönti el a jogi minősítést: a döntést a közlés kifejezésmódjának és a közéleti vitába illeszkedésének külön vizsgálata határozta meg. E két ügy részletes alkotmányjogi elemzése a III. fejezet 3.5. és 3.6. pontjában, az érintettség és a jogsértés elkülönítésének ellenpróbája pedig a IV. fejezet 4.8. pontjában szerepel.[429]

A csoportirányultság fokozati kérdés, amelyet a IV. fejezetben tárgyalt érintettségi fokozatoktól elkülönítve kell kezelni; itt nem a felperes személyes érintettségéről, hanem arról van szó, hogy a közlés kihez szól. A csoportirányultság áttételes, ha a közösségi jelkép más személy vagy társadalmi jelenség kritikájának eszköze, és a közlés nem rendel negatív tulajdonságot a tagokhoz. Részleges, ha a közlés intézményt, gyakorlatot vagy közösségi álláspontot bírál, de általánosító megfogalmazása a tagokra is kihat. Tagokra irányuló, ha minden vagy tipikus csoporttaghoz negatív emberi, erkölcsi vagy társadalmi tulajdonságot kapcsol. Bánásmódi (kirekesztő), ha a csoporttagság alapján eltérő bánásmódot, jogkorlátozást, kizárást vagy erőszakot támogat.

A célpont meghatározásában a nyelvtani szerkezet fontos, de önmagában nem döntő. A közlés kódolt kifejezésekkel, történeti utalással, mémmel, karikatúrával vagy képi montázzsal is megjelölhet közösséget. A „vezetők”, „hittérítők”, „bevándorlók” vagy „globalisták” szó az adott kontextusban olyan helyettesítő megjelöléssé válhat, amelyet a célközönség egy meghatározott etnikai vagy vallási közösségre ért. A bíróságnak ilyenkor a közönség háttértudását, a közlő korábbi megnyilvánulásait, a képi elemeket és az adott diskurzusban kialakult jelentést is értékelnie kell. A burkolt célzás megállapítása konkrét indokolást kíván; a bírói intuíció itt sem helyettesíti a bizonyítható kontextust.

Az objektív jelentést olyan észszerű külső szemlélő nézőpontjából kell meghatározni, aki ismeri a közlés nyelvi, kulturális és társadalmi környezetét. A mérce egyszerre kíván távolságot a felek szubjektív értelmezésétől és érzékenységet a közlés tényleges kódjai iránt. A teljes szöveg, a cím, az alcím, a kép, a képaláírás, a közlés előzménye, az aktuális közéleti vita, a műfaj, az időpont és a közönség összetétele együtt alakítja a jelentést. A mondat szótári értelme fontos kiindulópont; a társadalmi kommunikáció azonban ritkán ér véget a szótári jelentéssel.

A felperes sérelemérzete a közlés hatásának bizonyítéka lehet, különösen akkor, ha más csoporttagok következetes reakcióival és a történeti tapasztalattal találkozik; a jogi minősítés azonban objektív alapot és kellő súlyt kíván. Az alperes (mint közlő) szándéka hasonlóképpen releváns, de nem uralja az értelmezést: a közlő jóhiszeműen választhat olyan képet vagy fordulatot, amely a közönség számára régóta ismert lealacsonyító sztereotípiát idéz fel. A kifejezett rosszhiszeműség és a csoportellenes cél növelheti a sérelem súlyát; hiánya nem semlegesíti az objektíve státuszromboló üzenetet.

Az értelmezés során célszerű külön rögzíteni a közlés uralkodó jelentését és az észszerűen felismerhető mellékjelentéseket. Többértelmű közlésnél a csoportellenes olvasat csak kiragadott elemekből vagy távoli következtetésekből állítható elő. Kétirányú közlésnél a politikai vagy művészi álláspont világos, a választott forma ugyanakkor megalázó mellékjelentést is hordoz. Egyértelműen közösségminősítő közlésnél a domináns üzenet a csoporttagok negatív emberi vagy társadalmi értékelése. Nyíltan státuszromboló közlésnél a szöveg maga fogalmazza meg a hátrányos bánásmód, a kizárás vagy az erőszak normáját.

A műfaj az értelmezés része, és nem előre kalkulálható felmentő indok. A szatíra, a karikatúra és a paródia túlzással dolgozik; közönsége éppen azért érti, mert a szó szerinti jelentés mögött felismeri a társadalmi vagy politikai álláspontot. A művészi szabadság széles értelmezési teret

[429] 6/2021. (II. 19.) AB határozat, különösen a közéleti vitába illeszkedő véleménytartalom és az öncélúan bántó kifejezésmód összefüggéséről.

kíván, de a műfaj megjelölése nem változtatja át a puszta csoportgyalázást automatikusan társadalomkritikává. A bíróságnak azt kell feltárnia, hogy a túlzás milyen gondolatot szolgál, és a megalázó elem mennyiben szükséges e gondolat kommunikációjához. A humor jogi értékelése különösen óvatosságot igényel: a sikertelen tréfa is véleménynyilvánítás, a nevetés hiánya pedig önmagában nem tényállási elem. A közösségi státuszt romboló üzenet attól még fennmaradhat, hogy a közlő mosolyt várt hozzá.

8.4. Az egyéni érintettség mint személyiségi jogi kapcsolóelem

Az egyéni érintettség fejezi ki, hogy a közösségre vonatkozó közlés milyen erővel kerül személyiségi jogi kapcsolatba az adott felperessel. A tagság a kapcsolódás formális alapját teremti meg, az érintettség pedig a közlés személyes vonatkoztathatóságának intenzitását mutatja. A két kérdés összekeverése könnyen ahhoz vezet, hogy a puszta tagság automatikusan jogsértést alapoz meg, vagy a nagy létszámú közösséghez tartozó személytől eleve megtagadják az igényérvényesítést. Az érintettségnek az ismertetett jogesetek alapján megítélésem szerint négy fokozata azonosítható: gyenge, közepes, erős és közvetlen. Ezt a skálát a jelen értekezésben kizárólag az érintettségre alkalmazom; a csoportirányultság, a közérdek-védettség vagy a forma indokoltsága más szempontok szerint értékelendő.

A csoport mérete fontos, de nem döntő. A nagy létszám gyengítheti annak valószínűségét, hogy egy bizonytalan vagy szűk körre vonatkozó állítás minden taghoz eljusson. Az egész közösséget kifejezetten megjelölő státuszállítás esetében ugyanakkor a nagy létszám nem szünteti meg az egyes tag személyes érintettségét: a „minden X nemzetiségű ember csaló” kijelentés valamennyi csoporttagra kiterjedő általánosítás, és az adott közösséghez tartozó felperest is a kifogásolt tulajdonsággal ruházza fel. Más megítélés alá eshet a közösség egy részére, egy bizonytalan körére vagy csupán bizonyos magatartásformákra vonatkozó közlés; ilyenkor külön indokolást kíván, hogy a felperes a ténylegesen célba vett személyi körhöz tartozik-e.

A személyes érintettség megítélésében az általánosítás nyelvi szerkezete is jelentős. Ha egy fiktív párizsi lap *A nyomorultak*[430] világában azt állítaná, hogy „a külvárosi nyomornegyedek lakói valamennyien javíthatatlan tolvajok”, a közlés minden ott élő személyre kiterjedne. A „külvárosi lakók között sok a tolvaj” megfogalmazás már meghatározatlan részhalmazra utalna, ezért az egyes felperesnek a célba vett körhöz tartozása külön vizsgálatot igényelne.

Az érintettség gyenge, ha a közlés távoli intézményi vagy történelmi kritikát tartalmaz, és a felperessel való kapcsolata több közvetítő következtetésen alapul. Szabó Magdát segítségül hívva, fiktív példával[431]: „A Matula vezetése a háború éveiben túlságosan mereven őrizte az intézet régi református nevelési hagyományait.” A közlés egy intézmény vezetését és annak történetileg kialakult nevelési gyakorlatát értékeli. A főhős, Vitay Georgina a Matula növendéke, a kritika azonban nem tulajdonít neki vagy általában a református közösség tagjainak negatív személyes tulajdonságot; érintettsége az intézményhez és annak vallási hagyományához fűződő kapcsolatán keresztül, több közvetítő lépésben állapítható meg.

Az érintettség közepes, ha az egész közösség megjelenik a közlésben, de a kijelentés tárgya vagy a közösség belső sokfélesége további indokolást kíván. „A református nevelés puritán szelleme olyan zárkózottságot alakít ki, amely megnehezíti a növendékek beilleszkedését a modern társadalomba.” Ez a közlés a református nevelési eszményt bírálja, és annak hatását a növendékekre is kiterjeszti. Gina a Matula tanulójaként e nevelési rend alanya, a kijelentés azonban nem feltétlenül minősít minden református személyt zárkózottnak; egyéni érintettségének megállapításához értékelni kell, hogy a közlés a nevelési módszer kritikáján túl a növendékek tartós személyes tulajdonságára is utal-e.

---

[430] Hugo i. m. (210. lj.).
[431] Szabó Magda: *Abigél*. Budapest, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1970.

Az érintettség erős, ha a közlés minden vagy tipikus csoporttagra vonatkozó státuszállítást tartalmaz, és a felperes egyértelműen e körbe tartozik. „A református iskolák növendékei vallásos neveltetésük miatt önálló gondolkodásra képtelen, engedelmességhez szoktatott fiatalok." A kijelentés a református iskolák tipikus növendékéhez személyes és értelmi fogyatékosságként megjelenített tulajdonságokat rendel. Gina egyértelműen ebbe a körbe tartozik, ezért a közlés rá is vonatkozik, bár név szerint nem említi.

Az érintettség közvetlen, ha a közösségi közlés a felperest névvel, képpel, tisztséggel vagy más egyedi ismérvvel is azonosítja. „Vitay Georgina a Matulában nevelt református lányok tipikus példája: önálló ítéletre képtelen, mert az intézet vallásos fegyelme feltétlen engedelmességre szoktatta." A közlés Ginát név szerint azonosítja, majd személyes tulajdonságait a közösségi és intézményi kötődéséből vezeti le. A sérelem egyszerre irányul a református nevelésben részesülő közösségre és Gina személyére; ebben az esetben a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése mellett az általános személyiségvédelmi szabályok alkalmazása is felmerülhet.

E fokozati skálán belül a „tipikus tag" terjedelmi kategória: azt jelöli, hogy a közlés a közösség minden tagjára vagy annak jellemző, átlagos tagjára vonatkozik-e. Ez nem tévesztendő össze a „tipikus csoporttag" értelmezési nézőpontjával, amely – a IV. fejezet szerint – nem empirikus átlagember, hanem az a normatív perspektíva, amelyből megítélhető, milyen társadalmi státuszt tulajdonít a – már megállapított – objektív jelentés a közösség tagjainak. A tipikus csoporttag nem a közlés objektív jelentésének meghatározására szolgáló fikció. A már feltárt jelentés alapján azt a kérdést segít megítélni, hogy a közlés milyen státuszüzenetet hordoz a közösség tagjára nézve.

Az EJEB az *Aksu v. Turkey*, a *Behar and Gutman v. Bulgaria*, valamint a *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*-ügyekben olyan szempontokat alakított ki, amelyek az egyéni érintettség intenzitásának megítéléséhez is felhasználhatók.[432] Jelentősége van a csoport méretének, a közlés tartalmának és súlyának, a társadalmi helyzetnek, a negatív sztereotípia történeti hátterének, a közlés elérésének, valamint annak, hogy a kérelmező a megtámadott közösséggel milyen kapcsolatban áll. Az EJEB megközelítése nem követeli meg a kérelmező név szerinti megjelölését: a kellően súlyos, egész közösségre vonatkozó negatív állítás a csoport tagjának magánéletét, identitását és önbecsülését is érintheti.

Az érintettség értékelésében két szélsőség kerülendő – a korlátlan átsugárzás, amely minden csoportkritikát valamennyi tag egyéni személyiségi jogi ügyévé változtatna, és a kizárólag név szerinti célzást elfogadó megközelítés, amely kiüresítené a közösségi igényt. E kérdést a IV. fejezet és a V. fejezet 5.2. pontja is tárgyalja; a megfelelő mérce a közlés hatókörét, a felperes identitáskapcsolatát és a közvetített státuszüzenetet együtt vizsgálja.

A felperes környezetében való felismerhetőség növelheti a személyes hatást: ha a csoporttagsága ismert, a közlés a munkahelyi, lakóhelyi vagy társadalmi kapcsolataiban bizalmatlanságot kelthet vele szemben. A tényleges hátrány bizonyítása nem feltétele a személyiségi jogsértésnek, de a hatás intenzitását és a jogkövetkezmények megválasztását befolyásolhatja. A közösségi személyiségvédelem nem kártérítési tényállásként működik; a méltósági érdek sérelme önálló jogi jelentőséggel rendelkezik, a konkrét társadalmi következmény pedig megerősítheti, hogy a státuszromboló üzenet nem maradt elvont retorika.

8.5. A törvényi sérelmi küszöb két alakzata

A Ptk. a közösséget súlyosan sértő, illetve kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén engedi meg a személyiségi jogok érvényesítését. A két fordulat vagylagos kapcsolatban áll, vizsgálatuk mégis gyakran egymást erősítő eredményhez vezet. A közlés tartalma és

[432] *Aksu v. Turkey* (200. lj.); *Behar and Gutman v. Bulgaria* (240. lj.); *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.).

formája a társadalmi kommunikációban szorosan összefonódik; a jogi indokolás számára különválasztásuk azért hasznos, mert megmutatja, hogy valójában honnan származik a minősített sérelem. A 8.6. pontban tárgyalt státuszfokozat e két út elemzésének eredménye lehet, de nem lép a törvényi fordulatok helyébe: a bíróságnak továbbra is a „súlyosan sértő" tartalomról és az „indokolatlanul bántó" kifejezésmódról kell külön-külön állást foglalnia.

A súlyosan sértő tartalom körében a bíróság azt értékeli, mit állít a közlés a közösség tagjairól. A bántó kritika valamely közösségi gyakorlatot, tanítást vagy történelmi szerepet értékel kedvezőtlenül. A sértő általánosítás negatív tulajdonságot rendel a tagokhoz, de egyenrangú státuszukat még nem érinti közvetlenül. A súlyos lealacsonyítás a csoporttagokat emberileg vagy erkölcsileg alacsonyabb rendűként jeleníti meg. A státusztagadás kevesebb jogra, védelemre, bizalomra vagy társadalmi részvételre méltónak tekinti őket. A dehumanizálás és a kirekesztés az emberi vagy politikai közösségen kívülre helyezi a tagokat.

A tartalmi súlyt növeli a teljes körű általánosítás, a kollektív bűnösség, az eredendő veszélyesség vagy romlottság tulajdonítása, az állati, betegségi, szennyeződési vagy hulladékmetafora, a jogkorlátozás igazolása, valamint az ellenségességre vagy erőszakra irányuló felhívás. A történelmi üldöztetés helyeslése vagy megismétlésével való fenyegetés különösen súlyos. E körülmények közös vonása, hogy a csoporttagságot az emberi vagy társadalmi érték csökkentő tényezőjévé alakítják.

A Kúria által vizsgált „Magyar ember nem lop, csak kalandozik" című közlésben a „büdös magyar migránsok" és „magyar banditák" fordulatok megítéléséhez a teljes cikk ironikus összefüggését és a magyar nemzetre vonatkozó általánosítás jelentését kellett értékelni.[433] Az ügy arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a sértő szóhasználat önmagában nem ad teljes választ: a bíróságnak meg kell határoznia, kitől származik a kijelentés perspektívája, milyen társadalmi jelenséget kritizál, és a negatív minősítés uralkodó jelentésében a közösség tagjaira vonatkozik-e.

Az indokolatlanul bántó kifejezésmód vizsgálata a kommunikáció eszközeire irányul. A trágárság, a gyalázkodás, a megalázó kép, a központi vallási jelkép profanizáló felhasználása, a liturgikus cselekmény utánzása vagy a történelmi trauma kigúnyolása egyaránt növelheti a sérelmet. A „bántó" jelleg még nem elegendő; a törvény az indokolatlanságot is megköveteli. Ez a követelmény a forma és a közlendő gondolat kapcsolatának vizsgálatát kívánja.

Az éles forma provokatív vagy szatirikus, és szorosan kapcsolódik a közölt véleményhez. A bántó forma indokolatlanul durva elemeket tartalmazhat, de az eszköz és az üzenet kapcsolata felismerhető. A súlyosan bántó forma központi identitáselemet megalázó módon használ, miközben e választás kapcsolata a vitatott kérdéssel gyenge. Az öncélú meggyalázás nem hordoz értékelhető véleménytartalmat, vagy a sértő eszköz következetlenül illeszkedik a közéleti álláspontho z.

Az indokolatlanság vizsgálata kívül esik a bírói stílustanácsadás körén. A véleményszabadság magában foglalja a túlzó, rossz ízlésű és zavarba ejtő megfogalmazást is. A vizsgálat középpontjában a kifejezésmód megalázó többlete és a vélemény közötti funkcionális kapcsolat áll. A kevésbé sértő alternatíva akkor kap jelentőséget, ha ugyanaz a gondolat lényegi veszteség nélkül kifejezhető lett volna, a választott forma pedig önállóan a közösségi identitás meggyalázását szolgálta.

8.6. A státuszsérelem fokozatai

A státusznormatív vizsgálat a közlés társadalmi üzenetét tárja fel. A bíróság azt értékeli, milyen helyet jelöl ki a közlés a csoport tagjai számára, milyen bánásmódot tesz elfogadhatóvá velük

[433] Kúria Pfv.20199/2020/7., a „Magyar ember nem lop, csak kalandozik" című internetes cikkel kapcsolatos ügy.

szemben, és érinti-e azt a társadalmi bizonyosságot, hogy a tagok másokkal azonos tiszteletre, jogvédelemre és részvételre jogosultak. E kérdés túlmutat a sértő szavak intenzitásán: egy higgadtan megfogalmazott kizárási program súlyosabb státuszüzenetet hordozhat, mint egy indulatos, de társadalmi következményt nem kapcsoló sértés. A fokozatok közötti átmenetet a csoporttagsághoz rendelt társadalmi következmény súlya határozza meg. Az alábbi táblázat az elemzés tájékozódási pontjait foglalja össze.

Fokozat	**A közlés központi állítása**	**Tipikus bánásmódi üzenet**	**Szemléltető helyzet**
Identitásérintés	Egy közösségi sajátosság kedvezőtlen értékelése	Nem kapcsol hozzá hátrányos társadalmi szabályt	„A katolikus tanítás egyes elemei történetileg hozzájárultak az antiszemitizmus kialakulásához.” (*Giniewski v. France*)
Stigmatizálás	A tagokhoz tartós negatív tulajdonságot rendel	Bizalmatlanságot és társadalmi távolságot indokol	A „cigány” szó metaforikus jelentéseként a „fösvény”, illetve a romákhoz a piszkosság, zajosság és kapzsiság társítása. (*Aksu v. Turkey*)
Státuszleértékelés	A tagokat kevesebb bizalomra vagy részvételre méltóként ábrázolja	Egyes társadalmi szerepekből való kiszorítást igazol	A romák olyan csoportként való bemutatása, amelynek tagjai különösen hajlamosak lopásra, fosztogatásra, erőszakra és más bűncselekményekre. (*Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*)
Státuszkizárás	A jogi vagy politikai egyenrangúságot feltételessé teszi	Jogkorlátozást, elkülönítést vagy távozást követel	„Választaniuk kell az iszlám és Franciaország között”; a muszlimok „megszállóként” és „gyarmatosítóként” való bemutatása. (*Zemmour v. France*)
Egzisztenciális tagadás	A csoport társadalmi vagy fizikai jelenlétét elfogadhatatlannak nyilvánítja	Erőszakos eltávolítást, üldözést vagy megsemmisítést támogat	„Az iszlámot ki Britanniából – védjük meg a brit embereket”, a muszlim közösség egészének a terrorizmussal való összekapcsolásával. (*Norwood v. the United Kingdom*)

A fokozatok között nem az alkalmazott kifejezések nyers sértő volta, hanem az azokhoz kapcsolt társadalmi következmény teremt különbséget. Az egyes fokozatok bírói alkalmazását az EJEB gyakorlata is alátámasztja.

Az identitásérintés körében a közlés valamely, a csoport önazonosságához kötődő vallási, kulturális vagy történeti sajátosságot értékel kedvezőtlenül, de ebből még nem következtet a csoporttagok alacsonyabb társadalmi értékére vagy korlátozható jogaikra. A *Giniewski v. France*-ügyben a kifogásolt tanulmány a katolikus tanítás egyes elemei és az antiszemitizmus történeti kialakulása közötti kapcsolatot vizsgálta.[434] Az EJEB a közlést közérdekű teológiai és történeti vita részének tekintette, és hangsúlyozta, hogy a vallási tanítás kritikája nem volt azonos a keresztények mint csoport elleni támadással. Ugyanezt a határt szemlélteti a *Sekmadienis*-ügy is: a szent alakok profán, kereskedelmi célú felhasználása és a hívők megbotránkozása önmagában nem vált a hívők társadalmi státuszának leértékelésévé; a közösségi identitás érintése és a státuszsérelem között ezért itt is megmaradt a különbség (lásd a 6.8. pontot).

A stigmatizálás szintjén a negatív jelentés már a csoporthoz vagy annak tagjaihoz tapad. Az *Aksu v. Turkey*-ügyben vizsgált kiadványok és szótári fordulatok a romákhoz többek között a fösvénység, a piszkosság, a zajosság és bizonyos bűnöző magatartások képét kapcsolták.[435] A stigmatizálásnál az *Aksu v. Turkey*-ügyben vizsgált, romákhoz kapcsolódó sztereotípiák azért rendelkeztek méltósági jelentőséggel, mert a csoporttagok identitását, önbecsülését és társadalmi megítélését befolyásolhatták;[436] súlyát a sztereotípia történeti beágyazottsága, ismétlődése, a közlő tekintélye és a csoport sérülékeny helyzete növeli. A stigmatizálás státuszjelentősége abban áll, hogy a visszatérően alkalmazott negatív tulajdonság a csoport társadalmi megítélését alakíthatja, és előkészítheti azt a következtetést, hogy tagjai kevésbé megbízhatók vagy kevésbé méltók a társadalmi elfogadásra. E fokozat fennállása ugyanakkor önmagában nem dönti el, hogy a személyiségi jogi jogsértési küszöb is teljesült-e.

A státuszleértékelésnél a *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*-ügy alapjául szolgáló közlések a romákat bűnözésre és társadalomellenes magatartásra hajlamos csoportként jelenítették meg;[437] a fokozat központi ismérve, hogy a negatív tulajdonság a bizalom, a foglalkoztathatóság, a közéleti részvétel vagy más társadalmi lehetőség csökkentésének indokává válik. A negatív tulajdonság már a csoporttagok társadalmi alkalmasságára, megbízhatóságára vagy az irántuk tanúsítható bánásmódra vonatkozó következtetés alapjává válik. A *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria*-ügyben vizsgált közlések a romákat különösen bűnözésre és erkölcstelen magatartásra hajlamos csoportként ábrázolták. Az EJEB szerint a közlések szélsőséges negatív sztereotipizálást valósítottak meg, amely alkalmas volt a romákkal szembeni előítélet és ellenségesség erősítésére.[438]

A státuszkizárásnál a „válasszanak vallásuk és az ország között” típusú felszólítás a politikai közösséghez tartozás feltételévé teszi a hit elhagyását; a *Zemmour v. France*-ügyben a Franciaországban élő muszlimok „megszállóként” és „gyarmatosítóként” való ábrázolása, valamint az iszlám és Franciaország közötti választás követelése a közösség egészének elutasítására és kizárására hívott fel, és az EJEB a közlő elítélését a 10. cikkel összeegyeztethetőnek találta.[439] A *Pavel Ivanov v. Russia*-ügyben pedig a zsidók társadalmi

[434] *Giniewski v. France* (371. lj.).
[435] *Aksu v. Turkey* (200. lj.), különösen a kifogásolt szótári és könyvbeli kifejezések, valamint §§ 58–61 és 84–87.
[436] Uo., különösen §§ 58–61.
[437] *Budinova and Chaprazov v. Bulgaria* (240. lj.), különösen §§ 62–69 és 90–95.
[438] Uo., különösen §§ 62–69 és 90–95.
[439] *Zemmour v. France*, no. 63539/19, judgment of 20 December 2022, különösen §§ 60–64.

életből való kizárására irányuló felhívás miatt az EJEB a panaszt az Egyezmény 17. cikkére figyelemmel elfogadhatatlannak nyilvánította.[440]

Az egzisztenciális tagadás a skála felső tartománya. A közlés a tagok számára semmilyen helyet nem ismer el a közös társadalmi vagy emberi világban; a területi kiutasítás követelése a státuszkizárás felső tartományában és e fokozat alsó határán helyezkedhet el, míg az erőszakos eltávolítás, a fizikai fenyegetés és a megsemmisítés támogatása egyértelműen ide tartozik. A *Norwood v. the United Kingdom*-ügyben az „Islam out of Britain – Protect the British People" felirat az égő World Trade Center képével és áthúzott félholddal együtt jelent meg. Az EJEB ezt az Egyesült Királyságban élő valamennyi muszlim elleni általános, heves támadásnak minősítette, amely az egész vallási csoportot súlyos terrorcselekménnyel kapcsolta össze.[441] Ez az eset jól érzékelteti a státuszkizárás és az egzisztenciális tagadás közötti átmenetet: a területi vagy társadalmi eltávolítás követelése már azt az üzenetet hordozza, hogy a csoportnak nincs legitim helye az adott társadalomban. Az erőszakos eltávolítás, üldözés vagy fizikai megsemmisítés támogatása e fokozat egyértelmű, legsúlyosabb esete.

A fokozatok az átmenetek megindokolását is segítik. A stigmatizálás akkor válik státuszleértékeléssé, amikor a tartós negatív tulajdonsághoz társadalmi alkalmasságra vagy bizalomra vonatkozó következtetés kapcsolódik. A státuszleértékelés akkor éri el a státuszkizárás szintjét, amikor a közlés jogi, politikai vagy intézményi korlátozást igazol. A státuszkizárás egzisztenciális tagadássá akkor súlyosodik, amikor a közösség békés társadalmi jelenlétét sem fogadja el, és eltávolítását erőszakos vagy megsemmisítő programként fogalmazza meg. Az identitásérintés önmagában megalapozhatja a felperes személyes kapcsolatát a közléssel, a minősített jogsértési küszöbhöz azonban további súlyosító körülmények szükségesek.[442] A fokozatok egyike sem azonosítható automatikusan a Ptk. „súlyosan sértő" küszöbével; e küszöb elérése a közlés teljes kontextusának, a státuszüzenet súlyának, az érintettség intenzitásának és a véleményszabadság ügybeli súlyának együttes értékeléséből következik.

8.7. A közéleti vita és a véleményszabadság ügybeli súlya

A státuszsérelem megállapítása nem zárja le az elemzést. A közlés a véleményszabadság védelmi körébe tartozhat akkor is, ha sértő, megbotránkoztató vagy nyugtalanító. A bíróságnak meg kell határoznia a közlés közérdekű tartalmát, műfaját, ténybeli alapját, a közlő szerepét és a vita társadalmi jelentőségét; az alapjogi védelem súlya a közlés demokratikus funkciójához igazodik.

Kiemelkedően védett a politikai vagy közérdekű álláspont, amelynek provokatív formája közvetlenül szolgálja a kifejezett gondolatot. Erősen védett az intézmény, vallási tanítás vagy társadalmi gyakorlat éles kritikája, ha felismerhető érvelést és megfelelő ténybeli alapot tartalmaz. Köztes helyzetet teremt a közérdekű vita keretében megfogalmazott álláspont, amely szükségtelenül általánosító vagy megalázó elemeket is hordoz. Gyengén védett a csekély közérdekű tartalommal rendelkező, főként gyalázkodó megnyilvánulás. A közvetlen fenyegetés, az erőszakra vagy diszkriminációra uszítás és az emberi státusz megsemmisítésére irányuló közlés az Egyezmény 17. cikkének alkalmazását is felvetheti.

A közérdekű vita azonosítása konkrét megfogalmazást kíván. Az „abortusz társadalmi és erkölcsi megítélése", „a vallási intézmények politikai szerepe", „a bevándorláspolitika", „a

[440] *Pavel Ivanov v. Russia* (dec.), no. 35222/04, decision of 20 February 2007.
[441] *Norwood v. the United Kingdom* (dec.), no. 23131/03, decision of 16 November 2004.
[442] A fokozatok eszkalációs logikája a társadalomlélektanban Allport előítélet-skálájával rokonítható (Allport i. m. [223. lj.]), a jelen fokozatok azonban nem társadalmi magatartásokat, hanem a közlés normatív státuszüzenetét minősítik.

történelmi felelősség" vagy „a nemzeti önkép" olyan tárgyak, amelyekhez erős közérdek kapcsolódhat. A közlés alapjogi súlyát az növeli, ha e kérdéshez felismerhető állásponttal, érveléssel, szatirikus kommentárral vagy tényfeltárással járul hozzá. A közügy puszta említése kevés: a csoporttagok gyalázását nem teszi politikai elemzéssé, hogy a mondat elején szerepel a kormány, a mondat végén pedig a nemzet.

A tényállítás és az értékítélet elhatárolása továbbra is jelentős. Az értékítélet igazsága nem bizonyítható, de kellő ténybeli alapja vizsgálható. A csoport valamennyi tagjához rendelt konkrét bűncselekmény, összeesküvés vagy társadalmi veszély tényállítási elemeket is tartalmazhat. A tudatosan valótlan tényállítás alapjogi súlya csekélyebb, különösen akkor, ha történetileg üldözött közösséggel szembeni ellenségességet táplál. A történeti és tudományos diskurzus széles szabadságot igényel, ám a módszertani igény látszatába öltöztetett kollektív vádat a bíróság a tényleges tartalma alapján értékeli.

A közlő személye és a közönség összetétele a várható hatást befolyásolja. Politikus, országos médiaszereplő, vallási vezető vagy tekintélyes intézmény kijelentése nagyobb társadalmi normateremtő erővel rendelkezhet. A választási kampány kiemelkedően fontos politikai vita, ugyanakkor a csoportellenes ellenségkép mozgósító ereje is fokozott. Az EJEB gyűlöletbeszéd-gyakorlatában a közlő befolyása, a társadalmi feszültség, a terjesztés módja, a közönség és a szankció súlya együttesen jelenik meg.[443] Az ütköző alapjogok ügybeli súlyának meghatározását – az összemérés részletes módszerét – a 8.8. pont tartalmazza.

8.8. Az összemérés módszere és a végső minősítés

Az alapjogok összemérése során az emberi méltóság és a véleményszabadság elvont rangja kevés eligazítást ad; az ügybeli súlyt kell meghatározni. A méltóság oldalán az érintettség intenzitása, a csoportirányultság, a tartalmi és formai sérelem, a státuszüzenet, a nyilvánosság és a közösség társadalmi sérülékenysége áll. A véleményszabadság oldalán a közérdek, a közlés gondolati tartalma, műfaja, ténybeli alapja, a vita nyitottsága és a forma funkcionális kapcsolata kap súlyt. A mérlegelés akkor ellenőrizhető, ha a bíróság mindkét oldalt önállóan értékeli, majd megjelöli a döntést meghatározó körülményeket.

A végső összemérés nem valamennyi korábbi szempont újabb felsorolása. A bíróság feladata annak meghatározása, mely körülmények viszik az ügyet a véleményszabadság vagy a személyiségvédelem irányába, és ezek milyen kapcsolatban állnak egymással. Az érintettség, a sérelem és a közérdek hármasa különösen alkalmas a döntési helyzet áttekintésére. Megítélésem szerint gyenge érintettség, mérsékelt sérelem és erős közérdek mellett a jogsértés rendszerint nem állapítható meg. Erős érintettség és mérsékelt sérelem esetén is a véleményszabadság javára billenhet a mérleg, ha a közlés kiemelkedő közérdekű vitához járul hozzá, és formája következetesen szolgálja az álláspontot. Erős érintettség, jelentős sérelem és erős közérdek határesetet teremt; az objektív jelentés, a forma szükségessége és a státuszüzenet ilyenkor különösen részletes indokolást kíván. Erős érintettség, jelentős vagy státuszromboló sérelem és csekély közérdek mellett a jogsértés megállapítása valószínű. A dehumanizáló, kirekesztő vagy erőszakos üzenet kiemelkedő nyilvánossággal és gyenge közérdekű tartalommal a személyiségvédelem legerősebb tartományába kerül.

E kombinációk tájékozódási segédletek; az ügy teljes kontextusa elsőbbséget élvez. Egy történetileg üldözött kisebbség elleni, látszólag mérsékelt fordulat olyan ismert kódot idézhet fel, amely a közönség számára közvetlen kizárási üzenetet hordoz; egy rendkívül durva szatirikus kép viszont egyértelműen közszereplők magatartását célozhatja, és a közösség

[443] Lásd többek között *Féret v. Belgium* (334. lj.); *Perinçek v. Switzerland* (340. lj.); *Sanchez v. France* (379. lj.).

tagjairól nem közvetít negatív státuszállítást. A fokozati modell ereje éppen abban áll, hogy a bíróságot a jelentés, a hatás és a társadalmi norma feltárására készteti.

Az összefoglaló indokolásban célszerű három döntő körülményt kiemelni. Ez a szerkesztési megoldás nem csökkenti a teljes vizsgálat terjedelmét, hanem láthatóvá teszi az ítélet *ratio decidendijét*. A döntő körülmény lehet például a közlés kifejezett csoportirányultsága, a státuszkizáró bánásmódi üzenet és a felismerhető közérdek hiánya; a másik oldalon meghatározó lehet a politikai célpont, a vallási jelkép eszközjellegű használata és a csoporttagokra vonatkozó negatív értékítélet hiánya. A bíróságnak a lényeges ellenérvekre is választ kell adnia: a felperes oldalán a történelmi trauma, a csoport sérülékeny helyzete vagy a közlés tényleges társadalmi következménye, az alperes oldalán a szatirikus műfaj, a közéleti vita, a ténybeli alap és a politikai vélemény kiemelt védelme merülhet fel. Az ellenérv puszta megemlítése nem elegendő; az indokolásnak meg kell mutatnia, miért kapott kisebb súlyt a döntő körülményeknél.

Az összemérésben külön figyelmet érdemel a kumulatív hatás. Egyetlen közlés mérsékelt súlyúnak tűnhet, miközben ismétlődő kijelentések sorozatában olyan társadalmi kép részévé válik, amely a közösség tagjait következetesen veszélyesnek, erkölcsileg fogyatékosnak vagy idegennek ábrázolja. A bíróság az eljárás tárgyává tett közlésről dönt, annak jelentését azonban a bizonyított kommunikációs előzmények között állapítja meg. A korábbi közlések nem szolgálhatnak önálló, keresettel nem támadott jogsértések utólagos szankcionálására; kontextusként mégis megvilágíthatják a kódolt megjelölést, az irónia állított jellegét, az általánosítás tudatosságát és a közönség számára felismerhető bánásmódi üzenetet.

Hasonló körültekintést kíván a közösség társadalmi helyzete. A történeti üldöztetés, a tartós diszkrimináció és a jelenlegi sérülékenység növelheti ugyanazon kijelentés státuszromboló hatását, mert a közlés már létező kirekesztő normákat erősít meg. Ez a szempont nem hoz létre eltérő emberi méltóságot a különböző közösségek számára, hanem az egyenlő státusz sérelmének tényleges valószínűségét és intenzitását teszi pontosabban megítélhetővé. A többségi közösség tagját is megilleti a Ptk. védelme; társadalmi erőhelyzete ugyanakkor befolyásolhatja, hogy egy adott gúnyos általánosítás képes-e biztonságát, részvételét vagy egyéni megítélését érdemben aláásni.

A határesetekben az indokolás minőségét az is növeli, ha a bíróság megnevezi a döntés ellenpróbáját. Ha a közlésből eltávolítjuk a sértő képet, fennmarad-e a közérdekű álláspont? Ha a csoportmegjelölést egyéni tulajdonságokra bontjuk, hagy-e a kijelentés teret az egyedi megítélésnek? Ha a közlés bánásmódi üzenetét mondattá alakítjuk, milyen társadalmi szabály olvasható ki belőle? Ezek az ellenpróbák nem önálló jogi feltételek; a közlés jelentéséről és a forma funkciójáról alkotott bírói következtetést teszik átláthatóbbá.

8.9. A jogkövetkezmények, az arányosság és a visszatartó hatás

A jogsértés megállapítása után a bíróság külön döntési szakaszban választja ki a megfelelő jogkövetkezményt. A Ptk. objektív jogkövetkezményei, a sérelemdíj és az esetleges további igények eltérő módon szolgálják a jogvédelmet, és eltérő terhet rónak a véleményszabadságra. A jogalap fennállása nem teszi automatikusan szükségessé valamennyi kért intézkedést; a jogkövetkezménynek a konkrét sérelem megszüntetésére, helyreállítására és megelőzésére alkalmasnak kell lennie.

A jogsértés megállapítása önmagában is komoly jogvédelmi és társadalmi funkciót tölthet be. Annak kimondása, hogy a közösség tagjai egyenrangú státuszának tagadása átlépte a jog által védett határt, a jogvédelem egyik legjelentősebb eredménye lehet. A további jogsértéstől való eltiltás az ismétlés veszélye esetén indokolt, terjedelmét azonban pontosan kell meghatározni. A túl általános eltiltás bizonytalan jövőbeli közlésekre is kiterjedhet, és a jogsértő tartalmon túl

a legitim kritikát is visszatarthatja. Az ítéleti rendelkező résznek azonosítható magatartást kell tiltania; az olyan formula, amely általában megtiltja a közösség „megsértését”, a későbbi nyilvános vitát bírói találós kérdéssé változtatná.

Az elégtétel és annak nyilvánossága akkor alkalmas, ha a sérelem a közösség társadalmi megítélését széles körben érintette. A közzététel helyének, időtartamának és formájának arányban kell állnia az eredeti közlés elérésével. A helyreigazító vagy elégtételi szöveg nem válhat megalázó büntetéssé; célja a jogsértő státuszüzenet korrekciója és a felperes személyiségi jogának elismerése. A sérelemdíj összegének meghatározásakor a jogsértés súlya, ismétlődése, nyilvánossága, a felróhatóság körülményei, a felperesre gyakorolt hatás és a megelőző funkció egyaránt értékelhető. A közéleti közléshez kapcsolódó aránytalan összeg más megszólalókat is visszatarthat a vitában való részvételtől.

A visszatartó hatás túlmutat a közlőn. A bizonytalan jogi mérce, a szélesen megfogalmazott eltiltás, a nagy összegű sérelemdíj vagy a kiszámíthatatlan bírói gyakorlat olyan személyeket is hallgatásra késztethet, akik jogszerű közéleti, vallási vagy történeti kritikát fogalmaznának meg. A visszatartó hatás vizsgálata nem jelenti a személyiségvédelem gyengítését: az arányos és világosan indokolt döntés egyszerre védi a közösség tagjainak státuszát és a demokratikus vita biztonságát. A jogbiztonság mindkét alapjog számára közös érdek.

Az Egyezmény 10. cikke alapján az állami beavatkozás egészét kell értékelni. A jogsértés megállapítása és a jogkövetkezmény együttesen alkotja a véleményszabadság korlátozását. A bíróságnak ezért a felelősség alapjának vizsgálata után a záró konvenciós kontrollt is el kell végeznie: a beavatkozás törvényen alapult-e, legitim célt szolgált-e, nyomós társadalmi szükségletre válaszolt-e, az indokok relevánsak és elégségesek voltak-e, továbbá a szankció arányban állt-e a jogsértés súlyával.[444] A mérsékelt jogkövetkezmény sem pótolja a hiányos jogalapi indokolást, és a helyes jogalap sem igazolja a szükségtelenül súlyos szankciót.

8.10. Az egységes bírói értékelés rendje

A modell gyakorlati alkalmazását tizenöt egymásra épülő kérdésben foglaltam össze. Ezek az indokolás kötelező tartalmi csomópontjai, amelyek a törvényi alkalmazhatóságtól a konvenciós arányosságig vezetik végig a döntést. A kérdések folyószöveges megválaszolása egységes érvelést kíván; számozásuk az ellenőrizhetőséget és a hiányzó lépések felismerését szolgálja. A fokozati minősítések itt sem pontszámok: a kérdéssor nem összeadja a részeredményeket, hanem az indokolás menetét rögzíti.

A sorrend a döntés belső logikáját követi. Az első három kérdés a jogosultságot és a személyes kapcsolatot tisztázza; a negyedik és ötödik a közlés tárgyát és jelentését rögzíti; a hatodik–kilencedik kérdés a sérelem személyiségi és státusznormatív súlyát állapítja meg; a tizedik–tizenkettedik a véleményszabadság ügybeli jelentőségét és az alapjogi összemérést végzi el; a tizenharmadik a jogalapról, a tizennegyedik a következményről, a tizenötödik pedig a teljes állami beavatkozás egyezményi igazolhatóságáról szól. E sorrend dogmatikai indokolását a 8.10.3. pontban fejtem ki.

8.10.1. A tizenöt kérdés

1. Mely törvényben védett közösségről van szó? Az indokolásban meg kell nevezni a közösséget, a közösséget összekapcsoló tulajdonságot és azt a törvényi kategóriát, amely alá a csoport besorolható. A „keresztények”, a „magyar nemzet tagjai” vagy egy meghatározott etnikai közösség közvetlenül kapcsolható a felsoroláshoz. Egy vallási közösséghez tartozó szerzetesrend, irányzat vagy helyi gyülekezet esetében további magyarázat szükséges: a sérelmezett közlés az alcsoport vallási identitását célozza-e, és ez az identitás kellően szoros

[444] EJEE 10. cikk (2) bekezdés; az arányossági szempontokhoz lásd különösen *Perinçek v. Switzerland* (340. lj.).

kapcsolatban áll-e a törvény által védett vallási közösséggel. Egy politikai párt szavazói, egy foglalkozás tagjai vagy egy hatósági intézkedéssel érintett személyek a törvényi felsoroláson kívül helyezkednek el akkor is, ha összetartozásuk erős és a közlés számukra súlyosan sértő. A pontos közösségmeghatározás megakadályozza, hogy a bíróság a sérelmi küszöb részletes vizsgálata után jusson el ahhoz az előzetes felismeréshez, hogy a Ptk. különös tényállása eleve nem alkalmazható.

2. Mi igazolja a felperes tagságát? A tagság ténye a keresetindítás személyes alapja. Az indokolásnak meg kell jelölnie, milyen tényállítás, okirat, tanúvallomás, vallási gyakorlat, családi vagy kulturális kapcsolat támasztja alá a felperes közösséghez tartozását. A vallási tagság igazolásához nem minden esetben szükséges formális egyházi nyilvántartás; a meggyőződés és annak következetes megélése is elegendő lehet. Az etnikai vagy faji célzás gyakran a külvilág általi besoroláson alapul, így a tulajdonított identitás jelentősége megnő: ha a közlés egy látható kisebbség tagjait célozza, a felperes érintettségét az is megalapozhatja, hogy környezete e közösséghez sorolja. Az alperes puszta tagadása nem teszi szükségessé a felperes identitásának aránytalan feltárását; valós vita esetén a bizonyítás terjedelmét az dönti el, hogy a tagság mely eleme releváns a konkrét közlés szempontjából.

3. Miért lényeges személyiségi vonás a közösségi kötődés? A bíróság ekkor a tagság és a személyiség közötti kapcsolatot indokolja meg. A lényegesség megállapítását támogathatja a kötődés tartóssága, családi és kulturális beágyazottsága, a vallási vagy nemzeti hagyományok gyakorlása, a közösségi életben való részvétel, továbbá az, hogy a sérelmezett közlés éppen e kötődés központi elemét támadja. Egy ritkán gyakorolt vallás is lehet a személyiség lényeges vonása; a jogi védelem intenzitását nem az istentiszteletek éves száma dönti el. Egy felperes ugyanakkor nehezebben kapcsolható olyan felekezeti alcsoportra vonatkozó közléshez, amellyel saját önazonossága és gyakorlata nem mutat felismerhető kapcsolatot. Az indokolásnak kerülnie kell a hit vagy a nemzeti érzés minősítését; a vizsgálat tárgya a személyes identitáskapcsolat ténye és ügybeli jelentősége.

4. A közlés ténylegesen a közösség tagjaira irányult-e? A célpont meghatározása választja el a személyeket minősítő közlést a tanítás, intézmény, jelkép, történelmi magatartás vagy politikai szerep kritikájától. A „vallási intézmények túl nagy politikai befolyással rendelkeznek” kijelentés intézményi kritikát tartalmaz; az „e vallás követői képtelenek demokratikus polgárként élni” mondat valamennyi hívő emberi és politikai alkalmasságáról tesz állítást. Képi közlésnél meg kell határozni, hogy a jelkép a hívők minősítésére szolgál-e, vagy egy másik célponttal kapcsolatos politikai üzenetet hordoz. A 7/2021. (II. 19.) AB határozatban a betlehemi képi motívum politikusok pénzéhségének megjelenítését szolgálta; ez a célpont-meghatározás döntő súlyt kapott. Burkolt csoportjelölés esetén a bíróság a közönség számára ismert kódot és annak bizonyítható kontextusát is feltárja.

5. Milyen objektív jelentést hordozott a közlés? A közlés jelentését az észszerű, a releváns társadalmi és kulturális környezetet ismerő külső szemlélő nézőpontjából kell rekonstruálni. Az indokolás idézze vagy pontosan írja le a kifogásolt részt, majd kapcsolja össze a teljes szöveggel, a címmel, a képpel, az előzményekkel, a műfajjal és a közzététel időpontjával. Az „X-ek megint megmutatták, milyenek valójában” mondat önmagában bizonytalan: egy bűncselekményről szóló hírhez kapcsolva kollektív veszélyességet állíthat, egy sportmérkőzés után csoportidentitást erősítő, akár önironikus megjegyzés is lehet. Az alperes által állított humoros vagy szatirikus jelentést a közlésben felismerhető jeleknek kell alátámasztaniuk. A felperes szubjektív sérelme és az alperes belső szándéka bizonyítási adat; az objektív jelentést a közönség számára hozzáférhető kommunikációs tartalom határozza meg.

6. Mennyire erős a felperes egyéni érintettsége? Ennél válik láthatóvá, hogy a közösségi sérelem milyen intenzitással éri el az adott személyt. A minősítés a 8.4. pontban kifejtett négy

fokozat szerint történik. Gyenge az érintettség, ha a közlés távoli történelmi eseményt vagy olyan intézményi gyakorlatot bírál, amelyhez a felperes kapcsolata több közvetítő következtetést igényel. Közepes lehet, ha a közlés az egész közösséget említi, de valójában egy meghatározott irányzat vagy társadalmi szerep magatartását értékeli. Erős az érintettség, ha minden vagy tipikus csoporttaghoz rendeli a negatív tulajdonságot, a felperes pedig egyértelműen e körbe tartozik. Közvetlen érintettséget teremt a név, kép, tisztség vagy más egyedi ismérv megjelenése. A csoport nagy létszáma önmagában nem oldja fel a személyes kapcsolatot: a „minden magyar csaló” állítás minden tagra vonatkozó terjedelmét a címzettek száma nem csökkenti; a belső sokféleség a bizonytalanabb, alcsoportot érintő közléseknél kap nagyobb súlyt.

7. A közlés tartalma súlyosan sértő-e? Az indokolásnak azonosítania kell a sérelmet létrehozó állítást és a súlyosságot megalapozó többletet. A „nem értek egyet e vallás erkölcsi tanításával” tartalmilag kritikus, de a tagokról nem fogalmaz meg negatív emberi ítéletet. Az „e vallás követői erkölcsileg romlottak” általánosító lealacsonyítást tartalmaz. Az „e vallás követőire nem lehet gyermekeket bízni” a negatív tulajdonsághoz társadalmi korlátozást kapcsol. A „ki kell őket űzni” már kizárási programot fogalmaz meg. A súlyosságot növeli a kollektív bűnösség, a bűnözői vagy betegségi metafora, a dehumanizálás, a történelmi üldöztetés helyeslése, a fenyegetés, valamint a jogkorlátozás támogatása. A bíróság akkor ad ellenőrizhető indokolást, ha a törvényi jelző megismétlése helyett megmutatja a közlésnek azt a tartalmi elemét, amely a „súlyosan sértő” minősítést hordozza.

8. A kifejezésmód indokolatlanul bántó-e? A vizsgálat a közlés formájára és annak kommunikációs funkciójára irányul. Trágár szó, megalázó montázs, szent jelkép profanizáló használata vagy történelmi trauma kigúnyolása egyaránt erősítheti a sérelmet. A forma indokoltságát az dönti el, hogy milyen szorosan kapcsolódik a közölt álláspontho z. Egy liturgikus forma utánzása az abortuszról szóló performanszban felismerhető gondolati kapcsolatot hordozhat, ugyanakkor a szertartás meggyalázása önálló kommunikációs céllá is válhat. A bíróság a műfajból következő túlzást, a közlés helyét és idejét, a választott identitásjelkép központi jelentőségét és a megalázó többletet együtt értékeli. Az udvariasabb változat elképzelhetősége kevés; annak van jelentősége, hogy a sértő eszköz nélkül megmaradna-e a közlés lényegi álláspontja, illetve a forma valóban hozzájárult-e annak közvetítéséhez.

9. Milyen társadalmi státuszt tulajdonít a közlés a csoport tagjainak? Ez a kérdés a státusznormatív modell középpontja. Az indokolásnak mondattá kell alakítania a közlésből következő bánásmódi normát: milyen tiszteletet, bizalmat, jogvédelmet vagy részvételi lehetőséget tart elfogadhatónak a csoporttagok számára. Az identitásérintő közlés valamely gyakorlatot értékel kedvezőtlenül. A stigmatizáló közlés tartós negatív tulajdonságot kapcsol a tagsághoz. A státuszleértékelés e tulajdonságból társadalmi alkalmasságra vagy bizalomra vonatkozó következtetést vezet le. A státuszkizárás jogi vagy politikai korlátozást igazol. Az egzisztenciális tagadás a közösség békés társadalmi vagy fizikai jelenlétét is elutasítja. Az indokolás számára használható ellenpróba: mit tegyen vagy mit tartson elfogadhatónak a közönség a közlés logikáját követve? Ha a válasz hátrányos bánásmód, kizárás vagy erőszak, a státuszsérelem magasabb fokozata valószínű.

10. Milyen közérdekű véleményt hordoz a közlés? A közéleti kontextus megnevezése után a konkrét álláspontot is ki kell bontani. Az „abortusz társadalmi megítélése”, „a vallási intézmény politikai befolyása” vagy „a bevándorláspolitika” a vita tárgya; a vélemény e tárgyhoz fűzött gondolati hozzájárulás: például a közlő az állami szabályozás szigorítását bírálja, az intézményi összefonódást teszi nevetségessé, vagy a migrációs politika biztonsági következményeiről érvel. Egy politikai kérdés környezetében elhangzó csoportgyalázás alapjogi súlyát nem növeli önmagában a vita tárgya; az indokolásnak meg kell mutatnia a sérelmes elem és a közérdekű

álláspont kapcsolatát. A ténybeli alap, a közlő jóhiszeműsége, a források ellenőrzése, valamint a művészi vagy szatirikus hozzájárulás erősítheti a véleményszabadság ügybeli súlyát.

11. A sértő forma következetesen kapcsolódik-e a véleményhez? A tizedik kérdés az álláspontot, a tizenegyedik annak és a sérelmes forma közötti kapcsolatot vizsgálja. A sorrend azért indokolt, mert felismerhető gondolati tartalom nélkül a forma funkciója sem értékelhető. A bíróság megvizsgálhatja, mit veszít a közlés a provokatív elem eltávolításával. Ha a politikai vagy művészi üzenet lényegi ereje éppen a jelkép kifordításából, az iróniából vagy a meghökkentésből származik, a kapcsolat erős. Ha az álláspont változatlanul fennmarad, a megalázó elem pedig csupán a közösség megsértését fokozza, az öncélúság irányába mutat. A forma indokoltsága fokozati kérdés: szoros, közepes vagy gyenge kapcsolat állapítható meg, teljes funkcióhiány esetén pedig a közlésmód önállóan is elérheti az indokolatlanul bántó küszöböt.

12. Melyik alapjog milyen súllyal érvényesül? Az összemérés előtt mindkét oldalon ügybeli súlyt kell megállapítani – a méltóság oldalán a közösségi kötődést, az egyéni érintettséget, a csoportirányultságot, a tartalmi és formai sérelmet, a státuszüzenetet, a nyilvánosságot és a társadalmi hatást; a véleményszabadság oldalán a közérdekű vita jelentőségét, a felismerhető álláspontot, a ténybeli alapot, a műfajt, a közlő szerepét és a sértő forma gondolati funkcióját. Az összemérés részletes módszerét a 8.8. pont tartalmazza. A mérlegelés eredménye nem az egyes körülmények megszámlálásából következik: egy közvetlen erőszakos kizárási felhívás súlya meghaladhat több, a véleményszabadságot támogató körülményt; egy erős politikai szatíra pedig jelentős identitásérintés mellett is a védelmi körben maradhat, ha a tagokról nem közvetít lealacsonyító státuszállítást. Az indokolásban mindkét alapjog súlyát külön, majd egymáshoz viszonyítva kell megfogalmazni.

13. Megállapítható-e a személyiségi jogsértés? Ez a jogalapi döntés, amely a korábbi tizenkét kérdés eredményét egységes következtetéssé alakítja. Az indokolásnak rögzítenie kell, hogy a Ptk. valamennyi alkalmazási feltétele teljesült-e, melyik törvényi sérelmi fordulat valósult meg, milyen erős a felperes érintettsége, és az alapjogi összemérés milyen eredményre vezetett. A jogsértés megállapítását indokolhatja például az erős csoportirányultság, a tagok eredendő veszélyességének állítása, a társadalmi kizárást támogató üzenet és a csekély közérdekű hozzájárulás együttes jelenléte; az igény elutasítását megalapozhatja az intézményi vagy politikai célpont, a tagokra vonatkozó negatív értékítélet hiánya, a forma és a közérdekű vélemény szoros kapcsolata, valamint a gyenge egyéni érintettség. A döntést meghatározó három körülmény kiemelése láthatóvá teszi az ítélet valódi indokát.

14. Mely jogkövetkezmény szükséges és arányos? A jogalap megállapítása után önálló vizsgálat következik. A jogsértés ténye nem alapozza meg automatikusan valamennyi kért jogkövetkezményt. A megállapítás önmagában megfelelő elégtételt adhat egy egyszeri, korlátozottan terjedő közlésnél; a nyilvános elégtétel az eredeti közlés széles társadalmi hatását korrigálhatja; az eltiltás az ismétlés valós veszélye esetén indokolt, tárgyát és terjedelmét pontosan meg kell határozni; a sérelemdíj összegét a közlés súlya, elérése, tartóssága, a felperesre gyakorolt hatás és a megelőzés igénye alakítja. Egy internetes cikk teljes eltávolítása nagyobb beavatkozás lehet, mint a jogsértő mondatok törlése vagy az ítéleti közlemény közzététele. A jogkövetkezmények egyenkénti indokolása biztosítja, hogy a jogvédelem a konkrét sérelemhez igazodjon.

15. A jogsértés megállapítása és a jogkövetkezmény együttesen arányosan korlátozza-e a véleményszabadságot? A záró kérdés konvenciós nézőpontból ellenőrzi a teljes állami beavatkozást. A személyiségi jogsértés megalapozott megállapítása mellett is lehet aránytalan a korlátozás, ha az eltiltás túl széles, a sérelemdíj kirívó, vagy az ítélet bizonytalan mércéje más megszólalókat is hallgatásra késztet. A bíróságnak számot kell adnia a törvényi alapról, a mások

jogainak védelmében álló legitim célról, a nyomós társadalmi szükségletről, az indokok relevanciájáról és elégségességéről, valamint a szankció súlyáról. A visszatartó hatás vizsgálata kiterjed a közlőre és a hasonló közéleti, vallási, történeti vagy művészi viták lehetséges résztvevőire. A jogalap, a jogkövetkezmény és a teljes korlátozás arányossága ezért három egymásra épülő, önálló döntési szint.

8.10.2. A kérdéssor működése tipikus határesetekben

Egy vallási jelképet használó politikai karikatúra esetében a közösség és a felperes kötődése rendszerint könnyen igazolható. A vita súlypontja a negyedik, ötödik, nyolcadik, tizedik és tizenegyedik kérdésre kerül. Ha a jelkép politikusok kapzsiságának, képmutatásának vagy hatalomgyakorlásának bemutatását szolgálja, a csoportirányultság áttételes; a hívők szubjektív megbotránkozása erős identitásérintést bizonyíthat, a státuszüzenet azonban nem feltétlenül jut el a stigmatizálásig, a közéleti álláspont és a képi forma szoros kapcsolata pedig jelentős súlyt ad a véleményszabadságnak. Más eredményhez vezethet ugyanennek a jelképnek olyan felhasználása, amely a hívőket értelmi fogyatékosként, erkölcsileg alacsonyabb rendűként vagy politikai jogok gyakorlására alkalmatlanként ábrázolja: ekkor a célpont a közösség tagjaira helyeződik át, a státuszsérelem pedig a stigmatizálás vagy a státuszleértékelés szintjére emelkedik.

A különbségre példa lehet Mikszáth *Szent Péter esernyőjének*[445] motívumára épített két fiktív karikatúra. Az elsőn egy politikus közpénzes zsákokat aggat a szentnek tartott esernyő nyelére, miközben emelkedett hangon beszél a keresztény értékekről: az esernyő itt a politikai képmutatás kelléke, a rajz a politikust veszi célba, a hívőkről nem mond semmit. A másik képen bekötött szemű hívek menetelnek az esernyő után, és észre sem veszik az út mellett álló szavazóurnát; a felirat szerint „aki csodákban hisz, annak választania sem kell”. Ezen a rajzon már a hívők kerülnek az esernyő alá: a közlés vallásosságukból az önálló ítélet és a politikai alkalmasság hiányára következtet.

Egy bűncselekményről szóló hírhez kapcsolódó etnikai általánosítás vizsgálatában a közlés objektív jelentése, a csoportirányultság, az általánosítás terjedelme és a státuszüzenet kerül előtérbe. Az elkövető etnikai hátterének tényszerű említése önmagában nem minősíti a közösség tagjait. Az eszkaláció jól követhető egy *Az arany ember*[446] Komáromába képzelt jeleneten. A kávéházban híre jár, hogy egy görög származású kereskedőt váltóhamisítással gyanúsítanak; Tímár asztaltársa először csak a hírt ismétli el, majd hozzáteszi: „Ezek a görög kereskedők mind csalók.” A második kávénál már gyakorlati következtetése is akad: „Kincstári szállítást egyikükre sem szabad bízni.” Mire a számla megérkezik, a város közbiztonságának kérdését is megoldja: „Ki kell tiltani valamennyit Komáromból.” A váltó valódiságáról eközben még senki sem tud semmit. Az első közlés egy meghatározott személy elleni gyanúról tájékoztat, ezért önmagában nem minősíti a görög közösség tagjait. Az „ezek mind csalók” fordulat az egyedi ügyből kollektív jellemvonást alkot, és minden csoporttagot megfoszt az egyéni megítélés lehetőségétől. A kincstári munkákból való kizárás a sztereotípiát foglalkoztatási és bizalmi hátránnyá alakítja. A Komáromból történő kitiltás követelése már a közösség tagjainak egyenrangú társadalmi jelenlétét tagadó, státuszkizáró normát fogalmaz meg. A bűnügyről szóló tájékoztatás közérdeke az első mondatot alátámaszthatja; a további következtetések egyre messzebb sodródnak a váltótól és egyre közelebb kerülnek a kollektív ítélethez.

Egy történelmi felelősségről szóló vita különösen érzékeny elhatárolást igényel. Valamely nemzet állami, katonai vagy politikai szerepének kritikai értékelése akkor is erős védelemben részesülhet, ha a nemzeti közösség tagjai igazságtalannak vagy sértőnek érzik. A „korabeli

[445] Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője*. Budapest, Osiris Kiadó, 2025.
[446] Jókai Mór: *Az arany ember*. Budapest, Osiris Kiadó, 2024.

állami vezetés felelősséget viselt az üldöztetésért" történeti állítás tárgya az intézményi és politikai magatartás; a „ennek a nemzetnek minden tagja öröklötten kegyetlen" mondat a történeti értékelést lényegi tulajdonságot állító kollektív váddá alakítja; az utódok jogainak korlátozását vagy kollektív büntetését támogató következtetés már a státuszleértékelés, illetve a státuszkizárás tartományába ér. Harriet Beecher Stowe *Tamás bátya kunyhója*[447] című regénye világosan elkülöníthetővé teszi a felelősség formáit. Simon Legree felelőssége személyes: ő bántalmazza Tamást, és ő felel haláláért. A rabszolgatartó államok felelőssége intézményi: jogszabályaik lehetővé tették, hatóságaik pedig fenntartották az emberek tulajdonként való kezelését. A „minden déli fehér ember Legree-hez hasonlóan kegyetlen" kijelentés már kollektív jellemítélet: egy történelmi rendszer és egyes szereplők bűneit az egész közösség veleszületett tulajdonságává alakítja. Az a követelés pedig, hogy a rabszolgatartók leszármazottait saját magatartásuktól függetlenül terhelje őseik bűnössége, örökölt felelősséget teremt. A történeti értékelés feltárhatja, hogy ki mit tett, mit mulasztott el, és milyen rendszerből húzott hasznot; a családnév azonban nem örökíti át a személyes bűnösséget olyan egyszerűen, mint a regényben az ültetvény tulajdonjogát.

Egy közösség tagjainak kiutasítását követelő politikai beszéd esetében a közérdekű tárgy önmagában jelentős: a bevándorlás, az állampolgárság és a közbiztonság a politikai vita központi kérdései közé tartozhat. A közlés státuszüzenete azonban attól függ, milyen alapon és milyen körre vonatkozik a javasolt intézkedés. A jogellenesen tartózkodó személyek egyedi eljárásban történő kiutasításának támogatása jogpolitikai álláspont; egy vallási vagy etnikai közösség valamennyi tagjának távozását követelő kijelentés a jogi helyzet és az egyéni magatartás vizsgálatát elveti, a társadalmi tagságot származáshoz vagy hithez köti. A békés távozás követelése státuszkizárás; az erőszakos eltávolítás támogatása az egzisztenciális tagadás tartományába lép. A *Hegedűs a háztetőn* Anatevkájában a kiutasítás a hatalom nyelvén közigazgatási rendelkezésként jelenik meg, a közösség tagjai számára azonban otthonuk, társadalmi kapcsolataik és egyenrangú jelenlétük elvesztését jelenti. Az ilyen közlés státusznormatív üzenete szerint a célba vett személyek csoporttagságuk miatt nem tarthatnak igényt arra, hogy a politikai közösség tartós és biztonságban élő tagjai maradjanak: a kiutasítás követelése így a politikai álláspontón túl státuszkizáró üzenetet hordoz, amely a célba vett közösség tagjainak jelenlétét összeegyeztethetetlennek nyilvánítja a társadalom biztonságával.[448]

Egy önironikus vagy csoporton belüli közlés újabb kontextuális kérdést vet fel; nevezhetjük Cyrano-jelenségnek.[449] Arra vonatkozik, hogy ugyanaz a sztereotip mondat eltérő jelentést hordozhat, ha a közösség tagja saját tapasztalatát dolgozza fel humorral, illetve ha egy külső megszólaló a közösség leértékelésére használja. A közlő csoporttagsága az értelmezés jelentős körülménye, a közlés jogi minősítését azonban önmagában nem dönti el. Jelentősége abban áll, hogy befolyásolhatja a műfajt, a közönség háttértudását, az önirónia felismerhetőségét és a bánásmódi üzenetet: egy kisebbségi humorista közösségen belüli, sztereotípiát kifordító előadása rendszerint nem ösztönzi a közönséget hátrányos bánásmódra, ugyanez a mondat politikai kampányban, kirekesztő javaslat előkészítéseként már erős státuszromboló tartalmat kaphat.

---

[447] Harriet Beecher Stowe: *Tamás bátya kunyhója*. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1993. ISBN: 963 11 7066 7.

[448] Stein – Bock – Harnick i. m. (205. lj.). A mű záró részében a cári hatóság rendelkezése alapján Anatevka zsidó lakóinak el kell hagyniuk a falut. A műre épített idézett politikai beszéd fiktív, az elemzett helyzet szemléltetését szolgálja.

[449] Az elnevezés Cyrano orrmonológjára utal: „Mert magamat kigúnyolom, ha kell, / De hogy más mondja, azt nem tűröm el!" Rostand i. *m. (5. lj.)*, I. felvonás, 4. jelenet, Ábrányi Emil fordítása.

8.10.3. A döntési sorrend önálló jelentősége

A kérdések sorrendje a bírói következtetés ellenőrizhetőségét szolgálja, és önálló dogmatikai jelentősége van. A közösség, a tagság és a személyiségi kötődés megelőzi a közlés értelmezését, mert ezek nélkül nem állapítható meg, kinek és milyen személyiségi érdekét érintheti a közlés. A célpont vizsgálata megelőzi az objektív jelentés végleges rögzítését: ugyanaz a vallási kép egészen más jelentést hordozhat a hívők minősítéseként és egy politikus magatartásának szatirikus ábrázolásaként. Az objektív jelentés pedig megelőzi a sérelmi küszöböt, hiszen a bíróság csak a már meghatározott kommunikációs tartalom súlyosságáról tud dönteni. E sorrend felcserélése eredményvezérelt érveléshez vezetne: a bíróság előbb súlyosan sértőnek érezné a közlést, majd ehhez választaná ki annak jelentését és célpontját.

Ez a sorrend összeegyeztethető az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatával, amely a méltóságmag sérelmét előzetes küszöbként kezeli, ha két sorrendet elkülönítünk.[450] Az alkotmányos minősítés normatív sorrendjében a méltóságmag a véleményszabadság külső határa és előzetes küszöbe. A bírói megismerés és indokolás logikai sorrendje ettől eltér: a bíróság a méltóságmag sérelmét csak akkor állapíthatja meg, ha előbb tisztázta a védett közösséget, a felperes tagságát és személyiségi kapcsolódását, a közlés célpontját és objektív jelentését, valamint a teljes kommunikációs kontextust. Az emberi méltóság sérthetetlen magjának elsőbbsége tehát az alkotmányos minősítés rendjére vonatkozik: az emberi státuszt tagadó közlést a közügyjelleg nem teheti védetté, ettől azonban nem válik mellőzhetővé a célpont, a jelentés és az egyéni érintettség előzetes feltárása, mert ezek nélkül maga a méltóságsérelem sem állapítható meg. A döntési modell ezért továbbra is az alkalmazási tartomány, az érintettség, a célpont és a jelentés feltárásával kezdődik; ez a sorrend a méltóságmag-sérelem megalapozott megállapításának feltételeit teremti meg.

Az egyéni érintettség a tartalmi és formai sérelem előtt jelenik meg, mert a Ptk. alapján az adott felperes személyiségi jogáról kell dönteni: a közösségre nézve súlyos közlés sem alapozza meg automatikusan valamennyi tag igényét, ha a felperes nem tartozik a ténylegesen célzott alcsoporthoz, vagy közösségi kötődése nem kapcsolódik a megtámadott tulajdonsághoz. A státusznormatív minősítés a tartalmi és a formai vizsgálat eredményeit mélyíti tovább, feltárva, milyen társadalmi bánásmódot tesz elfogadhatóvá a közlés. A közérdekű vélemény azonosítása pedig megelőzi a sértő formával való kapcsolatának vizsgálatát: előbb azt kell megfogalmazni, milyen állásponttal járul hozzá a közlés a nyilvános vitához, és csak ezután értékelhető, hogy a provokatív kép, szimbólum vagy szóhasználat mennyiben szolgálja ezt az álláspontot.

A tizenharmadik és tizennegyedik kérdés sorrendje a jogalap és a jogkövetkezmény dogmatikai különállását fejezi ki: a személyiségi jogsértés fennállása a törvényi feltételek és az alapjogi összemérés alapján dönthető el, a megfelelő jogkövetkezmény pedig e döntést követően, a megállapított jogsértés súlyához és hatásához igazodva választható ki. Egy igényelt elégtétel vagy sérelemdíj aránytalansága nem teszi jogszerűvé az eredeti közlést, hanem arra vezet, hogy a bíróság enyhébb vagy más természetű jogkövetkezményt alkalmaz; ugyanígy a rendkívül súlyos közlés sem indokol olyan eltiltást, amely bizonytalan jövőbeli vélemények egész körét tiltja meg. A tizenötödik kérdés azért követi mindkettőt, mert az Egyezmény 10. cikkének szempontjából a jogsértés megállapítása és az alkalmazott jogkövetkezmény együtt alkotja az állami beavatkozást; a záró kontroll nem nyitja újra korlátlanul a jogalapi döntést, hanem azt ellenőrzi, hogy a jogalap és a választott jogkövetkezmény együtt nyomós társadalmi szükségletre válaszol-e, és megfelelő egyensúlyt teremt-e a közösség tagjának méltóságérdeke és a nyilvános vita szabadsága között.

[450] Lásd a III. fejezet 3.4.3. és 3.4.4. pontját.

8.11. A modell tudományos és gyakorlati hozadéka

A modell hozadéka a IV. fejezet 4.9. pontjában rögzített tézisek gyakorlati kifejtésében áll: a közösségi identitás érintésének és az egyenrangú státusz sérelmének elválasztása, az egyéni érintettség önálló kapcsolóelemként kezelése, valamint a jogkövetkezmény arányosságának és a visszatartó hatásnak a döntési modellbe emelése itt kap alkalmazási formát. A Ptk. két sérelmi fordulatát a modell rendezettebb kapcsolatba helyezi: a súlyosan sértő tartalom a közlés által tulajdonított emberi és társadalmi minőségre, az indokolatlanul bántó kifejezésmód a kommunikációs eszköz és a véleménytartalom kapcsolatára irányítja a figyelmet, a státuszsérelem fokozatai pedig mindkét irányból felépülhetnek – higgadt kizárási programból éppúgy, mint dehumanizáló képi vagy nyelvi formából.

A modell külön gyakorlati haszna a jogorvoslati kontroll segítése. A fokozati minősítés révén a másodfokú bíróság és az alkotmányjogi panaszt elbíráló fórum számára láthatóvá válik, hogy az elsőfokú döntés mely ponton tért el a közlés jelentésének, az érintettségnek vagy az alapjogi súlynak a megítélésében. A „súlyosan sértő” törvényi formula így nem marad önmagát igazoló címke: tartalma a csoportirányultságból, a negatív tulajdonságból, a bánásmódi üzenetből és a társadalmi hatásból épül fel; ugyanez érvényes az „indokolatlanul bántó” fordulatra, amelynek megítélése mögött megjelenik a forma funkciója, a műfaj és a megalázó többlet. A jogorvoslati kontroll számára jóval kevesebbet ér az az indokolás, amely sok oldalon át idézi az általános mércét, majd egy mondatban kijelenti, hogy az ügy megfelel neki.

A rendszer nyitva hagyja a joggyakorlat fejlődésének terét. Új kommunikációs formák, algoritmikusan terjesztett tartalmak, mesterségesen előállított képek és kódolt közösségi utalások módosíthatják a nyilvánosság, a szerzőség és a várható hatás értékelését, a központi kérdések azonban változatlanul alkalmazhatók: kit jelöl meg a közlés, milyen jelentést hordoz, milyen társadalmi státuszt tulajdonít, és milyen súlyú közérdekű állásponttal áll kapcsolatban.
A modellnek értelmezési korlátai is vannak. Nem ad előre rögzített választ arra, hogy egy konkrét szó, kép vagy történelmi utalás melyik fokozatba tartozik; a jelentés a közlés egészéből, a társadalmi környezetből és a közönség számára felismerhető összefüggésekből épül fel. A „megszálló” kifejezés lehet történeti leírás, politikai metafora vagy egy jelen lévő vallási közösséget idegen ellenségként kijelölő státuszállítás; az „élősködő” szó gazdaságpolitikai vitában egy intézmény működését minősítheti, valamely etnikai csoporthoz kapcsolva pedig dehumanizáló történelmi kódot idézhet fel. A fokozati besorolás ezért minden esetben indokolt értelmezési döntés marad; a modell e döntés szempontjait teszi láthatóvá, és kizárja, hogy a minősítés pusztán a szó sértő hangzására épüljön.

A tipikus csoporttag nézőpontja további kidolgozást igényel. Ez a mérce az objektív jelentés és az egyéni érintettség között helyezkedik el: olyan, a közösséghez tartozó személy perspektíváját jelöli, aki ismeri az identitás társadalmi jelentését és történeti tapasztalatát, ugyanakkor értékelése nem az egyedi felperes különleges érzékenységétől függ. A tipikus csoporttag mércéje segíthet felismerni a kívülálló számára ártalmatlannak tűnő kódolt lealacsonyítást; alkalmazása akkor marad jogilag ellenőrizhető, ha a bíróság megjelöli azt a történeti, nyelvi vagy társadalmi ismeretet, amelyre az értelmezést alapítja. Egy feltételezett közösségi érzület bírói megalkotása kevés; a mércének bizonyítható társadalmi tapasztalathoz kell kapcsolódnia.

A státusznormatív megközelítés a jogkövetkezmények tartalmához is iránymutatást adhat. Ha a jogsértés lényege a csoporttagok társadalmi státuszának leértékelése, a helyreállításnak ezt az üzenetet kell korrigálnia: a megfelelő elégtétel világossá teheti, hogy a közösség tagjai azonos emberi tiszteletre és társadalmi részvételre jogosultak. A jogkövetkezmény megfogalmazása így túlmutat a sértő mondat visszavonásán, mégsem válik általános erkölcsi nyilatkozattá; a rendelkező rész és az indokolás együtt jelöli ki azt a konkrét státuszhatárt, amelyet a közlés

átlépett. E kapcsolat pontos kimunkálása csökkentheti a túl széles eltiltások veszélyét és növelheti az ítélet helyreállító erejét.

A bírói gyakorlat későbbi empirikus feldolgozása lehetőséget adhat a kategóriák további pontosítására: vizsgálható, mely körülményeket tekintik a bíróságok döntőnek, milyen kapcsolatot állapítanak meg a súlyosan sértő tartalom és az indokolatlanul bántó forma között, továbbá milyen jogkövetkezmények kapcsolódnak az egyes státuszsérelem-fokozatokhoz. Az esetek összevetése azt is feltárhatja, hogy a nagy létszámú többségi közösség és a történetileg sérülékeny kisebbség tagjainak érintettségét milyen szempontok alapján értékeli a gyakorlat. Az ilyen kutatás a modell érvényességének próbája is lenne.

A modell alkalmazási természetéből a mesterséges intelligencia jogalkalmazási szerepére nézve is következik egy megállapítás. A csoportsérelmes közlés jogi jelentése nem vezethető le tiltott szavak jegyzékéből, és nem azonosítható megbízhatóan nyelvi minták statisztikai felismerésével: ugyanaz a kifejezés lehet idézet, irónia, történeti leírás, ellenbeszéd vagy közvetlen gyalázás, ezért előfordulása legfeljebb a vizsgálat szükségességét jelezheti. A célpont, az objektív jelentés, az egyéni érintettség és a státuszüzenet feltárása olyan társadalmi tudást igényel, amely történeti tapasztalatokból, helyi nyelvi szokásokból, hatalmi viszonyokból és a közönség háttértudásából épül fel; a kódolt megjelölés, a mém, a képi utalás vagy a csoporton belüli önirónia jelentése attól függ, ki beszél, kiről, milyen közönség előtt és milyen előzmények után. A mesterséges intelligencia ennek megfelelően előzetesen osztályozhatja a közléseket, felismerheti a visszatérő mintákat, jelezheti a kockázatos tartalmakat, és ellenőrizheti, hogy az indokolás valamennyi releváns szempontra kitért-e; a téves negatív minősítés azonban védtelenül hagyhatja a közösség tagjait, a téves pozitív minősítés pedig jogszerű közléseket szoríthat ki a nyilvánosságból. A mérce tartalmának meghatározása, az egyes körülmények normatív súlyozása és az alapjogi felelősség vállalása intézményi, végső soron emberi feladat marad; az emberi ítélőképesség nélkülözhetetlensége a kontextus megértésében, a jogi küszöb meghatározásában, az alapjogok összemérésében és a döntés nyilvánosan számonkérhető indokolásában ragadható meg.

A státusznormatív mércével a bírói mérlegelést szerkezetbe rendezem úgy, hogy közben megőrzöm az egyedi ügy kontextusának elsőbbségét. Az értekezésben kialakított súlyossági skálával azt teszem láthatóvá, miként változik a közlés jogi minősége attól függően, hogy pusztán negatívan érinti a közösségi identitást, tartósan megbélyegző tulajdonságot kapcsol a tagokhoz, vagy már egyenrangú társadalmi és jogi helyzetüket kérdőjelezi meg. A tizenöt kérdéssel pedig azt kívánom biztosítani, hogy a döntés egyetlen szükséges lépése se maradjon a bírói meggyőződés kimondatlan tartományában.

A dogmatikai és a gyakorlati modell kidolgozása után a következő fejezetben a kutatási kérdésekre adott válaszokat és az értekezés saját hozzájárulását foglalom össze.

IX. FEJEZET

Összegzés és következtetések

9.1. A kutatási probléma és a vizsgálat kiindulópontja

Az értekezés központi kérdése az volt, miként ragadható meg dogmatikailag az a személyiségi jogi sérelem, amelyben a kifogásolt közlés közvetlenül valamely közösségre vonatkozik, a jogvédelem jogosultja mégis az egyén. A kérdés egyszerre érinti az emberi méltóság fogalmát, a személy közösségi meghatározottságát, a kollektív és az individuális jogvédelem határát, a véleménynyilvánítás szabadságát és a nyitott személyiségi jogi normák bírói értelmezését. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése e helyzetre tételes jogi választ ad, de nem oldja fel azt a dogmatikai feszültséget, amely abból ered, hogy a támadás kollektív referenciájú, miközben a sérelem és az igényérvényesítés individuális.

A vizsgálat kiindulópontja az volt, hogy ez a feszültség az individuális személyiség fogalmán belül feloldható. Nincs szükség sem a személyiség hagyományos individuális felfogásának feladására, sem valamely önálló kollektív emberi méltóság tételezésére. Elég elfogadni, hogy az ember személyisége nem társadalmi kapcsolataitól elszigetelten létezik, és közösségi kötődései önazonosságának, valamint társadalmi helyzetének jogilag értékelhető összetevői lehetnek.

Ez a fejezet a kutatás dogmatikai eredményeit, gyakorlati jelentőségét és korlátait foglalja össze. A következtetéseket a korábbi fejezetek érvelésének szintéziseként jelenítem meg.

9.2. Az értekezés fő dogmatikai tézisei

A vizsgálat eredménye három, egymással szorosan összefüggő dogmatikai következtetésben foglalható össze.

Elsőként, az emberi méltóság személyhez kötött, de nem társadalmilag izolált. A személyiségi jogban a méltóság jelentőségét nem egy minden jogág számára azonos, teljes filozófiai definícióban, hanem az adott jogterületen betöltött funkciójában indokolt keresni. E funkció szerint a méltóság nem az ember erkölcsi értékének általános deklarációja, hanem jogilag védett minimum, amely az embert személyként, másokkal egyenrangú jogalanyként illeti meg. Ez különbözteti meg a becsülettől és a jóhírnévtől, amelyek az ember társadalmi értékelésének aspektusait védik. A méltóság személyhez kötöttségéből ugyanakkor nem következik atomisztikus személyiségfelfogás: az egyén jogalanyisága és személyiségének társadalmi meghatározottsága nem zárja ki egymást. A jog fenntarthatja az emberi méltóság kizárólag individuális jogosulti szerkezetét úgy, hogy közben elismeri: az egyén bizonyos támadásokkal szemben éppen közösségi kötődésein keresztül válik sérülékennyé. Ez a felismerés jelöli ki az utat a kollektivista és a reduktív individualista megközelítés között: a közösséget nem kell az egyén fölé helyezni, önálló személyiségi jogalanynak vagy méltósághordozónak tekinteni, ugyanakkor a közösségi sérelem sem írható le pusztán egymástól független individuális sértések összességeként. A II. fejezetben kifejtett elméleti alap szerint tehát az individuális emberi méltóság fogalma befogadja a személy közösségi meghatározottságát anélkül, hogy a méltóság jogosulti szerkezete kollektivizálódna.

A második tézis az érintettség és a jogsértés következetes elválasztása. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése a meghatározott közösségek tagjainak személyes igényérvényesítést biztosít, és ezzel áttöri a klasszikus, személy szerinti individualizáció kizárólagosságát. A tételes szabály azonban nem szünteti meg az individualizálást, hanem átalakítja: a közösségi tagság és annak személyiségi jelentősége teremti meg azt a jogi kapcsolatot, amelyen keresztül a közösségre vonatkozó közlés elérheti az egyént. Ez az érintettség funkciója. Az érintettségből azonban nem következik a jogsértés. Az érintettség személyiségi jogi kapcsolóelem, nem a méltóságsérelem

bizonyítéka; a jogsértéshez a közlés tartalmát, célpontját, kontextusban rekonstruált társadalmi jelentését és intenzitását külön vizsgálom. Arra jutok, hogy a közösségi közlés sajátossága abban áll: a kategória kijelölésével egyszerre határozza meg a személyi kört és terjeszti ki rá a közlésben foglalt minősítést. Ez teszi lehetővé, hogy a név szerint meg nem jelölt tag is személyesen érintetté váljon. Értekezésem második tétele ennek megfelelően az, hogy a közösségi személyiségvédelem közösségi úton megvalósuló individuális jogvédelem: a közösségi hovatartozás a támadás közvetítő közege, a védelem tárgya az egyén személyiségi jogi pozíciója. A közösséget tehát nem a méltóság önálló jogosultjaként, hanem kapcsolóelemként kezelem.

A harmadik fő tézisben a méltóság önálló védelmi tárgyát az egyenrangú emberi státuszban jelölöm meg. A „státusz" alatt nem társadalmi rangot vagy tényleges megbecsültséget értek; hanem abból indulok ki, hogy a modern méltóságfogalom mindenkit egyformán megillető alapstátuszt ismer el. A modellben ezért a közlésből kiolvasható bánásmódi normára figyelek: arra, hogy a csoporttagok kriminalizálása, erkölcsi megbízhatatlanságuk állítása, állatias vagy tárgyias megjelenítésük, a közös társadalmi térből való eltávolításuk igazolása vagy egyenlő jogaik kétségbevonása milyen emberi és társadalmi helyet jelöl ki számukra. A vizsgálat alapján arra következtetek, hogy az egyenrangú emberi státusz olyan védett tárgyként használható, amely egyszerre tartja távol a méltóság fogalmát a puszta sértettségtől, és teszi jogilag megragadhatóvá a közösségi hovatartozáson keresztül megvalósuló alárendelést vagy kizárást.

E három eredmény egyben feloldja az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének „közösségi méltósága" és a Ptk. egyéni igényérvényesítése közötti látszólagos ellentmondást. A „közösség méltósága" nem önálló kollektív emberi méltóság, hanem annak alkotmányos felismerése, hogy az egyén méltósága közösségi hovatartozásán keresztül is támadható. Így a polgári jog megőrzi individuális személyiségvédelmi szerkezetét, miközben az alapjogi normát sem üríti ki.

A III. fejezetben követett jogfejlődés mindezt történeti dimenzióban is megvilágította. A magyar jog régóta érzékeli a közösséget érő támadás és az egyes tag személyisége közötti kapcsolatot, e kapcsolat fogalmi leírása azonban nem egyenes vonalúan alakult: a közösség méltósága, az átsugárzás, az emberi státusz, a személyiség legbelsőbb köre, az öncélú támadás és a dehumanizálás különböző korszakokban és eltérő funkcióban jelent meg, és ugyanaz a kifejezés hol az egyéni érintettséget, hol magát a jogsértést próbálta megragadni. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése e problémát részben maga oldotta meg azzal, hogy a meghatározott közösségek tagjainak személyes igényérvényesítést biztosított, és így áttörte a klasszikus individualizáció kizárólagosságát. A fogalmi tisztázatlanság azonban megmaradt; az értekezés éppen erre a szétszórt fogalomkészletre kínál egységes szerkezetet, amelyben minden elem meghatározott helyet és funkciót kap.

9.3. A státusznormatív modell mint önálló hozzájárulás

Az értekezésem újítása nem az, hogy elsőként kapcsolná össze a közösségi hovatartozást és az emberi méltóságot – ez a gondolat a magyar és a nemzetközi irodalomban egyaránt jelen van. Az önálló hozzájárulás abban áll, hogy az egyéni érintettséget, az egyenrangú emberi státusz sérelmét és a bírói indokolás rendjét egyetlen személyiségi jogi keretben kapcsolja össze.

Az egyenrangú emberi státusz elméleti kiindulópontját nem tekintem saját eredménynek: e gondolat Jeremy Waldron méltóságelméletéhez kapcsolódik. Saját hozzájárulásomat abban látom, hogy ezt a magyar közösségi személyiségvédelemben az érintettség és a jogsértés elválasztásával, a státuszsérelem fokozatainak rendszerezésével és az ezekre épülő bírói indokolási renddel kapcsolom össze.

A státusznormatív modell nem a klasszikus jogértelmezési módszerek – a nyelvtani, a rendszertani, a történeti és a teleologikus értelmezés – helyébe lépő új általános módszer. A Ptk.

tényállási kereteinek meghatározását továbbra is ezek végzik. A modell hozzáadott értéke másutt található. A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése nyitott normatív fogalmakat használ – a „súlyosan sértő”, a „kifejezésmódjában indokolatlanul bántó”, a személyiség „lényeges vonása” és maga az emberi méltóság sem alkalmazható puszta szövegegyezés alapján –, és a bírónak e fogalmak alkalmazása során szükségképpen értelmeznie kell a közlést, meghatároznia a jogilag releváns érintettséget, minősítenie a sérelem jellegét, majd összemérnie azt a véleményszabadsággal. A státusznormatív modell ezeket a köztes gondolkodási műveleteket teszi láthatóvá és ellenőrizhetővé. Középpontjában az a kérdés áll, amely a hagyományos módszerek alkalmazása után is nyitva marad: mit állít a konkrét közlés arról, milyen emberi és társadalmi hely illeti meg az érintett közösség tagjait? A modell tehát nem az eredményt határozza meg előre, hanem az indokolás terhét osztja el a méltóságsérelem és a véleményszabadság oldala között.

Ehhez a modell néhány fogalmi megkülönböztetést kínál. A Ptk. „súlyosan sértő” fordulata részben minőségi, nem pusztán fokozati kérdés: nem a kifejezések durvasága vagy a kiváltott sértettség erőssége dönt, hanem az, hogy a közlés a közösségről alkotott hátrányos vélemény szintjén marad-e, vagy olyan emberi és társadalmi minőséget rendel a csoporttagokhoz, amely egyenrangú emberi státuszukat kezdi ki. Egy nyelvileg visszafogott közlés is lehet súlyosan státuszromboló, és egy éles, ízléstelen közlés sem szükségképpen az.

Ehhez kapcsolódik a „dehumanizálás” fogalmának kezelése is. A modellben a dehumanizálás nem önálló tilalmi szó: az állatiasítás, a tárgyiasítás vagy más emberfosztó metafora önmagában még nem teszi szükségtelenné a jelentés vizsgálatát. A bíróságnak azt kell megmagyaráznia, milyen normatív üzenetet hordoz a konkrét közlés az érintett személyek egyenrangú emberi státuszáról; a „dehumanizáló” minősítés ennek a gondolatmenetnek az eredménye lehet, de nem helyettesíti azt.

A modell két tengely mentén rendezi a vizsgálatot. Az érintettség általam azonosított fokozatai – a gyenge, a közepes, az erős és a közvetlen érintettség – a közösségi közlés és az egyén közötti személyes kapcsolat szorosságát fejezik ki. A státuszsérelem fokozatai – az identitásérintés, a stigmatizálás, a státuszleértékelés, a státuszkizárás és az egzisztenciális tagadás – a közlés normatív súlyát írják le. E fokozatok nem önálló törvényi tényállások és nem összeadható pontértékek, hanem indokolási kategóriák; tételes meghatározásuk, gyakorlati példáik és alkalmazásuk a VIII. fejezet feladata. Lényeges, hogy a két tengely elkülönítése a modell egyik garanciája: az erős érintettség önmagában, bármilyen mély is, nem bizonyítja a státuszsérelmet.

Ehhez kapcsolódik a döntési sorrend jelentősége. A vizsgálati szempontok nemcsak felsorolhatók, hanem meghatározott logikai rendben követik egymást, és e rend felborítása szükségképpen eltorzítja az eredményt: a közösség és az alkalmazási tartomány téves meghatározása elrontja az érintettség vizsgálatát, a kontextusából kiragadott közléshez téves jogi jelentés tapad, az érintettség és a jogsértés összecsúszása feloldja a magas sérelmi küszöböt, a méltósági sérelem pontos megnevezése nélkül pedig a véleményszabadsággal való összemérés üres alapjogi formulák versenyévé válik. Ezért előbb azt kell tisztázni, hogy a jogvita a Ptk. különös tényállásának körébe tartozik-e, majd azt, hogy miről és kiről szól a közlés, ezután az egyéni személyiségi kapcsolódást, és csak ezt követően a sérelem normatív minőségét és intenzitását; a véleményszabadsággal való összemérésnek már pontosan meghatározott személyiségi jogi érdeket kell a másik serpenyőben találnia, a jogkövetkezmények arányossági vizsgálata pedig ismét önálló lépés. A döntési sorrendnek tehát önmagában is garanciális vonása van. Ez a sorrend a bírói megismerés és indokolás rendjét írja le: az emberi státuszt tagadó közlést a közügyjelleg nem teszi védetté, e minőségét azonban a bíróság csak a közlés célpontjának és jelentésének feltárása után állapíthatja meg (8.10.3. pont).

A jogsértési küszöb átlépése ugyanakkor nem azonos a korlátozás automatikus igazolásával. A küszöb csak azt jelzi, hogy az emberi méltóság mint egyenrangú emberi státusz jogilag

relevánsan érintett; ezt követően külön kérdés, milyen állami reakció szükséges, megfelelő és arányos, hiszen a jogsértés megállapítása, az elégtétel, az eltiltás és a sérelemdíj eltérő funkciót és eltérő szólásszabadsági terhet hordoz. Az értekezés önálló módszertani eredménye ezért abban foglalható össze, hogy a státusznormatív modell a nyitott méltósági norma bírói konkretizálásának ellenőrizhető érvelési szerkezetét kínálja. Legközelebb a teleologikus és az alkotmánykonform értelmezéshez áll, de nem merül ki egyikben sem: tárgyspecifikus, alapjog-érzékeny normatív értelmezési és indokolási keret.

9.4. Gyakorlati jelentőség a bírói jogalkalmazásban

A modell gyakorlati haszna először a közlés jelentésének kezelésében mutatkozik meg. A magyar esetjog elemzése azt mutatta, hogy a jelentés meghatározása nem a jogi értékelést megelőző, egyszerű ténymegállapítás, hanem maga is jogalkalmazási művelet. A csoportsérelmes ügyek különösen érzékenyek a jelentés hibás rekonstrukciójára: ugyanaz a szó, jelkép vagy kép eltérő kommunikációs környezetben más állítást közvetíthet, és a vallási tanítás bírálata, egy előítéletes kijelentés idézése vagy a politikai szatíra nem azonos a közösség tagjainak leértékelésével. A jelentés rekonstrukciójának ezért ki kell terjednie a közlés egészére, céljára, műfajára, beszédhelyzetére, címzettjére és társadalmi kontextusára; az „átlagolvasó" ebben nem empirikus személy, hanem normatív nézőpont, amely a bíró szubjektív benyomása helyett a közlés ellenőrizhetően megállapítható domináns jelentését keresi. A jelentés kérdése így közvetlenül összefügg a jogbiztonsággal: a nyitott személyiségi jogi normáknál a kiszámíthatóság nem egyre több absztrakt formula megalkotásával, hanem annak láthatóvá tételével érhető el, hogyan értette a bíróság a közlést, milyen kontextusból vezette le ezt a jelentést, és ebből milyen normatív következtetésre jutott.

A modell ebben nem idegen fogalmi rendszert vetít a magyar gyakorlatra. A bírói és alkotmánybírósági döntésekben az elemek – az emberi státusz, a közösségi identitás, az érintettség, az átsugárzás, a dehumanizálás, az objektív jelentés, a kontextus és a súlyossági küszöb – többnyire már jelen vannak; a probléma inkább az, hogy nem mindig azonos funkcióban jelennek meg, és a szükséges köztes érvelés helyére időnként puszta minősítő fordulat kerül. A státusznormatív modell e szétszórt elemeket funkcionálisan rendezi.

Ebből következik a modell második gyakorlati hozadéka: az indokolási teher kétoldalú elosztása. Az elemzés alapján azt tartom döntőnek, hogy az ítéleti indokolás ne valamely minősítő címkére támaszkodjon, hanem ellenőrizhetővé tegye az ahhoz vezető érvelést. A bíróságnak fel kell tárnia a közlés releváns jelentését, az érintett státuszt és azokat a körülményeket, amelyek a törvényi küszöb átlépését vagy el nem érését indokolják. A precedens értékét ezen a területen ennek megfelelően nem az azonos szavakban vagy hasonló tényállásokban, hanem az összehasonlítható jelentés- és indokolási szerkezetekben látom. A magyar közösségi személyiségvédelmi esetanyag jelenleg viszonylag szűk, ami megnöveli az egyes döntések súlyát, de veszélyessé teszi a kellően meg nem indokolt formulák továbbélését is. Ezért az esetek strukturált rendszerezését fontosabbnak tartom újabb absztrakt definíciók megalkotásánál: ha az indokolások következetesen rögzítik a közlés célpontját, a közösségi referencia jellegét, az érintettség alapját, a domináns társadalmi jelentést, a státuszromboló elem intenzitását, a közéleti funkciót és a választott jogkövetkezmény indokait, idővel olyan esetjogi tipológia alakulhat ki, amely a nyitott törvényi fogalmakat a jogbiztonság sérelme nélkül konkretizálja.

Harmadszor, a pontosabb méltóságfogalom a véleményszabadságnak is használ. Ha a méltóságot minden súlyos sértettséggel, identitásbántással vagy közösségi tabu megsértésével azonosítjuk, a személyiségvédelem alkalmazási tartománya kiszámíthatatlanul kitágul. A státusznormatív modell ezzel szemben elhatárolja a közösségi identitás érintését az egyenrangú emberi státusz sérelmétől, és ezzel jogilag védhető marad az éles valláskritika, a történelmi

értékelés, a politikai vita, a művészi túlzás és a szatíra akkor is, ha mélyen sérti valamely közösség tagjainak érzéseit. A méltóságvédelem és a véleményszabadság viszonya ezért nem szükségképpen zéró összegű: a méltóságsérelem pontosabb meghatározása egyszerre teheti hatékonyabbá a valóban súlyos státuszsérelem elleni jogvédelmet és biztonságosabbá a sértő, de demokratikusan védett közlések szabadságát. A modell így nem is minősít szükségképpen több közlést jogsértőnek: alacsony intenzitású ügyekben éppen szűkítő hatású lehet, mert a sértő vagy előítéletes értékítéleten túl megköveteli az egyenrangú emberi státuszt érintő üzenet kimutatását; a valóban súlyos ügyekben viszont pontosabban meg tudja nevezni, miért nem pusztán sértő véleményről van szó.

Végül a döntési rend természetéből – másodlagos következményként – a technológiai eszközök jogalkalmazási szerepére nézve is adódik egy módszertani tanulság. A közösségi személyiségvédelmi ügyek megítélése nem redukálható tiltott szavak vagy mondatszerkezetek felismerésére; a döntő kérdések – a cél, a hangnem, az irónia, a történeti kód, a címzett, a társadalmi erőviszonyok, a közlés várható hatása és a demokratikus funkció – összefüggő, kontextuális és normatív értékelést igényelnek. Automatizált eszköz segíthet a szempontok rendszerezésében, esetek összehasonlításában vagy az indokolás hiányainak feltárásában, a végső jogi minősítés felelősségét azonban emberi döntéshozónak kell viselnie és indokolnia.

9.5. A modell korlátai és garanciái

A státusznormatív modell normatív nyitottsága előny és kockázat egyszerre: alkalmassá teszi a különböző kommunikációs helyzetek kontextusérzékeny megítélésére, de megfelelő garanciák nélkül teret adhat annak, hogy a bíró saját erkölcsi vagy társadalmi értékítéletét vetítse a közlésbe. Értekezésemben öt visszatérő veszélyt azonosítottam.

Az első a bírói moralizálás. Az egyenrangú emberi státusz nem válhat olyan általános mércévé, amely alapján a bíróság eldönti, mely közösségi vélemények kívánatosak vagy elfogadhatók; a vizsgálatnak a közlés objektivizálható társadalmi jelentéséhez és a törvényi tényálláshoz kell kötődnie, nem a bíró világnézeti álláspontjához. A második az identitásérintés és a státuszsérelem összecsúszása. Egy vallási jelkép megsértése, egy történelmi narratíva vitatása vagy egy közösségi önkép kigúnyolása igen intenzív személyes sérelmet okozhat, ebből azonban önmagában nem következik az egyenrangú emberi státusz sérelme; a magas küszöb fenntartása a modell lényegi garanciája. A harmadik a fokozati kategóriák álobjektivitása. A státuszsérelem fokozatai nem mérési egységek, és az egyes körülmények nem pontozhatók mechanikusan: egyetlen különösen súlyos tényező meghatározó lehet, több mérsékeltebb elem pedig összhatásában válhat jelentőssé. A kategóriák az indokolást teszik ellenőrizhetővé, nem helyettesítik azt.

A negyedik veszély az elmélet önigazoló alkalmazása. Ha minden közösségi közlést eleve státuszkérdésként olvasunk, a modell szükségképpen minden ügyben megtalálja a saját igazolását. E veszély ellen az véd, ha a módszer valós lehetőségként tartja fenn azt az eredményt is, hogy a közlés sértő, előítéletes, igazságtalan vagy társadalmilag káros, mégsem lépi át a Ptk. által megkövetelt személyiségi jogi küszöböt; erős érintettség és mély sértettség mellett is külön ki kell mutatni, hogy a közlés valóban az egyenrangú emberi státuszt érinti. Az ötödik kockázat a jogkövetkezmények túlterjesztése. A személyiségi jogsértés megállapíthatósága nem tesz minden rendelkezésre álló szankciót automatikusan arányossá; különösen a széles körű eltiltás és a nagy összegű sérelemdíj járhat olyan visszatartó hatással, amely túlmutat az adott ügy jogvédelmi szükségletén.

Ezekből vezetem le a modell önkorlátozó tételeit: a súlyos sértettséget nem azonosítom automatikusan a státuszsérelemmel; a közösségi érintettségből nem következtetek azonnal jogsértésre; a státuszkategóriákat nem mechanikus pontozási rendszerként használom; a véleménynyilvánítás szabadságának pedig különösen nagy súlyt tulajdonítok a közügyeket, a

vallási tanításokat, a történelmi kérdéseket és a művészi kifejezést érintő vitákban. A modell legitimitásának egyik feltételét abban látom, hogy kétoldalúan alkalmazható legyen: nemcsak a méltóságsérelem mellett szóló körülményeket kell pontosan megneveznem, hanem ugyanilyen súllyal kell számot adnom a közlés közéleti, vallási, történeti vagy művészi funkciójáról és a véleményszabadság mellett szóló érvekről is.

E korlátokat a strasbourgi gyakorlattal is ellenőrzöm, amelyet az értekezésben külső kontrollpontként használok. Az EJEB nem dolgozott ki státusznormatív méltóságelméletet, ezért a modellemet abból közvetlenül nem vezetem le. A VI. fejezetben elemzett esetjogból ugyanakkor azt a tanulságot vonom le, hogy a személyes jogi érintettséghez nem minden esetben szükséges név szerinti célzás: megfelelő súlyú és kellően meghatározott csoportközlés a közösségi hovatartozáson keresztül is kapcsolatot teremthet az egyén védett jogi helyzetével. Ugyanez a gyakorlat arra is figyelmeztet, hogy az identitás érintése nem jelent automatikus jogsértést, a sértettség önmagában nem alapoz meg korlátlan állami védelmi kötelezettséget, és az ilyen jogvédelem csak szigorú súlyossági küszöb és a véleményszabadság teljes értékű mérlegelése mellett fér össze a demokratikus nyilvánossággal. Az Egyezmény eltérő személyi, tárgyi és pozitív kötelezettségi szerkezete miatt ebből nem kész szabályt veszek át, hanem az indokolási szerkezetet és a kontextusérzékeny súlyossági vizsgálatot használom kontrollként.

9.6. Végső következtetés – az értekezés hozzájárulása

A közösségi személyiségvédelem sajátossága abban áll, hogy az individuális személyiség közösségi kötődései révén olyan támadásokkal szemben is sérülékeny, amelyek nem nevezik meg az egyént, hanem valamely közösségi kategórián keresztül tulajdonítanak neki emberi és társadalmi minőséget. A közösségi tagság ezért kapcsolóelem: megteremti a közösségi közlés és az egyén személyiségi joga közötti kapcsolatot, de nem dönti el a jogsértést. A jogsértés önálló normatív vizsgálat tárgya, amelynek középpontjában nem a sértettség mértéke, hanem a kontextusában rekonstruált közlés státuszkijelölő jelentése áll: azt kell vizsgálni, hogy a közlés milyen emberi és társadalmi helyet tulajdonít a közösség tagjainak, és e jelentés eléri-e azt a súlyt, amely az egyenrangú emberi státusz védett minimumát érinti.

Értekezésem végső tézise ennek megfelelően az, hogy a közösségi személyiségvédelem koherens dogmatikája a közösségi referencia, az egyéni érintettség, a kontextuálisan rekonstruált jelentés és az egyenrangú emberi státusz sérelme közötti normatív kapcsolatból építhető fel. E kapcsolat gyakorlati leképezése egy olyan bírói indokolási rend, amely elkülöníti a közösségi identitás puszta érintését a tényleges státuszrombolástól, felismeri a közösségi úton megvalósuló individuális méltóságsérelmet, és a jogi beavatkozást mindvégig a véleményszabadság és az arányosság önálló kontrollja alatt tartja.

Az összehasonlító vizsgálat ezt a következtetést tágabb mércén is megerősítette. A vizsgált európai jogokban nincs egységes „csoportméltóság”-modell; a közösséget érő közlés és az egyes tag jogi pozíciója közötti kapcsolatot különböző technikák teremtik meg: az individualizáció, a felperes igazolt személyes kötődése, a történeti státusz, a normatív kapcsolás, a közvetlen csoportvédelem és a közrendi védelem. A legerősebb funkcionális párhuzamot Spanyolország és Lengyelország gyakorlata adja; a német általános *Kollektivbeleidigung*-dogmatika a magyar modell legfontosabb individualizációs ellenpróbája, a német „Németországban élő zsidók” ügykör pedig szűk, történeti státuszvédelmi rokona. A magyar megoldás nem elsőként ismerte fel a közösségi sérelem egyéni relevanciáját, de sajátossága, hogy azt általánosított, kódexbe foglalt, magánjogi normatív kapcsolómechanizmus formájában kezeli. Az összehasonlítás azt is visszaigazolta, hogy a közösséget nem szükséges önálló személyiségi jogi jogalannyá tenni, és hogy az érintettség és a jogsértés elválasztásának önálló jelentősége van: a kapcsolómechanizmus csak azt

magyarázza meg, hogyan érinti a közlés az egyént, a jogsértés pedig ettől elkülönülő, önálló normatív kérdés.

A magyar személyiségi jogi és alapjogi gondolkodáshoz értekezésem elsősorban fogalmi rendezéssel járul hozzá. A szétszórtan használt kifejezéseket – az emberi státusz, az átsugárzás, az identitás, az objektív jelentés, a dehumanizálás, a kontextus és a súlyossági küszöb fogalmát haszontalan lenne új tételes szabállyal felváltani. Ehelyett olyan értelmezési szempontrendszert dolgoztam ki, amely egyetlen normatív szerkezetbe rendezi, és megmutatja, hol végződik az érintettség kérdése, és hol kezdődik a jogsértésé. Ezzel a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésének alkalmazása és az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésével való összhangja is világosabbá válik. Az értekezésben nem nyitottam új elméleti kérdést: a már bizonyított eredményeket próbáltam rendszerré rendezni, nem támasztva olyan igényt, hogy a státusznormatív modell a személyiségi jog vagy az alapjogi mérlegelés általános módszertana legyen.

A modell hozzájárulását tudatosan korlátozottan határozom meg. Nem állítom, hogy minden ügyet felold, vagy megszünteti a méltóság és a véleményszabadság közötti feszültséget. A végső próbáját abban látom, hogy a nehéz, határesetnek tekintett ügyekben képes-e megindokolni a határ mindkét oldalát. Akkor tekintem használhatónak, ha ugyanazzal az érvelési fegyelemmel tudom kimutatni az egyenrangú státusz sérelmét, mint megmagyarázni azt, miért marad egy durva vagy előítéletes közlés a személyiségi jogi tilalom küszöbe alatt. A közösséget azért tekintem a személyiségi jog számára jelentősnek, mert az ember nem szűnik meg egyén lenni akkor sem, amikor közösségének tagjaként támadják; a jogi kérdés pedig az, mikor lép át ez a támadás a sértés teréből az egyenrangú emberi státusz sérelmének tartományába.

Ruth Bader Ginsburg a *Shelby County v. Holder*-ügyben írt különvéleményében egy esernyő képével érzékeltette a jogi védelem értékét: szerinte azért lemondani egy működő védelemről, mert a veszély egy ideje nem okozott kárt, olyan, mintha valaki a zuhogó esőben azért hajítaná el az esernyőjét, mert addig nem ázott meg. A közösségi személyiségvédelem természetesen más jogi problémát vet fel, a kép mögötti gondolat mégis ismerős lehet. Az esernyőre – legyen az Szent Péteré vagy a már remélhetőleg mellette üldögélő Ginsburg bíróé – nagyon is szükség van. Az individuális személyiségi jog klasszikus szerkezete olyan helyzetben is megőrizheti védelmi képességét, amelyben a közlés nem közvetlenül az egyént szólítja meg, hanem valamely közösség tagjaként éri el. Ehhez azonban számításba kell venni e helyzet sajátos vonásait: a közösségi közvetítést, az egyéni érintettség fokát, a közlés státuszüzenetét és a sérelem intenzitását.

Az értekezésben kidolgozott megközelítéssel ezért nem új jogvédelmi konstrukciót állítottam az individuális modell helyére, hanem annak lehetőségét kerestem, miként őrizhető meg az egyéni személyiségi jogvédelem akkor is, amikor a sérelem útja eltér attól, amelyre annak hagyományos fogalmai eredetileg épültek.

MELLÉKLET

Összehasonlító áttekintés

A táblázat az elemzés tájékozódási pontjait foglalja össze; az egyes rovatok tartalmát a fejezet megfelelő pontjai fejtik ki.

Ország	Fő jogág	Védett érdek	Ki jogosult?	A közösség önálló jogosult?	Egyes tag saját jogán felléphet?	Individualizáció kell?	Kapcsoló mechanizmus	Csoportméret jelentősége	Fő küszöb	Fő jogkövetkezmény	Reprezentatív fellépés	Vezető ügy	Viszony a magyar Ptk.-hoz
Magyarország	magánjog	egyéni személyiségi jog a hovatartozáson át	a közösség tagja, az ügyész	nem	igen	nem	törvényi (hovatartozás mint lényeges vonás + nagy nyilvánosság + küszöb)	nincs mérethatár	súlyosan sértő tartalom / indokolatlanul bántó forma	teljes személyiségi jogi eszköztár	ügyész igen	6/2021. és 7/2021. AB határozat	viszonyítási pont
Németország	büntetőjog és magánjog	egyéni becsület; közbéke	az egyes tag (individualizáció esetén); egyébként az állam	nem	csak áttekinthető, elhatárolt csoportnál	igen	bírói (áttekinthetőség, elhatároltság, minden tagra vonatkozás)	döntő	becsületsértő értékítélet; méltóságtámadás	büntetőjogi szankció; eltiltás, pénzbeli elégtétel	nincs általános	BVerfGE 93, 266; a 2016. évi ACAB-döntések	strukturális kontraszt
Németország – zsidó-ügykör	magánjog és büntetőjog	egyéni méltóság, tiszteletigény	az egyes tag	nem	igen	nem	bírói, történeti (közös sors)	irreleváns	a tiszteletigény minősített sérelme	eltiltás, pénzbeli elégtétel	nincs	BGHZ 75, 160; BGHSt 11, 207	történeti státuszvédelem; szerkezeti előkép
Lengyelország	magánjog	nemzeti identitás, nemzeti méltóság mint egyéni jó	az egyes személy	nem	igen	enyhített (kötődésigazolás)	bírói (identitás mint dobro osobiste + felperes kötődése)	a nemzet nagyságrend elég	súlyos gyalázás; valótlan történeti állítás	bocsánatkérés, pénzbeli elégtétel, kártérítés	az Intézet és civil szervezetek külön vonalon	krakkói és varsói fellebbviteli ítéletek a „lengyel táborok” ügyében	közeli funkcionális analógia
Spanyolország	magánjog és alkotmányjog	becsület a kollektív dimenzióval	az érintett csoport tagja	nem	igen	nem a klasszikus értelemben; a személyes érintettség mérlegelt	alkotmánybírósági (honor colectivo, legitimáció)	nem döntő	gyalázó, rasszista, megalázó megnyilvánulás	jogsértés megállapítása, kártérítés	egyesületi csatlakozás lehet	STC 214/1991 (Violeta Friedman); STC 176/1995	közeli funkcionális, fenntartással dogmatikai analógia

Ország	Fő jogág	Védett érdek	Ki jogosult?	A közösség önálló jogosult?	Egyes tag saját jogán felléphet?	Individualizáció kell?	Kapcsoló mechanizmus	Csoportméret jelentősége	Fő küszöb	Fő jogkövetkezmény	Reprezentatív fellépés	Vezető ügy	Viszony a magyar Ptk.-hoz
Franciaország	sajtójog és büntetőjog	csoport méltósága; egyéni becsület	az ügyész, az egyesületek; a tag csak szűk csoportnál	igen (a tényállás szintjén)	csak személyében célzott esetben	igen az egyéni úton	nincs egyéni kapcsolás; „chacun des membres” szűk csoportnál	döntő az egyéni útnál	rágalmazás, becsületsértés, uszítás	büntetőjogi szankció; egyesületi kártérítés	igen	Cass. crim. 20 juin 2006, Bull. crim.	strukturális kontraszt
Hollandia	büntetőjog	csoport méltósága; közrend	az állam	igen (a tényállás tárgya)	nem	nem értelmezett	nincs egyéni kapcsolás	nem döntő	szándékos sértő nyilatkozat a csoportról; a Hoge Raad háromlépcsős tesztje	büntetőjogi szankció	érdekvédelmi szervezetek	Hoge Raad, 2014. december 16.	strukturális kontraszt (névrokon)
Ausztria	büntetőjog és magánjog	egyéni becsület; közbéke	az egyes tag (személyesen érintve); egyébként az állam	nem	csak személyes érintettséggel	igen	eljárásjogi (Ermächtigungsdelikt)	döntő	becsületsértés; gyűlöletkeltés	büntetőjogi szankció	nincs kiemelt	a StGB 117. § (3) bekezdésének gyakorlata	strukturális kontraszt
Svájc	büntetőjog és magánjog	egyéni becsület; méltóság, köznyugalom	az egyes tag (közvetlen érintettséggel); egyébként az állam	nem	csak közvetlen személyes érintettségnél	igen	a ZGB 28. cikkének „unmittelbar” követelménye	döntő	becsületsértés; faji megkülönböztetés	eltiltás, elégtétel; büntetőjogi szankció	nincs kiemelt	a 261bis. cikk gyakorlata	strukturális kontraszt
Egyesült Királyság	common law és közrendi büntetőjog	egyéni jó hírnév; közrend	az egyes tag („of and concerning”); egyébként az állam	nem	csak „small group” esetén	igen, a legszigorúbban	„of and concerning the plaintiff”	döntő	rágalmazás; gyűlöletkeltés	kártérítés; büntetőjogi szankció	korlátozott	Knupffer v. London Express Newspaper Ltd [1944] AC 116	strukturális kontraszt

Ország	Fő jogág	Védett érdek	Ki jogosult?	A közösség önálló jogosult?	Egyes tag saját jogán felléphet?	Individualizáció kell?	Kapcsoló mechanizmus	Csoportméret jelentősége	Fő küszöb	Fő jogkövetkezmény	Reprezentatív fellépés	Vezető ügy	Viszony a magyar Ptk.-hoz
Belgium, Olaszország, Csehország, Szlovákia, Románia, skandináv államok	büntetőjog	csoport méltósága; közrend	az állam; egyes helyeken egyenlőségi testület	részben (a tényállás tárgya)	nem	nem értelmezett	nincs egyéni kapcsolás	nem döntő	uszítás; gyalázás	büntetőjogi szankció	egyes helyeken igen	nemzeti gyűlöletbeszéd tényállások	azonos probléma, eltérő jogi kezelés

Felhasznált irodalom

Adler, Amy L.: Inverting the Reasonable Observer Test: Religious Symbolism in the Supreme Court's Jurisprudence. *Georgetown Law Journal*, Vol. 75 (1987).

Alcácer Guirao, Rafael: Opiniones constitucionales. InDret – Revista para el Análisis del Derecho, 2018/1., 1–38. InDret, https://indret.com/wp-content/uploads/2020/05/1350.pdf

Alkiviadou, Natalie: Positive Obligations, Hate Speech, and the Reconfiguration of Free Expression at the European Court of Human Rights. *Journal of Free Speech Law*, Vol. 6, No. 4 (2026), 1339–1376. https://www.journaloffreespeechlaw.org/alkiviadou.pdf

Allport, Gordon W.: The Nature of Prejudice. Reading (MA), Addison-Wesley, 1954.

Anscombe, G. E. M.: The Dignity of the Human Being. In: Mary Geach – Luke Gormally (eds.): Human Life, Action and Ethics: Essays by G. E. M. Anscombe. Exeter, Imprint Academic, 2005, 67–75.

Barak, Aharon: Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right. Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

Bensedrine-Thabet, Lilia: Szólásszabadság és blaszfémia eltérő kultúráinkban. Ford. Ipso Iure Fordítóiroda. *In Medias Res,* 5. évf. (2016), 1. sz., 75-78. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4303763

Blutman László: Az Alkotmánybíróság és a szólásszabadság: mostohán a tényekkel. *Közjogi Szemle*, 2023/1., 1-10. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7026479

Botos Mihály Bálint – Gál Andor: Az Alkotmánybíróság határozata a véleményszabadság büntetőjogi korlátját tévesen megállapító bírósági döntések megsemmisítéséről: A valóságbizonyítás formalizált eljárásban történő lefolytatása mint a szólásszabadsághoz való jog érvényesülésének követelménye. *Jogesetek Magyarázata*, 11. évf. (2020), 1–2. sz., 7–14.

Boytha György: A gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának alapjogi keretei. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 10. évf. (2008), 1. sz., 10–20. https://ptk2013.hu/wp-content/uploads/2012/10/2008-1kodi.pdf

Brugger, Winfried: The Treatment of Hate Speech in German Constitutional Law (Part I–II). *German Law Journal*, Vol. 4, No. 1 (2003), 1-44. https://germanlawjournal.com/wp-content/uploads/GLJ_Vol_04_No_01_Brugger.pdf

Cardozo, Benjamin N.: The Nature of the Judicial Process. New Haven, Yale University Press, 1921, 168. https://constitution.org/1-Constitution/cmt/cardozo/jud_proc.htm

Casciano, Antonio: Il rapporto tra libertà di espressione e di religione secondo la Corte EDU. Note a margine della sentenza sul caso Sekmadienis Ltd. vs Lituania. L-JUS, Fascicolo 1/2018, 150–159. https://l-jus.it/wp-content/uploads/2018/06/L-JUS_1-2018.pdf

Choper, Jesse H.: The Endorsement Test: Its Status and Desirability. *Journal of Law & Politics*, Vol. 18, No. 2 (2002), 499–536. https://lawcat.berkeley.edu/record/1118350/files/fulltext.pdf

Csapó Orsolya: Emberkép a magánjogban. A felelős környezethasználó. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban.* Budapest, Pázmány Press, 2024. 313–330. https://jak.ppke.hu/ad-imaginem-et-similitudinem-nostram-emberkep-a-jogban

Csink Lóránt: Az Alaptörvény nemzetfogalmából kiolvasható ember- és társadalomkép. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram”. Emberkép a jogban.* Budapest, Pázmány Press, 2024. 669–676.

Cueva Fernández, Ricardo: A propósito de la Sentencia del Tribunal Supremo 259/2011: Discurso del odio, incitación y derecho al honor colectivo. ¿Una nueva vuelta de tuerca contra la prohibición del hate speech? EUNOMÍA. *Revista en Cultura de la Legalidad*, 2 (2012), 99–108. https://doi.org/10.20318/eunomia.2012.2066

Deffenbaugh, Natalie: De-dehumanization: Practicing humanity. International Review of the Red Cross, Vol. 106, No. 925 (2024), 56–89. DOI: 10.1017/S1816383124000079

Deutscher Bundestag, Wissenschaftliche Dienste: Grundzüge der Beleidigungsdelikte (§§ 185 ff. StGB) aus straf- und zivilrechtlicher Sicht. Sachstand, WD 7 – 3000 – 052/22, 2022. https://www.bundestag.de/resource/blob/908298/WD-7-052-22-pdf.pdf

Eco, Umberto: A rózsa neve. Ford. Barna Imre. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1988.

Failinger, Marie: In Praise of Contextuality – Justice O'Connor and the Establishment Clause. *Hamline Law Review*, Vol. 29, No. 1 (2006), 7-16. https://open.mitchellhamline.edu/facsch/311

Fajdiga, Mohor: Chilling Effect: Caution, Please Handle with Care. In: Gergely Gosztonyi – Gergely Ferenc Lendvai (eds.): *Legal and Ethical Issues of Chilling Effect*. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, Vol. 137, Cham, Springer Nature Switzerland, 2026, 61–78., különösen 61–62. https://doi.org/10.1007/978-3-032-17654-7_4

Feser, Edward: Misunderstanding 'Human Dignity'. Postliberal Order, 2026. július 13. URL: https://www.postliberalorder.com/p/misunderstanding-human-dignity

Fischer, Thomas – Anstötz, Stephan – Lutz, Hans-Joachim: Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen. Beck’sche Kurz-Kommentare, Bd. 10, 73. Auflage, München, C. H. Beck, 2026.

French, Peter A.: Collective and Corporate Responsibility. New York, Columbia University Press, 1984.

Frivaldszky János: Az emberi személy és annak méltósága jogfilozófiai perspektívában - különös tekintettel a jogalanyisághoz és az élethez való jog aktuális kérdéseire. *Acta Humana,* 2. évf. (2014) 1. sz., 7–73. https://real.mtak.hu/122786/1/AH_2014_1_Frivaldszky_Janos.pdf

Frivaldszky János: Jogalanyiság és a jog mint egyetemes elismerő viszony. A legújabb olasz jogfilozófiai eredmények tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 5. évf. (2009) 2. sz., 11–54. https://epa.oszk.hu/02400/02445/00013/pdf/EPA02445_ias_2009_2_011-054.pdf

Rostalski, Frauke – Weiss, Erik: Strafrechtlicher Umgang mit gruppenbezogenen Herabwürdigungen unter besonderer Berücksichtigung des § 192a StGB. *Kriminalpolitische Zeitschrift (KriPoZ)*, 2023/3., 199–210. https://kripoz.de/wp-content/uploads/2023/05/rostalski-weiss-strafrechrlicher-umgang-mit-gruppenbezogenen-herabwuerdigungen-unter-bes-beruecksichtigung-des-192a-stgb.pdf

Gárdos-Orosz Fruzsina: Kísérlet a gyűlöletbeszéd elleni fellépés magánjogi szabályozására. *Állam- és Jogtudomány*, 48. évf. (2007) 3. sz., 441–464. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3990558

Gárdos-Orosz Fruzsina: Polgári joggal a gyűlöletbeszéd ellen. *Beszélő*, 12. évf. (2007) 10. sz., 49–57.

https://real.mtak.hu/199434/1/119.Gardos-OroszFruzsinaPolgarijoggalagyuloletbeszedellen..pdf

Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2011.

Gárdos-Orosz Fruzsina: Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásról. *Fundamentum*, 17. évf. (2013) 4. sz., 21–37. https://fundamentum.hu/sites/default/files/13-4-4.pdf

Gárdos-Orosz Fruzsina – Pap András László: Gondolatok a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának jogi és jogpolitikai környezetéről. *Állam- és Jogtudomány*, 55. évf. (2014) 2. sz, 3–26. https://jog.tk.hu/uploads/files/Allam-%20es%20Jogtudomany/2014_2/2014-2-gardos-pap.pdf

Gergely Gosztonyi – Gergely Ferenc Lendvai: So, What Is Chilling Effect?—(Re)Conceptualizing the Phenomenon of Chilling Effect in the Context of Legal Doctrine and Social Perception. In: Gergely Gosztonyi – Gergely Ferenc Lendvai (eds.): *Legal and Ethical Issues of Chilling Effect*. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, Vol. 137, Springer Nature Switzerland, 2026, 1–17., különösen 1–2., 5–14.

Goffman, Erving: Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs (NJ), Prentice-Hall, 1963.

Halmai Gábor: Gyűlöletbeszéd és személyiségi jogok. *Fundamentum,* 5. évf. (2001) 4. sz., 105–109. https://fundamentum.hu/sites/default/files/01-4-09.pdf

Haslam, Nick: Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 10, No. 3 (2006), 252–264. https://www.raggeduniversity.co.uk/wp-content/uploads/2018/04/Dehumanization-An-Integrative-Review.pdf

Heinze, Eric: Hate Speech and Democratic Citizenship. Oxford, Oxford University Press, 2016.

Hilgendorf, Eric: Vorbemerkungen zu §§ 185–200 StGB. In: Cirener, Gabriele – Radtke, Henning – Rissing-van Saan, Ruth – Rönnau, Thomas – Schluckebier, Wilhelm (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Leipziger Kommentar*. 13. Aufl., Bd. 10 (§§ 174–210), Berlin–Boston, De Gruyter, 2023. DOI (teljes kötet): https://doi.org/10.1515/9783110490121

Hugo, Victor: A nyomorultak. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1966.

Jókai Mór: Az arany ember. Budapest, Osiris Kiadó, 2024.

Jones, Peter: Group Rights. In: Edward N. Zalta – Uri Nodelman (eds.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Utolsó érdemi módosítás: 2022. augusztus 20. URL: https://plato.stanford.edu/entries/rights-group/

Jones, Peter: Group Rights and Group Oppression. *Journal of Political Philosophy*, Vol. 7, No. 4 (1999), 353–377. https://doi.org/10.1111/1467-9760.00081

Jones, Peter: Dignity, Hate and Harm. *Political Theory*, Vol. 43, No. 5 (2015)., 678-686. https://doi.org/10.1177/0090591715595617

Jovanović, Miodrag A.: Collective Rights: A Legal Theory. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.

Juhász Imre: Fiat libertas, pereat mundus? A véleménynyilvánítás szabadsága kontra emberi méltóság – örök küzdelem vagy békés egymás mellett élés? *Alkotmánybírósági Szemle*, 2016/1., 88–107. https://szakcikkadatbazis.hu/Alkotmanybirosagi_Szemle/2016/1

Kahn, Robert A.: Sértő szimbólumok és a gyűlöletbeszéd szabályozása – hol legyen a határ? Egy amerikai megközelítés. Ford. Ipso Iure Fordítóiroda. *In Medias Res*, 3. évf. (2014) 2. sz., 235-253. https://inmediasresfolyoirat.hu/imr/article/download/65/66/217

Kahn, Robert A.: Mérlegelési jogkör a muszlimok számára? In: Koltay András (szerk.): *A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 235-281.

Keller, Gottfried: Zöld Henrik. Ford. Jánosy István. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1963.

Kennedy, Duncan: A Critique of Adjudication: Fin de Siècle. Cambridge (MA), Harvard University Press, 1997.

Kenyon, Andrew T.: A rágalmazás szabályozása, a Sullivan-ügy és a szólásszabadság megjelenési formája. In: Adrienne Stone – Frederick Schauer (szerk.): *A szólásszabadság oxfordi kézikönyve*. Budapest, ORAC Kiadó, 2024, 299–322.

Kilényi Géza: Az Alkotmánybíróság és a gyűlöletbeszéd. *Közjogi Szemle*, 2. évf. (2009) 1. sz., 8–18. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1923573

King, Caroline: The Most Reasonable Standard: Why Justice O'Connor's Endorsement Test Applying the Reasonable Observer Should Be the Preferred Test for Evaluating Establishment Clause Violations. SSRN, 2014. DOI: https://doi.org/10.2139/ssrn.2401843

Klas, Benedikt – Blatt, Caroline: „ACAB." – Strafbare Beleidigung von Polizisten? *HRRS* 2012/8–9., 388-393. https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/archiv/12-08/index.php?sz=12

Klingspor, Klara: The Challenges of Collecting Statistical Data in the Field of Hate Crime: The Case of Sweden. In: Goodey, Joanna – Aromaa, Kauko (eds.): Hate Crime. Papers from the 2006 and 2007 Stockholm Criminology Symposiums. Helsinki, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), 2008, 40–55., különösen 41. https://citeseerx.ist.psu.edu/document?doi=4348dbc87137a41a9a900dd2bf8feb42edd867d3&repid=rep1&type=pdf

Koltay András: A közösségek méltóságának védelme. *Iustum Aequum Salutare*, 1. évf. (2005) 1. sz., 147–169. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1086/1/000590204.pdf

Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban. Budapest, Századvég, 2009.

Koltay András: Az Alkotmány új 61. §-a. A vélemény- és a sajtószabadság új ruhában. *Közjogi Szemle,* 3. évf. (2010) 3. sz., 1–123.

Koltay András: A gyűlöletbeszéd korlátozása a magyar jogrendszerben. In: Koltay András (szerk.): *A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon. Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel*. Budapest, Wolters Kluwer, 2013, 1-9., különösen 8. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5022026

Koltay András: A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: a „gyűlöletre uszítás" alkotmányos mércéjének azonosítása felé. *Állam- és Jogtudomány*, 54. évf. (2013) 1–2. sz., 91–123. https://jog.tk.hu/uploads/files/Allam-%20es%20Jogtudomany/2013_1_2/2013-1-2-koltay.pdf

Koltay András: Tézisfüzet – Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás habilitáció elnyeréséhez „Jog- és Államtudományok" tudományágban. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2015.

Koltay András: Adalékok a blaszfémia szólásszabadság-jogi megítéléséhez. *In Medias Res*, 5. évf. (2016) 1. sz., 92-99., különösen 96. https://real.mtak.hu/98824/1/media-tudomany-adalekok-a-blaszfemia-szolasszabadsag-jogi-megitelesehez-cikk-112.pdf

Koltay András: A vallások, az állam és a szólás szabadsága. Budapest, Századvég, 2016.

Koltay András: Az „általános személyiségi jog" azonosítása felé. Alkotmányjogi, magánjogi és büntetőjogi vizsgálódás. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4.* Budapest, Wolters Kluwer, 2017, 267–296.

Koltay András: A gyűlölet magánjogi korlátozása. A Ptk. és a gyakorlat kezdeti tapasztalatai. In: Molnár Gábor Miklós – Koltay András (szerk.*): Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Kúria–Pázmány Press, 2018, 197–225. https://jak.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/collection/207/file/Bonus_Iudex_Unnepi_kotet_Varga_Zoltan_70_szuletenapja_alakalmabol.pdf

Koltay András: Sólyom László szólásszabadsága. *Állam- és Jogtudomány*, 66. évf. (2025), 1. sz., 25–48. https://epa.oszk.hu/04100/04129/00047/pdf/EPA04129_allam-_es_jogtudomany_2025_1_025-048.pdf

Kováts Beáta – Sulyok Tamás: A bírói kezdeményezés mint az egyedi normakontroll eszköze az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2016/2., 75–82. https://orac.hu/index.php?blog_id=113&route=blog%2Fpost

Kovács Helga: „Hamlet Without the Prince" – The US Supreme Court on Religious Practice Changes in Case Law in the Light of the Kennedy v. Bremerton School District Case. *Public Governance, Administration and Financial Law Review*, Vol. 8, No. 1 (2023), 23–41. https://doi.org/10.53116/pgaflr.6884

Kovács Helga: A vallási közösségek méltóságának sérelme az Alkotmánybíróság értékelésében személyiségi jogi jogterületen. *In Medias Res*, 10. évf. (2021) 2. sz., 331–359. https://doi.org/10.59851/imr.10.2.9

Kovács Helga: Személyiségi jogi igényérvényesítés a közösséghez tartozással összefüggésben. In: Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban.* Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2024, 241–262.

Kovács Helga: Miért szubjektív az objektív? Az „átlagolvasó" fogalmának felhasználása a személyiségi jogi perekben. *In Medias Res*, 14. évf. (2025) 1. sz., 39–70. DOI: 10.59851/imr.14.1.3

Kovács Helga: Kanári a szénbányában. Az emberi méltóság státusznormatív funkciója a csoportsérelmeknél. *In Medias Res*, 15. évf. (2026) 1. sz., 36–64. https://doi.org/10.59851/imr.15.1.3

Kovács Helga – Koltay András: A hírnév és a becsület védelmével kapcsolatos alkotmánybírósági esetjog az Alaptörvény hatálya alatt. In: Koltay András – Szomora Zsolt (szerk.): *A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban.* Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2024, 47-83.

Kovács Helga – Koltay András: A nyilvános viták védelme és a felelős újságírás normái. Az Index.hu v. Hungary-ítélet elemzése. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban.* Budapest, Pázmány Press, 2024. 823-857., különösen 827–829.

Krokovay Zsolt – Polyák Gábor – Kaltenbach Jenő – Molnár Péter – Koltay András – Szilágyi-Gál Mihály: Fórum – A gyűlöletbeszéd büntethetősége. *Fundamentum*, 12. évf. (2008) 2. sz., 27–46. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4781086

Kuminetz Géza: Megfontolások a szólás szabadságáról. A keresztény bölcselet mérlege. *In Medias Res*, 5. évf. (2016) 2. sz., 315-345., különösen 338–339. https://real.mtak.hu/108418/1/media-tudomany-megfontolasok-a-szolas-szabadsagarol-cikk-130.pdf

Kulavkova, Katica: Political Hate Speech and the Identity Factor in the European Space. *European Scientific Journal (ESJ)*, Vol. 22, No. 5 (2026), 29–42. DOI: 10.19044/esj.2026.v22n5p29

Kymlicka, Will: Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford, Clarendon Press, 1995.

Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2., 13-19., különösen 15. https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/labady-tamas-alkotmanyjogi-hatasok-a-keszulo-ptk-szabalyaira-pjk-20002-13-19-o/780

Lábady Tamás: Az emberi személy az új Polgári Törvénykönyvben. *Iustum Aequum Salutare*, 11. évf. (2015) 3. sz., 141–143. https://epa.oszk.hu/02400/02445/00037/pdf/EPA02445_ias_2015_03_08.pdf

Landi Balázs: Emberkép, magatartásmérték, felelősség. *Iustum Aequum Salutare*, 12. évf. (2016) 1. sz., 49-63, különösen 50-51. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/462/1/000969348.pdf

Lessing, Gotthold Ephraim: Bölcs Náthán. Ford. Lator László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1979.

Linder, Douglas O.: Freedom of Association After Roberts v. United States Jaycees. *Michigan Law Review*, Vol. 82 (1984), 1878–1903. https://repository.law.umich.edu/mlr/vol82/iss8/3/

Maróth Miklós: Iszlám és politikaelmélet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013.

McCrudden, Christopher: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, Vol. 19, No. 4 (2008), 655–724. https://doi.org/10.1093/ejil/chn043

Menyhárd Attila, Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): Személy és személyiség a jogban. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.,

Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője. Budapest, Osiris Kiadó, 2025.

Molnár András: Oliver Wendell Holmes jogi gondolkodása. *Jogelméleti Szemle*, 2011/4., 11. https://efolyoirat.oszk.hu/05200/05288/00048/pdf/EPA05288_jogelmeleti_szemle_2011_4.pdf

Molnár Hella: A közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme. In: Görög Márta – Menyhárd Attila – Koltay András (szerk.): *A személyiség és védelme. Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül.* Budapest, ELTE ÁJK, 2017, 15–31.

Molnár Péter: Az alkotmányos mérce világosabb értelmezése felé. *Fundamentum,* 8. évf. (2004) 1. sz., 141–146. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2190196

Molnár Sarolta Judit: A Ptk. családjogi könyvének emberképe. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 871-886., különösen 872–873.

Moran, Mayo: The Reasonable Person: A Conceptual Biography in Comparative Perspective. *Lewis & Clark Law Review*, Vol. 14, No. 4 (2010), 1233-1283., különösen 1235.

https://law.lclark.edu/law_reviews/lewis_and_clark_law_review/past_issues/volume_14/number_4.php

Navratyil Zoltán: Az emberi méltóság magánjogi szerepe és a véleménynyilvánítás szabadsága. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 3*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 121–152.

Newman, Dwight: *Community and Collective Rights: A Theoretical Framework for Rights Held by Groups.* Oxford–Portland, Hart Publishing, 2011.

Nouailhat, René: Nevetés, karikatúra és vallás. Ford. Ipso Iure Fordítóiroda. *In Medias Res*, 5. évf. (2016) 1. sz., 100-104., különösen 102. https://inmediasresfolyoirat.hu/imr/article/download/112/112/354

Nussbaum, Maximilian: Jenseits der Beleidigung unter Kollektivbezeichnung? Überlegungen zur verhetzenden Beleidigung gem. § 192a StGB. *KriPoZ*, 2021/6. 335-339.

Orwell, George: Állatfarm. Ford. Szíjgyártó László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2018.

Pap András László: Gyűlöletbeszéd és közérdekű igényérvényesítés. Gondolatok az új Polgári törvénykönyv tervezetéről. *Acta Humana*, 18. évf. (2007) 3. sz., 50–67. https://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=29775

Papp János Tamás: A platformszabályozás emberképe. Az egyéni autonómia és a társadalmi felelősség megjelenése a DSA rendeletben. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024, 901-911., különösen 902–904.

Phillipson, Gavin: Freedom of speech, minority protection and the channels of political change: a representation-reinforcing approach to hate speech at Strasbourg. *Comparative Constitutional Studies,* 2026, Advanced Access, 1–32. https://doi.org/10.4337/ccs.2026.0068.

Pokol Béla: Kettős állam és jogduplázódás. Alkotmányi jog és a jogrendszer duplázódása. Budapest, Jogállam és Igazság Nonprofit Kft., 2020.

Posner, Richard: How Judges Think. Cambridge (MA), Harvard University Press, 2008.

Post, Robert C.: The Social Foundations of Defamation Law: Reputation and the Constitution. *California Law Review*, Vol. 74 (1986), 691–742. https://doi.org/10.15779/Z389X5F

Post, Robert C.: A szólásszabadság amerikai hagyományának magyarázata. Joggyakorlat, alkotmányos értékek és a társadalmi kontextus ölelésében. Budapest, Wolters Kluwer, 2017.

Raz, Joseph*:* The Morality of Freedom. Oxford, Clarendon Press, 1986.

Réaume, Denise G.: Individuals, Groups and Rights to Public Goods. *University of Toronto Law Journal*, Vol. 38, No. 1 (1988), 1–27. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1895708

Réaume, Denise G.: The Group Right to Linguistic Security: Whose Right, What Duties? In: Baker, Judith (ed.): Group Rights. Toronto, University of Toronto Press, 1994, 118–141.

Roling, Joshua P.: Functional Intimate Association Analysis: A Doctrinal Shift to Save the Roberts Framework. *Duke Law Journal*, Vol. 61, No. 4 (2012), 903–940. https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1525&context=dlj

Rosen, Michael: Dignity: Its History and Meaning. Cambridge (MA), Harvard University Press, 2012. https://doi.org/10.4159/harvard.9780674065512, https://www.jstor.org/stable/j.ctt2jbpsw

Rosenkranzová, Olga: The Problem of Philosophical Foundations of Human Dignity in Law. *International and Comparative Law Review*, Vol. 24, No. 1 (2024), 33–51. https://doi.org/10.2478/iclr-2024-0002, https://reference-global.com/article/10.2478/iclr-2024-0002

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac. Ford. Ábrányi Emil. Budapest, Accord Kiadó, 2002.

Rudak, Olgierd: „Polskie obozy zagłady" naruszają zindywidualizowane dobra osobiste — byłych więźniów tych obozów. *Lege Artis*, 2017. február 22. URL: https://czasopismo.legeartis.org/2017/02/polskie-obozy-zaglady/

Satrapi, Marjane: Persepolis. Ford. Rády Krisztina. Budapest, Libri Könyvkiadó, 2025.

Schanda Balázs: Blaszfémia – a szólásszabadság határa? *In Medias Res*, 5. évf. (2016) 1. sz., 79-84., különösen 81. https://real.mtak.hu/108400/1/media-tudomany-blaszfemia-a-szolasszabadsag-hatara-cikk-110.pdf

Schanda Balázs: Az Alaptörvény emberképe. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024. 733-746., különösen 734., 738.

Schanda Balázs – Krúdy Domonkos: A vallási identitás, mint az emberi méltóság alapja. Az emberi méltóság és a vallási önazonosság védelme. *Iustum Aequum Salutare*, 19. évf. (2023) 4. sz., 87–103. https://ias.jak.ppke.hu/20234sz/07_Schanda_Krudy_IAS_2023_4.pdfv

Schauer, Frederick: Fear, Risk and the First Amendment: Unraveling the „Chilling Effect". *Boston University Law Review*, Vol. 58 (1978), 685–732. https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/879/

Schauer, Frederick: Thinking Like a Lawyer: A New Introduction to Legal Reasoning. Cambridge (MA), Harvard University Press, 2009.

Schönke, Adolf - Schröder, Horst (begr.): Strafgesetzbuch. Kommentar. 30. Auflage, München, C. H. Beck, 2019.

Sereg András: A sérelem „átsugárzik" az egyénre. *De Jure*, 2006/1. 20-21.

Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983.

Sólyom László: Jogi eszközök emberek csoportja jó hírnevének, illetve a csoport megsértésén keresztül a csoport tagjai emberi méltóságának megsértése ellen. Budapest, 2002 (kézirat); megjelent in: Sólyom László: *Documenta. Alkotmányjog.* Budapest, HVG-ORAC, 2019, 656–699.

Sottiaux, Stefan: Conflicting Conceptions of Hate Speech in the ECtHR's Case Law. *German Law Journal*, Vol. 23, No. 9 (2022), 1193–1211. https://doi.org/10.1017/glj.2022.81, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/31024284DDE6E52B289EC66E0BCA9C96/S2071832222000815a.pdf/conflicting_conceptions_of_hate_speech_in_the_ecthrs_case_law.pdf

Stein, Joseph (szövegkönyv) – Bock, Jerry (zene) – Harnick, Sheldon (dalszövegek): Hegedűs a háztetőn (Fiddler on the Roof). Musical, 1964.

Stendhal: Vörös és fekete. Ford. Tóthfalusi Ágnes. Budapest, 21. Század Könyvkiadó, 2025.

Stern, Simon: From Clapham to Salina: Locating the Reasonable Man. *Law and Literature,* Vol. 36, No. 3 (2024), 391–417., https://doi.org/10.1080/1535685X.2022.2157101, https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1535685X.2022.2157101

Stowe, Harriet Beecher: Tamás bátya kunyhója. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1993.

Strasser, Mark: The Endorsement Test Is Alive and Well: A Cause for Celebration and Sorrow. *Pepperdine Law Review*, Vol. 39, No. 5 (2013), 1273-1315. https://law.pepperdine.edu/law-review/volume-39/the-endorsement-test-is-alive-and-well.htm

Sunstein, Cass R.: Legal Reasoning and Political Conflict. Oxford, Oxford University Press, 1996.

Sunstein, Cass R.: Laws of Fear: Beyond the Precautionary Principle. Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

Szabó Magda: Abigél. Budapest, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1970.

Szabó Péter: A sajátjogú egyháztagság („rítus") mint a személy jogilag jelentős tulajdonsága. Elvek és szabályozások rövid foglalata történeti távlatban. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban.* Budapest, Pázmány Press, 2024., 181-206., különösen 181–182.

Székely László: A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.

Szigeti Magdolna: Emberkép a német jogfilozófiai értekezések, a német Alaptörvény és a német Szövetségi Alkotmánybíróság értelmezésének tükrében. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024., 207-215., különösen 212–214.

Szilágyi Ferenc: A természetes személy magánjoga európai perspektívából. Ember, személy és dolog a magánjog rendszerében Christian von Bar kutatása alapján. In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024., 937-956., különösen 939–940.

Szmodis Jenő: A jog realitása. Az etruszk vallástól a posztmodern jogelméletekig. Budapest, Kairosz, 2005.

Szomora Zsolt: Az Alkotmánybíróság büntetőítéletet megsemmisítő döntése a közszereplők büntetőjogi becsületvédelméről. Régi-új mércék a büntetőbírói gyakorlat számára. *Jogesetek Magyarázata*, 5. évf. (2014), 3., 13–22.

Szomora Zsolt: Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája becsületsértési és rágalmazási ügyekben hozott büntetőítéletekben. *Jogtudományi Közlöny*, 69. (2014), 10., 469–476. https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/20757/1/2763959.pdf

Szomora Zsolt: A véleményszabadság büntetőjogi korlátai az Alaptörvény hatálybalépése után, különös tekintettel a becsületvédelemre. In: Balogh Elemér (szerk.): *Számadás az Alaptörvényről. Tanulmányok a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar oktatóinak tollából*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016, 535–546.

Tasioulas, John: On the Foundations of Human Rights. In: Rowan Cruft – S. Matthew Liao – Massimo Renzo (eds.): *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2015, 45–70. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199688623.003.0002

Téglási András: Véleményszabadság vs. emberi méltóság – Egy rejtélyes alaptörvény-módosítás nyomában. *Acta Humana*, 3. (2015), 6., 25–47. https://real.mtak.hu/122312/1/AH_2015_6_Teglasi_Andras.pdf

Tilk Péter: A gyűlöletbeszéd szabályozásának néhány előzetes értékelési szempontja. *Magyar Jog*, 2003/6., 321–331. https://magyarjogfolyoirat.hu/mj/article/download/mj200306-1/2470/285

Tóth J. Zoltán: A büntetőjogi rágalmazás és becsületsértés. A defamatorikus bűncselekmények elméleti és gyakorlati megítélése a véleménynyilvánítási szabadság és az emberi méltósághoz való jog kontextusában. Budapest, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete, 2017. (Médiatudományi Könyvtár, 27.) https://nmhh.hu/dokumentum/192052/MK27web.pdf

Török Bernát: Szólásszabadság és blaszfémia. A jogi megközelítés megkerülhetetlen összetettségéről. *In Medias Res*, 5. évf. (2016) 1. sz., 85-91., különösen 88. https://real.mtak.hu/108401/1/media-tudomany-szolasszabadsag-es-blaszfemia-cikk-111.pdf

Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.

Universität Freiburg, Strafrecht Online (Jurcoach): Beleidigung von Personen unter Verwendung einer Kollektivbezeichnung und Beleidigungsfähigkeit von Personengesamtheiten. Online tananyag, utolsó módosítás: 2026. augusztus 12. URL: https://strafrecht-online.org/problemfelder/bt/185/obj-tb/personengesamtheit/ (Letöltés: 2026. október 14.)

Varga Zoltán: A közösség elleni izgatás. *Magyar Jog,* 49. évf. (2002), 12. sz., 705–717. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2670968

Varga Zs. András: Értelmes-e a jog emberképét keresni? In: Erdődy János – Komáromi László (szerk.): *„Ad imaginem et similitudinem nostram". Emberkép a jogban*. Budapest, Pázmány Press, 2024., 271-279., különösen 276–277.

Varga Zs. András: Personal Dignity and Community. *Iustum Aequum Salutare*, 6. évf. 2010/4., 167–173. https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/849/1/000614809.pdf

Waldron, Jeremy: Dignity, Rank, and Rights. Ed. Meir Dan-Cohen. Oxford, Oxford University Press, 2012. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199915439.001.0001

Waldron, Jeremy: How Law Protects Dignity. *Cambridge Law Journal*, Vol. 71, No. 1 (2012), 200–222. https://doi.org/10.1017/S0008197312000256

Waldron, Jeremy: Is Dignity the Foundation of Human Rights? In: Rowan Cruft – S. Matthew Liao – Massimo Renzo (eds.): *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2015, 117–137. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199688623.003.0006

Waldron, Jeremy: The Harm in Hate Speech. Cambridge, MA – London, Harvard University Press, 2012. https://doi.org/10.4159/harvard.9780674065086

Waldron, Jeremy: Gyűlöletbeszéd és politikai legitimáció. Ford. Salát Orsolya. *Fundamentum*, 2013/4., 5–12. https://real-j.mtak.hu/18818/4/Fundamentum_2013_4.pdf

Weinstein, James: Hate Speech Bans, Democracy, and Political Legitimacy. *Constitutional Commentary*, Vol. 32, No. 3 (2017), 527–583. https://doi.org/10.24926/26390742.1674

Whitman, James Q.: Enforcing Civility and Respect: Three Societies. *Yale Law Journal*, Vol. 109, No. 6 (2000), 1279–1398. https://doi.org/10.2307/797466

Woźniak, Daria: Postrzeganie tożsamości narodowej przez polski Trybunał Konstytucyjny – analiza wyroku z dnia 7 października 2021 roku o sygn. K 3/21. *Studenckie Prace*

Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne, 46 (2023), 31–40. https://doi.org/10.19195/1733-5779.46.3

Zaczyk, Rainer: Vorbemerkungen zu §§ 185 ff. StGB. In: Kindhäuser, Urs – Neumann, Ulfried – Paeffgen, Hans-Ullrich (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Nomos Kommentar*. 2. Bd., 5. Aufl., Baden-Baden, Nomos, 2017, Rn. 1.

Zakariás Kinga: Az emberkép-formula. Az egyén és közösség viszonyának értelmezése a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlatban. *Iustum Aequum Salutare*, 11. évf. (2015) 4. sz., 119–138. https://ias.jak.ppke.hu/20154sz/08.pdf

Zakariás Kinga: Az emberi méltósághoz való alapjog. Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlat tükrében. Budapest, Pázmány Press, 2019. (A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Doktori értekezések, 19.) https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1499/1/Dokt_Ert_19_Zakarias.pdf

Zakariás Kinga: A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszéddel szemben az Alkotmánybíróság gyakorlatában – különös tekintettel a vallási közösségek védelmére. In: Barna Attila – Bathó Gábor – Deli Gergely – Peres Zsuzsanna – Pókecz Kovács Attila (szerk.): *Laudator temporis acti. Ünnepi tanulmányok a 65 éves Horváth Attila tiszteletére.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2024, 771–782. https://doi.org/10.36250/01249_75

Zombory, Katarzyna: The Right to Cultural Identity in the Case Law of the Inter-American Court of Human Rights. A New Global Standard for the Protection of Indigenous Rights and Future Generations? *Journal of Agricultural and Environmental Law*, Vol. 18, No. 34 (2023), 171–191. https://doi.org/10.21029/JAEL.2023.34.171

Jogforrások és bírósági határozatok

1. Jogszabályok és nemzetközi egyezmények

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), különösen az I. cikk, a II. cikk, a IX. cikk (1)–(5) bekezdés, a R) cikk (3) bekezdés, a 28. cikk; az Alaptörvény negyedik módosítása (2013. március 25.).

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) – különösen a 2:43. § b) pont és a 2:54. § (5) bekezdés.

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.) – 507. § (1) bekezdés.

2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról (Abtv.) – 27. §, 24. cikk (2) bekezdés d) pont [Alaptörvény].

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról (Jat.) – 1. § (3) bekezdés.

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.) – a felülvizsgálati eljárás feltételeivel összefüggésben (III. fejezet, hivatkozásként).

1991. évi XXXII. törvény a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről (a 4/1993. (II. 12.) AB határozat tárgya).

Emberi Jogok Európai Egyezménye (Róma, 1950. november 4.) – 10. cikk (2) bekezdés, 14. cikk.

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (San José, 1969. november 22.; hatályba lépett 1978. július 18-án), 1144 UNTS 123.

Németország: Strafgesetzbuch (StGB) – 130. §, 185–192. §, 192a. §, 193. §, 194. §; Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – 823. §, 1004. §; Grundgesetz (GG) – 1., 2. és 5. cikk.

Ausztria: Strafgesetzbuch – 111., 115., 117. és 283. §; Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – 16. és 1330. §.

Svájc: Schweizerisches Strafgesetzbuch – 173–177. és 261bis. cikk; Zivilgesetzbuch (ZGB) – 28. cikk.

Lengyelország: Kodeks cywilny (1964) – 23–24. cikk; Kodeks karny (1997) – 133., 196., 256. és 257. cikk; a Nemzeti Emlékezet Intézetéről szóló 1998. évi törvény 6c. fejezete (az 53o–53p. cikkel, a 2018. évi módosítás szerint).

Spanyolország: Constitución Española – 10., 14., 18. és 20. cikk; Ley Orgánica 1/1982 a becsülethez, a személyes és családi magánélethez, valamint a saját képmáshoz való jog polgári jogi védelméről; Código Penal – 510. és 607. cikk.

Franciaország: Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse – 24., 29–33., 48. és 48-1. cikk.

Hollandia: Wetboek van Strafrecht – 137c–137e. cikk; Burgerlijk Wetboek – 6:162. cikk.

Egyesült Királyság: Public Order Act 1986 – Part III és Part 3A; Equality Act 2010 – 26. cikk.

Belgium: az 1981. július 30-i törvény a rasszizmus és az idegengyűlölet által ihletett egyes cselekmények büntetéséről (a 2007. május 10-i módosítással).

Olaszország: az 1993. június 25-i 205. sz. törvény („legge Mancino”); Codice penale – 595., 604-bis. és 604-ter. cikk.

Csehország: 40/2009 Sb. büntető törvénykönyv – 355–356. §; 89/2012 Sb. polgári törvénykönyv – 81–82. §. Szlovákia: 300/2005 Z. z. büntető törvénykönyv – 423–424. §.

Románia: a 286/2009. sz. büntető törvénykönyv – 369. cikk; a 31/2002. sz. sürgősségi kormányrendelet.

Skandináv államok: a svéd büntető törvénykönyv (Brottsbalken) 16. fejezet 8. §; a dán büntető törvénykönyv 266 b. §-a; a norvég büntető törvénykönyv (2005) 185. §-a.

Európai Unió: a Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről; a Tanács 2000/43/EK irányelve; a Tanács 2000/78/EK irányelve.

2. Alkotmánybírósági határozatok és végzések

8/1990. (IV. 23.) AB határozat
30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167)
4/1993. (II. 12.) AB határozat
36/1994. (VI. 24.) AB határozat
6/1998. (III. 11.) AB határozat
5/1999. (III. 31.) AB határozat (ABH 1999, 75)
12/1999. (V. 21.) AB határozat
14/2000. (V. 12.) AB határozat
14/2002. (III. 20.) AB határozat (ABH 2002, 101)
15/2002. (III. 29.) AB határozat (ABH 2002, 116)
35/2002. (VII. 19.) AB határozat (ABH 2002, 199)
18/2004. (V. 25.) AB határozat
96/2008. (VII. 3.) AB határozat
22/2012. (V. 11.) AB határozat
3077/2012. (VII. 26.) AB végzés
1/2013. (I. 7.) AB határozat
3046/2013. (II. 28.) AB határozat
7/2013. (III. 1.) AB határozat
13/2013. (VI. 17.) AB határozat
3028/2014. (II. 17.) AB végzés
7/2014. (III. 7.) AB határozat
13/2014. (IV. 18.) AB határozat
3194/2014. (VII. 15.) AB határozat
28/2014. (IX. 29.) AB határozat
1/2015. (I. 16.) AB határozat
3/2015. (II. 2.) AB határozat
3125/2015. (VII. 9.) AB határozat
14/2016. (VII. 18.) AB határozat
3329/2017. (XII. 8.) AB határozat
34/2017. (XII. 11.) AB határozat
3001/2018. (I. 10.) AB határozat
3107/2018. (IV. 9.) AB határozat
3145/2018. (V. 7.) AB határozat

6/2018. (VI. 27.) AB határozat
8/2018. (VII. 5.) AB határozat
3263/2018. (VII. 20.) AB határozat
3333/2018. (X. 20.) AB határozat
3089/2019. (IV. 26.) AB határozat
19/2019. (VI. 18.) AB határozat
29/2019. (XI. 4.) AB határozat
3371/2019. (XII. 16.) AB végzés
3374/2019. (XII. 19.) AB határozat
3048/2020. (III. 2.) AB határozat
6/2020. (III. 3.) AB határozat
3068/2020. (III. 9.) AB határozat
13/2020. (VI. 22.) AB határozat
3308/2020. (VI. 24.) AB határozat
3019/2021. (I. 28.) AB határozat
6/2021. (II. 19.) AB határozat
7/2021. (II. 19.) AB határozat
3445/2022. (X. 28.) AB végzés
3488/2022. (XII. 20.) AB határozat
3408/2023. (X. 11.) AB határozat
3544/2023. (XII. 21.) AB végzés
2/2024. (I. 9.) AB határozat
3079/2024. (III. 1.) AB határozat
3325/2024. (VII. 29.) AB határozat
19/2024. (XI. 11.) AB határozat
3418/2024. (XI. 28.) AB határozat
3173/2025. (V. 30.) AB határozat
13/2025. (X. 22.) AB határozat
3308/2025. (X. 22.) AB határozat
3402/2025. (XII. 10.) AB határozat
3/2026. (VI. 3.) AB határozat
1301/2026. (VI. 12.) AB határozat

3. Magyar rendes bírósági határozatok

Kúria (korábban Legfelsőbb Bíróság)

Kúria Pfv.20168/2016/5.
Kúria Pfv.20199/2020/7.
Kúria Pfv.21163/2018/4.
Kúria Pfv.20636/2016/4.
Kúria Pfv.20840/2015/7.
Kúria Pfv.21047/2021/6.
Kúria Pfv.20001/2021/4.

Kúria Pfv.21267/2020/6.
Legfelsőbb Bíróság Pfv.22224/2009/4.
Kúria Pfv.20432/2018/7.
Kúria Pfv.20855/2018/2.
Kúria Pfv.20105/2021/4.
Kúria Pfv.21131/2023/6.
Kúria Pfv.21305/2022/5.

Ítélőtáblák

Fővárosi Ítélőtábla Pf.20131/2015/6.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20151/2017/3.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20273/2021/4.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20546/2019/4.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20589/2018/3.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20682/2023/4.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.20862/2015/5.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.21060/2019/5.
Győri Ítélőtábla Pf.20092/2020/5.
Szegedi Ítélőtábla Pf.20986/2014/4.
Debreceni Ítélőtábla Pf.20623/2015/7.

Törvényszékek (első fok)

Fővárosi Törvényszék P.20171/2015/4.
Fővárosi Törvényszék P.20675/2015/52.
Fővárosi Törvényszék P.21457/2020/14.
Fővárosi Törvényszék P.22286/2016/13.
Gyulai Törvényszék P.20045/2013/47.

4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei és határozatai

1. Handyside v. the United Kingdom, no. 5493/72, 1976. december 7.
2. The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1), no. 6538/74, 1979. április 26.
3. Jersild v. Denmark, no. 15890/89, 1994. szeptember 23.
4. Otto-Preminger-Institut v. Austria, no. 13470/87, 1994. szeptember 20.
5. Wingrove v. the United Kingdom, no. 17419/90, 1996. november 25.
6. Özgür Gündem v. Turkey, no. 23144/93, 2000. március 16.
7. Garaudy v. France (dec.), no. 65831/01, 2003. június 24.
8. I.A. v. Turkey, no. 42571/98, 2005. szeptember 13.
9. Witzsch v. Germany (no. 2) (dec.), no. 7485/03, 2005. december 13.
10. Giniewski v. France, no. 64016/00, 2006. január 31.
11. Erbakan v. Turkey, no. 59405/00, 2006. július 6.
12. Klein v. Slovakia, no. 72208/01, 2006. október 31.
13. Pavel Ivanov v. Russia (dec.), no. 35222/04, 2007. február 20.
14. Féret v. Belgium, no. 15615/07, 2009. július 16.

15. Dink v. Turkey, nos. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 és 7124/09, 2010. szeptember 14.
16. Aksu v. Turkey [GC], nos. 4149/04 és 41029/04, 2012. március 15.
17. Vejdeland and Others v. Sweden, no. 1813/07, 2012. február 9.
18. Identoba and Others v. Georgia, no. 73235/12, 2015. május 12.
19. Perinçek v. Switzerland [GC], no. 27510/08, 2015. október 15.
20. M'Bala M'Bala v. France (dec.), no. 25239/13, 2015. október 20.
21. M.C. and A.C. v. Romania, no. 12060/12, 2016. április 12.
22. R.B. v. Hungary, no. 64602/12, 2016. április 12.
23. Király and Dömötör v. Hungary, no. 10851/13, 2017. január 17.
24. Alković v. Montenegro, no. 66895/10, 2017. december 5.
25. Sekmadienis Ltd. v. Lithuania, no. 69317/14, 2018. január 30.
26. Savva Terentyev v. Russia, no. 10692/09, 2018. augusztus 28.
27. E.S. v. Austria, no. 38450/12, 2018. október 25.
28. Khadija Ismayilova v. Azerbaijan, nos. 65286/13 és 57270/14, 2019. január 10.
29. Pastörs v. Germany, no. 55225/14, 2019. október 3.
30. Atamanchuk v. Russia, no. 4493/11, 2020. február 11.
31. Beizaras and Levickas v. Lithuania, no. 41288/15, 2020. január 14.
32. Behar and Gutman v. Bulgaria, no. 29335/13, 2021. február 16.
33. Budinova and Chaprazov v. Bulgaria, no. 12567/13, 2021. február 16.
34. Association ACCEPT and Others v. Romania, no. 19237/16, 2021. június 1.
35. Rabczewska v. Poland, no. 8257/13, 2022. szeptember 15.
36. Zemmour v. France, no. 63539/19, 2022. december 20.
37. Sanchez v. France [GC], no. 45581/15, 2023. május 15.
38. Hanovs v. Latvia, no. 40861/22, 2024. július 18.
39. Yevstifeyev and Others v. Russia, nos. 226/18, 236/18, 2027/18 és 22327/22, 2024. december 3.
40. Minasyan and Others v. Armenia, no. 59180/15, 2025. január 7.
41. Ilareva and Others v. Bulgaria, no. 24729/17, 2025. szeptember 9.

5. Egyéb nemzetközi és külföldi bírósági döntések

Amerikaközi Emberi Jogi Bíróság (IACtHR)

Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua, I/A Court H.R., Series C No. 79 (2001).

Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador, I/A Court H.R., Series C No. 245 (2012).

Amerikai Egyesült Államok – Supreme Court

Roberts v. United States Jaycees, 468 U.S. 609 (1984).

Boy Scouts of America v. Dale, 530 U.S. 640 (2000).

Terry v. Ohio, 392 U.S. 1 (1968).

Lemon v. Kurtzman, 403 U.S. 602 (1971).

Lynch v. Donnelly, 465 U.S. 668 (1984).

Capitol Square Review and Advisory Board v. Pinette, 515 U.S. 753 (1995).

Kennedy v. Bremerton School District (2022)

Amerikai Egyesült Államok – szövetségi fellebbviteli bíróság

Olympus Spa v. Armstrong, No. 23-4031, U.S. Court of Appeals for the Ninth Circuit, 2026. március 12.

Egyesült Királyság

Glasgow Corporation v. Muir [1943] AC 448 (House of Lords).

Knupffer v. London Express Newspaper Ltd [1944] AC 116 (House of Lords).Németország

BVerfGE 93, 266 (Soldaten sind Mörder), Bundesverfassungsgericht, 1995. október 10., 1 BvR 1476/91.

BVerfGE 90, 241 (Auschwitzlüge), Bundesverfassungsgericht, 1994. április 13., 1 BvR 23/94.

Bundesverfassungsgericht (az Első Szenátus 3. kamarája), 2016. május 17., 1 BvR 257/14 és 1 BvR 2150/14 („ACAB”).

BGHSt 36, 83, Bundesgerichtshof, 1989. január 19., 1 StR 641/88.

BGHSt 11, 207, Bundesgerichtshof, 1958. február 28., 1 StR 387/57.

BGHZ 75, 160, Bundesgerichtshof (VI. Zivilsenat), 1979. szeptember 18., VI ZR 140/78.

Bundesgerichtshof, 2018. július 19. – a krakkói fellebbviteli bíróság ítélete németországi végrehajthatóságának megtagadása.

Lengyelország

Sąd Okręgowy w Krakowie, I C 151/14, 2016. április 25.

Sąd Apelacyjny w Krakowie, I ACa 1080/16, 2016. december 22. (Tendera v. ZDF).

Sąd Apelacyjny w Warszawie, I ACa 971/15, 2016. március 31.

Spanyolország

STC 214/1991, Tribunal Constitucional (Sala Primera), 1991. november 11. (Violeta Friedman-ügy).

STC 176/1995, Tribunal Constitucional (Sala Segunda), 1995. december 11.

STC 235/2007, Tribunal Constitucional (Pleno), 2007. november 7.

Franciaország

Cour de cassation, chambre criminelle, 1991. április 16., 90-87.509.

Cour de cassation, chambre criminelle, 2004. március 16., 03-82.828.

Cour de cassation, chambre criminelle, 2006. június 20., 05-87.415, Bulletin criminel.

Hollandia

Hoge Raad, 2014. december 16., ECLI:NL:HR:2014:3583.